Podpisany przez:
STANISŁAW SZPEFLIK
dnia 16 czerwca 2026 r.

UCHWAŁA NR XXII-133/2026
RADY GMINY WIERZBICA

z dnia 16 czerwca 2026 r.

w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Gminy Wierzbica na lata 2026 – 2032”

Na podstawie art. 10e ust.1 i 10f ust.4 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2026 poz. 662) oraz art. 3 pkt 3 i art.9 pkt 5 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2025 r. poz. 198 z późn. zm.) Rada Gminy Wierzbica uchwala co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Strategię Rozwoju Gminy Wierzbica na lata 2026-2032 stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy
Wierzbica

Stanisław Szpeflik

STRATEGIA ROZWOJU GMINY WIERZBICA
NA LATA 2026-2032

Wierzbica, 2026

SPIS TREŚCI

Wykaz najważniejszych skrótów i symboli **2**
Podstawowe informacje o opracowaniu **3**
CZĘŚĆ ANALITYCZNA **4**
1 Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej gminy Wierzbica **5**
1.1 Sytuacja społeczna 5
1.2 Sytuacja gospodarcza 27
1.3 Sytuacja przestrzenna 36
1.4 Sytuacja klimatyczno-środowiskowa 50
1.1 Analiza potencjału jakości życia w gminie i wyniki badania ankietowego 62
1.2 Wnioski z diagnozy 73
2 Określenie cech warunkujących rozwój gminy i społeczności lokalnej **76**
2.1 Analiza SWOT /TOTS 76
2.2 Identyfikacja potencjału rozwojowego gminy 79
CZĘŚĆ STRATEGICZNA **80**
3 Wizja, misja i cele Strategii **81**
3.1 Wizja i misja 81
3.2 Cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań 85
3.3 Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym 88
3.4 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej 102
4 Założenia wdrożeniowe **122**
4.1 Planowane przedsięwzięcia 122
4.2 Ramy finansowe i źródła finansowania 125
4.3 System realizacji Strategii oraz wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych 125
Podsumowanie **129**
Spis tabel, rysunków, wykresów i zdjęć **131**
Bibliografia **135**

Wykaz najważniejszych skrótów i symboli

1.	**Dz.U.**	–	Dziennik Ustaw
2.	**EBI**	–	Europejski Bank Inwestycyjny
3.	**EBOR**	–	Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju
4.	**EOG**	–	Europejski Obszar Gospodarczy
5.	**e-PUAP**	–	Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej
6.	**Gmina**	–	Gmina Wierzbica
7.	**GPSZOK**	–	Gminny Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych
8.	**GPZ**	–	Główny Punkt Zasilający, stacja elektroenergetyczna zasilająca sieć SN
9.	**JCWP**	–	Jednolita Część Wód Podziemnych
10.	**JCWPd**	–	Jednolita Część Wód Powierzchniowych
11.	**Mg**	–	megagram
12.	**GOK**	–	Gminny Ośrodek Kultury w Wierzbicy
13.	**GOPS**	–	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wierzbicy
14.	**OSI**	–	Obszar Strategicznej Interwencji
15.	**OSP**	–	Ochotnicza Straż Pożarna
16.	**PKD**	–	Polska Klasyfikacja Działalności
17.	**REGON**	–	Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej
18.	**S.A.**	–	spółka akcyjna
19.	**SMS**	–	z ang. Short Message Service, krótka wiadomość tekstowa w cyfrowych sieciach telefonii
20.	**SN**	–	linia elektroenergetyczna o średnim napięciu
21.	**Sp. z o.o.**	–	spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
22.	**SWOT/TOTS**	–	analiza SWOT, metoda porządkowania i weryfikowania informacji
23.	**UE**	–	Unia Europejska
24.	**zł**	–	złoty, podstawowa jednostka monetarna w Polsce

Podstawowe informacje o opracowaniu

Jedną z podstawowych metod zarządzania gminną jednostką samorządu terytorialnego jest planowanie strategiczne rozwoju gminy w dłuższym horyzoncie czasowym. Głównym narzędziem wykorzystywanym w planowaniu strategicznym jest natomiast dokument planistyczny w postaci strategii rozwoju gminy, która stanowi wyznacznik kierunków rozwoju gminy w przyjętej perspektywie czasowej. Horyzont czasowy przedmiotowej Strategii wyznaczono do 2032 r., wskazując tym samym na długofalowy charakter tego dokumentu pozwalający na osiągnięcie zakładanych celów oraz realizację wyznaczonych przedsięwzięć. Przyjęty okres obowiązywania nowego dokumentu strategicznego wynikał także w dużej mierze z uwarunkowań zewnętrznych wynikających z horyzontów czasowych stosowanych w planowaniu strategicznym w skali regionalnej, krajowej czy w skali całej UE. Strategia obejmuje wszystkie sfery działalności gminy i została podzielona na 4 obszary działania: sferę społeczną, sferę gospodarczą, sferę przestrzenną i sferę klimatyczno-środowiskową. W tym zakresie cele i przedsięwzięcia wyznaczone w ramach Strategii odnoszą się jednak nie tylko do zadań i obszarów działania gminy jako samorządu terytorialnego realizowanych przez władze gminy, ale mają swoje odniesienie także do sposobów i kierunków działania wszystkich innych instytucji/podmiotów działających na terenie gminy. Strategia Rozwoju Gminy Wierzbica na lata 2026-2032 to jeden z najważniejszych dokumentów, który jedynie określa wizję rozwoju gminy na najbliższe lata. Gmina Wierzbica będzie pełniła rolę instytucji wdrażającej w życie założenia Strategii oraz odpowiedzialnej za jej prawidłową realizację i osiągnięcie założonych celów Strategii. Metodologię opracowania Strategii oparto o powszechnie stosowane metody planowania strategicznego. W pracach nad Strategią kierowano się jednocześnie potrzebą zapewnienia jak najpełniejszego uspołecznionego charakteru Strategii i umożliwienia wpływu na jej kształt na każdym etapie jej przygotowywania i wdrażania społeczności lokalnej. W pracach nad Strategią uczestniczyli eksperci, radni, urzędnicy, przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedsiębiorcy i mieszkańcy. W tym zakresie w trakcie opracowywania Strategii przeprowadzono konsultacje z mieszkańcami dotyczące najważniejszych potrzeb i kierunków rozwoju w gminie. W końcowym etapie Strategii opracowano system jej wdrażania, monitoringu oraz oceny stopnia realizacji jej założeń. Jak wynika z powyższego opisu przedmiotowa Strategia – co jest charakterystyczne dla tego typu dokumentów – ma charakter ogólny, wyznaczając kierunki rozwoju gminy na poziomie celów (strategicznych i operacyjnych) oraz typów przedsięwzięć zmierzających do realizacji tych celów. Nie określano natomiast zamkniętego katalogu konkretnych i szczegółowych projektów do realizacji, które zostaną określone w szczegółowych dokumentach planistycznych gminy. Opracowany w ten sposób dokument będzie stanowił swoistą mapę drogową wytyczającą priorytety rozwoju gminy w perspektywie do 2032 r. Jednocześnie Strategia ma charakter otwarty a metodologia jej wdrażania zakłada możliwość dokonywania zmian i aktualizacji jej zapisów w reakcji na zmieniające się uwarunkowania makroekonomiczne, wyniki okresowych analiz efektów realizacji Strategii czy inne czynniki mogące mieć wpływ na przyjęte założenia. Wszystkie zmiany w tym zakresie będą jednak odbywały się przy udziale i konsultacji ze społecznością lokalną zachowując uspołeczniony charakter tego dokumentu.

CZĘŚĆ ANALITYCZNA

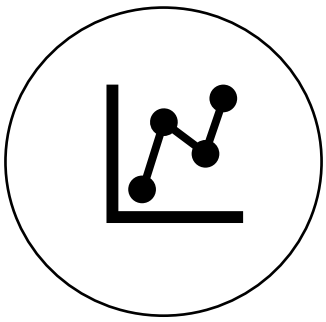
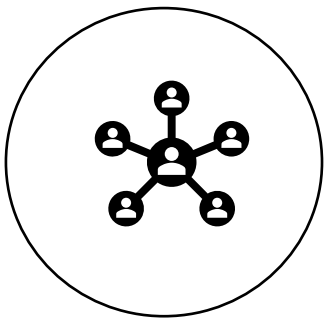
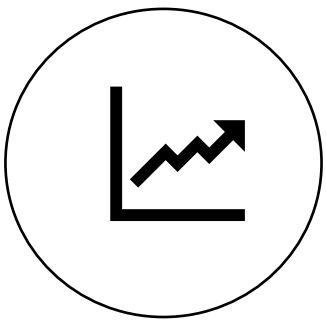

1 Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej gminy Wierzbica

Poniżej przedstawiono podstawowe uregulowania funkcjonowania Gminy Wierzbica (województwo lubelskie, powiat chełmski).

Wójt jest organem wykonawczym gminy. Wójt wykonuje uchwały Rady Gminy oraz zadania określone przepisami prawa, kieruje bieżącymi sprawami gminy i reprezentuje ją na zewnątrz (zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym). Do zadań Wójta należy w szczególności:

– opracowywanie strategii oraz programów rozwoju gminy,
– gospodarowanie mieniem komunalnym,
– wykonywanie budżetu gminy.

Rada Gminy Wierzbica jest organem stanowiącym i kontrolnym. Radni gminy wybierani są w głosowaniu powszechnym przez mieszkańców i tworzą Radę Gminy. Ich obowiązkiem jest kierowanie się dobrem wspólnoty samorządowej, utrzymywanie stałej więzi z mieszkańcami oraz ich organizacjami, przyjmowanie zgłaszanych przez nich postulatów i przedstawianie ich organom gminy do rozpatrzenia. Radni mają obowiązek brać udział w pracach Rady Gminy i jej komisji oraz innych instytucji samorządowych, do których zostali wybrani lub desygnowani. Nadzór nad działalnością gminną (w tym działalnością Rady Gminy) sprawuje Prezes Rady Ministrów i wojewoda, a w zakresie spraw finansowych – regionalna izba obrachunkowa (art. 85–86 ustawy o samorządzie gminnym).

Gmina wykonuje swoje zadania głównie przy pomocy Urzędu Gminy Wierzbica, z siedzibą w miejscowości Wierzbica-Osiedle. Urząd Gminy realizuje zadania mające na celu wykonanie spoczywających na gminie zadań własnych, zadań wykonywanych na podstawie porozumień z organami administracji rządowej (zadań zleconych), a także zadań publicznych powierzonych gminie w drodze zawartych porozumień.

Ponadto Gmina Wierzbica wykonuje swoje zadania przy pomocy gminnych jednostek organizacyjnych, do których należą: Gminna Biblioteka Publiczna w Wierzbicy, Ośrodek Pomocy Społecznej w Wierzbicy, Szkoła Podstawowa w Wierzbicy im. Kazimierza Górskiego, Gminne Przedszkole w Wierzbicy oraz Żłobek Samorządowy w Wierzbicy.

1.1 Sytuacja społeczna

W przedmiotowym punkcie przedstawiono diagnozę sytuacji społecznej gminy Wierzbica Zaprezentowano dane statystyczne wraz z wnioskami dotyczące demografii i rynku pracy. W dalszej części opisano infrastrukturę społeczną gminy w kontekście oświaty i wychowania, kultury i sportu, ochrony zdrowia, opieki społecznej oraz działalności organizacji pozarządowych. Opisano kwestię bezpieczeństwa publicznego, występujących problemów społecznych oraz cyfryzacji usług publicznych.

Demografia

Poniżej przedstawiono dane dotyczące sytuacji demograficznej w gminie Wierzbica.

Tabela 1 Liczba ludności w gminie Wierzbica w latach 2019-2024.

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba mieszkańców	5060	4838	4789	4738	4704	4649

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane pokazują wyraźny, systematyczny spadek liczby mieszkańców gminy Wierzbica w latach 2019–2024. W ciągu sześciu lat populacja zmniejszyła się z 5060 do 4649 osób, co oznacza ubytek o 411 mieszkańców. Trend jest liniowy i stabilny, bez okresów wzrostu, co sugeruje trwałe procesy demograficzne, takie jak odpływ migracyjny i ujemny przyrost naturalny. Taka dynamika przekłada się na starzenie się populacji, obniżenie bazy podatkowej, rosnącą presję na usługi opiekuńcze oraz potencjalne trudności w utrzymaniu infrastruktury publicznej w przyszłości.

Tabela 2 Saldo migracji w gminie Wierzbica w latach 2019-2024.

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Saldo migracji ogółem	-32	-17	-23	-44	-13	-41
Saldo migracji wewnętrznych	-28	-20	-22	-45	-13	-43
Saldo migracji zewnętrznych	-4	3	-1	1	0	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane wskazują, że w latach 2019–2024 gmina Wierzbica systematycznie traciła mieszkańców w wyniku migracji. Ujemne saldo migracji dotyczy przede wszystkim migracji wewnętrznych, czyli przeprowadzek do innych gmin w kraju, gdzie w każdym roku odnotowano wyraźny odpływ mieszkańców. Migracje zewnętrzne, obejmujące wyjazdy i powroty z zagranicy, mają niewielką skalę i w niektórych latach przyjmują wartości dodatnie, co nie wpływa istotnie na ogólny spadek liczby ludności.

Poniżej przedstawiono porównanie gminy Wierzbica z innymi gminami powiatu chełmskiego.

Wykres 1 Liczba mieszkańców w poszczególnych gminach powiatu chełmskiego (2024 r.)

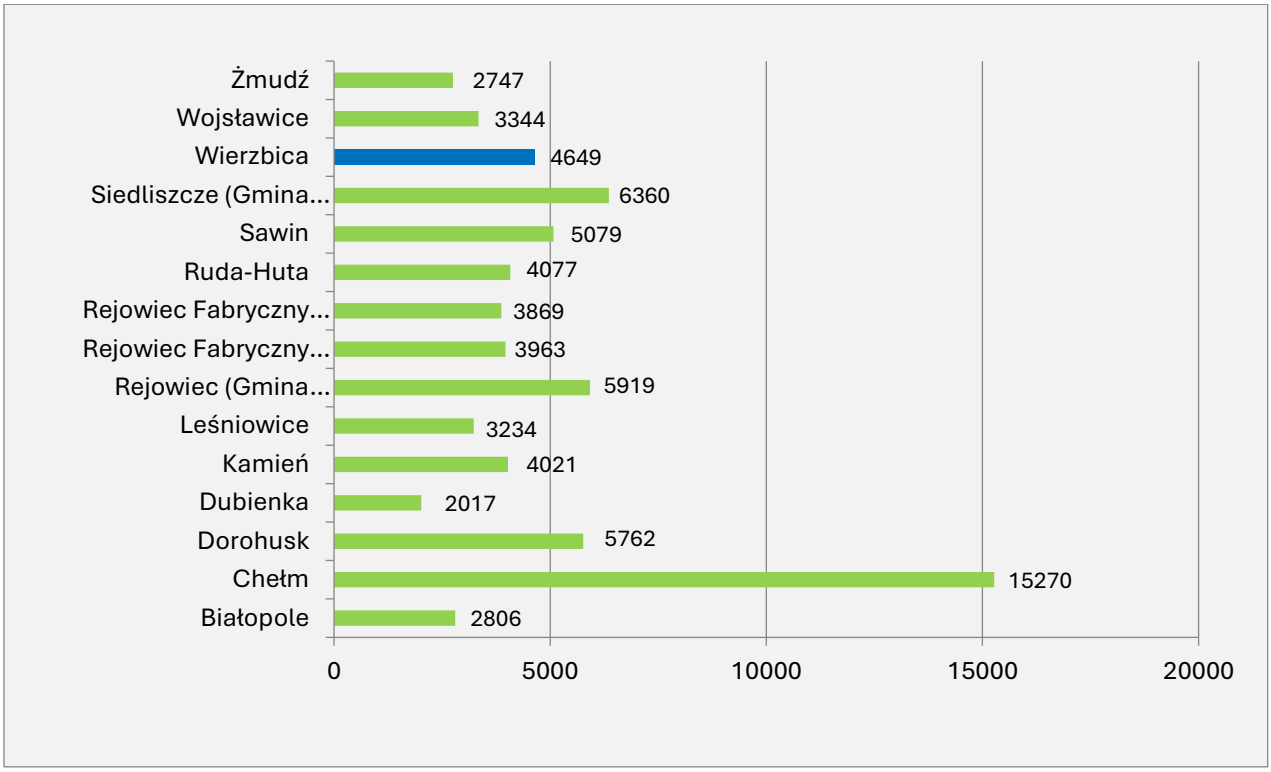

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane pokazują, że gmina Wierzbica znajduje się w średniej grupie gmin powiatu chełmskiego pod względem liczby mieszkańców – nie należy ani do gmin najmniejszych, ani największych. Jej wielkość demograficzna jest porównywalna z gminami Sawin czy Rejowiec, ale wyraźnie mniejsza niż w dominującym ośrodku powiatowym, czyli gminie Chełm. Jednocześnie Wierzbica dysponuje znacząco większym potencjałem ludnościowym niż najmniejsze jednostki w powiecie (np. Dubienka, Białopole czy Żmudź), co przekłada się na większą zdolność do utrzymania infrastruktury i usług publicznych. Układ wielkości gmin wskazuje także na dużą polaryzację powiatu: obok silnego centrum miejskiego Chełma funkcjonuje szereg gmin wiejskich o relatywnie niewielkiej populacji, wśród których Wierzbica należy do jednostek bardziej stabilnych demograficznie.

Wykres 2 Gęstość zaludnienia w poszczególnych gminach powiatu chełmskiego (stan na 2024) (osoby na km^2)

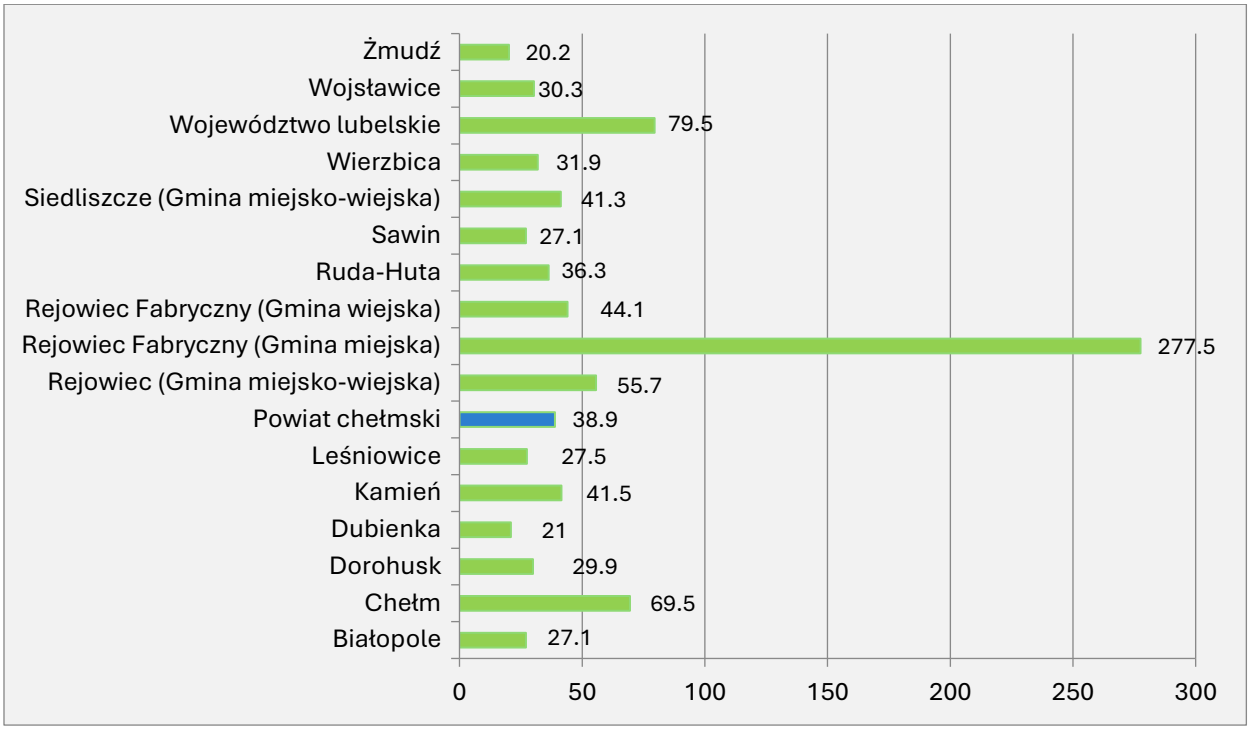

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Gęstość zaludnienia pokazuje, że gmina Wierzbica ma typowo wiejski charakter demograficzny – wartości są niższe niż średnia dla województwa, ale zbliżone do średnich dla większości gmin powiatu chełmskiego. Jej gęstość (31,9 os./km²) jest nieco wyższa niż w gminach o rozproszonej zabudowie, takich jak Dubienka czy Żmudź, co wskazuje na bardziej skondensowany układ osadniczy. Jednocześnie pozostaje znacząco poniżej poziomów obserwowanych w gminach miejsko-wiejskich czy miejskich (np. Rejowiec Fabryczny), co odzwierciedla ograniczony stopień urbanizacji. W praktyce oznacza to umiarkowaną koncentrację mieszkańców, typową dla gmin rolniczych, bez presji urbanizacyjnej, ale też bez dużych barier przestrzennych do dalszego rozwoju inwestycyjnego.

Wykres 3 Ludność gminy Wierzbica w podziale na płeć na koniec 2024 r.

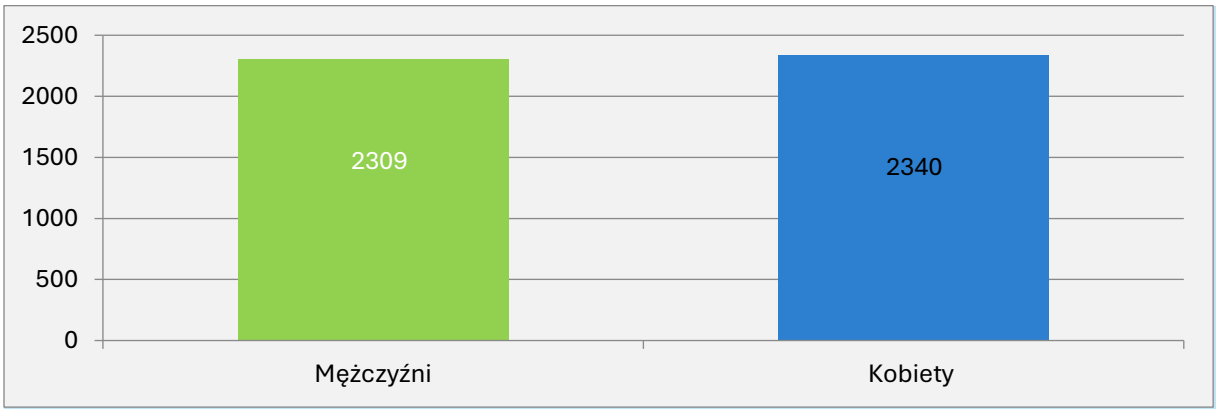

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Struktura płci w gminie Wierzbica na koniec 2024 r. jest wyrównana, z minimalną przewagą kobiet. Taki układ jest typowy dla gmin wiejskich o stabilnej strukturze demograficznej i nie wskazuje na istotne zaburzenia migracyjne lub zdrowotne ograniczone do jednej płci. Niewielka przewaga kobiet

może natomiast odzwierciedlać ogólnokrajowy trend wynikający z dłuższej średniej długości życia kobiet oraz większego odpływu młodych mężczyzn w kierunku większych ośrodków miejskich.

Wykres 4 Liczba mieszkańców gminy Wierzbica w podziale na wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny (stan 2024 r.)

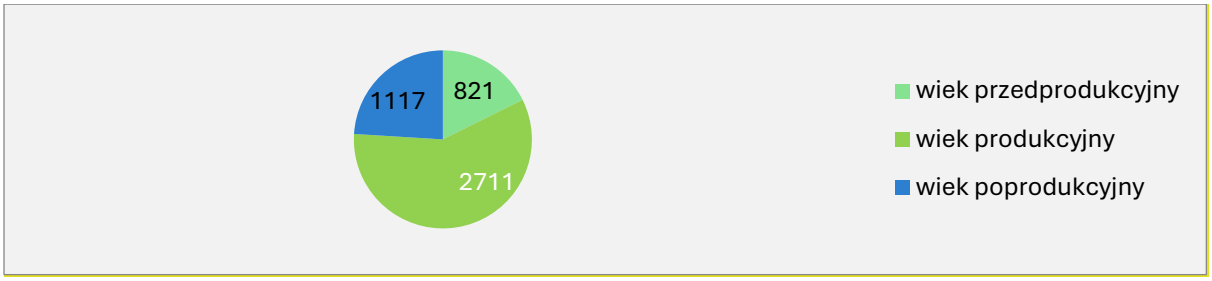

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Struktura wieku w gminie Wierzbica wskazuje na wyraźną przewagę osób w wieku produkcyjnym, które stanowią największą część mieszkańców. Jednocześnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym jest zauważalnie wyższa niż liczba dzieci i młodzieży, co sugeruje proces starzenia demograficznego. Taki układ może w przyszłości obniżać lokalny potencjał rynku pracy i zwiększać zapotrzebowanie na usługi zdrowotne oraz opiekuńcze, zwłaszcza że relacja między populacją pracującą a seniorami staje się coraz mniej korzystna.

Poniżej przedstawiono wykres obrazujący udział liczby mieszkańców poszczególnych jednostek osadniczych w ogólnej liczbie mieszkańców gminy Wierzbica.

Wykres 5 Liczba mieszkańców poszczególnych jednostek osadniczych gminy Wierzbica.

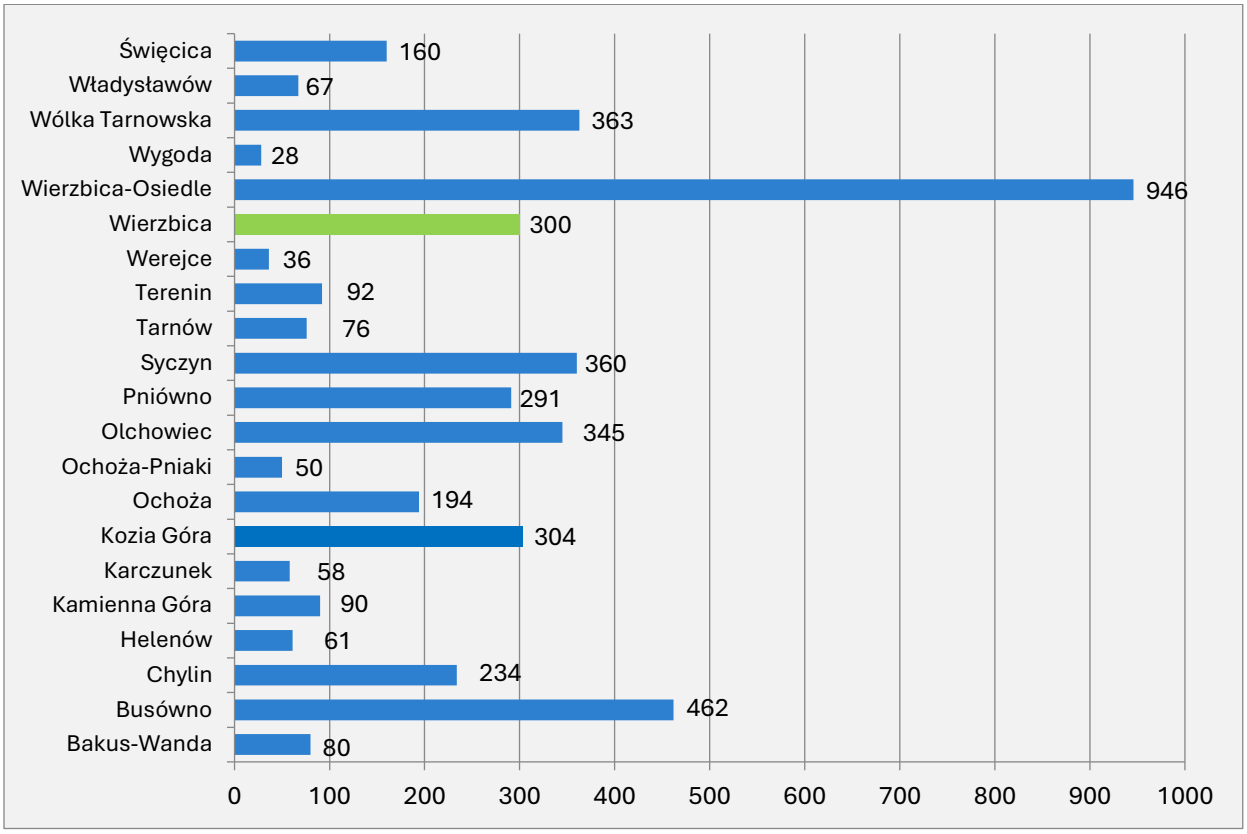

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Gminy Wierzbica za 2024 rok

Rozkład liczby mieszkańców w poszczególnych miejscowościach pokazuje silną koncentrację ludności w dwóch największych jednostkach: Wierzbica-Osiedle oraz Busówno, które pełnią funkcję lokalnych ośrodków osadniczych i zaplecza usługowego. Pozostałe miejscowości mają charakter wyraźnie rozproszony i niewielki pod względem demograficznym, co wskazuje na typową dla gmin wiejskich strukturę małych, równomiernie rozmieszczonych wsi. Taki układ oznacza, że infrastruktura i usługi publiczne muszą być planowane z uwzględnieniem dużej różnorodności skali miejscowości – od kilku- do kilkusetosobowych – co wpływa na koszty transportu, edukacji i zaopatrzenia. Jednocześnie duże zróżnicowanie wielkości wsi tworzy naturalne centra aktywności, wokół których koncentruje się życie społeczne i gospodarcze gminy.

Wykres 6 Piramida wieku gminy Wierzbica (2024 r.)

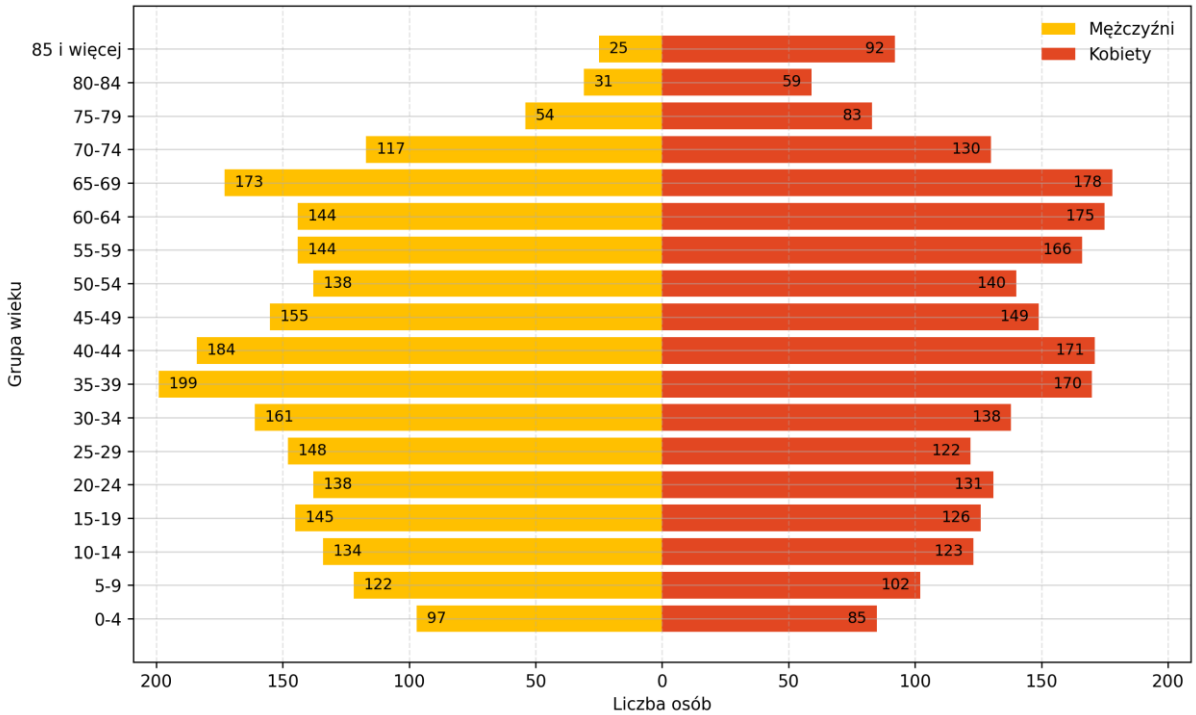

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bdl.stat.gov.pl

Piramida wieku gminy Wierzbica pokazuje klasyczny dla gmin wiejskich model starzenia demograficznego. Najliczniejsze są roczniki w wieku 50–69 lat, co oznacza, że w najbliższej dekadzie znaczna część populacji przejdzie do grupy poprodukcyjnej. Jednocześnie najmłodsze grupy wiekowe są wyraźnie mniej liczne, co świadczy o niskiej dzietności i słabym napływie młodych rodzin. Widoczna jest też stopniowo rosnąca przewaga liczebna kobiet w starszych rocznikach, typowa dla procesów demograficznych związanych z dłuższą średnią długością życia kobiet. Całość wskazuje na przyszłe zwiększenie obciążeń systemu opieki zdrowotnej i społecznej oraz ograniczony potencjał odnowy demograficznej.

Poniżej przedstawiono jak w latach 2019-2024 kształtował się przyrost naturalny w gminie Wierzbica.

Tabela 3 Przyrost naturalny w gminie Wierzbica w latach 2019-2024

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Urodzenia	52	38	52	34	23	35
Zgony	62	64	63	49	51	56
Przyrost naturalny	-10	-26	-11	-15	-28	-21

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bdl.stat.gov.pl

Dane pokazują, że w latach 2019–2024 gmina Wierzbica utrzymuje trwały ujemny przyrost naturalny, co oznacza, że liczba zgonów co roku przewyższa liczbę urodzeń. Najmocniej niekorzystna sytuacja wystąpiła w 2023 r. (–28), kiedy odnotowano wyjątkowo mało urodzeń. Wartości zmieniają się z roku na rok, ale trend jest jednolity: gmina nie odtwarza swojej populacji w sposób naturalny, a spadek liczby urodzeń przy relatywnie stabilnej liczbie zgonów wskazuje na narastające starzenie się mieszkańców i ograniczony napływ młodszych pokoleń.

Oświata i wychowanie

Infrastruktura

Na terenie Gminy Wierzbica (powiat chełmski) organem prowadzącym placówek publicznych jest gmina: Szkoła Podstawowa im. Kazimierza Górskiego w Wierzbicy (Wierzbica-Osiedle, ul. Pogodna 8) oraz Gminne Przedszkole w Wierzbicy i Żłobek Samorządowy w Wierzbicy (obie placówki: Wierzbica-Osiedle, ul. Chełmska 7). Jednocześnie nie funkcjonuje obecnie publiczna szkoła podstawowa w Wólce Tarnowskiej (filia została zlikwidowana z dniem 31.08.2020 r.) ani w Święcicy (Szkoła Podstawowa w Święcicy została zlikwidowana z dniem 31.08.2025 r., a uczniom zapewniono kontynuację nauki w szkole w Wierzbicy). W Święcicy działa natomiast niepubliczna oferta wychowania przedszkolnego. Baza oświatowa w Wierzbicy obejmuje m.in. halę sportową, pracownie komputerowe z dostępem do Internetu, bibliotekę, świetlicę i stołówkę, a rekrutacja prowadzona jest do publicznego przedszkola oraz oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych. W szerszym ujęciu planowania sieci szkolnej OECD opisuje typowy kompromis: konsolidacja może zwiększać efektywność organizacyjną, ale w obszarach rozproszonych kluczowym ograniczeniem bywa wydłużenie czasu dojazdu.

Organizacja

Poniżej przedstawiono liczbę dzieci w przedszkolu i punktach przedszkolnych, uczniów w szkołach podstawowych oraz liczbę oddziałów w szkołach i oddziałach przedszkolnych).

Wykres 7 Liczba dzieci w przedszkolu, uczniów w szkołach podstawowych oraz oddziałów w szkołach podstawowych i oddziałach przedszkolnych

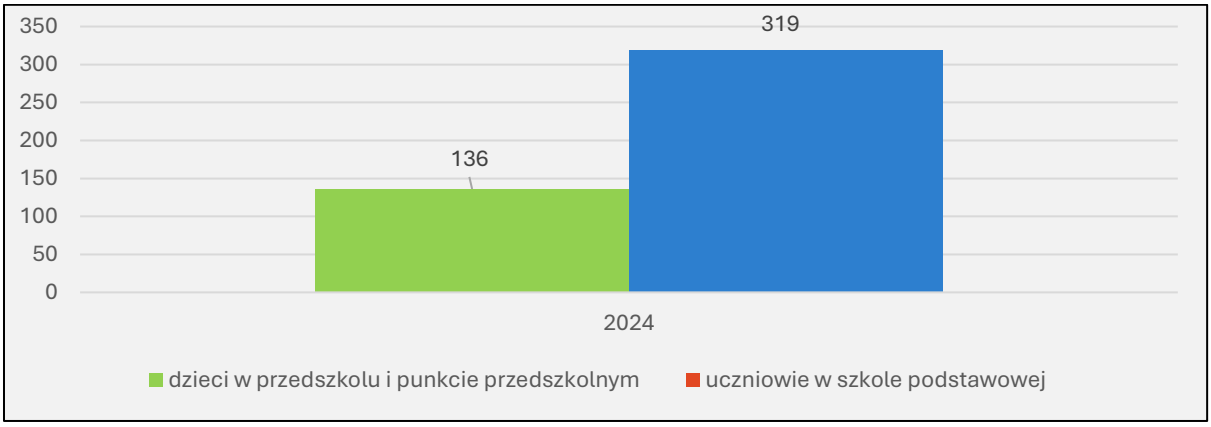

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane dotyczące edukacji pokazują, że liczba uczniów w szkołach podstawowych (319) jest ponad dwukrotnie większa niż liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (136). Taki układ świadczy o stopniowym zwężaniu się kolejnych roczników, co jest spójne z obserwowanym w gminie niskim poziomem urodzeń. Mniejsza liczba dzieci w wieku przedszkolnym zapowiada dalszy spadek liczby uczniów w szkołach w kolejnych latach, co może wymagać dostosowania sieci placówek i planowania kadrowego pod kątem demografii.

Finansowanie

Poniżej zaprezentowano wybrane wskaźniki z danych GUS określające wydatki i dochody z budżetu gminy Wierzbica na oświatę i wychowanie w latach 2019-2024.

Tabela 4 Wydatki i dochody budżetu gminy Wierzbica na oświatę i wychowanie w latach 2019-2024 (zł)

	2019	***2020***	***2021***	***2022***	***2023***	***2024***
DOCHODY						
dochody – oświata i wychowanie	759 977,85	657 186,57	1 014 180,69	1 468 093,62	935 331,66	5 246 883,98
dochody – edukacyjna opieka wych.	34 166,56	32 383,59	13 790,33	14 827,31	9 576,61	4 395,10
subwencja oświatowa	3 435 109,00	3 804 446,00	4 065 419,00	4 681 548,00	5 301 052,00	7 389 655,00
dochody z edukacji – łącznie	4 229 253,41	4 494 016,16	5 093 390,02	6 164 468,93	6 245 960,27	12 640 934,08
WYDATKI						
wydatki na edukację – ogółem	7 850 034,16	7 947 558,35	8 890 867,88	10 411 446,81	12 242 880,20	17 563 398,63

wydatki bieżące – ogółem	7 778 003,01	7 867 956,58	8 737 603,91	10 342 662,68	11 271 032,56	14 252 107,11
wynagrodzenia i pochodne	6 059 481,84	6 093 480,56	6 807 064,74	7 536 086,89	8 624 313,40	10 955 723,99
materiały i usługi	1 072 299,05	1 054 642,98	1 289 276,69	2 104 366,92	1 728 766,57	2 266 552,28
świadczenia dla osób fizycznych	265 612,52	296 150,13	301 496,92	316 745,59	429 759,06	463 679,31

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane budżetowe za lata 2019–2024 pokazują wyraźny i systematyczny wzrost zarówno wydatków, jak i dochodów gminy Wierzbica na oświatę, przy czym tempo wzrostu wydatków jest wyraźnie szybsze niż tempo wzrostu dochodów. W 2019 r. wydatki na edukację wynosiły 7,85 mln zł, a w 2024 r. już 17,56 mln zł – to wzrost o ok. 124%. W tym samym czasie dochody związane z edukacją wzrosły z 4,23 mln zł do 12,64 mln zł, czyli o ok. 199%, głównie dzięki znacznemu podniesieniu subwencji oświatowej.

Kluczowa jest struktura wydatków. Największą i rosnącą część stanowią wynagrodzenia i pochodne, które zwiększyły się z 6,06 mln zł do 10,96 mln zł (wzrost o ok. 81%). Oznacza to, że presja kosztowa w oświacie wynika przede wszystkim ze wzrostu kosztów pracy. Rosną także wydatki na materiały i usługi – z 1,07 mln zł do 2,27 mln zł, co wskazuje na rosnące koszty utrzymania infrastruktury i funkcjonowania placówek. Stabilnie rosną również świadczenia dla osób fizycznych, co może odzwierciedlać zwiększone wsparcie socjalne w obszarze edukacji.

W efekcie pomimo wzrostu dochodów, różnica między wydatkami a dochodami pozostaje duża, co oznacza trwałe, wysokonakładowe finansowanie oświaty z budżetu własnego gminy. Wzrost kosztów pracy i usług w placówkach wskazuje na rosnące obciążenia finansowe związane z utrzymaniem jakości edukacji przy jednoczesnym spadku liczby uczniów, co potęguje koszty jednostkowe.

Poziom nauczania

Poziom nauczania w jednostkach prowadzonych przez Gminę przeanalizowano poprzez porównanie zdawalności egzaminu ośmioklasisty z wynikami dla powiatu i województwa.

Egzamin ósmoklasisty

Poniżej przedstawiono porównania wyników egzaminu ósmoklasisty w gminie Wierzbica, powiecie lubelskim i województwie lubelskim 2021-2025 w podziale na język polski, język angielski i matematykę.

Wykres 8 Porównanie średnich wyników egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w gminie Wierzbica, powiecie lubelskim i województwie lubelskim w latach 2021-2025

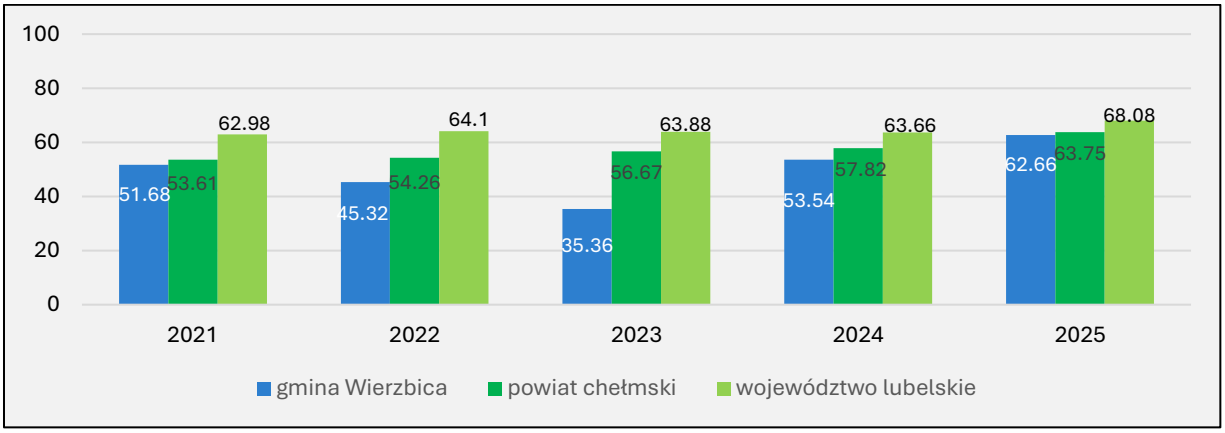

Źródło: opracowanie własne na podstawie https://mapa.wyniki.edu.pl

W analizowanym okresie wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w gminie Wierzbica pozostawały wyraźnie niższe niż średnie rezultaty dla powiatu chełmskiego i województwa lubelskiego, choć w latach 2024–2025 odnotowano istotną poprawę. Po bardzo słabym roku 2023 nastąpił stopniowy wzrost osiągnięć uczniów, co zmniejszyło dystans do poziomu powiatowego, jednak nadal utrzymuje się znacząca różnica względem średniej wojewódzkiej. Trend wskazuje na poprawę efektywności nauczania w ostatnich latach, ale jednocześnie potwierdza konieczność dalszego wzmacniania kompetencji językowych uczniów w skali gminy.

Wykres 9 Porównanie średnich wyników egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w gminie Wierzbica, powiecie lubelskim i województwie lubelskim w latach 2021-2025

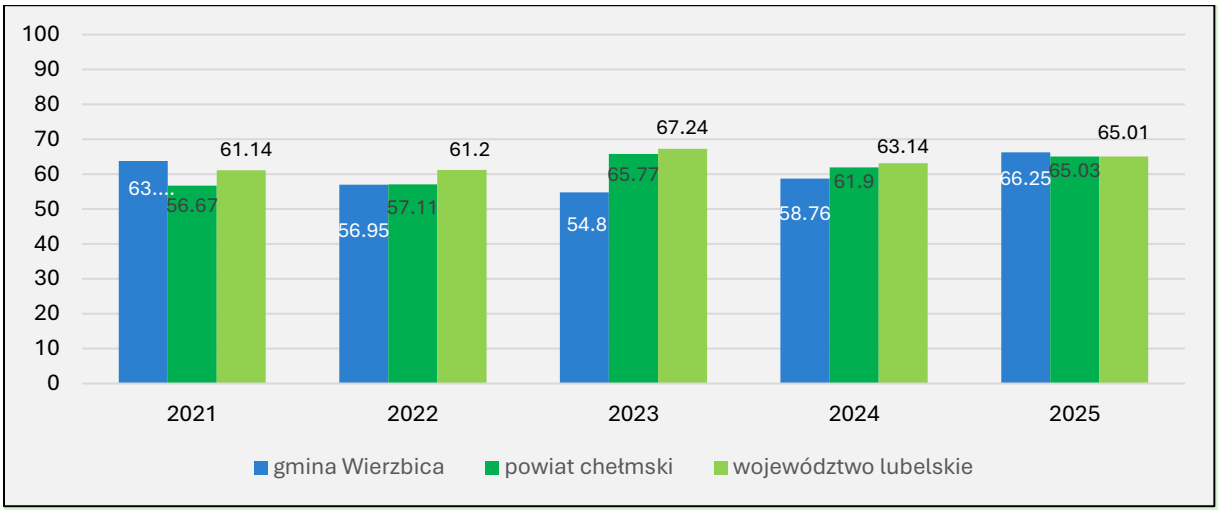

Źródło: opracowanie własne na podstawie https://mapa.wyniki.edu.pl

Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w gminie Wierzbica charakteryzują się znaczną zmiennością, jednak w latach 2021–2025 ogólny trend jest pozytywny. Gmina osiągnęła wartość powyżej średniej wojewódzkiej w 2021 r. oraz ponownie w 2025 r., co wskazuje na poprawę jakości kształcenia po słabszym okresie 2022–2023. W ostatnim roku obserwacji Wierzbica nie tylko zrównała się z poziomem powiatu chełmskiego, ale również nieznacznie przewyższyła średnią wojewódzką, co potwierdza rosnącą efektywność nauczania języka polskiego w gminie.

Wykres 10 Porównanie średnich wyników egzaminu ósmoklasisty z matematyki w gminie Wierzbica, powiecie lubelskim i województwie lubelskim w latach 2021-2025

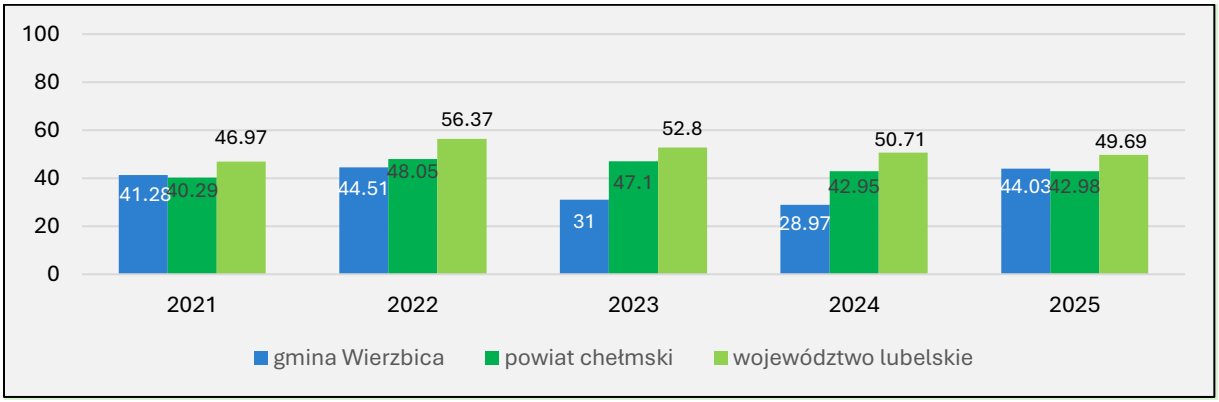

Źródło: opracowanie własne na podstawie https://mapa.wyniki.edu.pl

Wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki w gminie Wierzbica utrzymują się na poziomie niższym niż średnie wartości dla powiatu chełmskiego i województwa lubelskiego, z wyraźnym pogorszeniem w latach 2023–2024. Dopiero w 2025 r. odnotowano znaczącą poprawę, która pozwoliła gminie zbliżyć się do poziomu powiatowego, choć nadal widoczny jest dystans wobec średnich wojewódzkich. Dane wskazują na okresowe trudności w nauczaniu matematyki oraz potrzebę dalszego wzmacniania kompetencji uczniów w tym obszarze, mimo pozytywnego odbicia w ostatnim roku.

Ochrona zdrowia

Na terenie gminy Wierzbica (powiat chełmski) funkcjonują dwie główne przychodnie podstawowej opieki zdrowotnej: ZDROVITA MED Sp. z o.o. z siedzibą w Wierzbicy-Osiedlu przy ul. Leśnej 8 oraz NZOZ „EURO-MED" – Przychodnia Lekarza Rodzinnego zlokalizowana w Wierzbicy-Osiedlu przy ul. Chełmskiej 14. Podmioty te udzielają świadczeń w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej (lekarz rodzinny/medycyna rodzinna, pielęgniarka i położna POZ), a ZDROVITA MED prowadzi ponadto liczne poradnie specjalistyczne, m.in. endokrynologiczną, kardiologiczną, dermatologiczną, pulmonologiczną czy gastroenterologiczną. Godziny pracy oraz zasady rejestracji pacjentów są każdorazowo potwierdzane w komunikatach świadczeniodawców oraz w wykazach podmiotów mających umowy z NFZ.

Na obszarze gminy znajdują się punkty apteczne, zlokalizowane w Wierzbicy-Osiedlu: Apteka Rodzinna przy ul. Lubelskiej 1 oraz Apteka „Od Serca" / „Moja Apteka" przy ul. Włodawskiej 3. Zapewniają one mieszkańcom bieżący dostęp do leków, wyrobów medycznych oraz produktów objętych refundacją, funkcjonując w typowych dla aptek godzinach dziennych od poniedziałku do soboty.

Dzieci i młodzież szkolna z terenu gminy objęte są profilaktyczną opieką zdrowotną (pielęgniarka lub higienistka szkolna, a w razie potrzeby lekarz POZ) oraz obowiązkowymi szczepieniami ochronnymi realizowanymi zgodnie z aktualnym Programem Szczepień Ochronnych. Podstawy prawne tych świadczeń wynikają z ustawy z dnia 12 kwietnia 2019 r. o opiece zdrowotnej nad uczniami oraz z rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych oraz ogłaszanego corocznie Programu Szczepień Ochronnych.

Pacjenci wymagający leczenia specjalistycznego i hospitalizacji korzystają przede wszystkim z Samodzielnego Publicznego Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Chełmie przy ul. Ceramicznej 1, a także z poradni i pracowni diagnostycznych Miejskiego Samodzielnego Publicznego ZOZ w Chełmie (przychodnie przy ul. Wołyńskiej 11 i ul. Połanieckiej 11). W przypadkach wymagających

wysokospecjalistycznych świadczeń, w tym leczenia onkologicznego, kardiologicznego czy zaawansowanej opieki pediatrycznej, mieszkańcy kierowani są do uniwersyteckich szpitali klinicznych w Lublinie – w szczególności Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego nr 4 przy ul. Jaczewskiego 8, Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego nr 1 przy ul. Staszica 16 oraz Uniwersyteckiego Szpitala Dziecięcego przy ul. Chodźki 2.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące wskaźnika liczby zgonów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w gminie Wierzbica w latach 2019-2024.

Tabela 5 Wskaźniki dotyczące opieki zdrowotnej 2019-2024

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Ambulatoryjna opieka zdrowotna – porady lekarskie	14576	11500	19184	20237	19885	25101
Liczba aptek	2	2	2	1	2	2
Podmioty ambulatoryjne	1	1	2	2	2	2
Podstawowa opieka zdrowotna – porady ogółem	14576	11500	19184	20237	19885	25101
Punkty apteczne	0	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane dotyczące opieki zdrowotnej w latach 2019–2024 wskazują na wyraźny wzrost korzystania z usług medycznych, szczególnie w zakresie porad ambulatoryjnych i podstawowej opieki zdrowotnej. Liczba porad zwiększyła się z 14,576 w 2019 r. do 25,101 w 2024 r., co oznacza wzrost o ok. 72%, mimo że liczba mieszkańców w tym czasie spadała. Oznacza to rosnące zapotrzebowanie na świadczenia medyczne w przeliczeniu na jednego mieszkańca, co jest typowe dla gmin z narastającym udziałem osób starszych.

Jednocześnie infrastruktura medyczna pozostaje ograniczona: liczba podmiotów ambulatoryjnych wzrosła jedynie z 1 do 2, a liczba aptek przez większość lat utrzymuje się na poziomie 2 (z krótkim spadkiem do 1 w 2022 r.). Brak punktów aptecznych dodatkowo zawęża dostępność do usług farmaceutycznych poza głównymi miejscowościami.

Całość danych sugeruje, że przy rosnącym obciążeniu systemu zdrowia i starzeniu się populacji konieczne może być wzmocnienie lokalnej infrastruktury medycznej – zarówno w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej, jak i dostępności farmaceutycznej.

Opieka i pomoc społeczna

Na terenie gminy funkcjonuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wierzbicy. Do zadań własnych gminy realizowanych przez GOPS w zakresie pomocy społecznej o charakterze obowiązkowym należą m.in.:

– udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym,
– przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych, celowych oraz na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego,

– przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom bezdomnym oraz innym osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
– opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem,
– praca socjalna,
– organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania (z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi),
– prowadzenie i zapewnienie miejsc w placówkach wsparcia dziennego lub w mieszkaniach treningowych/wspomaganych,
– tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną,
– dożywianie dzieci,
– sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym,
– kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca w tym domu,
– sporządzanie corocznej oceny zasobów pomocy społecznej (bilansu potrzeb gminy w zakresie pomocy społecznej).

Poniżej przedstawiono dane dotyczące liczby beneficjentów pomocy społecznej w gminie Wierzbica w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w latach 2019-2023.

Tabela 6 Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej – ogółem (% populacji) w gminie Wierzbica w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (%)	8,9	7,2	6,4	6,3	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane dotyczące korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej wskazują na stały, wyraźny spadek odsetka mieszkańców objętych wsparciem – z 8,9% w 2019 r. do 6% w 2023 r. Oznacza to zmniejszenie udziału osób wymagających pomocy o ponad jedną trzecią w ciągu pięciu lat. Trend ten sugeruje stopniową poprawę sytuacji socjalno-bytowej części mieszkańców lub skuteczniejsze działania profilaktyczne i aktywizujące. Jednocześnie spadek jest równomierny i stabilny, co wskazuje na trwałe zmiany, a nie krótkotrwałe wahania.

Tabela 7 Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w gminie Wierzbica w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej	454	348	307	299	283

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w gminie Wierzbica wyraźnie maleje – z 454 osób w 2019 r. do 283 w 2023 r. Oznacza to spadek o blisko 40% w ciągu pięciu lat. Trend jest stabilny i nieprzerwany, co świadczy o realnej poprawie sytuacji materialnej części mieszkańców lub skuteczniejszej pracy systemu wsparcia, który pozwala na wychodzenie z długotrwałej zależności od pomocy społecznej. Jednocześnie spadek liczby beneficjentów jest spójny z malejącym odsetkiem populacji korzystającej z tej formy wsparcia.

Tabela 8 Liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w gminie Wierzbica w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej	169	139	123	122	111

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej również systematycznie maleje – z 169 w 2019 r. do 111 w 2023 r. Oznacza to spadek o około jedną trzecią w ciągu pięciu lat. Trend ten pokazuje, że zmniejsza się nie tylko liczba pojedynczych osób objętych wsparciem, ale także liczba całych rodzin wymagających pomocy, co może świadczyć o poprawie sytuacji dochodowej części gospodarstw lub skuteczniejszym kierowaniu wsparcia do najbardziej potrzebujących. Spadek jest równomierny i stabilny, co sugeruje trwałe zmniejszanie się skali problemów socjalnych w gminie.

Trendy spowodowane są m.in. skuteczną działalnością Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w gminie Wierzbica i wzrostem zamożności społeczeństwa.

Kultura i sport

Kultura

Na terenie Gminy Wierzbica (woj. lubelskie, powiat chełmski) działalność kulturalna jest realizowana przede wszystkim przez Gminną Bibliotekę Publiczną w Wierzbicy-Osiedlu (wraz z siecią punktów bibliotecznych), wiejskie domy kultury (m.in. w Wierzbicy, Syczynie, Busównie, Pniównie, Olchowcu i Chylinie) oraz obiekty pełniące funkcje centrów aktywności lokalnej: Centrum Aktywności Lokalnej w Ochoży i Centrum Kulturalne w Wólce Tarnowskiej. Obiekty te stanowią lokalne centra integracji – odbywają się w nich zajęcia edukacyjne i animacyjne, wydarzenia kulturalne, a także zebrania mieszkańców (w tym zebrania sołeckie i konsultacje) organizowane cyklicznie w poszczególnych miejscowościach.

Gmina realizuje zadania w sferze kultury zarówno w trybie bezpośrednim (przez własne jednostki organizacyjne), jak i zlecając część zadań publicznych organizacjom pozarządowym oraz podmiotom pożytku publicznego. Co roku przyjmowany jest roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie; program obejmuje m.in. zadania w obszarach:

– kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego,

– wspierania i upowszechniania kultury fizycznej,

– turystyki i krajoznawstwa,

– pomocy społecznej oraz działań na rzecz osób starszych, dzieci i młodzieży,

– ekologii i ochrony zwierząt,

– ochrony ludności i ratownictwa (we współpracy m.in. z jednostkami OSP).

Gminna Biblioteka Publiczna w Wierzbicy

Gminna Biblioteka Publiczna w Wierzbicy jest samorządową instytucją kultury. Siedziba główna mieści się w Wierzbicy-Osiedlu przy ul. Włodawskiej 10, a placówką kieruje dyrektor Anna Muszańska; biblioteka jest dostępna dla czytelników w dni powszednie w godzinach 8:00–17:00, a także w wybrane soboty zgodnie z harmonogramem (standardowo 9:00–13:00).

Zgodnie z danymi ujętymi w raporcie gminnym za 2024 r., na terenie gminy funkcjonuje biblioteka główna oraz punkty biblioteczne w miejscowościach: Wierzbica, Busówno, Olchowiec, Chylin, Pniówno, Syczyn i Ochoża (działające okresowo, w zależności od organizacji pracy w danym roku).

W ostatnich latach biblioteka rozwija usługi cyfrowe: korzysta z chmurowego systemu bibliotecznego ALMA, a katalog czytelników został uruchomiony w środowisku OMNIS (z zastrzeżeniem, że baza jest w trakcie uzupełniania i aktualizacji). W 2024 r. księgozbiór wynosił 10 944 woluminy, zarejestrowano 362 czytelników, a wypożyczenia na zewnątrz osiągnęły 8341 woluminów; biblioteka zapewnia też dostęp do komputerów z Internetem oraz do zasobów cyfrowych (w tym wypożyczalni ACADEMICA). Działania animacyjne biblioteki mają charakter rozproszony terytorialnie (we współpracy z domami kultury i obiektami lokalnymi): przykładowo w 2024 r. organizowano wakacyjne zajęcia dla dzieci w różnych miejscowościach gminy, a w okresie ferii realizowano zajęcia według odrębnego harmonogramu gminnego.

Zauważalne są wahania liczby czytelników Biblioteki Publicznej Gminy Wierzbica w ciągu roku.

Tabela 9 Czytelnicy w Biblioteki Publicznej Gminy Wierzbica w latach 2019-2024.

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Czytelnicy w ciągu roku	562	446	402	424	360	362
Czytelnicy na 1000 mieszkańców	129	110	92	83	89	76
Wypożyczenia księgozbioru	10062	5839	8001	8218	7862	8341

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane z lat 2019–2024 pokazują wyraźny spadek aktywności czytelniczej w gminie Wierzbica. Liczba czytelników zmniejszyła się z 562 do 362 osób, a wskaźnik czytelników na 1000 mieszkańców spadł z 129 do 76, co oznacza ograniczanie się zasięgu oddziaływania biblioteki. Jednocześnie liczba wypożyczeń nie spada równie gwałtownie i pozostaje stosunkowo stabilna, co sugeruje, że mniejsza grupa mieszkańców korzysta z biblioteki bardziej intensywnie. Taki układ wskazuje z jednej strony na trudność w przyciąganiu nowych użytkowników, szczególnie młodszych, a z drugiej – na istnienie stałej, aktywnej grupy czytelników, która utrzymuje wysoki poziom wykorzystania księgozbioru.

Sport, turystyka i rekreacja

Położenie gminy Wierzbica na styku Polesia Lubelskiego i Pagórów Chełmskich, w bezpośrednim sąsiedztwie Poleskiego Parku Narodowego oraz w granicach Chełmskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, stwarza wyjątkowo dobre warunki do rozwoju turystyki przyrodniczej, rekreacji na świeżym powietrzu i form aktywności niewymagających rozbudowanej infrastruktury (piesze wędrówki, jazda na rowerze, obserwacja przyrody). Studium uwarunkowań gminy wskazuje, że obszary chronione – w tym fragment Poleskiego Parku Narodowego oraz Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu – zajmują ok. 27,4% powierzchni gminy, co podkreśla wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe tego terenu.
Na terenie gminy i w jej najbliższym otoczeniu wytyczane są szlaki piesze i rowerowe, wykorzystywane zarówno przez mieszkańców, jak i turystów (w tym trasy publikowane i opisywane w regionalnych przewodnikach i serwisach rowerowych). Gmina angażuje się w promocję turystyki rowerowej, m.in. przez udział w akcjach takich jak konkurs „Twoja ulubiona trasa rowerowa w woj. lubelskim", zachęcający mieszkańców do zgłaszania i opisywania lokalnych tras.
Istotnym elementem lokalnej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej jest Integracyjne Centrum Rekreacyjno-Sportowe w sołectwie Wierzbica-Osiedle, zrealizowane w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (operacja typu „Kształtowanie przestrzeni publicznej"). Obiekt obejmuje:

– boiska sportowe (w tym boisko piłkarskie i boisko wielofunkcyjne),
– plac zabaw dla dzieci,
– siłownię zewnętrzną,
– strefę street-workout,
– tor typu pumptrack dla rowerów, rolek i hulajnóg,
– elementy małej architektury (ławki, wiaty, stojaki na rowery),
– utwardzone ciągi piesze, oświetlenie LED, monitoring oraz instalację fotowoltaiczną.

Centrum stanowi główne, wielofunkcyjne zaplecze rekreacyjno-sportowe gminy, wykorzystywane zarówno przez szkoły, jak i mieszkańców – do zajęć sportowych, treningów amatorskich, imprez plenerowych oraz wydarzeń integracyjnych.
Uzupełnieniem tej infrastruktury są:

– boiska i sale gimnastyczne przy szkołach podstawowych,
– wiejskie domy kultury z salami do zajęć ruchowych i rekreacyjnych (m.in. WDK w Wierzbicy i Syczynie),
– place zabaw i mniejsze strefy rekreacyjne w poszczególnych sołectwach, często realizowane z udziałem środków zewnętrznych (PROW, fundusz sołecki).

Wykorzystanie tej infrastruktury jest wzmacniane przez działania szkół, sołectw, kół gospodyń wiejskich i jednostek OSP – organizujących turnieje sportowe, festyny rodzinne, rajdy piesze i rowerowe oraz gminne zawody sportowo-pożarnicze. W praktyce oznacza to, że obiekty sportowe funkcjonują nie tylko jako miejsca treningu, ale także jako przestrzeń integracji międzypokoleniowej i budowania lokalnych więzi.

Organizacje pozarządowe

Społeczność gminna wykazuje coraz większe zainteresowanie działalnością w organizacjach pozarządowych. Poniżej przedstawiono dane dotyczące liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w gminie Wierzbica w latach 2019-2024.

Tabela 10 Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców w gminie Wierzbica w latach 2019-2024

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców	3,75	3,72	3,55	3,59	3,83	3,87

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane dotyczące liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców wskazują na fluktuacyjny, lecz stabilny charakter aktywności społecznej w gminie. Oznacza to, że nawet w przypadku zmian demograficznych zaangażowanie społeczne mieszkańców utrzymuje się na stabilnym poziomie. Wartości w analizowanym okresie utrzymują się w przedziale 3,7–4,0. Wynika z powyższej tabeli, że ogólny poziom zaangażowania społecznego pozostaje stały. Warto zauważyć, że przelicznik „na 1000 mieszkańców" nie odzwierciedla bezpośrednio rzeczywistej liczby organizacji – ich liczba może rosnąć, lecz zmiany w populacji gminy wpływają na wartość wskaźnika. Z punktu widzenia rozwoju lokalnego, istotny jest jednak sam społeczny charakter tych organizacji, ponieważ to one tworzą podstawę integracji mieszkańców, wspierają działania kulturalne, edukacyjne i aktywizujące społeczność.

Wykres 11 Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w gminie Wierzbica w latach 2019-2024

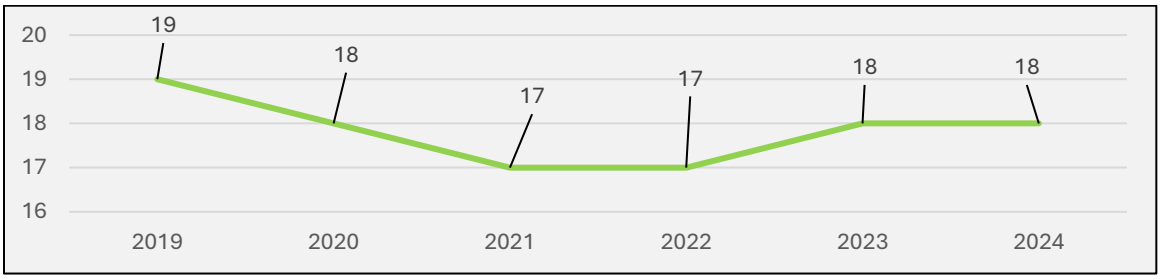

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

W latach 2019–2024 liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w gminie Wierzbica pozostawała stabilna, z niewielkimi wahaniami w granicach 17–19 podmiotów. Brak wyraźnego trendu wzrostowego wskazuje na umiarkowany poziom aktywności społecznej oraz ograniczoną dynamikę rozwoju trzeciego sektora na obszarze gminy. Utrzymująca się stabilność liczby organizacji sugeruje potrzebę działań wspierających rozwój inicjatyw obywatelskich i lokalnego zaangażowania społecznego.

Poniżej przestawiono porównanie analizowanego wskaźnika dla gminy Wierzbica z innymi gminami powiatu chełmskiego, powiatem lubelskim i województwem lubelskim.

Wykres 12 Wskaźnik liczby fundacji, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla województwa lubelskiego, powiatu chełmskiego i gmin wchodzących w jego skład (2024 r.)

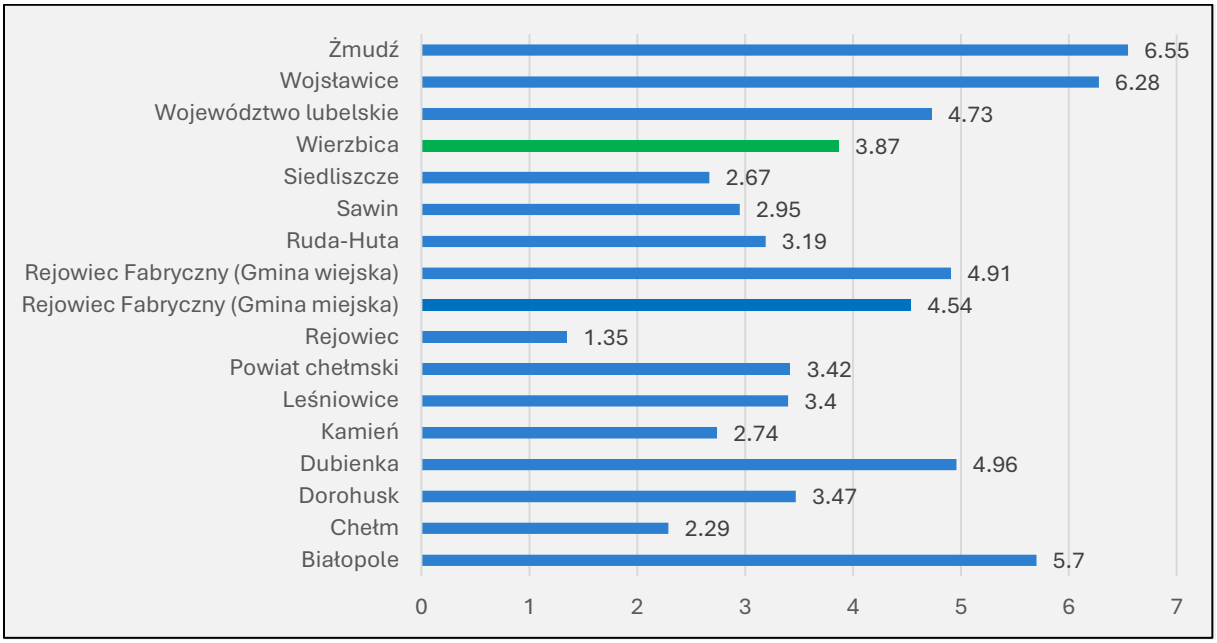

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Wartość wskaźnika dla gminy Wierzbica (3,87 organizacji na 1000 mieszkańców) lokuje ją powyżej średniej powiatu chełmskiego, ale poniżej średniej województwa. Oznacza to umiarkowanie rozwinięty sektor pozarządowy, który jest silniejszy niż w wielu sąsiednich gminach, takich jak Chełm, Kamień czy Rejowiec, ale jednocześnie nie osiąga tak wysokiej aktywności jak gminy o najbardziej prężnych społecznościach lokalnych (Wojsławice, Żmudź). W praktyce wskazuje to na stabilną, choć wymagającą wzmocnienia bazę kapitału społecznego – na tyle rozbudowaną, by animować lokalne inicjatywy, ale z potencjałem dalszego wzrostu w kierunku wartości charakterystycznych dla najbardziej aktywnych gmin regionu.

Problemy społeczne

W gminie Wierzbica (woj. lubelskie, powiat chełmski) rozpoznaje się przede wszystkim typowe dla obszarów wiejskich ryzyka socjalne, opisane w „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wierzbica na lata 2021–2030". Do najważniejszych należą: niskie dochody części gospodarstw domowych, długotrwałe bezrobocie lub bierność zawodowa, odpływ ludzi młodych do większych ośrodków miejskich, starzenie się populacji, niepełnosprawność oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego. Diagnoza zawarta w Strategii wskazuje także na problemy uzależnień, przemoc domową oraz trudności w dostępie do specjalistycznych usług (m.in. zdrowotnych i terapeutycznych), co jest typowe dla gmin położonych poza głównymi ośrodkami usługowymi.

Zadania z zakresu polityki społecznej realizuje Ośrodek Pomocy Społecznej w Wierzbicy (Wierzbica-Osiedle, ul. Włodawska 5), funkcjonujący jako gminna jednostka organizacyjna. OPS prowadzi klasyczne formy wsparcia przewidziane w ustawie o pomocy społecznej i ustawie o świadczeniach rodzinnych: świadczenia pieniężne (m.in. zasiłki okresowe, celowe, stałe), świadczenia niepieniężne (usługi opiekuńcze, dożywianie, pomoc rzeczowa), pracę socjalną, poradnictwo specjalistyczne, działania interwencyjne (w tym we współpracy z Zespołem Interdyscyplinarnym ds. przeciwdziałania przemocy) oraz obsługę programów rządowych (m.in. dodatek mieszkaniowy, dodatki energetyczne).

Gmina wdraża politykę społeczną w oparciu o dokumenty strategiczne i programy celowe. Kluczowym dokumentem kierunkowym jest Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wierzbica na lata 2021–2030, przyjęta uchwałą Rady Gminy; stanowi ona podstawę do planowania działań w obszarze pomocy społecznej, integracji społecznej, wsparcia rodzin, seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami. Zgodnie z wymogami ustawowymi gmina corocznie uchwala Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii, który stanowi podstawę finansowania lokalnych działań profilaktycznych, edukacyjnych i pomocowych (m.in. wsparcie rodzin z problemem uzależnień, zajęcia profilaktyczne dla dzieci i młodzieży, szkolenia dla sprzedawców napojów alkoholowych). Mechanizm ten wynika bezpośrednio z ustawy o wychowaniu w trzeźwości oraz ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii i stosowany jest we wszystkich gminach w Polsce.

W ostatnich latach szczególne znaczenie w gminie mają przedsięwzięcia ukierunkowane na osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami. Na obszarze gminy funkcjonuje Klub Senior+ (Busówno 19), działający w ramach rządowego programu „Senior+" jako forma dziennego wsparcia i integracji społecznej dla osób starszych – wskazuje go m.in. wykaz placówek Senior+ oraz projekty realizowane w powiecie chełmskim. Gmina uruchomiła również projekt „Tworzenie mieszkania wspomaganego na terenie gminy Wierzbica" – mieszkanie dla 4 osób, przeznaczone głównie dla osób z orzeczoną niepełnosprawnością lub w kryzysie życiowym, zorganizowane jako forma wsparcia środowiskowego z elementami treningu samodzielności. Jest to pierwsze tego typu rozwiązanie w powiecie chełmskim. Kierunek ten odpowiada rekomendacjom współczesnej polityki społecznej, przesuwając akcent z opieki instytucjonalnej na formy zdeinstytucjonalizowane (usługi środowiskowe, mieszkania wspomagane, kluby seniora).

Bezpieczeństwo publiczne

Za bezpieczeństwo publiczne na terenie gminy odpowiada Komenda Miejska Policji w Chełmie, przy czym bezpośrednią obsługę rejonu zapewnia Posterunek Policji w Sawinie. Gmina Wierzbica w całości wchodzi w skład rejonu służbowego nr 2 obsługiwanego przez dzielnicowego (asp. sztab. Zbigniew Suprun). Posterunek w Sawinie prowadzi obsługę interesantów w godzinach 8.00–16.00; w sprawach niecierpiących zwłoki mieszkańcy korzystają z numerów alarmowych 112/997 oraz całodobowego numeru dyżurnego KMP w Chełmie. Dane statystyczne GUS wskazują, że powiat chełmski charakteryzuje się umiarkowanym poziomem przestępczości oraz wysoką – przekraczającą 80% – wykrywalnością sprawców przestępstw ogółem, co plasuje region na relatywnie bezpiecznym tle kraju.

Istotnym elementem systemu bezpieczeństwa są jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej. Na terenie gminy działa m.in. OSP Wierzbica, włączona w 1997 r. do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, a od 2016 r. także do Lubelskiej Brygady Odwodowej, co umożliwia dysponowanie jednostki do działań na terenie całego województwa. W ostatnich latach OSP Wierzbica została doposażona w nowoczesny ciężki samochód ratowniczo-gaśniczy MAN TGM 18.320 (2024 r.) oraz łódź ratowniczą; jednostka dysponuje przeszkolonymi ratownikami KPP i aktywną Młodzieżową Drużyną Pożarniczą. Strażacy prowadzą zarówno działania operacyjne (pożary, miejscowe zagrożenia), jak i profilaktyczne – pogadanki w szkołach, pokazy sprzętu, zabezpieczanie imprez gminnych – co przekłada się na wysoki poziom świadomości mieszkańców w zakresie bezpieczeństwa pożarowego.

Dostęp do usług publicznych

Zasady zapewniania dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami wynikają z ustawy z 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami oraz z ustawy o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych. W gminie Wierzbica stopniowo wdraża się rozwiązania z zakresu dostępności architektonicznej, informacyjno-komunikacyjnej i cyfrowej.

W Urzędzie Gminy w Wierzbicy funkcjonują m.in.:

- elektroniczna skrzynka podawcza ePUAP (adres skrytki /137r0agrlq/skrytka),
- adres do e-Doręczeń (AE:PL-74493-73129-TRHSH-25),
- system bankowości elektronicznej oraz kanały kontaktu telefonicznego i mailowego dla mieszkańców,
- System powiadomień mieszkańców – Serwis SMS, wykorzystywany do przekazywania informacji o zagrożeniach (ostrzeżenia pogodowe, awarie), zmianach w organizacji ruchu, terminach odbioru odpadów czy wydarzeniach gminnych.

Na stronie samorządowej opublikowano Deklarację dostępności Urzędu Gminy Wierzbica, z aktualizacją z 14 marca 2025 r., oraz odrębny dokument dla Gminnej Biblioteki Publicznej, która korzysta z serwisu gminy. Deklaracje szczegółowo opisują stopień zgodności z wymogami WCAG, wskazują bariery (np. niektóre pliki w formie skanów, multimedia bez napisów) oraz procedurę zgłaszania problemów i żądania zapewnienia dostępności. W urzędzie powołano również koordynatora ds. dostępności, odpowiedzialnego za koordynację działań w tym zakresie.

Rozwój e-administracji obejmuje również jednostki organizacyjne gminy. Ośrodek Pomocy Społecznej w Wierzbicy posiada własną elektroniczną skrzynkę podawczą, adres do e-Doręczeń oraz wdraża usługi online (formularze, informacje o świadczeniach). Tego typu rozwiązania są szczególnie ważne w gminie o rozproszonej zabudowie – ograniczają konieczność osobistych wizyt w urzędzie, co zmniejsza barierę odległości i kosztów dojazdu, istotną dla osób starszych, z niepełnosprawnościami czy opiekunów małych dzieci.

Zarządzanie kryzysowe

Organem właściwym w sprawach zarządzania kryzysowego na obszarze gminy Wierzbica jest wójt, działający na podstawie ustawy z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym. Do zadań wójta należy w szczególności: monitorowanie zagrożeń, planowanie reagowania, koordynacja działań ratowniczych i usuwania skutków zdarzeń oraz planowanie cywilne (w tym opracowanie i aktualizacja gminnego planu zarządzania kryzysowego).

Na poziomie gminy powołany został Gminny Zespół Zarządzania Kryzysowego w Wierzbicy, działający na podstawie zarządzenia wójta (m.in. Zarządzenie nr 60/2025). Zespół realizuje zadania analityczno-planistyczne: dokonuje oceny zagrożeń (powodziowych, pożarowych, komunikacyjnych, energetycznych), prognozuje rozwój sytuacji, przygotowuje propozycje działań dla wójta oraz wnioski dotyczące modyfikacji gminnego planu zarządzania kryzysowego. Dokumentami działań GZZK są m.in. Gminny Plan Zarządzania Kryzysowego, protokoły posiedzeń oraz materiały robocze dotyczące konkretnych sytuacji kryzysowych.

W praktyce zarządzanie kryzysowe w gminie opiera się na współpracy wójta oraz GZZK z:

- Komendą Miejską PSP w Chełmie i jednostkami OSP (w tym OSP Wierzbica, OSP Busówno i inne),
- Policją (Posterunek Policji w Sawinie, KMP Chełm),
- Wydziałem Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego,
- Starostwem Powiatowym w Chełmie.

Istotnym elementem systemu ostrzegania są komunikaty publikowane na stronie gminy („Ostrzeżenia pogodowe", „Informacje o zagrożeniach cyberbezpieczeństwa") oraz wspomniany Serwis SMS, który pozwala szybko powiadamiać mieszkańców o nagłych zdarzeniach – od gwałtownych zjawisk pogodowych po przerwy w dostawie wody czy energii.

Współpraca z innymi jednostkami samorządu terytorialnego

Gmina Wierzbica prowadzi aktywną współpracę ponadgminną zarówno w ramach partnerstw lokalnych, jak i związków oraz stowarzyszeń jednostek samorządu terytorialnego.

- Lokalna Grupa Działania „Polesie" – gmina jest członkiem Stowarzyszenia LGD „Polesie", obejmującego siedem gmin: Urszulin, Wierzbica, Cyców, Ludwin, Łęczna, Puchaczów i Spiczyn. LGD realizuje Lokalną Strategię Rozwoju finansowaną z EFRROW, prowadzi konkursy grantowe (w tym program „Mikrogranty LGD Polesie" w latach 2024–2025) oraz działania doradcze na rzecz mieszkańców i organizacji. Członkostwo gminy zostało potwierdzone uchwałą Rady Gminy z 29 grudnia 2022 r. w sprawie kontynuowania członkostwa w LGD „Polesie" w okresie programowania 2021–2027.
- Związek Gmin Lubelszczyzny – uchwałą Nr XI-66/2025 z dnia 31 marca 2025 r. Rada Gminy Wierzbica podjęła decyzję o przystąpieniu do stowarzyszenia „Związek Gmin Lubelszczyzny". Związek pełni funkcję platformy reprezentacji interesów gmin w relacjach z administracją rządową, organizuje szkolenia, wymianę dobrych praktyk oraz projekty wspólne (m.in. w obszarze transformacji energetycznej, cyfryzacji i planowania przestrzennego). W aktualnym wykazie członków ZGL Gmina Wierzbica figuruje jako jedna z gmin członkowskich.
- Związek Komunalny Gmin Regionu Lubelskiego (dawniej Związek Komunalny Gmin Ziemi Chełmskiej) – gmina Wierzbica jest członkiem tego związku międzygminnego, powołanego do realizacji zadań z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi oraz rekultywacji składowisk. Statut i dokumenty związku wymieniają Gminę Wierzbica wśród gmin członkowskich; obszar związku obejmuje m.in. miasta Chełm i Rejowiec Fabryczny oraz gminy: Chełm, Kamień, Sawin, Siedliszcze, Wierzbica, Wojsławice, Wola Uhruska i inne.
- Współpraca powiatowo-gminna i wojewódzka w zakresie transportu publicznego – gmina jest objęta regionalnym planowaniem publicznego transportu zbiorowego województwa lubelskiego, m.in. na ciągu Chełm – Wierzbica – Cyców – Łęczna. Jednocześnie od 1 września 2025 r. gmina wdrożyła własną sieć gminnych przewozów pasażerskich (5 linii komunikacyjnych), obsługiwaną przez lokalnego operatora, której rozkłady są publikowane w module „Transport publiczny" na stronie gminy. Sieć ta zapewnia dojazd m.in. do szkół, urzędu gminy i ośrodka zdrowia, zmniejszając ryzyko wykluczenia komunikacyjnego.
- Współpraca w ramach powiatu chełmskiego – gmina uczestniczy w przedsięwzięciach powiatowych, w tym w projektach scalania gruntów (m.in. Busówno, Busówno-Kolonia, Pniówno oraz Chylin Wielki, Tarnów, Wólka Tarnowska i Wygoda) oraz w powiatowych programach zdrowotnych (np. programie ochrony zdrowia psychicznego 2024–2030, w którego realizacji uczestniczy OPS Wierzbica).

Taki model współpracy (LGD, związki komunalne, związki gmin województwa, porozumienia transportowe) jest zgodny z obowiązującymi trendami w polityce rozwoju – pozwala łączyć środki

unijne i krajowe, realizować projekty ponadgminne (infrastrukturalne, społeczne, środowiskowe) oraz ograniczać koszty jednostkowe pojedynczej gminy.

DIAGNOZA

Sytuacja społeczna gminy Wierzbica charakteryzuje się równoczesnym występowaniem kilku trwałych procesów demograficznych i społecznych, które wpływają na warunki życia mieszkańców oraz zapotrzebowanie na usługi publiczne. Dane z lat 2019–2024 potwierdzają systematyczny spadek liczby ludności wynikający zarówno z ujemnego salda migracji, jak i trwałego ujemnego przyrostu naturalnego. Procesy te prowadzą do postępującego starzenia się populacji, co w perspektywie najbliższych lat będzie zwiększało obciążenie systemu ochrony zdrowia, pomocy społecznej i infrastruktury opiekuńczej. Jednocześnie rozkład przestrzenny ludności, z dominacją miejscowości Wierzbica-Osiedle i Busówno oraz dużym udziałem mniejszych wsi, stawia przed gminą wyzwania związane z równomiernym zapewnianiem usług publicznych i komunikacji. W obszarze edukacji widoczny jest spadek liczby dzieci w wieku przedszkolnym i uczniów, co wynika z demografii i będzie wymagało dostosowania organizacji sieci szkół. Wyniki egzaminu ósmoklasisty potwierdzają zróżnicowaną jakość kształcenia — dobre osiągnięcia z języka polskiego, poprawę w języku angielskim oraz utrzymujące się trudności w nauczaniu matematyki. Finansowanie oświaty obciąża budżet gminy w rosnącym stopniu, ponieważ wydatki na edukację systematycznie przewyższają dochody, a główna presja kosztowa wynika ze wzrostu wynagrodzeń i kosztów bieżących. Sytuacja zdrowotna mieszkańców odzwierciedla starzenie demograficzne — rośnie liczba porad ambulatoryjnych i obciążenie podstawowej opieki zdrowotnej, podczas gdy infrastruktura medyczna pozostaje ograniczona. Dostępność aptek i podmiotów leczniczych jest stabilna, lecz skoncentrowana terytorialnie, co utrudnia korzystanie z usług osobom zamieszkującym mniejsze sołectwa. W obszarze pomocy społecznej obserwuje się pozytywne trendy — odsetek mieszkańców i liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej systematycznie maleją, co wskazuje na poprawę sytuacji bytowej części mieszkańców oraz skuteczniejszą pracę socjalną. Jednocześnie w gminie pozostają obecne typowe dla obszarów wiejskich wyzwania, takie jak ubóstwo, bierność zawodowa, problemy opiekuńcze, niepełnosprawność oraz uzależnienia. Rozwijane są jednak nowoczesne formy wsparcia, w tym mieszkanie wspomagane i Klub Senior+, zgodne z kierunkiem deinstytucjonalizacji. Aktywność społeczna mieszkańców jest stabilna — liczba organizacji pozarządowych utrzymuje się na stałym poziomie, a gmina plasuje się powyżej średniej powiatowej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Jednocześnie spadek liczby czytelników biblioteki wskazuje na potrzebę działań ukierunkowanych na rozwój kompetencji kulturowych i cyfrowych oraz pozyskiwanie nowych grup użytkowników. System bezpieczeństwa publicznego funkcjonuje sprawnie dzięki współpracy Policji, OSP oraz służb wojewódzkich i powiatowych. Wysoki poziom wykrywalności przestępstw w powiecie i rosnące wyposażenie jednostek OSP potwierdzają stabilność bezpieczeństwa. Gmina skutecznie rozwija również cyfryzację usług publicznych — dostępność ePUAP, e-Doręczeń, elektronicznych usług OPS oraz systemu powiadomień SMS ogranicza bariery terytorialne i poprawia dostęp do usług dla osób starszych i o ograniczonej mobilności. Całościowo sytuacja społeczna gminy Wierzbica jest stabilna, lecz obciążona trwałymi procesami demograficznymi, które w kolejnych latach będą wymagały dostosowania polityk publicznych — zwłaszcza w zakresie edukacji, zdrowia, usług opiekuńczych i transportu. Jednocześnie potencjałem rozwojowym pozostaje aktywność mieszkańców, rozbudowana infrastruktura społeczna oraz szeroka współpraca ponadgminna, wspierająca realizację usług i projektów o znaczeniu lokalnym i regionalnym.

1.2 Sytuacja gospodarcza

W przedmiotowym punkcie przedstawiono diagnozę sytuacji gospodarczej gminy Wierzbica. Zaprezentowano dane statystyczne wraz z wnioskami dotyczące podstawowych wskaźników obrazujących siłę gospodarczą gminy. Opisano charakter gospodarczy gminy, podejmowane działania w celu pozyskiwania inwestorów oraz scharakteryzowano główne podmioty gospodarcze z terenu gminy.

Podmioty gospodarcze i lokalny rynek

Charakter gospodarczy gminy

Gmina Wierzbica (powiat chełmski, woj. lubelskie) ma jednoznacznie rolniczy charakter. Zgodnie ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego" użytki rolne zajmują ok. 11 992 ha, co stanowi ok. 82,3% powierzchni gminy (ok. 14 579 ha / 146 km²). Lasy i grunty zadrzewione obejmują ok. 1 387 ha (ok. 9,5% powierzchni), a tereny zabudowane i zurbanizowane ok. 380 ha (ok. 2,6%), przy niewielkim udziale nieużytków, wód powierzchniowych i użytków ekologicznych. W strukturze użytków rolnych istotny udział mają trwałe użytki zielone – łąki (ok. 2 323 ha, ok. 19% UR) i pastwiska (ok. 783 ha, ok. 6,5% UR), natomiast pozostałą część stanowią głównie grunty orne oraz niewielkie powierzchnie sadów.

Warunki glebowe są relatywnie korzystne: dominują gleby zaliczane do klas bonitacyjnych III i IV, miejscami występują także gleby lepsze, a wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej przekracza 70 punktów, co w skali kraju oznacza dobre predyspozycje do intensywnej produkcji roślinnej. Na obszarze gminy obecne są zarówno gleby mineralne (m.in. gleby bielicowe i brunatne), jak i hydrogeniczne (gleby organiczne i murszowe w dolinach i na zabagnionych obniżeniach), co sprzyja równoczesnemu rozwojowi upraw polowych i produkcji pasz na łąkach oraz pastwiskach. W szerszej skali – na obszarze LGD „Polesie", której członkiem jest gmina Wierzbica – w strukturze zasiewów dominują zboża (ok. 60% powierzchni zasiewów) oraz rzepak (ok. 16%), co dobrze oddaje profil produkcji roślinnej typowy również dla gospodarstw z terenu gminy.

Rolnictwo ma charakter rozproszony, oparty głównie na rodzinnych gospodarstwach rolnych. Według danych Powszechnego Spisu Rolnego 2020 na terenie gminy funkcjonuje ok. 654 gospodarstw rolnych, co przy powierzchni użytków rolnych rzędu 12 tys. ha przekłada się na przeciętny areał rzędu kilkunastu–kilkudziesięciu hektarów na gospodarstwo, z przewagą jednostek małych i średnich. W ostatnich latach, w powiązaniu z dokumentami LGD „Polesie", podkreśla się potrzebę specjalizacji, w tym rozwoju gospodarstw ekologicznych, plantacyjnych (np. zorientowanych na rzepak, rośliny pastewne) oraz włączania rolników w krótkie łańcuchy dostaw i przetwórstwo na małą skalę. Jednocześnie gmina Wierzbica została wskazana w LSR „Polesie" jako gmina zagrożona trwałą marginalizacją, co oznacza kumulację problemów społeczno-gospodarczych (spadek liczby ludności, ograniczona baza miejsc pracy, relatywnie niska przedsiębiorczość) i jest istotnym kontekstem dla polityki rozwojowej.

Lokalna przedsiębiorczość poza rolnictwem ma skalę umiarkowaną. Według danych GUS prezentowanych w geoportalu gminy, wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych wynosi ok. 49 podmiotów na 1000 mieszkańców (ok. 5 tys. ludności), co plasuje gminę poniżej średniej krajowej i wojewódzkiej. Raport o stanie gminy za 2019 r. wskazywał, że w gminie zarejestrowanych było wówczas 124 podmioty gospodarcze, głównie osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, w szczególności w sektorach budowlanym, wykończeniowym oraz naprawy pojazdów. Z kolei w raporcie za 2024 r. odnotowano 127 zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, co potwierdza

powolny, ale stabilny wzrost ich liczby przy utrzymaniu struktury z dominacją mikroprzedsiębiorstw o charakterze usługowym i handlowym. Ograniczona liczba miejsc pracy poza rolnictwem sprzyja dojazdom do pracy do większych ośrodków, przede wszystkim Chełma i – w mniejszym stopniu – Łęcznej oraz Lublina, co jest typowe dla peryferyjnych gmin wiejskich regionu.

Istotnym elementem profilu gospodarczego jest nakładanie się funkcji rolniczej na obszary cenne przyrodniczo. Na terenie gminy znajduje się fragment Poleskiego Parku Narodowego (Bagno Bubnów) oraz jego otuliny, a także Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu. Dokumenty planistyczne gminy jednoznacznie ograniczają lokalizację zakładów o podwyższonym ryzyku awarii przemysłowych oraz przedsięwzięć szczególnie uciążliwych dla środowiska, co utrwala rolno-przyrodniczy charakter gminy i przesuwa akcent z przemysłu ciężkiego na rolnictwo, usługi lokalne oraz formy gospodarowania zgodne z zasadami ochrony przyrody (w tym rolnictwo ekologiczne).

Turystyka i usługi czasu wolnego mają obecnie znaczenie uzupełniające wobec rolnictwa, ale stanowią ważny potencjał rozwojowy w perspektywie strategii. Oprócz walorów Polesia (Bagno Bubnów, otulina PPN, mozaika łąk, torfowisk i lasów) funkcjonuje kilka niewielkich obiektów agroturystycznych na terenie gminy, m.in. „Agroturystyka Pod Gruszą" w Staszycach, Rodzinne Gospodarstwo Agroturystyczne „W Starej Szkole" w Busównie, „Agroturystyka Brzozowy Las" w Chylinie Wielkim oraz „Poleskie Sploty – Siedlisko Karczunek" w Karczunku. Oferta ta opiera się na wykorzystaniu zasobów przyrodniczych i kulturowych Polesia (cisza, krajobraz rolniczo-leśny, kuchnia regionalna), ale ma jeszcze charakter niszowy i rozproszony. Rozwój usług turystycznych, przetwórstwa lokalnych produktów oraz form przedsiębiorczości pozarolniczej jest w dokumentach strategicznych na poziomie LGD i województwa wskazywany jako kluczowy kierunek dywersyfikacji gospodarki takich gmin jak Wierzbica.

Na tle uwarunkowań krajowych i regionalnych profil gospodarczy gminy Wierzbica – oparty na wysokim udziale rolnictwa, ograniczonej liczbie podmiotów pozarolniczych i powiązaniu z obszarami chronionymi – jest zgodny z charakterystyką peryferyjnych gmin wiejskich opisywaną w literaturze (np. analizy struktury funkcjonalnej wsi w raportach „Polska wieś 2022" pod red. J. Wilkina i I. Nurzyńskiej oraz opracowania M. Bańskiego dotyczące rolniczych obszarów problemowych), gdzie podkreśla się konieczność dywersyfikacji źródeł dochodu, rozwoju usług lokalnych i powiązania rolnictwa z turystyką oraz przetwórstwem.

Działalność gospodarcza w gminie

W formie tabelarycznej zaprezentowano rodzaj działalności gospodarczej z podziałem na sekcje PKD wśród podmiotów z gminy Wierzbica zarejestrowanych w rejestrze REGON w latach 2020-2023.

Tabela 11 Rodzaj działalności gospodarczej z podziałem na sekcje PKD wśród podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w gminie Wierzbica w latach 2029-2024a

SEKCJA PKD	2019	2020	2021	2022	2023	2024
A: Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	7	7	6	6	7	7
B: Górnictwo i wydobywanie	2	2	2	2	2	2
C: Przetwórstwo przemysłowe	17	18	17	18	17	17
D: Wytwarzania i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	1	1	1	1	1	0
E: Dostawa wody, gospodarowanie ciekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	0	0	0	0	0	0

F: Budownictwo	46	55	53	59	61	59
G: Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	48	46	47	46	46	44
H: Transport i gospodarka magazynowa	21	21	20	21	23	23
I: Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	1	1	3	3	4	4
J: Informacja i komunikacja	7	7	7	8	9	9
K: Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	6	7	7	6	5	6
L: Działalność związana z obsługa rynku nieruchomości	5	4	4	4	4	5
M: Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	11	11	12	12	15	16
N: Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	3	4	4	7	5	8
O: Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	10	10	10	10	10	10
P: Edukacja	4	5	6	6	7	6
Q: Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	6	6	8	9	10	10
R: Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	6	5	6	7	7	7
S i T: Pozostała działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	35	35	39	40	40	44
U: Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Struktura podmiotów gospodarczych w gminie Wierzbica w latach 2019–2024 pokazuje stabilny, zróżnicowany profil działalności z przewagą sektorów tradycyjnych. Najwięcej podmiotów funkcjonuje w budownictwie, którego udział systematycznie rośnie i utrzymuje się na poziomie około 60 podmiotów rocznie, co wskazuje na duże znaczenie lokalnego rynku usług budowlanych. Istotną rolę odgrywa także handel, choć w jego przypadku widoczny jest niewielki spadek aktywności. Stabilny pozostaje sektor transportu, w którym liczba podmiotów wzrosła do 23, co odzwierciedla rozwój usług logistycznych w gospodarce lokalnej. Wzrost zanotowano w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, gdzie liczba zarejestrowanych firm wzrosła z 11 w 2019 r. do 16 w 2024 r., co świadczy o stopniowym zwiększaniu się znaczenia usług specjalistycznych. Podobny trend dotyczy opieki zdrowotnej i pomocy społecznej, w której liczba podmiotów zwiększyła się do 10. Umiarkowany wzrost obserwuje się również w działalności zakwaterowania i gastronomii oraz w sektorze usług administracyjno-wspierających. Jednocześnie większość sektorów kluczowych dla gospodarki lokalnej pozostaje stabilna, jak przetwórstwo przemysłowe czy informacja i komunikacja. Ogólny obraz wskazuje na gospodarkę opartą głównie na usługach budowlanych, handlowych i transportowych, przy jednoczesnym stopniowym rozwoju usług specjalistycznych i społecznych.

Poniżej przedstawiono wykres obrazujący udział podmiotów gospodarczych z sektora rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa, przemysłu i budownictwa oraz pozostałej działalności w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych w gminie Wierzbica.

Wykres 13 Podmioty sektorów gospodarczych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych w gminie Wierzbica w 2024 r. (%)

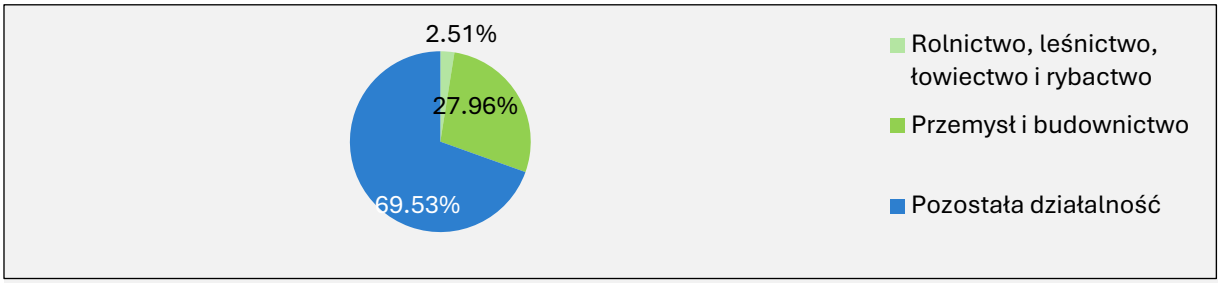

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Struktura podmiotów gospodarczych w 2024 roku pokazuje wyraźną dominację pozostałej działalności usługowej, która obejmuje 194 podmioty i stanowi największy segment lokalnej gospodarki. Drugi co do wielkości sektor to przemysł i budownictwo z 78 podmiotami, co podkreśla silną pozycję usług budowlanych i niewielkiego przemysłu w gminie. Rolnictwo, mimo że ważne dla charakteru obszaru, reprezentowane jest przez jedynie 7 podmiotów, co wskazuje, że funkcjonuje głównie w formie indywidualnych gospodarstw rolnych, rzadziej rejestrowanych jako działalność gospodarcza. Układ ten potwierdza, że gospodarka gminy ma w dużej mierze charakter usługowy, z istotnym wsparciem sektora budowlanego.

Wykres 14 Podmioty gospodarcze według sektorów własnościowych w gminie Wierzbica (2024 r.)

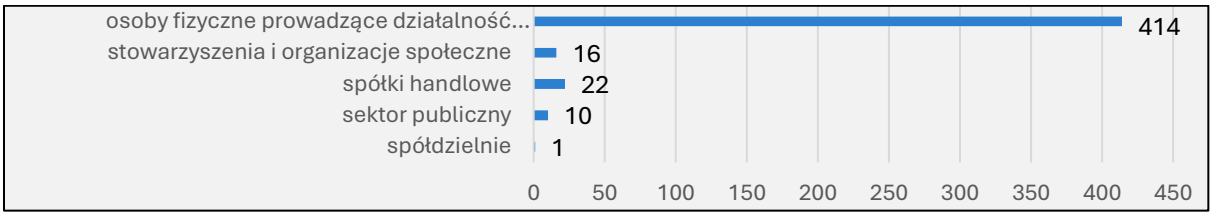

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Struktura własnościowa podmiotów gospodarczych w gminie Wierzbica w 2024 r. pokazuje wyraźną dominację osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, które stanowią trzon lokalnej przedsiębiorczości (210 podmiotów). Obecność sektora publicznego, spółek handlowych i spółdzielni jest niewielka, co potwierdza mniejszą skalę i lokalny charakter gospodarki. Stosunkowo wysoka liczba stowarzyszeń i organizacji społecznych (15) oraz działających fundacji wskazuje na aktywny, choć niewielki sektor obywatelski, który pełni uzupełniającą funkcję w życiu społecznym i gospodarczym gminy. Układ ten odzwierciedla gospodarkę opartą głównie na małych przedsiębiorstwach, z ograniczoną obecnością większych podmiotów instytucjonalnych.

Wskaźniki siły gospodarczej gminy

Poniżej przedstawiono podstawowe wskaźniki opisujące siłę gospodarczą gminy Wierzbica.

Tabela 12 Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 mieszkańców w gminie Wierzbica w latach 2019-2024

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 mieszkańców	47	51	53	56	58	60

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Tabela 13 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w gminie Wierzbica w latach 2019-2024

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców	34	38	40	43	45	45

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Tabela 14 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w gminie Wierzbica w latach 2019-2024

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	34	38	40	43	45	45

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Wskaźniki siły gospodarczej pokazują, że w latach 2019–2024 gmina Wierzbica odnotowuje systematyczny wzrost liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na mieszkańców, co świadczy o stopniowym umacnianiu lokalnej przedsiębiorczości. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 mieszkańców wzrosła z 47 do 60, co oznacza coraz większą aktywność gospodarczą mimo ogólnego spadku liczby ludności. Podobny trend widać w przypadku osób fizycznych prowadzących działalność – ich liczba w przeliczeniu na 1000 mieszkańców zwiększyła się z 34 do 45, a w wartościach bezwzględnych utrzymała się na stabilnie rosnącym poziomie. Wzrost tych wskaźników wskazuje na rosnącą dynamikę mikroprzedsiębiorczości, która stanowi kluczowy element struktury gospodarczej Wierzbicy i kompensuje brak dużych firm, wzmacniając samowystarczalność ekonomiczną gminy.

Wykres 15 Wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla powiatu chełmskiego i gmin wchodzących w jego skład (2024 r.)

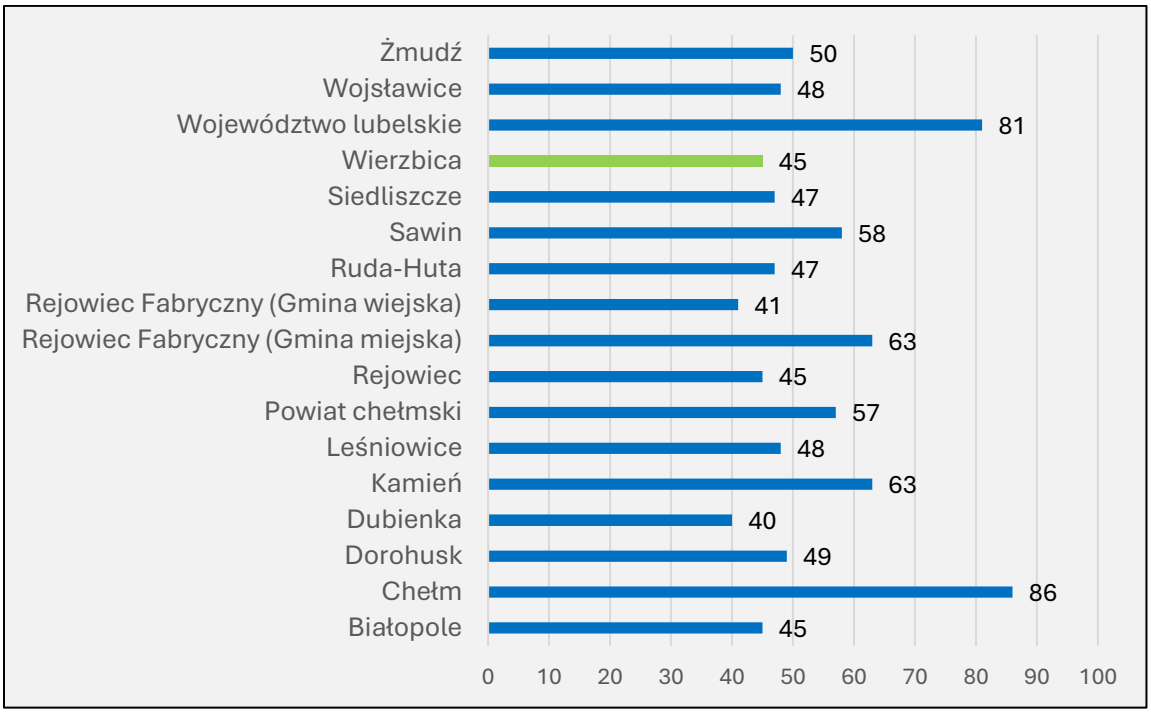

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Wskaźnik przedsiębiorczości w gminie Wierzbica, wynoszący 45 osób fizycznych prowadzących działalność na 1000 mieszkańców, plasuje gminę na poziomie zbliżonym do średniej powiatu, ale wyraźnie poniżej wartości charakterystycznych dla bardziej dynamicznych ośrodków, takich jak Kamień, Sawin czy gmina miejska Rejowiec Fabryczny. Jednocześnie wynik Wierzbicy pozostaje znacznie niższy od średniej województwa i ośrodków miejskich, co odzwierciedla typowo wiejski charakter gospodarki opartej na mikroprzedsiębiorstwach. Gmina utrzymuje więc umiarkowany poziom aktywności gospodarczej, typowy dla regionu, jednak posiada potencjał wzrostu w kierunku wartości wyższych, zwłaszcza poprzez rozwój usług lokalnych i branż pozarolniczych.

Finanse publiczne

Poniżej przedstawiono dane dotyczące wysokości dochodów i wydatków gminy Wierzbica w latach 2019-2024.

Wykres 16 Dochody i wydatki ogółem gminy Wierzbica w latach 2019-2024 (zł)

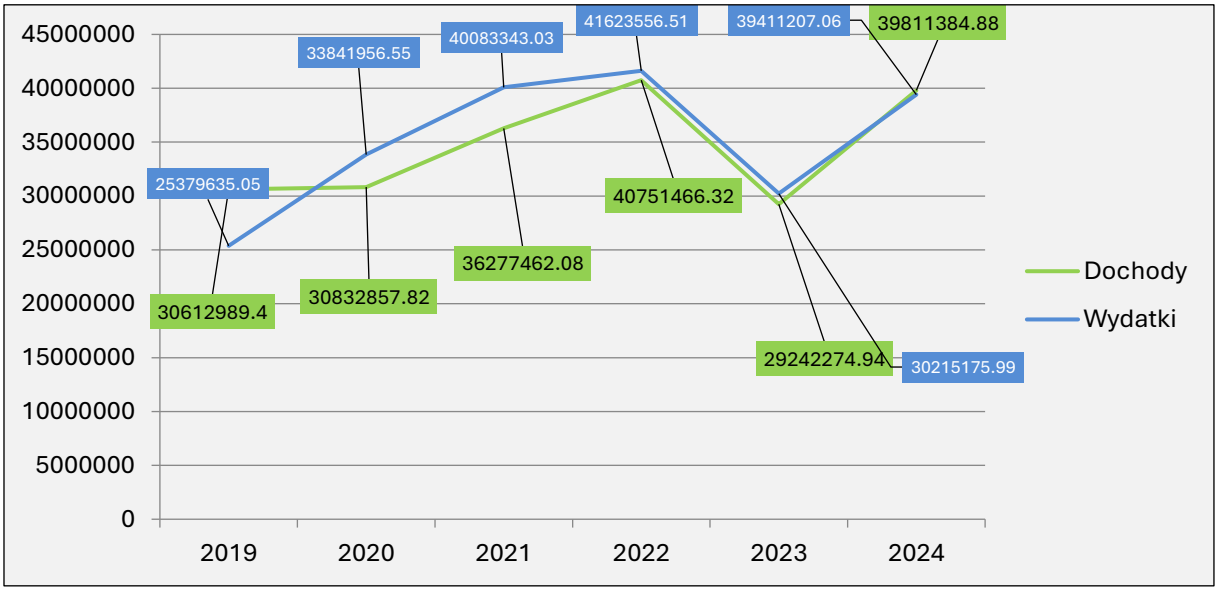

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane dotyczące finansów gminy Wierzbica w latach 2019–2024 pokazują znaczną zmienność zarówno po stronie dochodów, jak i wydatków, przy czym oba strumienie wykazują trend wzrostowy względem wartości z 2019 r. Dochody osiągnęły najwyższy poziom w 2022 r., natomiast wydatki rosły szczególnie dynamicznie w latach 2020–2022, co wskazuje na zwiększoną skalę inwestycji i kosztów bieżących. W większości lat dochody i wydatki pozostają na zbliżonym poziomie, a w 2024 r. gmina odnotowała nadwyżkę operacyjną, co świadczy o poprawie równowagi finansowej po bardziej obciążających latach wcześniejszych. Ogólny obraz sugeruje budżet o relatywnie stabilnej kondycji, zdolny do finansowania dużych przedsięwzięć, choć jednocześnie podatny na wahania wynikające z pozyskiwania środków zewnętrznych i cyklu inwestycyjnego.

Tabela 15 Dochody i wydatki gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Wierzbica w latach 2018-2023

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Dochody na 1 mieszkańca (zł)	5006,99	5997,84	6335,08	7504,65	8577,45	6190,15
Wydatki na 1 mieszkańca (zł)	5471,95	4972,5	6953,35	8291,96	8761,01	6396,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dochody i wydatki w przeliczeniu na mieszkańca w gminie Wierzbica wykazują dużą dynamikę w latach 2019–2024, co odzwierciedla zarówno zmiany liczby ludności, jak i wahania związane z realizacją projektów inwestycyjnych oraz pozyskiwaniem środków zewnętrznych. Najwyższe wartości dochodów na mieszkańca wystąpiły w 2023 r., natomiast najwyższe wydatki w 2023 i 2022 r., co wskazuje, że były to lata najbardziej intensywnej realizacji zadań budżetowych. W 2024 r. zarówno dochody, jak i wydatki na mieszkańca wyraźnie spadły, co sugeruje zakończenie części projektów inwestycyjnych oraz powrót do bardziej stabilnego poziomu finansowania zadań bieżących. Ogólny trend pokazuje, że gmina jest zdolna do mobilizowania wysokich środków finansowych na jednego mieszkańca, jednak wartości te pozostają wrażliwe na cykl budżetowy i strukturę realizowanych inwestycji.

Tabela 16 Dochody i wydatki gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Wierzbica w 2024 w porównaniu do gmin powiatu chełmskiego, powiatu chełmskiego i województwa lubelskiego

GMINA	DOCHODY GMINY W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA (zł)	WYDATKI GMINY W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA (zł)
Białopole	7043,62	7810,95
Chełm	5801,94	5592,47
Dorohusk	8498,39	8908,85
Dubienka	6857,11	7571,83
Kamień	8997,9	8897,04
Leśniowice	9102,5	9850,62
Powiat chełmski	7915,77	8053,88
Rejowiec (Gmina miejsko-wiejska)	6707,71	6717,23
Rejowiec Fabryczny (Gmina miejska)	7794,91	7972,97
Rejowiec Fabryczny (Gmina wiejska)	9506,8	9794,3
Ruda-Huta	8628,13	7496,85
Sawin	7395,52	8138,07
Siedliszcze (Gmina miejsko-wiejska)	9151,64	9348,93
Wierzbica	8521,27	8435,62
Województwo lubelskie	8169,73	8459,04
Wojsławice	8314,93	8645,1
Żmudź	13195,18	14019,55

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl/ dla gminy Rejowiec i Siedliszcze brak danych w GUS za rok 2024

Dane za 2024 rok pokazują, że gmina Wierzbica osiąga dochody i wydatki per capita wyższe niż średnia województwa lubelskiego oraz powiatu chełmskiego, co świadczy o relatywnie dobrej kondycji finansowej i wysokiej zdolności do finansowania usług publicznych w przeliczeniu na mieszkańca. Wierzbica plasuje się w górnym segmencie gmin powiatu, z dochodami i wydatkami na poziomie zbliżonym do jednostek rozwiniętych infrastrukturalnie, choć nie tak wysokim jak w gminach o wyjątkowo dużej intensywności inwestycyjnej, takich jak Żmudź czy Leśniowice.

Różnica między dochodami a wydatkami w Wierzbicy pozostaje niewielka, co świadczy o zrównoważonym prowadzeniu gospodarki finansowej. Poziom wydatków per capita jest niższy niż w wielu gminach o najwyższej aktywności inwestycyjnej, ale jednocześnie wyższy od średnich wartości regionalnych, co wskazuje, że gmina skutecznie wykorzystuje środki na bieżące zadania oraz inwestycje, utrzymując stabilność budżetową. Ogólny obraz potwierdza, że Wierzbica znajduje się

w grupie gmin o dobrych możliwościach finansowych, z potencjałem do dalszego rozwoju infrastrukturalnego.

Rynek pracy

Poniżej zaprezentowane dane dotyczące liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych w gminie Wierzbica w latach 2019-2024

Wykres 17 Liczba bezrobotnych w gminie Wierzbica w latach 2019-2024

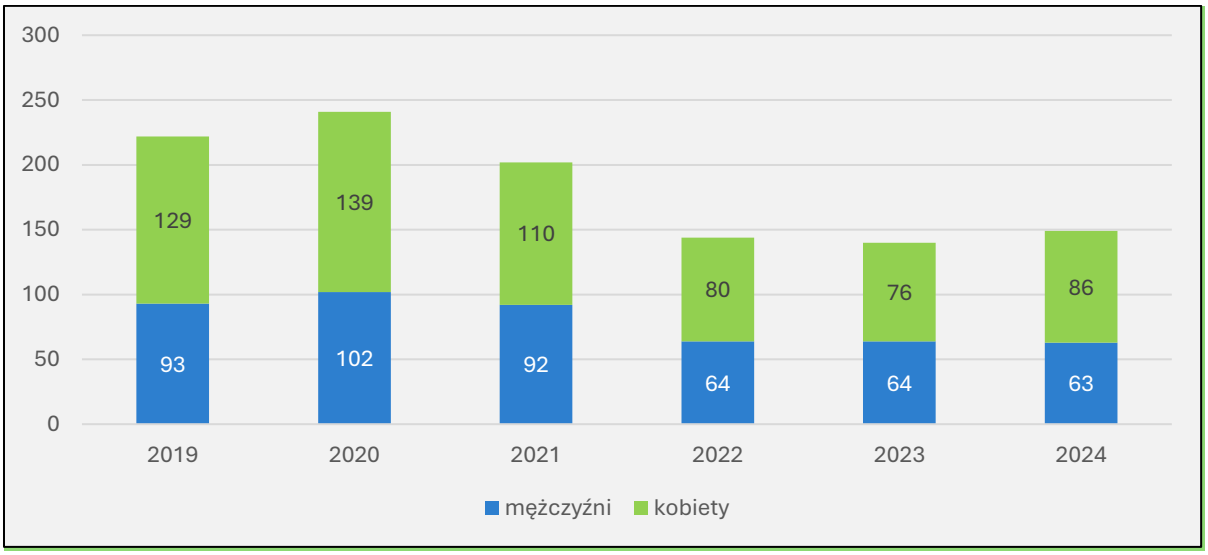

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane dotyczące bezrobocia pokazują, że w latach 2019–2022 sytuacja na lokalnym rynku pracy w gminie Wierzbica wyraźnie się poprawiała – liczba osób bez pracy systematycznie malała, co odzwierciedlało rosnącą aktywność zawodową mieszkańców i poprawę dostępności zatrudnienia. Po 2022 r. trend stabilizuje się, a w 2024 r. pojawia się niewielki wzrost liczby bezrobotnych, co może świadczyć o lekkim ochłodzeniu lokalnego rynku pracy lub zmianach sezonowych i strukturalnych. Charakterystyczne jest też utrzymywanie się wyższej liczby bezrobotnych kobiet, co wskazuje na bardziej ograniczone możliwości zatrudnienia dla kobiet lub większą ich reprezentację w zawodach o wyższej podatności na niestabilność zatrudnienia. Ogólnie dane potwierdzają, że poziom bezrobocia pozostaje niski, choć wymaga uwagi ze względu na potencjalne zahamowanie wcześniejszej poprawy.

Tabela 17 Dane dotyczące bezrobocia w gminach powiatu chełmskiego i w powiecie lubelskim – stan na 2024 r.

GMINA/POWIAT	BEZROBOTNI OGÓŁEM	BEZROBOTNI DO 25 ROKU ŻYCIA	BEZROBOTNI DO 30 ROKU ŻYCIA	BEZROBOTNI PO 50 ROKU ŻYCIA
Białopole	82	10	15	22
Chełm	407	74	119	97
Dorohusk	234	33	58	66
Dubienka	88	15	28	19
Kamień	134	23	38	33
Leśniowice	110	24	37	22
Powiat chełmski	2502	396	678	641
Rejowiec (Gmina miejsko-wiejska)	284	49	75	75

Rejowiec Fabryczny (Gmina miejska)	140	14	27	32
Rejowiec Fabryczny (Gmina wiejska)	171	18	32	59
Ruda-Huta	175	23	40	52
Sawin	159	24	41	45
Siedliszcze (Gmina miejsko-wiejska)	169	33	53	48
Wierzbica	149	23	48	30
Województwo lubelskie	55774	8528	15433	13128
Wojsławice	112	20	41	27
Żmudź	88	13	26	14

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane porównawcze pokazują, że poziom bezrobocia w gminie Wierzbica plasuje się w środku przedziału wartości obserwowanych w powiecie chełmskim – jest wyraźnie niższy niż w największych ośrodkach, takich jak gmina Chełm czy Dorohusk, ale jednocześnie wyższy niż w najmniejszych gminach o bardziej ograniczonej strukturze zawodowej, takich jak Dubienka czy Żmudź. Struktura wiekowa bezrobotnych wskazuje, że Wierzbica ma relatywnie niewysoki udział bezrobotnych młodych dorosłych (do 25 i do 30 lat), co sugeruje umiarkowanie dobrą absorpcję rynku pracy dla tej grupy.

Z drugiej strony widoczna jest większa koncentracja bezrobocia wśród osób po 50. roku życia, co jest charakterystyczne dla gmin wiejskich, gdzie starsi pracownicy mają mniejsze możliwości zmiany zawodu czy dojazdu do pracy. Na tle regionu Wierzbica prezentuje się jako gmina o stabilnym, umiarkowanym bezrobociu, które nie odbiega znacząco od średnich wartości powiatowych, jednak wymaga ukierunkowanych działań wspierających aktywizację zawodową osób starszych.

DIAGNOZA

Sytuacja gospodarcza gminy Wierzbica ma charakter typowy dla peryferyjnych gmin wiejskich o dominującej funkcji rolniczej. Struktura przestrzenna i użytkowanie gruntów jednoznacznie wskazują na przewagę rolnictwa, a korzystne warunki glebowe sprzyjają utrzymaniu produkcji roślinnej. Jednocześnie rolnictwo pozostaje rozproszone i oparte na licznych gospodarstwach rodzinnych, co w połączeniu z ograniczoną liczbą podmiotów pozarolniczych oraz niewielką bazą dużych pracodawców stanowi czynnik ograniczający lokalny rynek pracy i dywersyfikację gospodarki.

Lokalna przedsiębiorczość rozwija się stopniowo, o czym świadczy systematyczny wzrost liczby podmiotów gospodarczych na mieszkańca, w tym osób fizycznych prowadzących działalność. Gospodarka opiera się głównie na mikroprzedsiębiorstwach z sektorów budownictwa, handlu, transportu oraz usług specjalistycznych, które w ostatnich latach wykazują umiarkowaną, ale wyraźną dynamikę wzrostową. Jednocześnie niski udział podmiotów przemysłowych oraz brak większych zakładów ograniczają możliwości lokalnego zatrudnienia i wymuszają dojazdy do ośrodków zewnętrznych, przede wszystkim Chełma.

Uwarunkowania środowiskowe – zwłaszcza obecność obszarów chronionych, w tym fragmentów Poleskiego Parku Narodowego i Chełmskiego OChK – determinują kierunki rozwoju i wykluczają lokalizację przedsięwzięć o dużej uciążliwości. W praktyce wzmacnia to profil rolniczo-przyrodniczy gminy oraz kieruje rozwój w stronę rolnictwa ekologicznego, turystyki przyrodniczej, przetwórstwa lokalnych produktów i usług czasu wolnego.

Finanse publiczne gminy pozostają stabilne. Wierzbica osiąga dochody i wydatki per capita powyżej średnich wojewódzkich i powiatowych, co świadczy o relatywnie dobrej kondycji finansowej oraz wysokiej zdolności do realizacji inwestycji i finansowania usług publicznych. Budżet zachowuje równowagę, a w 2024 r. odnotowano nadwyżkę operacyjną. Jednocześnie poziom wydatków inwestycyjnych podlega znacznym wahaniom, co odzwierciedla cykliczny charakter pozyskiwania środków zewnętrznych.

Rynek pracy cechuje umiarkowanie niskie bezrobocie, z korzystną sytuacją osób młodych, choć jednocześnie z większą koncentracją bezrobotnych w grupie powyżej 50. roku życia. Struktura bezrobocia potwierdza ograniczoną pojemność lokalnego rynku oraz typową dla gmin wiejskich gorszą sytuację starszych pracowników.

Całość danych wskazuje, że gospodarka gminy Wierzbica opiera się na stabilnej, lecz mało zróżnicowanej strukturze, w której rolnictwo i mikroprzedsiębiorczość odgrywają kluczową rolę. Jednocześnie widoczny jest potencjał rozwojowy w zakresie usług lokalnych, turystyki, przetwórstwa oraz dalszego wzmacniania przedsiębiorczości, którego wykorzystanie wymaga kontynuacji działań na rzecz poprawy warunków inwestycyjnych, wspierania firm pozarolniczych oraz dywersyfikacji źródeł zatrudnienia.

1.3 Sytuacja przestrzenna

W przedmiotowym punkcie przedstawiono diagnozę sytuacji przestrzennej gminy Wierzbica (woj. lubelskie, powiat chełmski). Opisano położenie gminy, dostępność komunikacyjną, uwarunkowania przyrodniczo-krajobrazowe i surowcowe, dziedzictwo kulturowe, system gospodarki odpadami, infrastrukturę techniczną oraz główne kierunki zagospodarowania przestrzennego.

Infrastruktura drogowa i dostępność komunikacyjna

Gmina Wierzbica położona jest w północno-zachodniej~~/n północnej~~ części powiatu chełmskiego, we wschodniej części województwa lubelskiego. Powierzchnia administracyjna wynosi ok. 146,36 km², co stanowi niespełna 8 % powierzchni powiatu chełmskiego. Siedzibą władz jest miejscowość Wierzbica-Osiedle.

Rysunek 1 Lokalizacja gminy Wierzbica na planie województwa lubelskiego (oznaczone na czerwono)

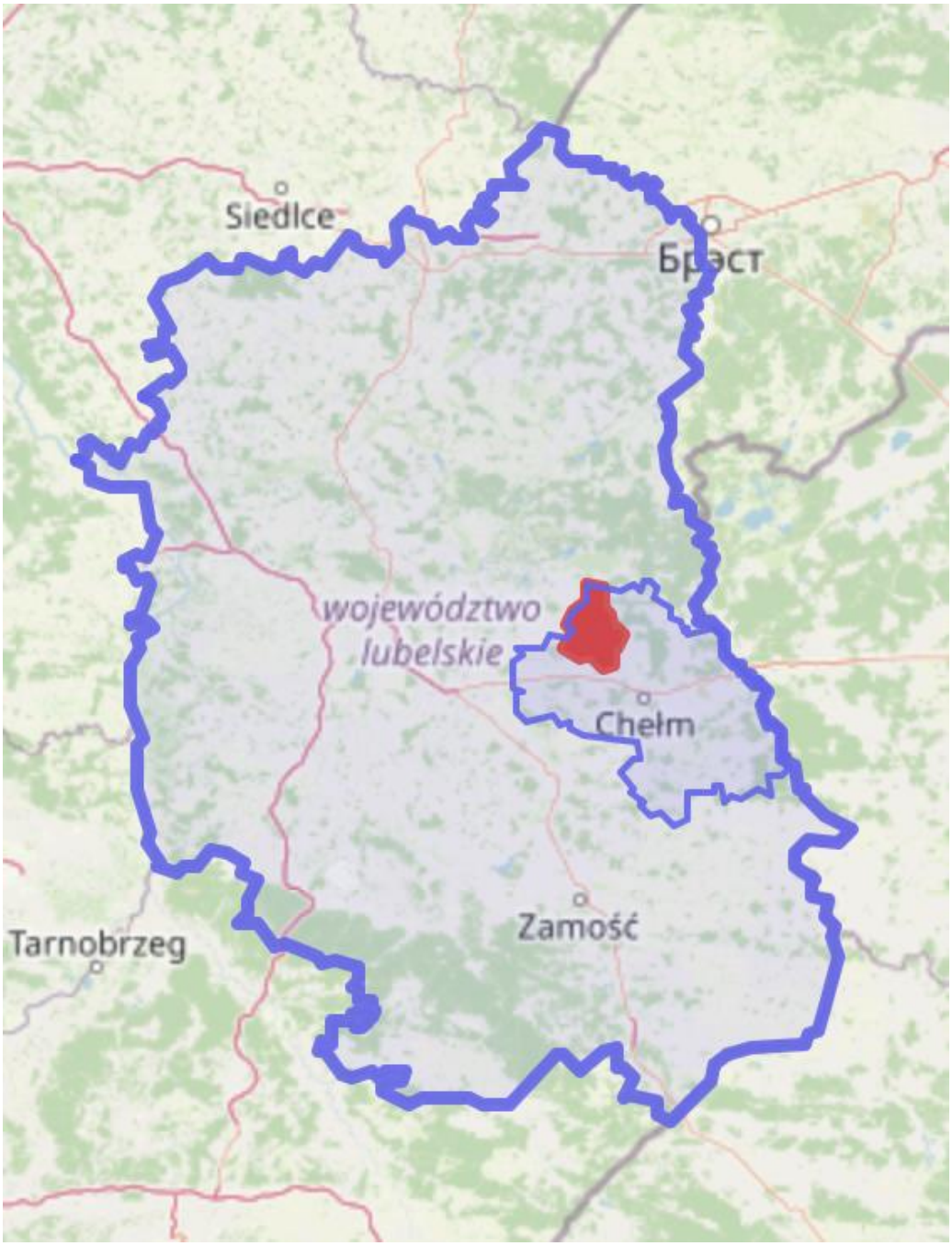

Źródło: opracowanie własne

Rysunek 2 Lokalizacja gminy Wierzbica na planie powiatu chełmskiego

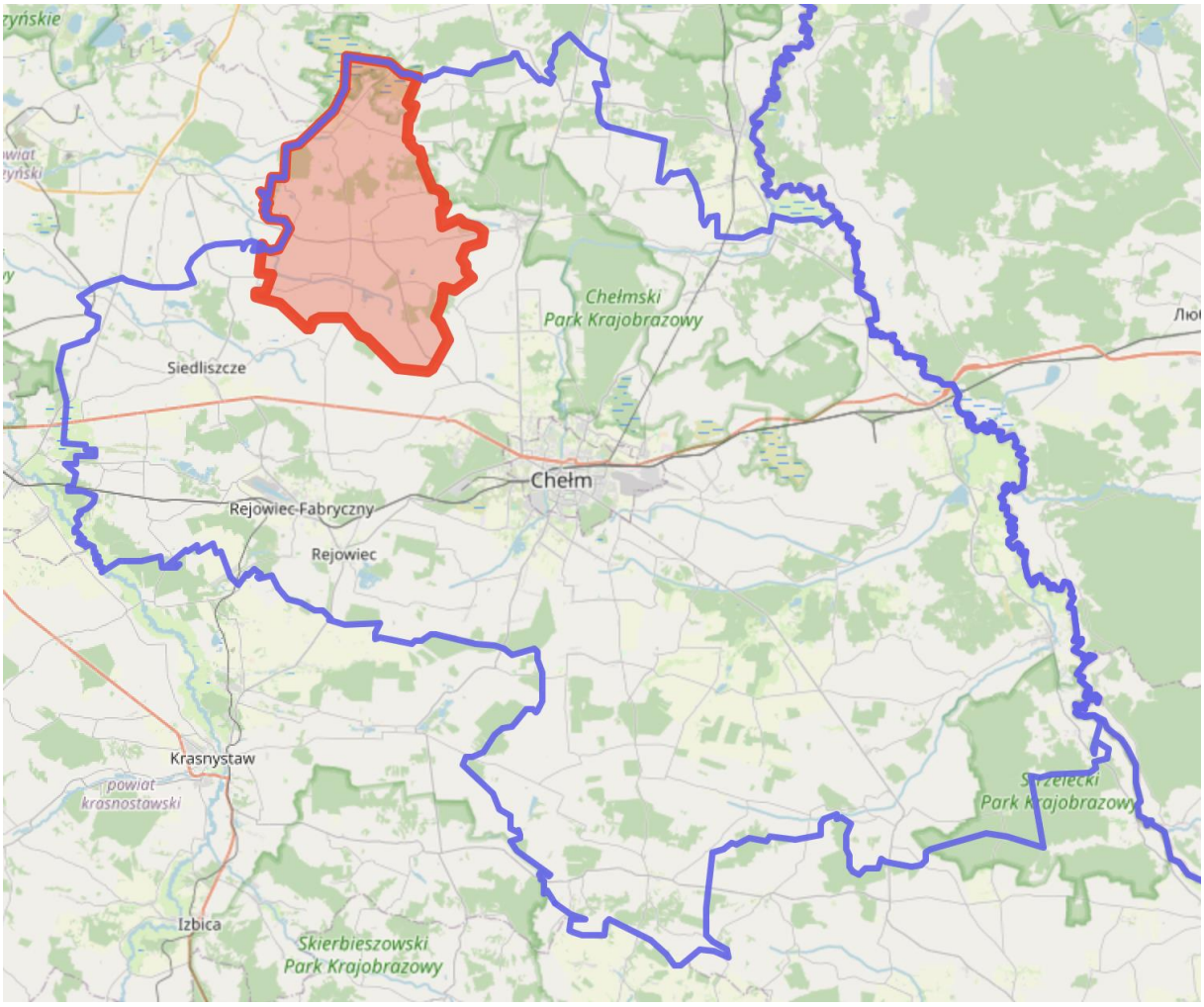

Źródło: opracowanie własne

Pod względem fizycznogeograficznym obszar gminy leży na styku dwóch jednostek: Pagórów Chełmskich – najbardziej na wschód wysuniętej części Wyżyny Lubelskiej (ok. 60 % powierzchni gminy) oraz Polesia Lubelskiego (Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie i Obniżenie Dorohuskie) w części północnej. Krajobraz ma charakter falisty i pagórkowaty w części środkowej i południowej oraz nizinne, podmokłe obniżenia z udziałem torfowisk i dolin rzecznych (m.in. zlewnia rzeki Świnki) w części północnej.

Pod względem administracyjnym gmina Wierzbica sąsiaduje z gminami: Chełm, Cyców, Hańsk, Sawin, Siedliszcze i Rejowiec Fabryczny. Jest gminą typowo wiejską, o rozproszonej sieci osadniczej. Sołectwa obejmują m.in. miejscowości: Wierzbica, Wierzbica-Osiedle, Busówno, Busówno-Kolonia, Ochoża, Pniówno, Święcica, Olchowiec, Wólka Tarnowska, Karczunek, Staszyce, Kozia Góra, Terenin, Bakus-Wanda, Chylin i inne.

Struktura użytkowania gruntów ma wyraźnie rolniczy charakter – dominują użytki rolne i tereny zabudowy zagrodowej, z nielicznymi niewielkimi kompleksami leśnymi oraz obszarami podmokłymi związanymi z występowaniem gleb organicznych. Jednocześnie obszar gminy wchodzi w strefę udokumentowanych złóż węgla kamiennego Lubelskiego Zagłębia Węglowego („Lublin K-8”, „Sawin”) oraz złoża surowców węglanowych „Bezek” i kruszyw naturalnych („Karczunek”), które w dokumentach planistycznych traktowane są jako zasób strategiczny, obecnie praktycznie nieeksploatowany na terenie gminy.

Poniżej przedstawiono położenie komunikacyjne gminy Wierzbica.

Rysunek 3 Położenie komunikacyjne gminy Wierzbica

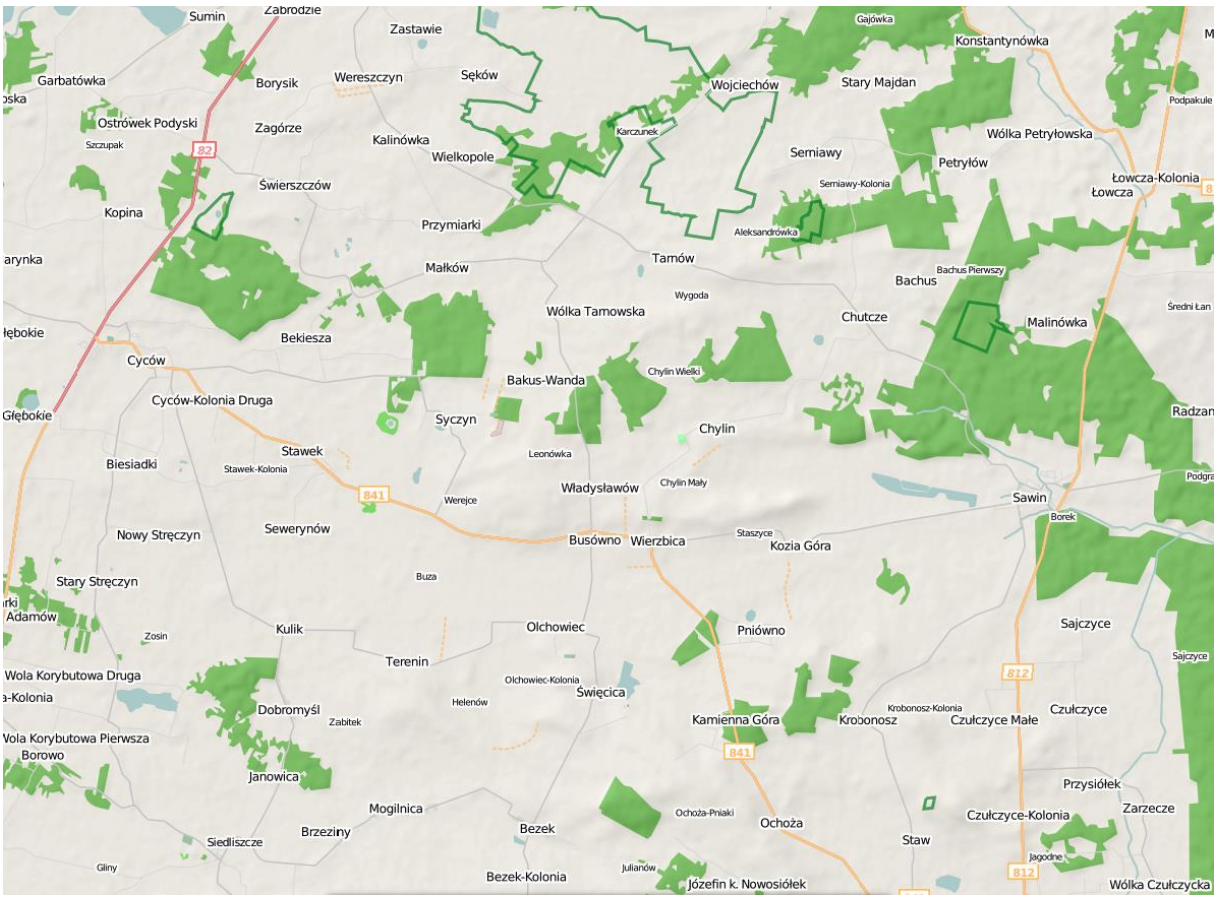

Źródło: opracowanie własne na geoserwis.gdos.gov.pl

Gmina położona jest w strefie oddziaływania głównych ciągów drogowych wschodniej części województwa lubelskiego: drogi krajowej nr 12 (Lublin–Chełm–Dorohusk) oraz dróg wojewódzkich 812, 839 i 843, przebiegających w sąsiednich gminach (Chełm, Sawin, Siedliszcze). Bezpośredni układ drogowy gminy tworzą:

- droga wojewódzka nr 841 (DW 841) Cyców–Wierzbica–Staw–Horodyszcze-Kolonia – alternatywna trasa Lublin–Chełm, biegnąca przez miejscowości Stawek, Ludwinów, Busówno, Wierzbica, Pniówno, Kamienna Góra, Ochoża, Staw i Parypse.
- drogi powiatowe, w tym m.in.:
    - droga powiatowa nr 1803L w m. Wierzbica-Osiedle (przebudowa odcinka 0+007–1+322,30 planowana na lata 2025–2026),
    - droga powiatowa nr 1804L (przebudowa z dofinansowaniem z Funduszu Dróg Samorządowych).
- drogi gminne i wewnętrzne, zapewniające powiązania między sołectwami (m.in. inwestycja „Budowa drogi w miejscowości Święcica" łącząca gminę Wierzbica z gminą Siedliszcze).

W ostatnich latach realizowane są zadania poprawiające bezpieczeństwo ruchu – w szczególności budowa chodników przy DW 841 w Busównie (zadanie „Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 841 Cyców–Wierzbica–Staw poprzez budowę chodnika od km 11+400 do km 12+899") oraz remonty wybranych odcinków DW 841 w powiecie chełmskim.

Na obszarze gminy nie ma czynnej linii kolejowej obsługującej ruch pasażerski; podstawę zewnętrznych powiązań szynowych zapewniają stacje w Chełmie i Rejowcu. Publiczny transport zbiorowy opiera się na przewozach autobusowych i busowych – zarówno komercyjnych (trasa Chełm–Lublin przez Wierzbicę, linie lokalne Chełm–Sawin–Wierzbica–Wólka Tarnowska), jak i organizowanych w trybie

użyteczności publicznej. W 2025 r. uruchomiono gminne linie autobusowe obsługujące m.in. relacje wewnątrzgminne z węzłem przesiadkowym w Wierzbicy-Osiedlu (dworzec).

Dziedzictwo kulturowe

Dziedzictwo kulturowe gminy Wierzbica obejmuje zarówno obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego, jak i liczne dobra ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego i Programem opieki nad zabytkami powiatu chełmskiego do najcenniejszych obiektów wpisanych do rejestru należą:

- kościół rzymskokatolicki w Olchowcu (koniec XVIII w.) wraz z wyposażeniem i historycznym cmentarzem przykościelnym,
- zespół dworsko-parkowy w Chylinie Wielkim (pocz. XX w.),
- grodzisko „Wały" w Tarnowie,
- grodzisko w Busównie-Kolonii.

Gminna ewidencja zabytków obejmuje ponadto kilkadziesiąt obiektów i układów ruralistycznych, w tym tradycyjne zagrody, kapliczki, krzyże przydrożne, elementy małej architektury oraz relikty dawnej zabudowy wiejskiej – przede wszystkim w miejscowościach Olchowiec, Wólka Tarnowska, Karczunek, Ochoża i Wierzbica.
Obowiązujące ustalenia planistyczne przewidują priorytet ochrony konserwatorskiej dla obiektów rejestrowych oraz wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków wszelkich działań inwestycyjnych w ich otoczeniu. Stan części obiektów (zwłaszcza grodzisk) wymaga kontynuacji prac zabezpieczających, natomiast przy zabytkach użytkowanych (kościół w Olchowcu, zespół w Chylinie Wielkim) prowadzone są sukcesywnie prace remontowo-konserwatorskie finansowane z udziałem środków gminy, powiatu i programów krajowych.

Gospodarka odpadami

Odpady komunalne z terenu gminy Wierzbica odbierane są w systemie gminnym, obejmującym nieruchomości zamieszkałe oraz – na zasadach określonych odrębnymi umowami – część nieruchomości niezamieszkałych. Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie gminy został przyjęty uchwałą Nr L-261/2023 Rady Gminy Wierzbica.
System obejmuje:

- selektywną zbiórkę u źródła zgodnie z Jednolitym Systemem Segregacji Odpadów (papier, szkło, metale i tworzywa sztuczne, odpady opakowaniowe wielomateriałowe, bioodpady, odpady zielone oraz frakcja resztkowa); obowiązek selektywnego zbierania wynika z regulaminu i skutkuje podwyższoną stawką opłaty w razie niesegregowania;
- odbiór odpadów zmieszanych jako pozostałości po selektywnej zbiórce, realizowany według harmonogramu dla dwóch rejonów obejmujących wszystkie sołectwa, z częstotliwością dostosowaną do pory roku.

Podmiot odbierający odpady z nieruchomości zamieszkałych wybierany jest w trybie zamówień publicznych; w 2023 r. była to firma zewnętrzna z Milejowa, natomiast harmonogram na 2024 r. opracował operator P.W. Chełm (PW Ewa Grzywna-Żmuda).
Na podstawie informacji gminy:

- zmieszane odpady komunalne i bioodpady trafiają do regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych (m.in. Kras-Eko Sp. z o.o. w Siennicy Nadolnej i ZZO MZC Sp. z o.o. we Włodawie),
- odpady z umów indywidualnych są kierowane do Zakładu Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Srebrzyszczu k. Chełma,
- w 2020 r. z terenu gminy odebrano łącznie ok. 812 Mg odpadów komunalnych, a poziom recyklingu i ograniczenia składowania odpadów biodegradowalnych mieścił się w wymaganiach prawa krajowego.

Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (PSZOK) prowadzony jest przez gminę i zlokalizowany jest w miejscowości Busówno-Kolonia (na placu obok oczyszczalni ścieków). PSZOK jest czynny raz w miesiącu w godzinach 8:00–18:00, a zakres przyjmowanych odpadów obejmuje m.in.: papier, szkło, metale, tworzywa sztuczne, bioodpady, odpady zielone, odpady wielkogabarytowe, odpady budowlane, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, zużyte opony, przeterminowane leki, chemikalia, odpady niebezpieczne oraz tekstylia.
Poniżej przedstawiono tabele przedstawiające informacje dotyczące gospodarki odpadami.

Wykres 18 Wpływy i wydatki związane z funkcjonowaniem systemu gospodarowania odpadami w gminie Wierzbica w latach 2024(w zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Analizy stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie gminy Wierzbica za 2024

W 2024 r. system gospodarowania odpadami w gminie Wierzbica nie bilansował się, ponieważ poniesione wydatki przewyższyły uzyskane wpływy z opłat. Oznacza to konieczność pokrycia części kosztów z budżetu gminy oraz wskazuje na narastającą presję kosztową w funkcjonowaniu systemu. Sytuacja ta wymaga dalszego monitorowania i ewentualnej korekty stawek lub optymalizacji organizacji gospodarki odpadami, aby zapewnić jego pełną wystarczalność finasowania przez gminę zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Dane te wskazują na systematyczny wzrost kosztów funkcjonowania systemu, przy jednoczesnym braku proporcjonalnego wzrostu dochodów z opłat, co skutkuje koniecznością dopłat z budżetu gminy. W 2024 r. Rada Gminy podjęła uchwałę o pokryciu części kosztów z dochodów własnych, potwierdzając utrzymywanie się tej tendencji.

Wykres 19 Łączna masa odebranych odpadów komunalnych w gminie Wierzbica w latach 2019-2024 (Mg)

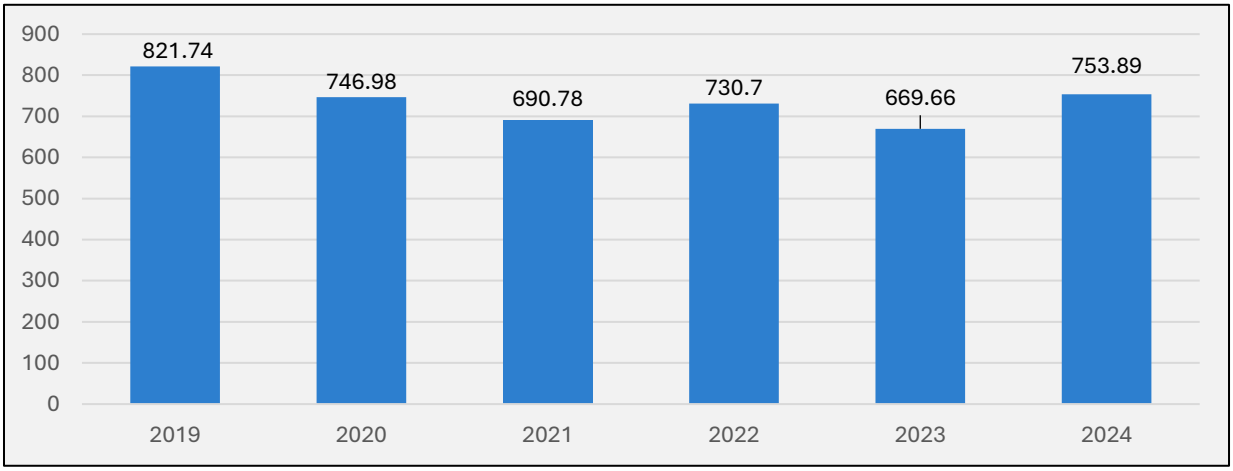

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane dotyczące masy odebranych odpadów komunalnych pokazują, że ich ilość w gminie Wierzbica w latach 2019–2024 ulegała wahaniom, ale ogólny poziom pozostaje stabilny, bez wyraźnego trendu ani systematycznego wzrostu, ani spadku. Spadek masy odpadów po 2019 r. może wskazywać na bardziej racjonalne gospodarowanie odpadami lub zmiany demograficzne, natomiast późniejsze odbicie (2022 i 2024) sugeruje, że ilość odpadów podlega głównie czynnikom zmiennym, takim jak struktura gospodarstw domowych, sezonowość oraz aktywność ekonomiczna mieszkańców. Całość danych wskazuje, że system gospodarki odpadami funkcjonuje w warunkach względnie stabilnego obciążenia, co ułatwia planowanie kosztów i pojemności infrastruktury.

Wykres 20 Dane dotyczące poziomu recyklingu odpadów zebranych na terenie gminy Wierzbica w latach 2019-2024

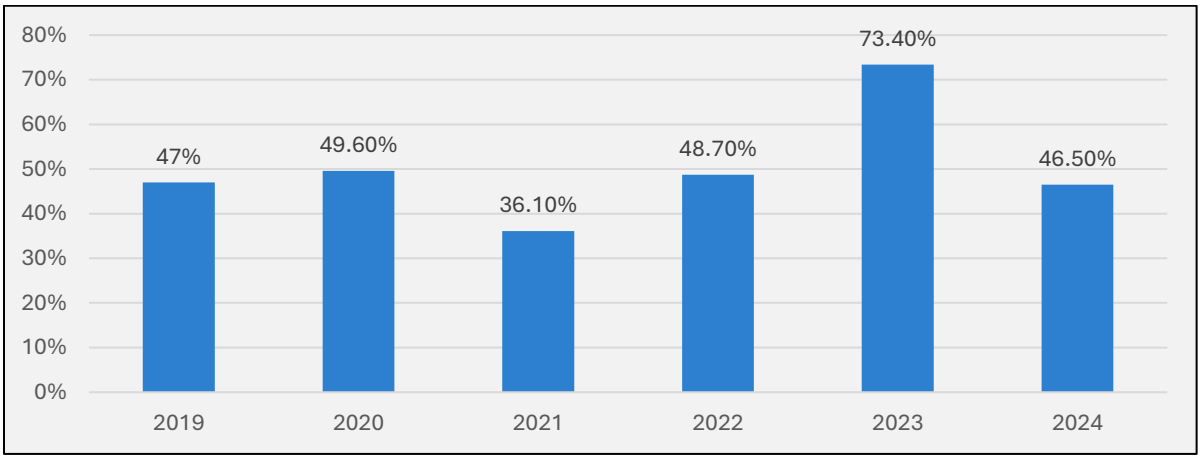

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Poziom recyklingu w gminie Wierzbica cechuje się dużą zmiennością, co wskazuje, że system selektywnej zbiórki nie działa w sposób stabilny z roku na rok. Najwyższy wynik pojawił się w 2023 r. i był zdecydowanie ponadprzeciętny, co mogło wynikać z jednorazowych działań, np. intensywniejszych kampanii informacyjnych, zmian w metodach odbioru lub większej liczby odpadów selektywnych wytwarzanych przez mieszkańców. Spadek w 2024 r. pokazuje jednak, że wysoki poziom z poprzedniego roku nie utrwalił się, a system powrócił do wartości bliższych średniej wieloletniej. Zmienność ta sugeruje potrzebę stabilizacji i usprawnienia selektywnej zbiórki, aby utrzymać wysokie wskaźniki recyklingu w kolejnych latach.

Analiza danych dotyczących gospodarki odpadami w gminie Wierzbica wskazuje na systematyczny wzrost ilości wytwarzanych odpadów oraz rosnące koszty funkcjonowania systemu, przy jednoczesnym utrzymywaniu się deficytu finansowego w jego bilansie. Pomimo poprawy efektywności selektywnej zbiórki i niemal dwukrotnego wzrostu poziomu recyklingu w latach 2019–2024, wpływy z opłat nie nadążają za rosnącymi kosztami odbioru i zagospodarowania odpadów, co wymusza coroczne dopłaty z budżetu gminy. Utrzymująca się tendencja wzrostowa masy odpadów przy jednoczesnym zbliżaniu się wskaźnika recyklingu do poziomów wymaganych przepisami krajowymi świadczy o poprawie organizacyjnej systemu, jednak wskazuje również na konieczność dalszego wzmacniania działań w zakresie ograniczania ilości odpadów u źródła oraz edukacji ekologicznej mieszkańców.

Infrastruktura techniczna

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Gmina Wierzbica dysponuje czynną siecią rozdzielczą wodociągów oraz kanalizacyjną.

Sieć wodociągowa

Zbiorowe zaopatrzenie w wodę na terenie gminy Wierzbica oparte jest na dwóch gminnych ujęciach wód podziemnych zlokalizowanych w miejscowościach Pniówno i Wólka Tarnowska. Woda ujmowana jest z poziomów kredowych i poddawana procesom uzdatniania w stacjach wodociągowych, a następnie tłoczona siecią rozdzielczą do poszczególnych sołectw.
Według danych z Raportu o stanie gminy za 2022 r.:

- poziom zwodociągowania gminy wyniósł ok. 95,7 % ludności,
- długość sieci wodociągowej na koniec 2022 r. wynosiła 132,17 km (w 2020 r. – 131,94 km),
- łączna ilość wody pobranej z ujęć w Pniównie i Wólce Tarnowskiej wyniosła w 2022 r. ok. 213 364 m³, a w 2024 r. – 243 902 m³.

Sieć wodociągowa obejmuje wszystkie większe miejscowości (m.in. Wierzbica, Wierzbica-Osiedle, Busówno, Ochoża, Pniówno, Święcica, Olchowiec, Wólka Tarnowska, Karczunek), a modernizacje prowadzone są w trybie etapowym (wymiana odcinków magistrali, nowe przyłącza). Jakość wody jest monitorowana przez właściwą stację sanitarno-epidemiologiczną, a gmina publikuje komunikaty dotyczące jakości wody w systemie informacji o środowisku.

Wykres 21 Osoby korzystające z sieci wodociągowej w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu chełmskiego, województwa lubelskiego i w poszczególnych gminach powiatu chełmskiego (2024 r.)

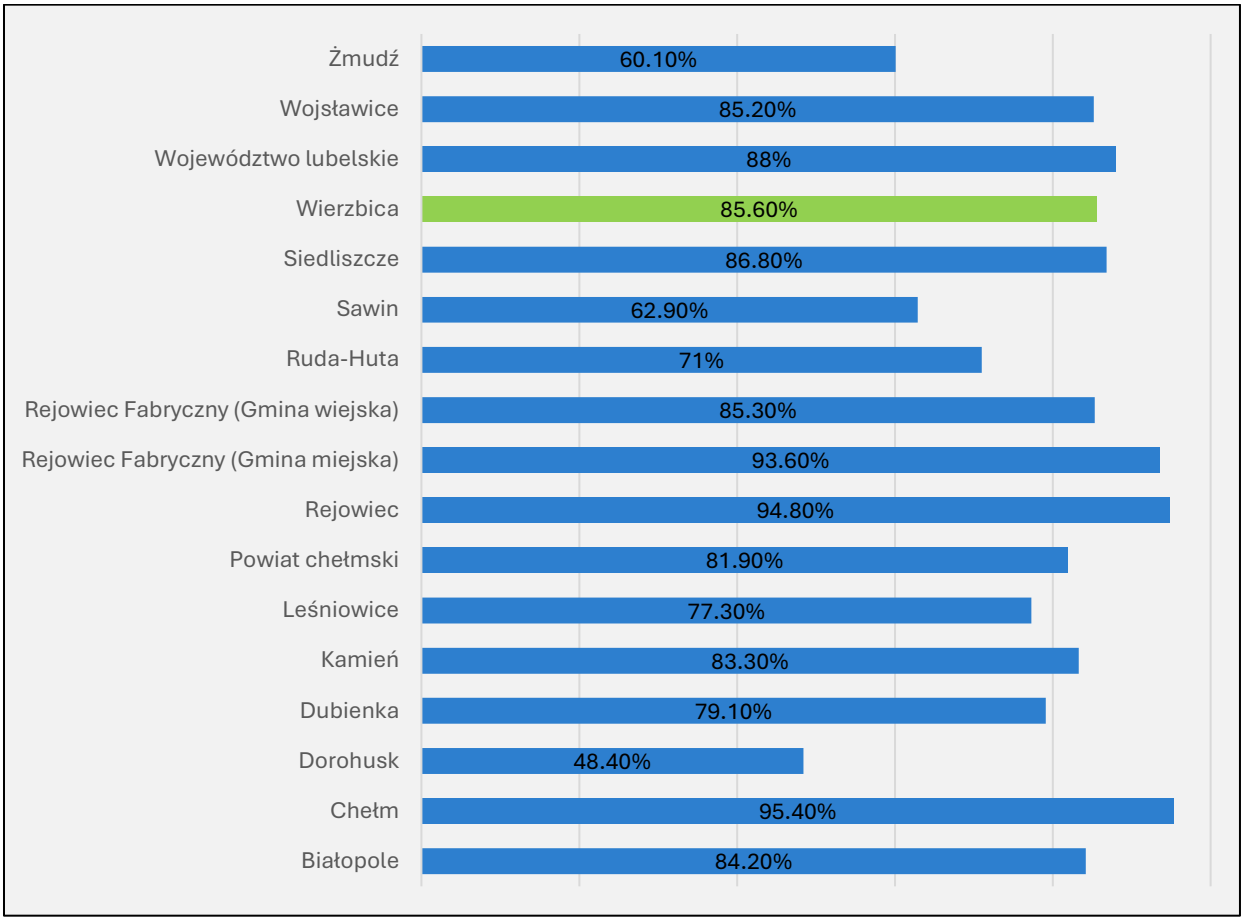

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej w gminie Wierzbica wynosi 85,6%, co plasuje gminę powyżej średniej powiatu chełmskiego i na poziomie zbliżonym do średniej województwa. Wierzbica wypada korzystnie na tle wielu gmin wiejskich powiatu, zwłaszcza tych o bardziej rozproszonej zabudowie, takich jak Sawin czy Żmudź, gdzie dostęp do wodociągu jest istotnie niższy. Jednocześnie gmina pozostaje nieco poniżej poziomu najbardziej zurbanizowanych jednostek, takich jak Chełm czy Rejowiec, co odzwierciedla różnice w strukturze przestrzennej i stopniu koncentracji zabudowy. Ogólnie wysoki poziom podłączeń świadczy o dobrze rozwiniętej infrastrukturze wodociągowej i jej skutecznym dostosowaniu do potrzeb mieszkańców.

Sieć kanalizacyjna

Na obszarze gminy funkcjonuje zbiorczy system kanalizacji sanitarnej, rozwijany etapowo. W 2020 r.:

- długość sieci kanalizacyjnej wynosiła 28,84 km,
- poziom skanalizowania gminy kształtował się na poziomie 32,11 % ludności,
- oczyszczono 47,79 % ścieków wymagających oczyszczenia.

Według danych za 2022 r. długość czynnej sieci kanalizacyjnej wzrosła do 29,05 km (dalszy rozwój sieci w miejscowościach Staszyce/Kozia Góra). Sieć ma charakter grawitacyjno-tłoczny, z przepompowniami lokalnymi. W miejscowościach nieobjętych kanalizacją zbiorczą wykorzystywane są zbiorniki bezodpływowe (szamba) oraz przydomowe oczyszczalnie ścieków, kontrolowane przez gminę w ramach obowiązkowych ewidencji i kontroli.

Rozbudowa systemu realizowana jest m.in. poprzez projekty „Budowa kanalizacji sanitarnej w ramach aglomeracji Wierzbica" oraz „Przebudowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowości Staszyce – obręb Kozia Góra"

Wykres 22 Osoby korzystające z sieci kanalizacyjnej w ogólnej liczbie mieszkańców w powiecie lubelskim, województwie lubelskim i w poszczególnych gminach powiatu chełmskiego (2024 r.)

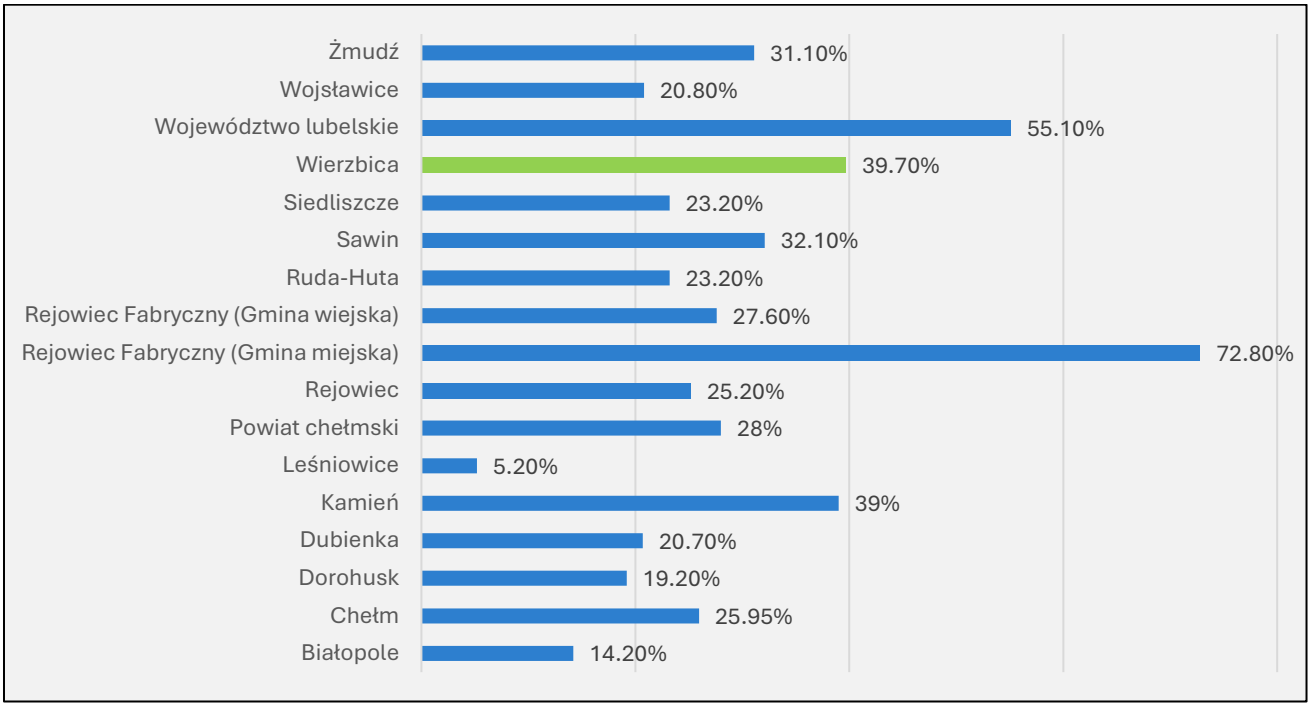

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej w gminie Wierzbica wynosi 39,7%, co lokuje ją powyżej średniej dla powiatu chełmskiego i w grupie gmin o relatywnie dobrze rozwiniętej infrastrukturze kanalizacyjnej. Wierzbica osiąga zbliżone wyniki do gminy Kamień i wyraźnie przewyższa wiele jednostek wiejskich, gdzie dostęp do kanalizacji jest bardzo ograniczony (np. Leśniowice czy Białopole). Jednocześnie pozostaje znacząco poniżej średniej województwa lubelskiego oraz daleko od poziomów gminy miejskiej Rejowiec Fabryczny, co odzwierciedla różnice urbanizacyjne i skale inwestycji. Układ ten wskazuje, że choć infrastruktura kanalizacyjna Wierzbicy rozwija się lepiej niż w większości gmin wiejskich powiatu, wciąż istnieje znaczny potencjał do dalszej rozbudowy sieci.

Oczyszczalnie ścieków

Ścieki z sieci kanalizacyjnej kierowane są do gminnej, mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków w Busównie-Kolonii, zlokalizowanej w sąsiedztwie PSZOK-u. Obiekt stanowi centralny element systemu gospodarki ściekowej gminy, przyjmując ścieki z miejscowości położonych wzdłuż DW 841 (Wierzbica-Osiedle, Wierzbica, Busówno, Pniówno) oraz kolejnych odcinków sieci rozbudowywanych w ramach aglomeracji. W dokumentach projektowych zakłada się dostosowanie przepustowości do stopniowo rosnącej liczby podłączonych mieszkańców, przy spełnieniu norm krajowych i unijnych w zakresie ładunku zanieczyszczeń.

Zaopatrzenie w ciepło

Na terenie gminy Wierzbica nie funkcjonuje scentralizowany system ciepłowniczy; zaopatrzenie w ciepło ma charakter indywidualny – w zabudowie mieszkaniowej, zagrodowej i obiektach usług publicznych. Studium uwarunkowań oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego przewidują zaopatrzenie w ciepło z indywidualnych źródeł, z preferencją dla rozwiązań niskoemisyjnych.

W gospodarstwach domowych dominuje ogrzewanie węglem i biomasą, z rosnącym udziałem kotłów gazowych (LPG), elektrycznych i odnawialnych źródeł energii (pompy ciepła, instalacje fotowoltaiczne). Zakres działań naprawczych obejmuje m.in.:

- udział mieszkańców w programie „Czyste Powietrze" i innych instrumentach wsparcia wymiany źródeł ciepła i termomodernizacji,
- projekty gminne w zakresie poprawy efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej (np. termomodernizacja przedszkola i żłobka w Wierzbicy).

Sieć gazowa

Zgodnie z Raportem o stanie gminy za 2024 r. obszar gminy Wierzbica nie jest wyposażony w sieć gazową; brak jest systemu dystrybucyjnego gazu ziemnego średniego ciśnienia. Zaopatrzenie w gaz odbywa się w oparciu o indywidualne zbiorniki na gaz płynny (LPG) oraz butle gazowe, wykorzystywane przede wszystkim w budynkach mieszkalnych i usługowych.

Poniżej zaprezentowano porównanie gmin powiatu chełmskiego, powiatu chełmskiego i województwa lubelskiego pod kątem % mieszkańców korzystających z sieci gazowej w 2024 r.

Wykres 23 Osoby korzystające z sieci gazowej w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu chełmskiego, województwa lubelskiego i w poszczególnych gminach powiatu chełmskiego (2024 r.)

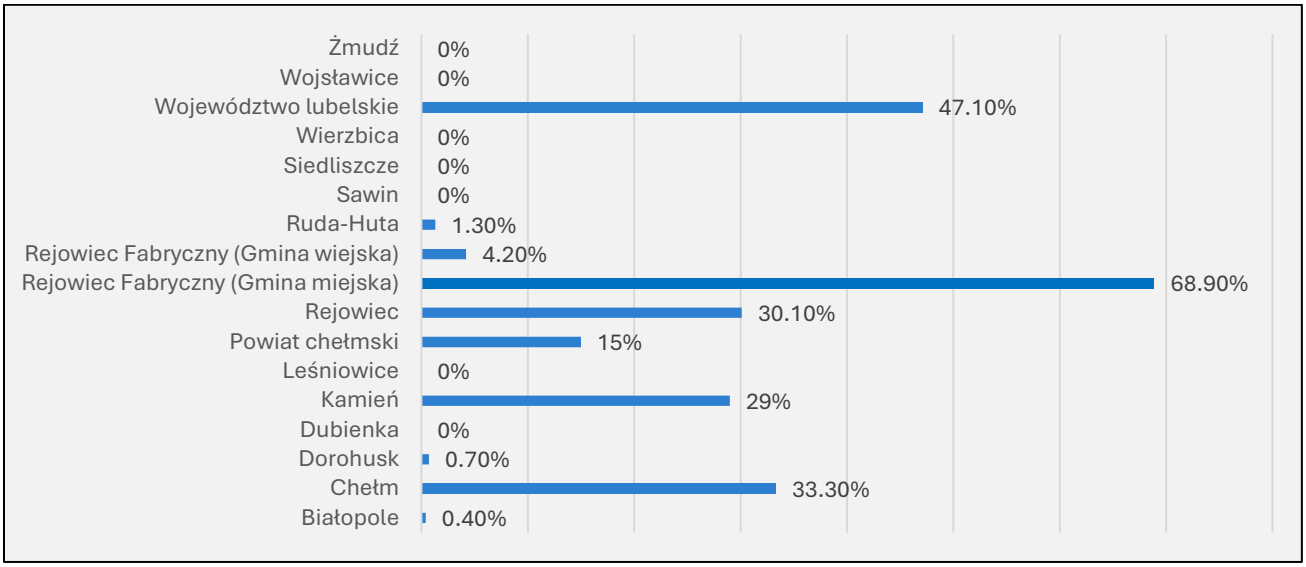

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Wynik dla gminy Wierzbica, gdzie 0% mieszkańców korzysta z sieci gazowej, wpisuje ją w grupę gmin o całkowitym braku infrastruktury gazowej, co jest typowe dla części obszarów wiejskich powiatu chełmskiego. Na tle regionu Wierzbica odstaje jednak wyraźnie zarówno od średniej powiatowej, jak i szczególnie od średniej województwa, gdzie dostęp do gazu sieciowego jest wielokrotnie wyższy. Układ danych pokazuje wyraźną polaryzację – gminy wiejskie powiatu mają znikomy lub zerowy dostęp do sieci gazowej, podczas gdy gminy miejskie, zwłaszcza Rejowiec Fabryczny, dysponują dobrze rozwiniętą infrastrukturą. W przypadku Wierzbicy oznacza to opieranie się na alternatywnych źródłach ogrzewania i brak podstawowej infrastruktury, która w innych gminach wspiera rozwój usług i poprawia jakość życia.

Sieć elektroenergetyczna

Zasilanie elektroenergetyczne gminy Wierzbica oparte jest na sieci przesyłowej i dystrybucyjnej średniego (15 kV) i niskiego napięcia, budowanej głównie w latach 70. XX w. Wszystkie miejscowości na terenie gminy są zelektryfikowane; sieć ma w przeważającej części charakter napowietrzny z lokalnymi stacjami transformatorowymi. Nowe inwestycje liniowe i przyłączeniowe realizowane są w oparciu o warunki techniczne wydawane przez operatora systemu dystrybucyjnego (PGE Dystrybucja S.A.), przy jednoczesnym uwzględnieniu rosnącej liczby mikroinstalacji OZE (instalacje fotowoltaiczne na budynkach mieszkalnych, gospodarstwach rolnych i obiektach publicznych, m.in. w ramach projektu „Energia z paneli fotowoltaicznych w Gminie Wierzbica”).

Infrastruktura teleinformatyczna

Gmina realizuje konsekwentnie politykę rozwoju społeczeństwa informacyjnego, określoną w Strategii Informatyzacji i Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Gminy Wierzbica. Dokument ten zakłada m.in. rozwój infrastruktury szerokopasmowej, e-usług publicznych oraz kompetencji cyfrowych mieszkańców.

Dostęp do usług telekomunikacyjnych systematycznie się poprawia dzięki:

- realizacji projektów budowy nowoczesnej sieci światłowodowej na obszarze powiatu chełmskiego, współfinansowanych z funduszy UE (m.in. POPC – Polska Cyfrowa, projekty operatora Fiberhost), obejmujących również gminę Wierzbica,
- działalności operatorów lokalnych i ogólnopolskich oferujących dostęp do internetu (światłowodowy, radiowy) oraz usług głosowych i telewizyjnych – co potwierdzają branżowe zestawienia dostawców usług w miejscowości Wierzbica,
- rozwoju publicznych punktów dostępu do sieci w instytucjach gminnych (szkoły, biblioteka, Centrum Aktywności Lokalnej).

Na stronie gminy funkcjonuje także system informacyjny o dostępie do usług stacjonarnego internetu szerokopasmowego, umożliwiający mieszkańcom sprawdzenie dostępności usług i zgłaszanie zapotrzebowania na podłączenie.

Zagospodarowanie przestrzenne

Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy określa Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Wierzbica (z późniejszymi zmianami, w tym zmianą uchwaloną Uchwałą Nr XXXII-181/2022 z dnia 3 marca 2022 r.) oraz miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący cały obszar gminy, uchwalony w dwóch częściach: UCHWAŁA Nr XVI-90/04 RADY GMINY WIERZBICA z dnia 6 sierpnia 2004 r. oraz UCHWAŁA Nr XXXVI-187/06 RADY GMINY WIERZBICA z dnia 11 sierpnia 2006 r. (obszar jednostki strukturalnej „A"), z późniejszymi zmianami.

Studium wskazuje m.in.:

• dominującą funkcję rolniczą gminy przy jednoczesnym utrzymaniu potencjału surowcowego (udokumentowane złoża kopalin – m.in. węgla kamiennego „Lublin K-8" i „Sawin", a także złoża surowców węglanowych „Bezek" oraz kruszyw naturalnych/piasków „Karczunek"),

• konieczność ochrony obszarów cennych przyrodniczo i krajobrazowo (w tym rozległych obniżeń i równin torfowych oraz dolin cieków i użytków zielonych),

• ograniczenia zabudowy na gruntach organicznych oraz w obszarach narażonych na podtopienia i wysokie uwilgotnienie (wynikające z warunków gruntowo-wodnych i zapisów planistycznych),

• rozwój zabudowy mieszkaniowej i usług w rejonie Wierzbicy-Osiedla i głównych miejscowości, przy zachowaniu ładu przestrzennego i zasad ochrony środowiska,

• wyznaczenie terenów pod infrastrukturę techniczną i inwestycje celu publicznego (w tym możliwość realizacji przedsięwzięć związanych z gospodarką surowcową – w reżimie zależnym od decyzji sektorowych i uwarunkowań środowiskowych).

Obowiązujący MPZP obejmuje całą gminę, dlatego podstawą rozstrzygnięć inwestycyjnych są ustalenia planu miejscowego (a nie – co do zasady – decyzje o warunkach zabudowy); na tej podstawie urząd wydaje wypisy i wyrysy z MPZP oraz udostępnia informacje z dokumentów planistycznych. Jednocześnie gmina prowadzi prace nad aktualizacją dokumentów planistycznych (m.in. procedury zmian MPZP) oraz – w związku z reformą systemu planowania – rozpoczęła formalnie proces sporządzenia planu ogólnego gminy (uchwała o przystąpieniu i ogłoszenia/wnioski w 2025 r.).

Mobilność

Układ transportowy gminy opiera się na drodze wojewódzkiej nr 841 (Cyców–Wierzbica–Staw–Horodyszcze-Kolonia), zapewniającej:

- powiązanie z drogą wojewódzką nr 839 (Cyców–Siedliszcze–Rejowiec) oraz dalej z DK 12 w kierunku Lublina i Chełma,
- obsługę podstawowych ośrodków usług publicznych (Wierzbica-Osiedle, Chełm, Cyców, Sawin).

Transport zbiorowy rozwija się w oparciu o:

- linie autobusowe i busowe łączące gminę z Chełmem i Lublinem (część kursów przebiega przez Wierzbicę wzdłuż DW 841),
- połączenia lokalne (m.in. relacja Wólka Tarnowska–Bakus-Wanda–Syczyn–Wierzbica–Sawin–Chełm),
- od 2025 r. – gminny transport publiczny, obejmujący linie łączące sołectwa z Wierzbicą-Osiedlem i szkołą oraz z sąsiednimi gminami (Chełm, Sawin).

Rozwój mobilności rowerowej i pieszej odbywa się głównie poprzez:

- budowę chodników i przejść dla pieszych przy DW 841 (m.in. Busówno),
- przebudowę dróg powiatowych z poboczami utwardzonymi, umożliwiającymi bezpieczne poruszanie się rowerzystów i pieszych,
- wykorzystanie dróg gminnych i śródpolnych jako tras rekreacyjnych, w tym powiązań z obszarami przyrodniczo cennymi (Polesie Lubelskie, doliny cieków, kompleksy łąkowe).

Mieszkalnictwo

Na zasoby mieszkaniowe występujące na terenie gminy składa się łącznie 1192 mieszkań zgodnie ze stanem na 2024 r. Standardy średniej powierzchni użytkowej mieszkania są niższe niż dla powiatu chełmskiego, województwa lubelskiego. Poniżej przedstawiono jak zmieniała się liczba mieszkań w gminie Wierzbica w latach 2019-2023.

Wykres 24 Liczba mieszkań w gminie Wierzbica w latach 2019-2024

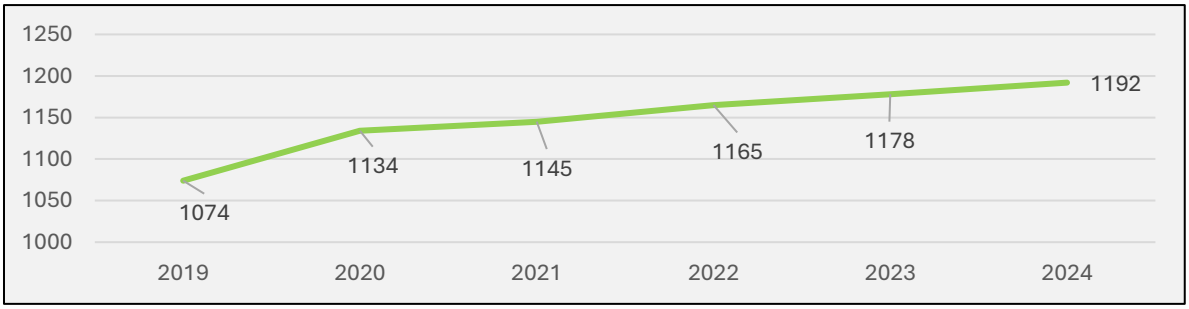

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bdl.stat.gov.pl

Liczba mieszkań w gminie Wierzbica w latach 2019–2024 pozostaje stabilna, z niewielkim, stopniowym wzrostem w ostatnich latach. Brak gwałtownych zmian wskazuje na umiarkowaną, ale konsekwentną rozbudowę zasobu mieszkaniowego, która odpowiada na potrzeby demograficzne gminy mimo spadku liczby ludności. Stabilny przyrost mieszkań świadczy o utrzymującej się aktywności budowlanej oraz o stopniowej poprawie warunków mieszkaniowych, bez presji intensywnej urbanizacji.

Poniżej przedstawiono porównanie powiatu chełmskiego, województwa lubelskiego i gmin powiatu chełmskiego pod względem liczby mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Wykres 25 Wskaźnik liczby mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w powiecie lubelskim, województwie lubelskim i w poszczególnych gminach powiatu chełmskiego (2024 r.)

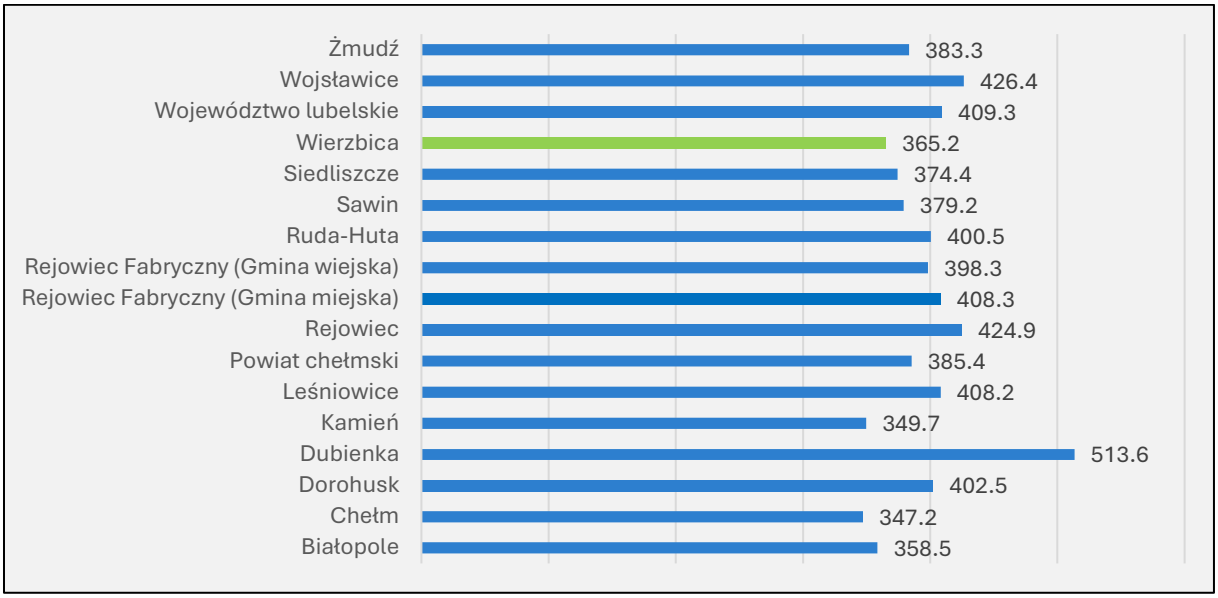

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bdl.stat.gov.pl

Wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców w gminie Wierzbica (365,2) lokuje ją nieco poniżej średniej powiatu chełmskiego oraz wyraźnie poniżej średniej województwa, co oznacza, że zasób mieszkaniowy rozwija się wolniej niż w wielu okolicznych gminach. Gminy o charakterze zbliżonym do Wierzbicy, takie jak Kamień czy Sawin, osiągają podobne wartości, natomiast jednostki o bardziej rozproszonej zabudowie (np. Dubienka czy Wojsławice) charakteryzują się wyższym wskaźnikiem, co może wynikać z większego udziału zabudowy jednorodzinnej i mniejszych gospodarstw domowych. Pozycja Wierzbicy wskazuje na umiarkowaną dostępność mieszkań w relacji do liczby ludności, bez wyraźnych deficytów, ale również bez szczególnej nadpodaży. Stabilny wynik sugeruje, że struktura mieszkaniowa gminy odpowiada jej bieżącej sytuacji demograficznej, jednak pozostaje przestrzeń do dalszego rozwoju, zwłaszcza jeśli celem jest zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej.

DIAGNOZA

Sytuacja przestrzenna gminy Wierzbica jest determinowana jej rolniczo-przyrodniczym charakterem, zróżnicowaną rzeźbą terenu oraz położeniem na styku Pagórów Chełmskich i Polesia Lubelskiego. Dominacja użytków rolnych, obecność dolin cieków, torfowisk i gleb organicznych oraz fragmentów obszarów chronionych stwarza wysokie walory krajobrazowe, ale jednocześnie nakłada istotne ograniczenia inwestycyjne, zwłaszcza w zakresie zabudowy w strefach podmokłych i na terenach cennych przyrodniczo. Układ osadniczy ma charakter typowo wiejski, silnie rozproszony, z wyraźną koncentracją ludności w Wierzbicy-Osiedlu i Busównie, co wpływa na koszty świadczenia usług publicznych i układ sieci technicznej.

Dostępność komunikacyjna gminy opiera się przede wszystkim na drodze wojewódzkiej nr 841, zapewniającej powiązania z Chełmem, Cycowem i drogami wojewódzkimi regionu. Połączenia zewnętrzne wspiera transport autobusowy i uruchomiony w 2025 r. gminny system przewozów. Brak kolei oraz duże odległości między sołectwami zwiększają znaczenie infrastruktury drogowej oraz transportu zbiorowego. W ostatnich latach nastąpiła poprawa bezpieczeństwa ruchu dzięki modernizacjom przy DW 841 i inwestycjom powiatowym.

System gospodarki odpadami funkcjonuje stabilnie pod względem ilości odpadów, jednak jego finansowanie pozostaje deficytowe, co wymaga stałych dopłat z budżetu gminy. Zmienność poziomu recyklingu wskazuje na potrzebę dalszej stabilizacji systemu selektywnej zbiórki. Istniejący PSZOK oraz współpraca z regionalnymi instalacjami pozwalają jednak na spełnienie wymogów ustawowych.

Infrastruktura techniczna jest rozwinięta nierównomiernie. Wodociągowanie obejmuje większość mieszkańców, natomiast skanalizowanie pozostaje na poziomie niższym niż średnia wojewódzka, choć wyższym niż w wielu gminach wiejskich powiatu. Całkowity brak sieci gazowej ogranicza możliwości modernizacji energetycznej budynków i rozwój niektórych usług. Sieć elektroenergetyczna działa stabilnie, a rozwój OZE zwiększa zapotrzebowanie na modernizację sieci niskiego napięcia. Infrastruktura teleinformatyczna rozwija się dynamicznie dzięki projektom światłowodowym, co poprawia warunki pracy i edukacji.

Struktura zagospodarowania przestrzennego, oparta na ustaleniach studium i obowiązujących planach miejscowych, utrzymuje rolniczo-przyrodniczy charakter gminy, ogranicza możliwość lokalizacji przedsięwzięć uciążliwych oraz wskazuje kierunki rozwoju zabudowy mieszkaniowej i usługowej w głównych miejscowościach. Stabilny, umiarkowany wzrost liczby mieszkań i wskaźnika mieszkań na 1000 mieszkańców potwierdza brak presji urbanizacyjnej, ale także potencjał do dalszego rozwoju osadniczego w obszarach dobrze skomunikowanych.

Ogółem sytuacja przestrzenna gminy Wierzbica charakteryzuje się korzystnymi warunkami przyrodniczymi i rolniczymi, umiarkowaną dostępnością komunikacyjną oraz stopniową, zrównoważoną rozbudową infrastruktury technicznej. Jednocześnie wyraźne ograniczenia środowiskowe, brak sieci gazowej i rozproszona struktura osadnicza wymagają prowadzenia świadomej polityki przestrzennej ukierunkowanej na poprawę dostępności usług, rozwój infrastruktury oraz ochronę zasobów przyrodniczych i kulturowych.

1.4 Sytuacja klimatyczno-środowiskowa

W przedmiotowym punkcie przedstawiono diagnozę sytuacji klimatyczno-środowiskowej gminy Wierzbica.

Ukształtowanie terenu, gleby, budowa geologiczna

Gmina Wierzbica położona jest w mezoregionie Pagórów Chełmskich i na styku z Obniżeniem Dubienki oraz Pojezierzem Łęczyńsko-Włodawskim, w obrębie podprowincji Polesie. Rzeźba terenu jest silnie urozmaicona – występuje układ wyniesień kredowych i pagórów morenowych (ostańce, garby) oraz podmokłych obniżeń z torfowiskami i zagłębieniami bezodpływowymi. Wysokości bezwzględne mieszczą się najczęściej w przedziale ok. 170–230 m n.p.m., z lokalnymi kulminacjami na kredowych wzgórzach w rejonie Tarnowa, Wólki Tarnowskiej, Syczyna czy okolic Święcicy.

Pod względem geologicznym obszar gminy leży na zrębowym wyniesieniu podlasko-lubelskim platformy wschodnioeuropejskiej. W podłożu zalegają utwory paleozoiczne (m.in. karbon – formacje węglonośne Lubelskiego Zagłębia Węglowego), przykryte grubą serią skał kredowych (margle, opoki, kreda pisząca), na których spoczywają plejstoceńskie gliny zwałowe, piaski i żwiry wodnolodowcowe oraz holoceńskie osady organiczne – torfy i mursze w strefach bagiennych.

Gleby wykształciły się głównie ze zwietrzelin skał kredowych oraz z osadów czwartorzędowych. Dominują gleby dobrej i średniej jakości rolniczej – w strukturze gruntów ornych największy udział mają

gleby klasy IV (ok. 50,3%) oraz klasy I–III (ok. 35,8%), natomiast gleby słabe klas V–VI stanowią ok. 13,9% gruntów ornych.

- najlepsze kompleksy gleb (rędziny brunatne, czarnoziemy, czarne ziemie) występują w środkowej i południowej części gminy – w rejonie Syczyna, Busówna, Chylina Małego, Wierzbicy, Staszyc, Helenowa, Olchowca, Święcicy, Ochoży i Pniówna oraz w północnej części w okolicach Tarnowa, Wólki Tarnowskiej i Wygody;
- gleby średnio urodzajne (głównie gleby brunatne kwaśne i wyługowane, gleby bielicowe i zdegradowane czarne ziemie) występują szeroko na terenie całej gminy;
- gleby najsłabszych klas zlokalizowane są głównie w północnej części gminy (gleby bielicowe i pseudobielicowe, silnie przepuszczalne i ubogie w składniki pokarmowe).

Zróżnicowanie warunków wodno-gruntowych powoduje zróżnicowanie lokalnego mikroklimatu – tereny obniżone, bagienne i źródliskowe cechują się wysoką wilgotnością, częstymi mgłami i inwersjami termicznymi, natomiast wyniesienia kredowe w środkowej i południowej części gminy mają korzystniejsze warunki termiczno-wilgotnościowe dla rolnictwa i zabudowy.

Złoża kopalne

Gmina Wierzbica położona jest w strefie występowania surowców mineralnych o znaczeniu ponadlokalnym, w szczególności w obrębie Lubelskiego Zagłębia Węglowego oraz strefy występowania surowców węglanowych i kruszyw naturalnych. Na terenie gminy zidentyfikowano m.in.:

- złoża węgla kamiennego:
  – „Chełm II" – złoże rozpoznane wstępnie, obejmujące m.in. obszar gmin Rejowiec, Wierzbica, Siedliszcze i Rejowiec Fabryczny;
  – „Lublin" oraz obszar „LZW – K-6 i K-7" – złoża rozpoznane szczegółowo w ramach Lubelskiego Zagłębia Węglowego;
- złoża kruszyw naturalnych (piaski i żwiry) – m.in. „Syczyn" oraz nowe złoże „Syczyn 1", dla którego w ostatnich latach prowadzone były postępowania w sprawie wydobycia kruszywa naturalnego i wydania decyzji środowiskowych;
- złoże torfu „Kozia Góra" – złoże torfowe na terenach bagiennych;

Złoża węgla kamiennego nie są obecnie eksploatowane – prowadzone są jedynie prace rozpoznawcze w skali regionu (koncesje badawcze dla złoża „Chełm II" i obszaru Sawin–Wierzbica–Cyców). Eksploatacja piasków i żwirów prowadzona była i jest punktowo (Syczyn), przy czym dla części wyrobisk koncesje wygasły i konieczna jest rekultywacja.

Z punktu widzenia zagospodarowania przestrzennego obecność złóż wymaga uwzględniania:

- stref potencjalnej eksploatacji (ograniczenia dla trwałej zabudowy),
- ochrony szczególnie wartościowych form rzeźby (wzgórza kredowe, ostańce) przed niekontrolowaną eksploatacją krajobrazowo uciążliwą.

Wody

Wody powierzchniowe

Gmina Wierzbica leży na dziale wodnym pomiędzy zlewniami Wieprza i Bugu. Główne cieki powierzchniowe to:

- rzeka Świnka – dopływ Wieprza, której źródła znajdują się na obszarze Pagórów Chełmskich;
- Lepietucha – ciek odwadniający część wschodnią gminy w kierunku Uherki (zlewnia Bugu);

- bogata sieć rowów melioracyjnych, kanałów i niewielkich cieków bez nazwy, powiązanych z systemem polderowym łąk i torfowisk;
- liczne zbiorniki wodne: niewielkie jeziorka i oczka wodne (Stawek, Syczyńskie, Tarnowskie, Pniówskie), stawy rybne w rejonie Święcicy oraz zbiorniki poeksploatacyjne (torfianki, wyrobiska kruszyw).

Dna dolin Świnki i Lepietuchy oraz strefy źródliskowe są kluczowymi elementami lokalnego systemu przyrodniczego – pełnią funkcję korytarzy ekologicznych powiązanych z obszarami Natura 2000 Bagno Bubnów i Ostoja Poleska.

Zgodnie z II aktualizacją Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły, na obszarze gminy Wierzbica występują jednolite części wód powierzchniowych (JCWP), których charakterystykę należy uwzględniać przy planowaniu przestrzennym, inwestycyjnym oraz przy formułowaniu działań środowiskowych. Dla JCWP istotne są w szczególności: nazwa JCWP, kod JCWP, typ, status, ocena stanu, cele środowiskowe oraz ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych. Szczegółowe zestawienie JCWP z terenu gminy zamieszczono w tabeli poniżej, opracowanej na podstawie kart charakterystyk JCWP oraz aktualnej klasyfikacji i oceny stanu JCWP za lata 2019–2024.

Wody podziemne

Gmina Wierzbica położona jest w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 407 „Chełm–Zamość", obejmującego poziomy wód w utworach górnokredowych (margle, opoki, kreda).

Na obszarze gminy Wierzbica występują trzy jednolite części wód podziemnych (JCWPd). Ich charakterystykę przedstawiono w tabeli poniżej, zgodnie z kartami charakterystyk II aktualizacji Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły. W zestawieniu wskazano nazwę/kod JCWPd, ocenę stanu, procent wykorzystania zasobów dostępnych do zagospodarowania, cele środowiskowe oraz ocenę ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych.

• JCWPd PLGW200091 / GW200091 – obejmuje wschodnią część gminy. Jednostka charakteryzuje się dobrym stanem chemicznym i dobrym stanem ilościowym, a jej ogólny stan oceniono jako dobry. Wykorzystanie zasobów dostępnych do zagospodarowania wynosi około 20%. Celem środowiskowym jest utrzymanie dobrego stanu chemicznego i ilościowego. Jednostka nie jest zagrożona nieosiągnięciem celów środowiskowych.

• JCWPd PLGW200090 / GW200090 – obejmuje zachodnią część gminy. Stan chemiczny i ilościowy tej jednostki oceniono jako dobry, podobnie jak jej ogólny stan. Stopień wykorzystania zasobów dostępnych do zagospodarowania wynosi około 10%. Celem środowiskowym jest utrzymanie dobrego stanu chemicznego i ilościowego. Jednostka nie jest zagrożona nieosiągnięciem celów środowiskowych.

• JCWPd PLGW200067 / GW200067 – obejmuje północny skraj gminy. Dla tej jednostki należy zweryfikować szczegółowe dane dotyczące stanu i ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych na podstawie karty charakterystyki JCWPd. Wstępnie wskazuje się wykorzystanie zasobów dostępnych do zagospodarowania na poziomie około 16%. Celem środowiskowym jest dobry stan chemiczny i dobry stan ilościowy.

Ze względu na płytkie położenie poziomu przypowierzchniowego oraz intensywne użytkowanie rolnicze, pierwsza warstwa wodonośna jest podatna na zanieczyszczenia obszarowe (nawozy, środki

ochrony roślin) i punktowe (nieszczelne zbiorniki bezodpływowe), co znajduje odzwierciedlenie w zapisach programów działań ograniczających odpływ azotu oraz w kartach JCWPd.

Formy ochrony

Na terenie Gminy Wierzbica występuje wyjątkowo wysoka koncentracja form ochrony przyrody o randze krajowej i europejskiej. Zgodnie z danymi geoportalu oraz dokumentów gminnych gmina obejmuje m.in.:

- Poleski Park Narodowy – ok. 949 ha w granicach gminy (głównie kompleksy Bagna Bubnów i Bagna Staw);
- Chełmski Park Krajobrazowy – ok. 21 ha w obrębie gminy oraz ok. 0,38 ha otuliny;
- Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu – ok. 7488 ha, obejmujący m.in. Pagóry Chełmskie i Obniżenie Dubienki;
- obszary Natura 2000:
  - OSO „Bagno Bubnów" (PLB060001) – ok. 944 ha w granicach gminy;
  - SOO „Ostoja Poleska" (PLH060013) – ok. 1032 ha, obejmująca kompleksy Bagno Bubnów i Bagno Staw;
  - SOO „Sawin" (PLH060068) – fragment torfowiska nakredowego na granicy z gminą Sawin;
- użytki ekologiczne – ok. 28 ha, skoncentrowane głównie w sołectwach Syczyn, Chylin i Kamienna Góra (torfowiska, podmokłe łąki, oczka wodne);
- pomniki przyrody – pojedyncze drzewa (m.in. topola biała, klon zwyczajny, modrzew europejski) w zabytkowych parkach podworskich w Chylinie Wielkim i Święcicy oraz lasy ochronne o funkcji wodochronnej w kompleksie leśnym Syczyn.

Obszary te tworzą spójny Przyrodniczy System Gminy – węzłami są kompleksy leśne (m.in. lasy w Syczynie, Władysławowie, Chylinie), a korytarzami ekologicznymi – doliny Świnki i Lepietuchy oraz system torfowisk i stawów. System ten łączy gminę z siecią obszarów chronionych Polesia Zachodniego (w tym Rezerwatem Biosfery „Polesie Zachodnie").

Bagno Bubnów i Bagno Staw należą do najcenniejszych torfowisk węglanowych w Polsce – charakteryzują się wyjątkowym bogactwem florystycznym i faunistycznym (ponad 1400 gatunków roślin, ponad 200 gatunków kręgowców, ok. 340 gatunków motyli). Obszar jest kluczową ostoją ptaków siewkowych i wróblowych terenów bagiennych, w tym wodniczki (Acrocephalus paludicola), gatunku priorytetowego w skali UE.

Rysunek 4 Położenie gminy Wierzbica względem obszarów NATURA 2000 Obszary Ptasie (kolor czerwony) i Siedliskowe (kolor granatowy)”

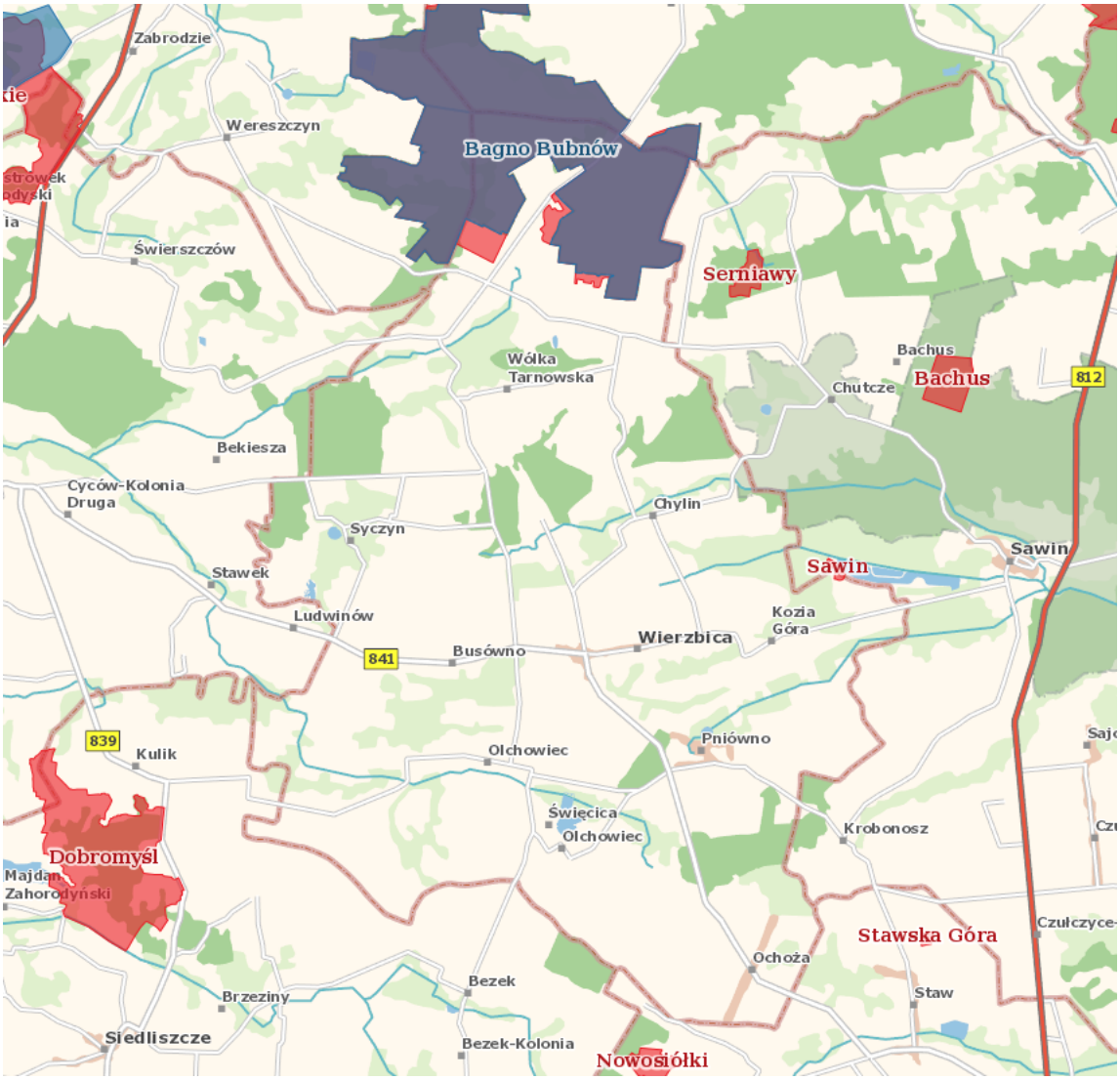

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Rysunek 5 Położenie gminy Wierzbica względem Użytków ekologicznych (kolor jasno zielony), Rezerwatów przyrody (pomarańczowy), Parki Krajobrazowe (kolor żółty), Parki Narodowe (kolor ciemno zielony), Obszary Chronionego Krajobrazu (kolor brązowy).

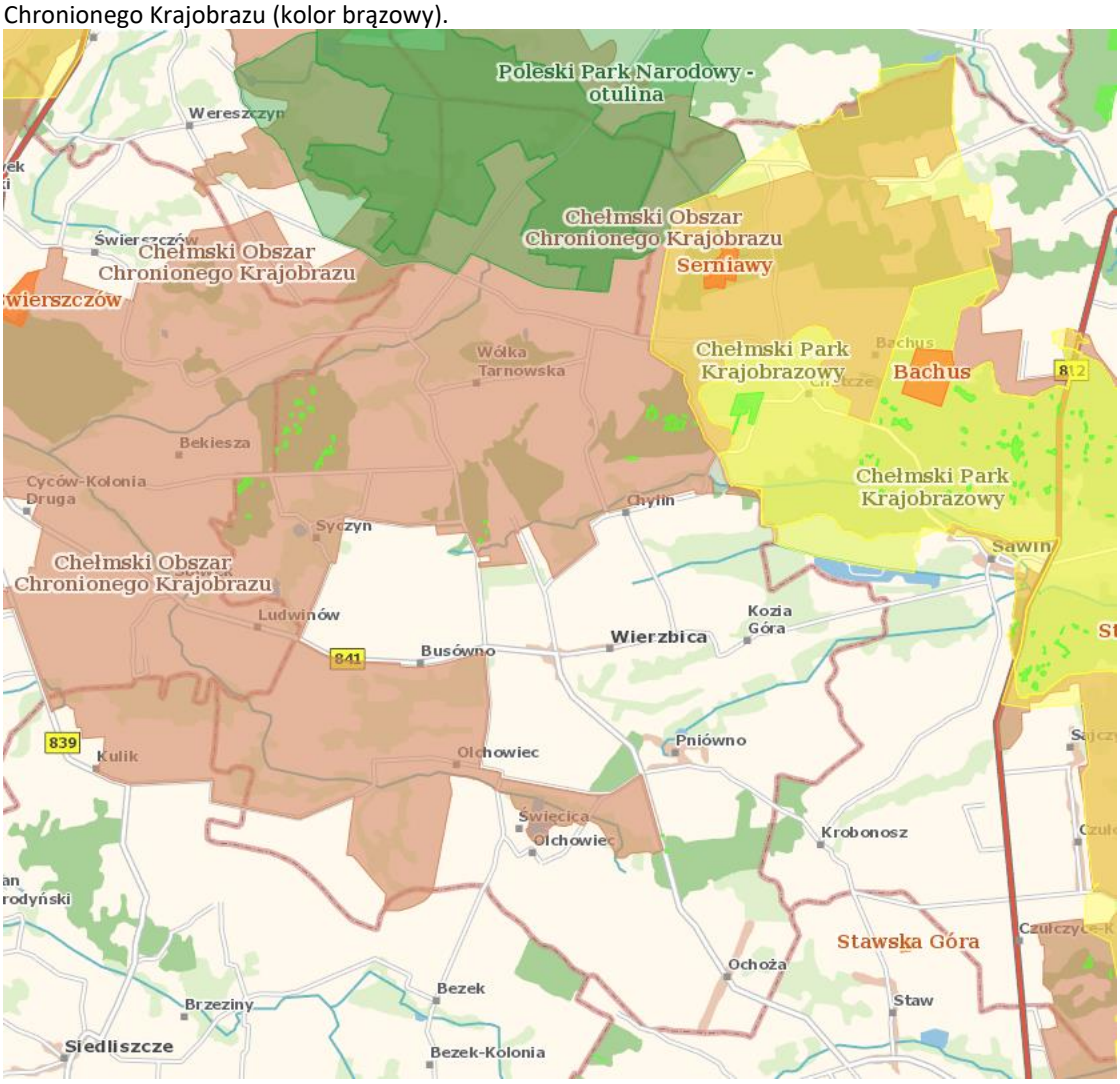

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Rysunek 6 Położenie gminy Wierzbica względem pomników przyrody

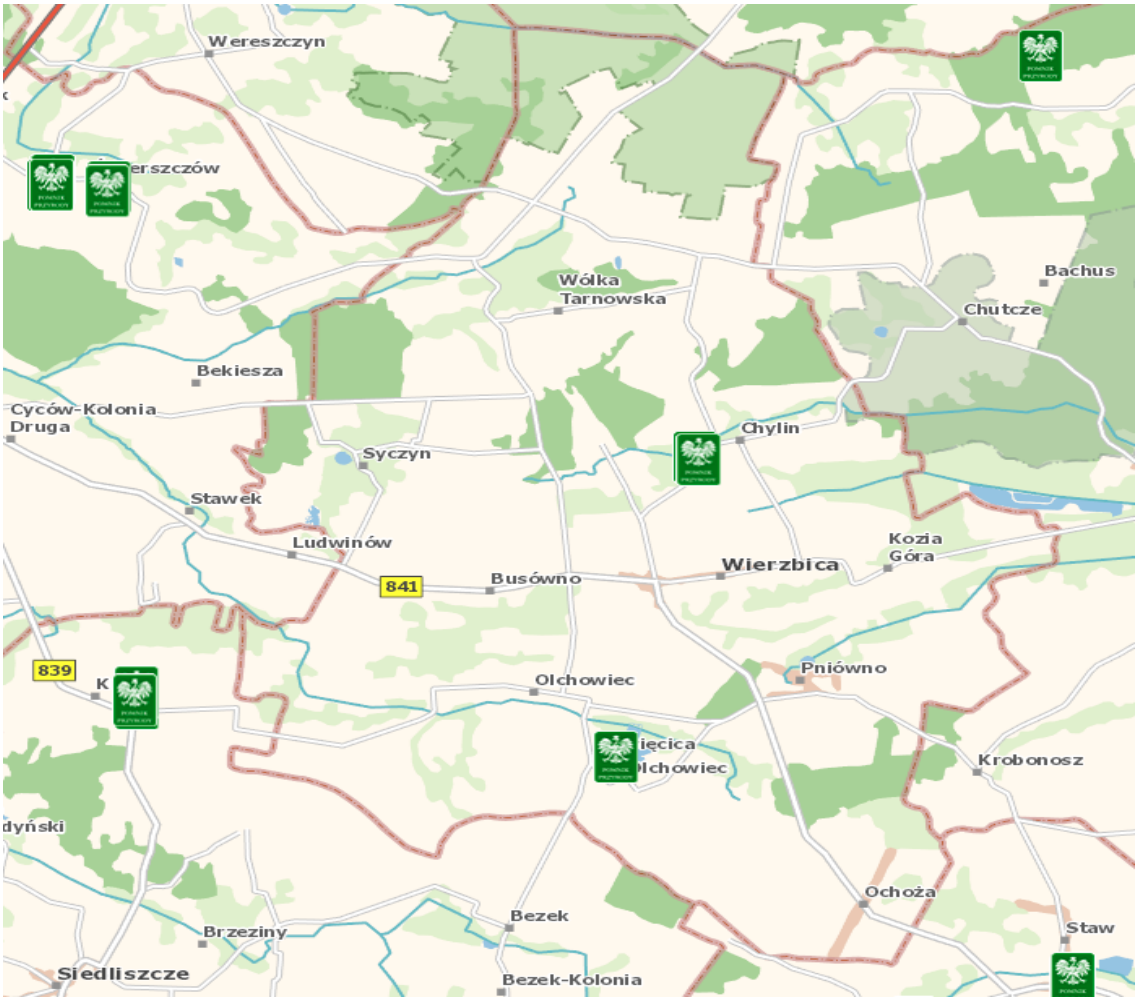

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Tabela 18 Pomniki przyrody w gminie Wierzbica

KOD	RODZAJ	LOKALIZACJA
PL.ZIPOP.1393.PP.0603122.412	drzewo – modrzew europejski (*Larix decidua*), pierśnica 111 cm, obwód 349 cm, wys. 23 m	Wierzbica, podworski park na terenie szkoły
PL.ZIPOP.1393.PP.0603122.411	drzewo – klon pospolity (*Acer platanoides*), pierśnica 113 cm, obwód 355 cm, wys. 21 m	Wierzbica, zabytkowy podworski park na terenie byłej szkoły, ok. 300 m od przystanku PKS
PL.ZIPOP.1393.PP.0603122.410	drzewo – topola biała (*Populus alba*), pierśnica 239 cm, obwód 751 cm, wys. 23 m	Wierzbica, zabytkowy podworski park na terenie byłej szkoły, ok. 300 m od przystanku PKS

Źródło: www.crfop.gdos.gov.pl

Powietrze

Na obszarze gminy, podobnie jak w całej strefie lubelskiej, głównym źródłem emisji zanieczyszczeń pozostaje tzw. niska emisja z sektora komunalno-bytowego – indywidualne kotły na paliwa stałe (węgiel, drewno) w budynkach mieszkalnych, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Dodatkową presją jest emisja komunikacyjna z ruchu drogowego.

W przeszłości strefa lubelska (PL0602) klasyfikowana była w programach ochrony powietrza ze względu na przekroczenia poziomów pyłu zawieszonego PM10, PM2,5 oraz benzo(a)pirenu w sezonie grzewczym; główną przyczyną przekroczeń była niska emisja z indywidualnych palenisk. Zgodnie z najnowszą oceną jakości powietrza za 2023 r. zarówno aglomeracja lubelska, jak i strefa lubelska zostały zaliczone do klasy A dla wszystkich analizowanych substancji (brak przekroczeń poziomów normatywnych), co świadczy o efektach działań naprawczych, choć struktura emisji nadal pozostaje zdominowana przez sektor komunalny.

W dokumentach planistycznych gminy wskazuje się konieczność dalszego ograniczania emisji poprzez:

- stopniową wymianę źródeł ciepła na bardziej niskoemisyjne (gaz, biomasa, pompy ciepła, ogrzewanie elektryczne),
- rozwój sieci gazowej i termomodernizację budynków,
- upowszechnianie programów wsparcia, takich jak „Czyste Powietrze".

Warunki pogodowe

Według klasycznego podziału E. Romera gmina Wierzbica położona jest w krainie klimatycznej chełmsko-podlaskiej, o stosunkowo wysokim stopniu kontynentalizmu (chłodne zimy, ciepłe lata, wyraźne amplitudy roczne).

Parametry klimatu lokalnego (wg studium gminy):

- średnia roczna temperatura: ok. 7,4°C;
- najcieplejszy miesiąc: lipiec (ok. 18,9°C); najchłodniejszy: styczeń (ok. –4,6°C);
- średni roczny opad: ok. 570–580 mm, z maksimum w półroczu letnim (do ok. 40% rocznej sumy);
- długość zimy: ok. 107 dni (z tego ok. 89 dni z pokrywą śnieżną);
- długość lata: ok. 93 dni;
- okres wegetacyjny: ok. 216 dni;
- dominujące kierunki wiatru: zachodni i północno-zachodni; wysoki udział okresów ciszy (ok. 11%).

Lokalny agroklimat oceniany jest jako sprzyjający rolnictwu – wskaźnik agroklimatu wg IUNG wynosi 10,0 pkt (w 15-stopniowej skali), a rzeźba terenu pod względem przydatności dla produkcji rolnej oceniana jest bardzo korzystnie (4,1 pkt w 10-stopniowej skali)

W opracowaniu zaprezentowano graficznie dane lat 2023-2024 r. i zaznaczono lokalizację gminy Wierzbica.

Rysunek 7 Ekstremalne temperatury maksymalne i minimalne w Polsce w latach 2023-2024

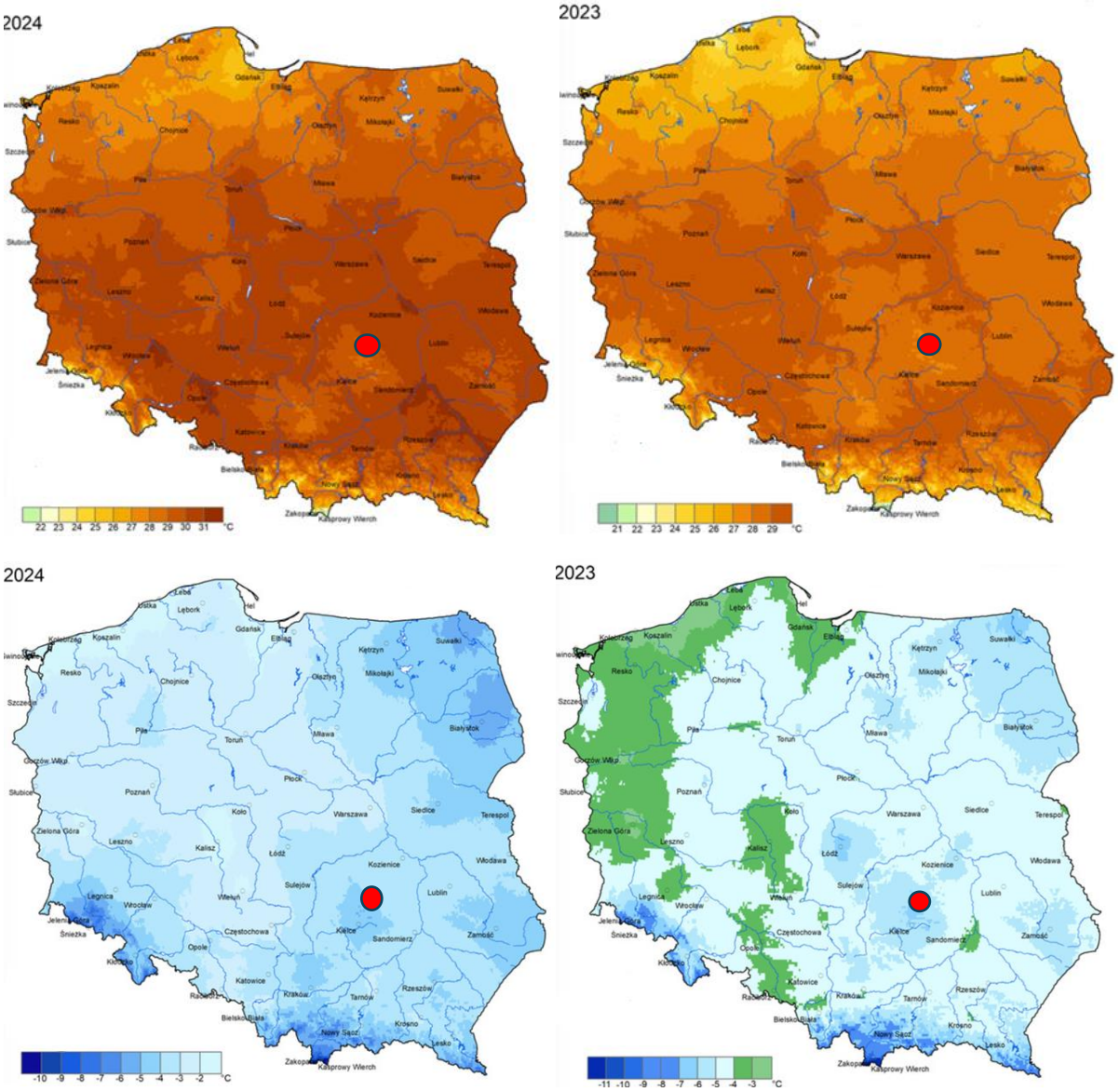

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.klimat.imgw.pl

W gminie Wierzbica w latach 2023-2024 nie odnotowano ekstremalnych temperatur w skali kraju.

Rysunek 8 Anomalie sumy opadów w Polsce w latach 2023-2025 r.

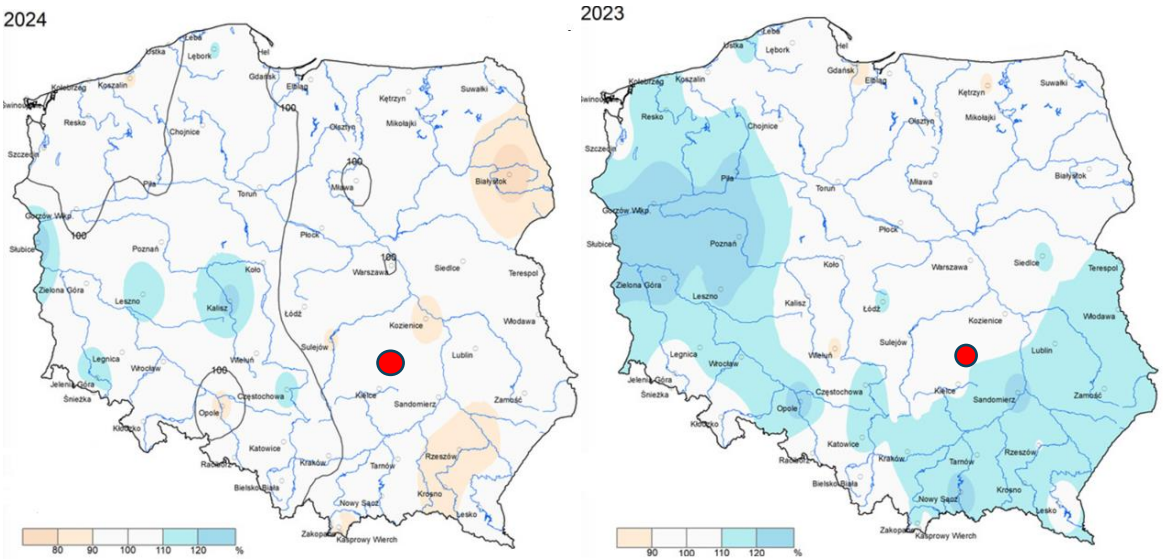

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.klimat.imgw.pl

W gminie Wierzbica w 2023 r. nie odnotowano ekstremalnych odchylenia sumy opadów w stosunku do średnich wartości krajowych.

Rysunek 9 Anomalie usłonecznienia w Polsce w latach 2023-2024 r.

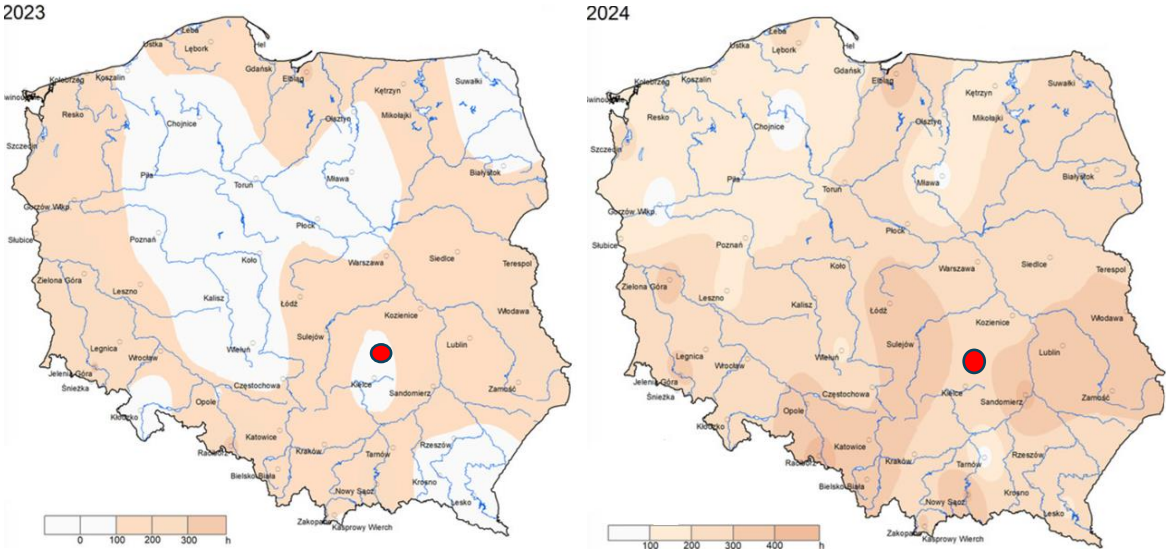

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.klimat.imgw.pl

W gminie Wierzbica w latach 2023-2024 nie odnotowano anomalnego usłonecznienia w odniesieniu do wskaźników ogólnopolskich.

Na poniższym wykresie przedstawiono wskaźnik wilgotności gleby dla powiatu chełmskiego w 2024 r.

Wykres 26 Wskaźnik wilgotności gleby 0-100% dla powiatu chełmskiego (2024 r.)

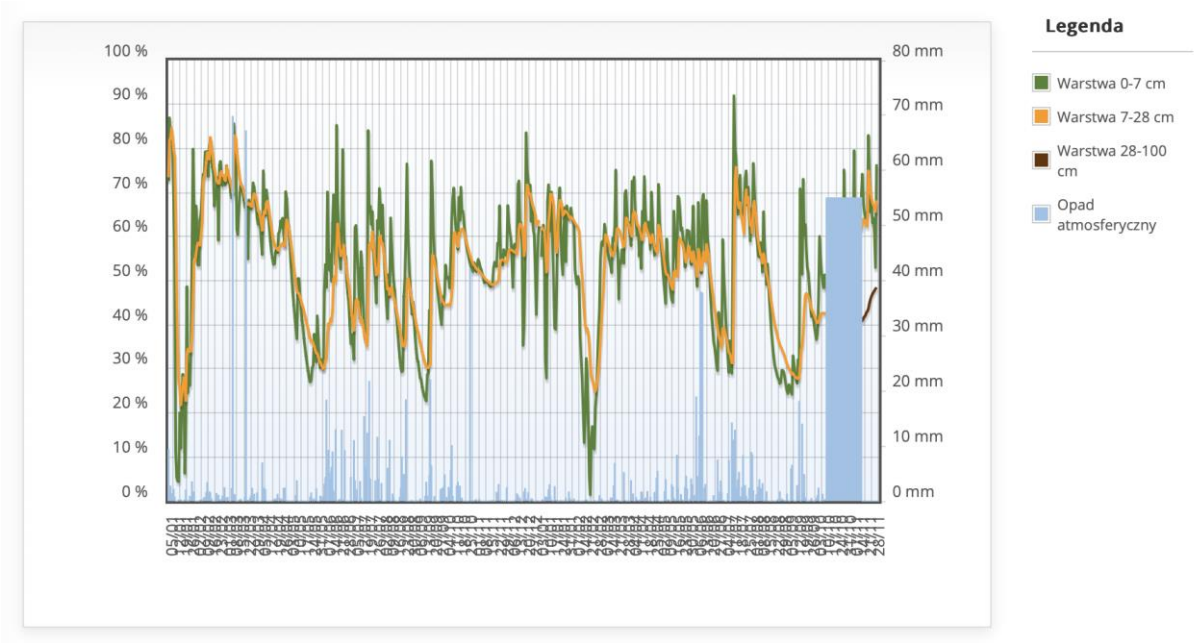

Źródło: www.imgw.pl

Na powyższym wykresie widać okresowe spadki wilgotności w warstwie przypowierzchniowej, zwłaszcza w miesiącach wiosennych i późnoletnich, co mogło wskazywać lokalnie na deficyty wody w strefie korzeniowej. Występowanie i skala zjawiska były zmienne w czasie i zróżnicowane regionalnie.

Odnawialne źródła energii

Na obszarze gminy nastąpił w ostatnich latach wyraźny rozwój mikroinstalacji odnawialnych źródeł energii, realizowany przede wszystkim dzięki projektom współfinansowanym ze środków UE w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014–2020:

- projekt „Kolektory słoneczne – czyste środowisko w Gminie Wierzbica" – montaż 65 zestawów kolektorów słonecznych na budynkach mieszkańców oraz pomp ciepła do c.w.u.;
- projekty „Energia z paneli fotowoltaicznych w Gminie Wierzbica" i „Energia odnawialna w Gminie Wierzbica" – montaż instalacji fotowoltaicznych na 47 budynkach mieszkalnych i 18 obiektach użyteczności publicznej, a także instalacja trzech kotłów na biomasę;
- rozwijana infrastruktura OZE obsługiwana jest przez dedykowany system serwisowy, a gmina prowadzi kampanie informacyjne (spotkania dotyczące programów „Czyste Powietrze", „Moje Ciepło" itp.).

Dodatkowo, wysoki potencjał nasłonecznienia (szacunkowo ok. 1100–1150 kWh/m²/rok) sprzyja dalszemu rozwojowi fotowoltaiki prosumenckiej, co podkreślają analizy branżowe dla gminy.

DIAGNOZA

Sytuacja klimatyczno-środowiskowa gminy Wierzbica kształtowana jest przez zróżnicowaną rzeźbę terenu, rozległe torfowiska, wysoki udział użytków rolnych oraz obecność cennych ekosystemów Polesia. Układ wyniesień kredowych i obniżeń z glebami organicznymi tworzy mozaikę warunków hydrologicznych i mikroklimatycznych, które sprzyjają bioróżnorodności, ale jednocześnie ograniczają możliwości zabudowy i zwiększają podatność terenów na podtopienia. Gleby w większości należą do klas dobrych i średnich, co zapewnia korzystne warunki dla rolnictwa, natomiast w północnej części występują gleby słabsze i bardziej podatne na przesuszenia.

W gminie zidentyfikowano strategiczne złoża surowców – węgla kamiennego, piasków, żwirów i torfu – jednak obecnie eksploatowane są jedynie niewielkie złoża kruszyw. Obecność złóż wymaga uwzględniania stref potencjalnej eksploatacji w dokumentach planistycznych, jednocześnie chroniąc krajobraz kredowych wyniesień i torfowisk.

System wodny opiera się na dolinach Świnki i Lepietuchy oraz licznych ciekach i torfowiskach, które stanowią główne korytarze ekologiczne. Wody podziemne – należące do GZWP 407 – mają przeważnie dobry stan ilościowy i chemiczny, jednak w północnym fragmencie gminy występują obszary wymagające ograniczenia presji rolniczej. Płytkie zwierciadło wód gruntowych i intensywne użytkowanie rolnicze zwiększają wrażliwość na zanieczyszczenia obszarowe.

Gmina wyróżnia się wysoką koncentracją form ochrony przyrody – w tym fragmentami Poleskiego Parku Narodowego, obszarów Natura 2000, Chełmskiego OChK i użytkami ekologicznymi – co potwierdza jej wyjątkowe znaczenie przyrodnicze. Obszary te zachowują ciągłość z Polesiem Zachodnim i stanowią kluczową część regionalnej sieci ekologicznej, zabezpieczając torfowiska o randze krajowej (Bagno Bubnów, Bagno Staw).

Główne źródła emisji zanieczyszczeń powietrza pozostają typowe dla gmin wiejskich – dominują indywidualne źródła ciepła opalane paliwami stałymi oraz emisja komunikacyjna. Aktualne klasyfikacje jakości powietrza wskazują brak przekroczeń norm, jednak struktura emisji nadal wymaga kontynuacji działań niskoemisyjnych i termomodernizacyjnych. Warunki klimatyczne charakteryzują się wyraźną kontynentalnością, a dane z lat 2023–2024 nie wskazują na występowanie anomalii pogodowych (ekstremalnych temperatur, opadów czy usłonecznienia) w skali krajowej, choć okresowe spadki wilgotności gleby potwierdzają wrażliwość rolnictwa na suszę.

W ostatnich latach gmina odnotowała znaczący rozwój mikroinstalacji OZE – instalacji fotowoltaicznych, kolektorów słonecznych i pomp ciepła – co ogranicza emisję z sektora komunalnego i podnosi odporność energetyczną gospodarstw. Wysokie nasłonecznienie i dostępność środków zewnętrznych wskazują na dalszy potencjał rozwoju energetyki prosumenckiej.

Całość danych pozwala ocenić gminę Wierzbica jako obszar o wysokiej wartości przyrodniczej i rolniczej, z istotnymi ograniczeniami przestrzennymi wynikającymi z ochrony środowiska i warunków wodno-gruntowych. Jednocześnie rosnąca presja klimatyczna, rozproszona zabudowa i niska emisja wymagają konsekwentnej polityki adaptacyjnej, wzmacniania gospodarki wodnej, modernizacji źródeł ciepła oraz dalszej ochrony kluczowych ekosystemów torfowiskowych.

1.1 Analiza potencjału jakości życia w gminie i wyniki badania ankietowego

Poniżej przedstawiono dane (% odpowiedzi) w podziale na wiek, wykształcenie i status na rynku pracy ankietowanych osób. W badaniu uczestniczyło 20 osób.

Wykres 27 Liczba ankietowanych w podziale na wiek

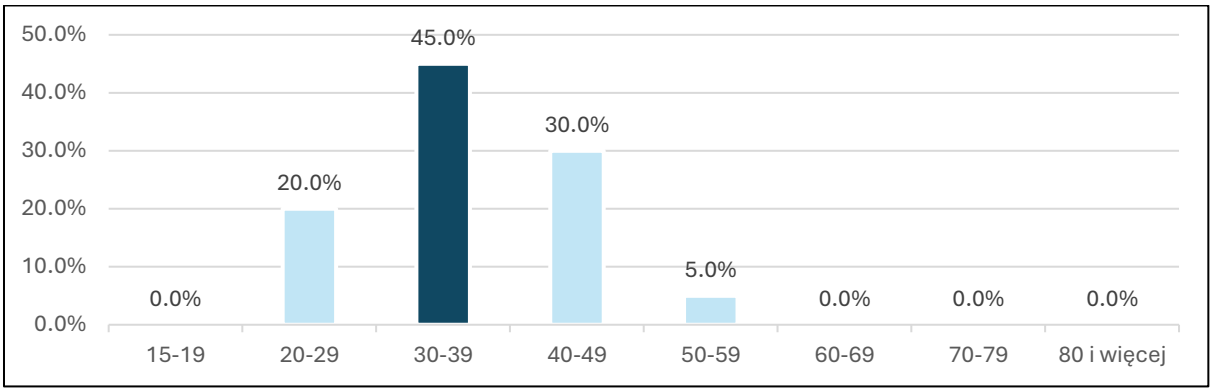

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 28 Liczba ankietowanych z podziałem na wykształcenie

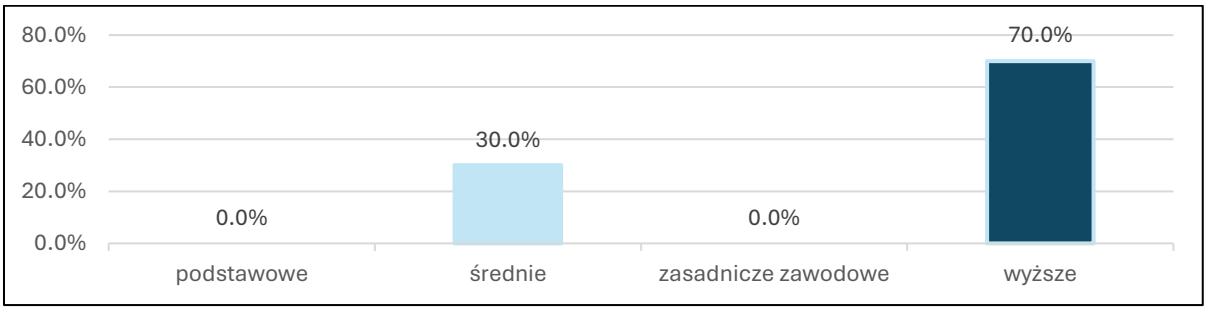

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 29 Liczba ankietowanych w podziale na status na rynku pracy

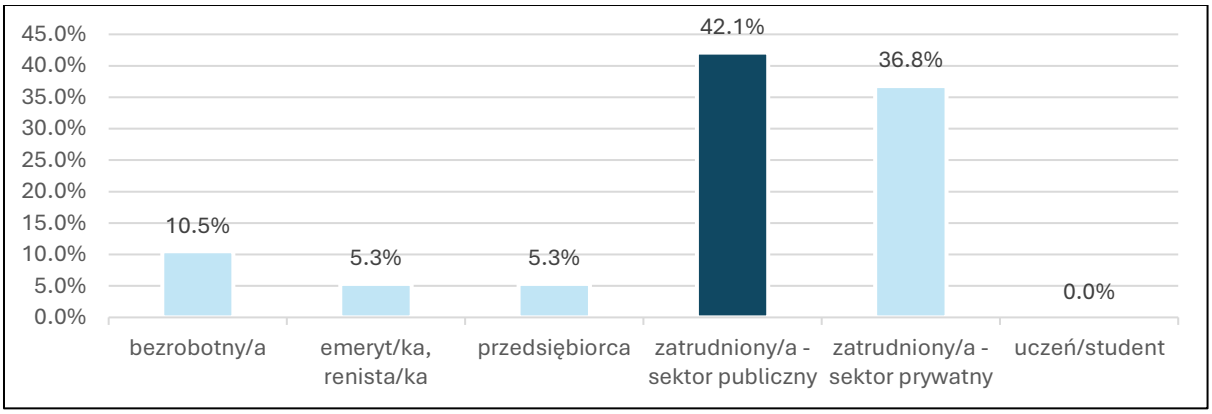

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 30 Ankietowani według miejsca zamieszkania

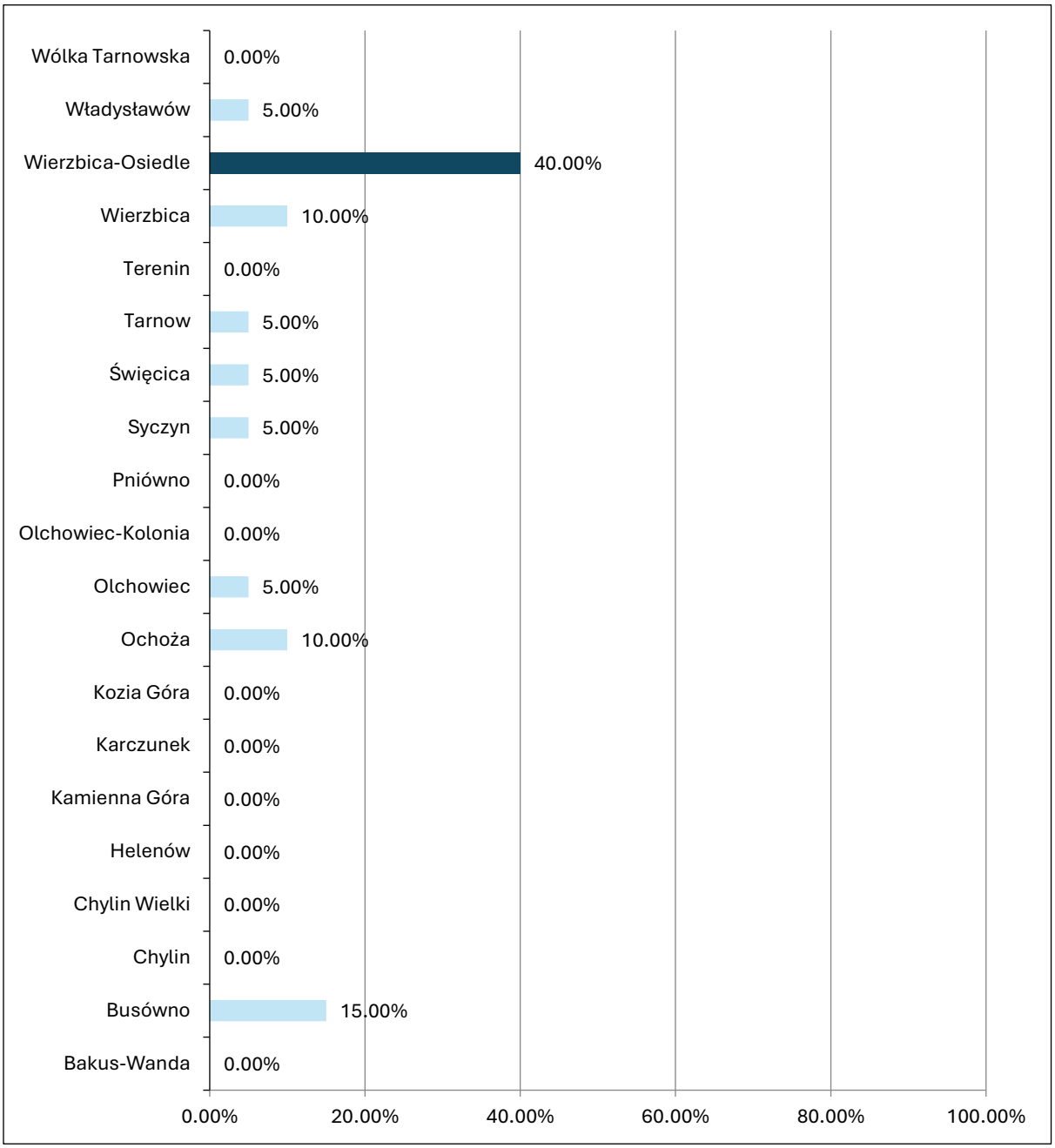

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wśród ankietowanych przeważały osoby w wieku 30-49 lat, z wykształceniem średnim/wyższym i zatrudnione w sektorze prywatnym/publicznym.

Poniżej przedstawiono graficzne podsumowanie badania ankietowego (kolorem ▬ oznaczono najczęstsze odpowiedzi).

Wykres 31 Odpowiedzi mieszkańców na pytanie: „Czy gmina Wierzbica jest dobrym miejscem do życia?" – wyniki badania ankietowego

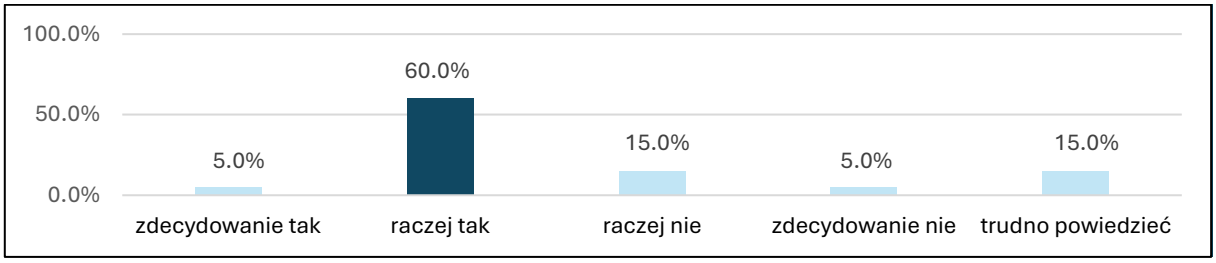

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 32 Ocena ogólnego standardu życia – wyniki badania ankietowego

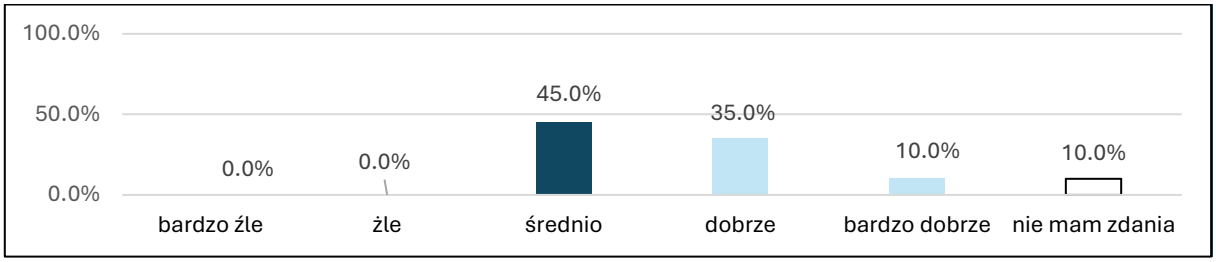

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 33 Ocena dostępności usług zdrowotnych (przychodnie, apteki, specjaliści) – wyniki badania ankietowego

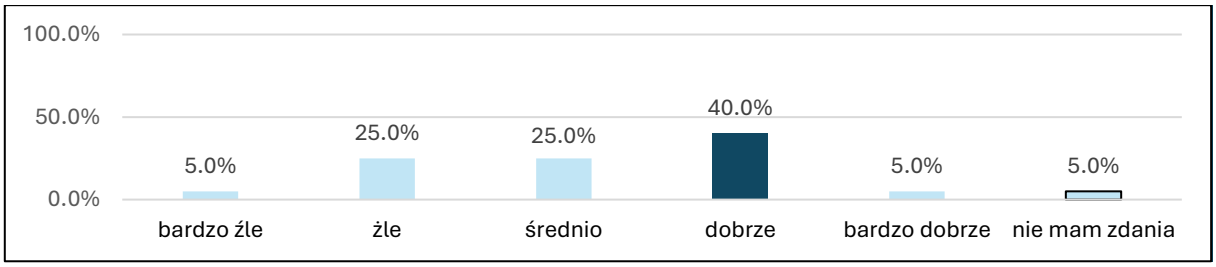

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 34 Ocena poziomu dostępności domów opieki i klubów seniora – wyniki badania ankietowego

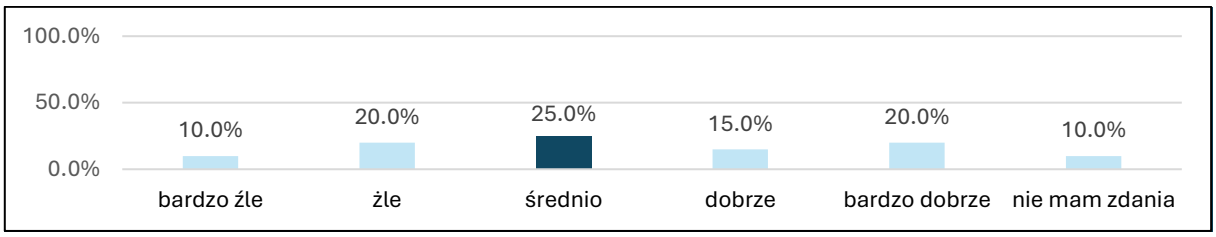

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 35 Ocena poziomu bezpieczeństwa publicznego – wyniki badania ankietowego

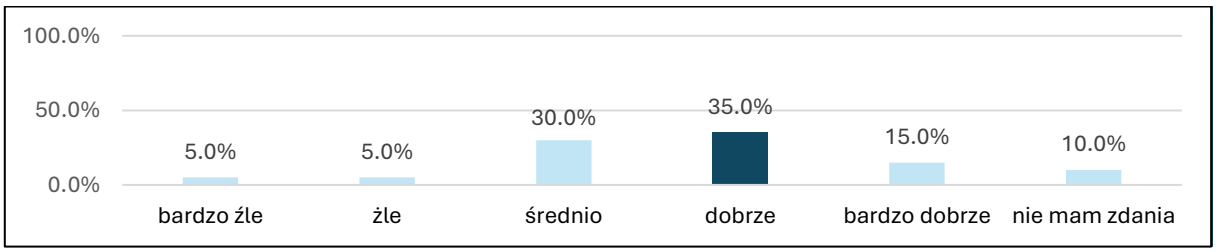

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 36 Ocena atrakcyjności oferty kulturalnej – wyniki badania ankietowego

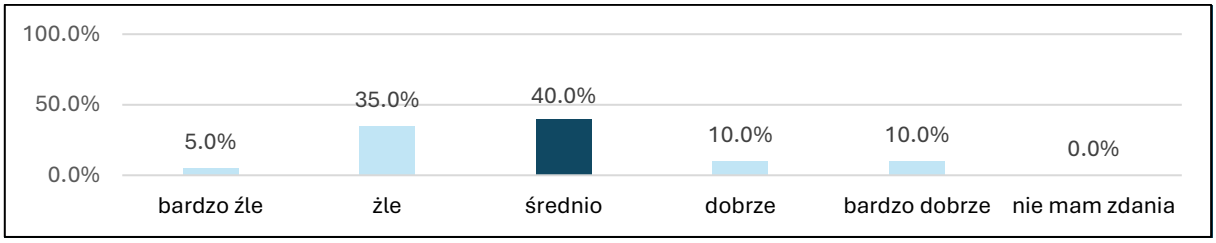

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 37 Ocena oferty sportowo-rekreacyjnej – wyniki badania ankietowego

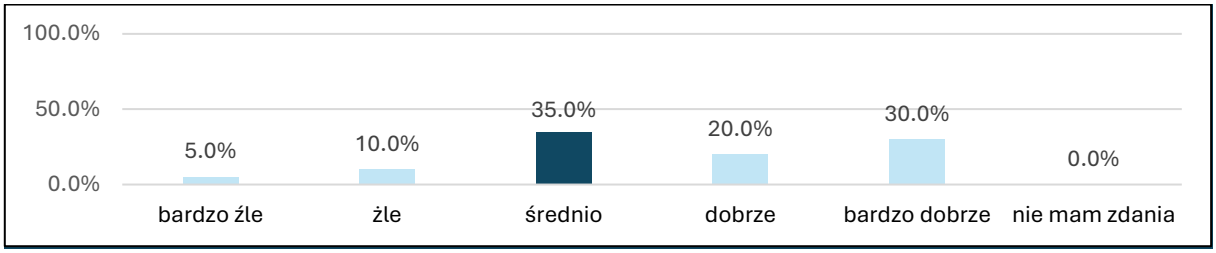

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 38 Ocena dostępności mieszkań – wyniki badania ankietowego

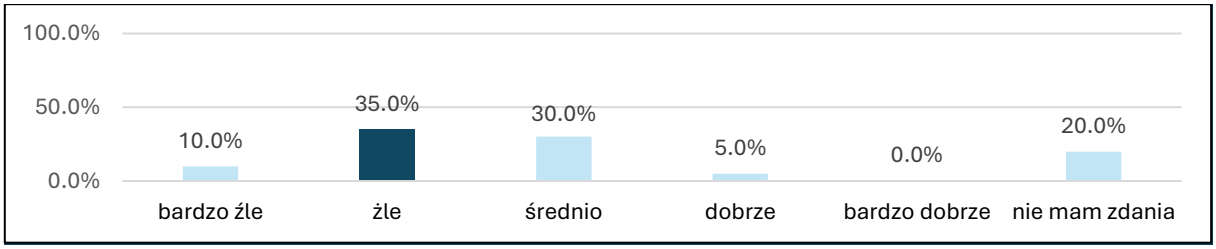

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 39 Ocena miejsc opieki dla dzieci (żłobki, przedszkola) – wyniki badania ankietowego

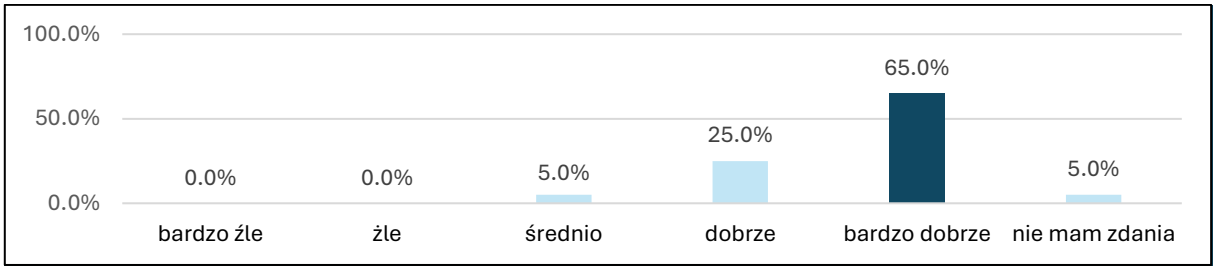

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 40 Ocena poziomu edukacji – wyniki badania ankietowego

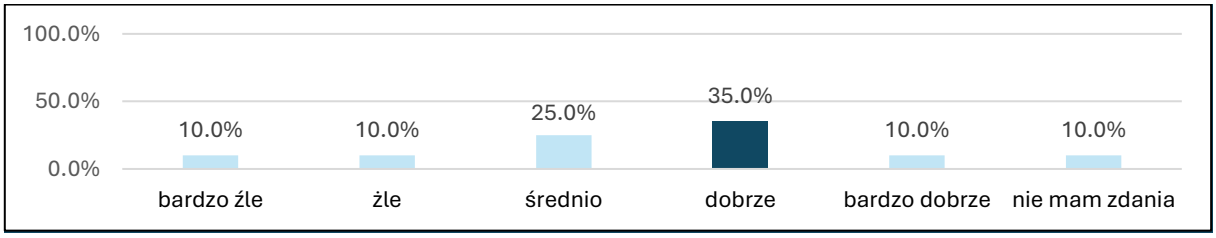

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 41 Ocena dostępności do pozaszkolnej oferty edukacyjnej – wyniki badania ankietowego

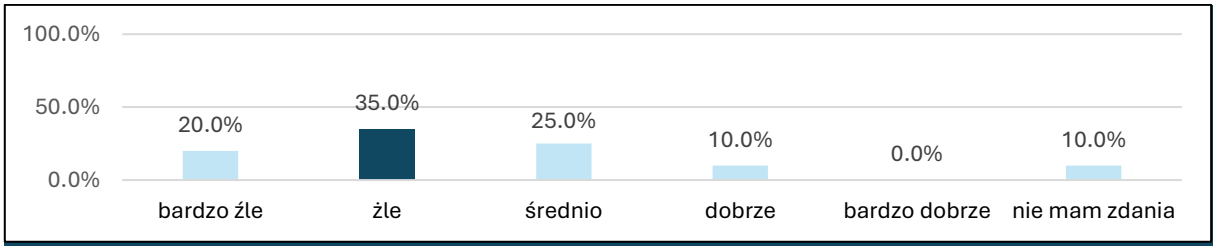

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 42 Ocena poziomu usług pomocy społecznej – wyniki badania ankietowego

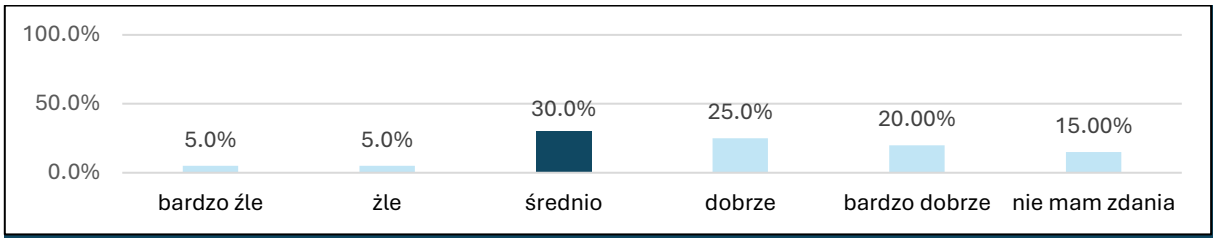

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 43 Ocena poziomu rozwiązywania problemów społecznych – wyniki badania ankietowego

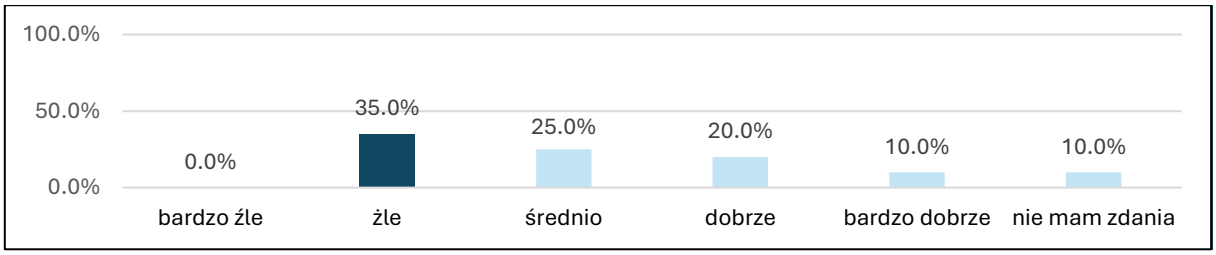

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 44 Ocena poziomu zarządzania w sytuacjach kryzysowych – wyniki badania ankietowego

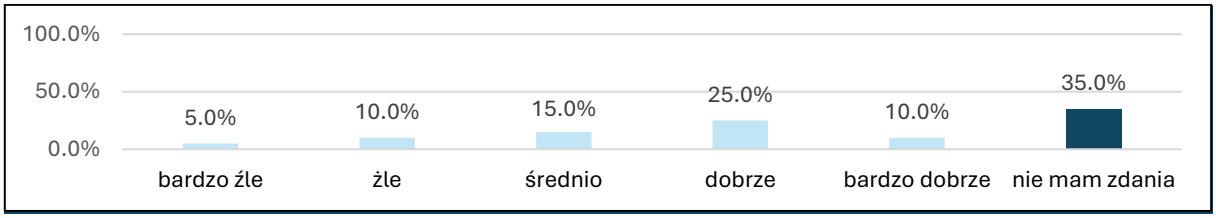

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 45 Ocena poziomu dostępności komunikacyjnej gminy – wyniki badania ankietowego

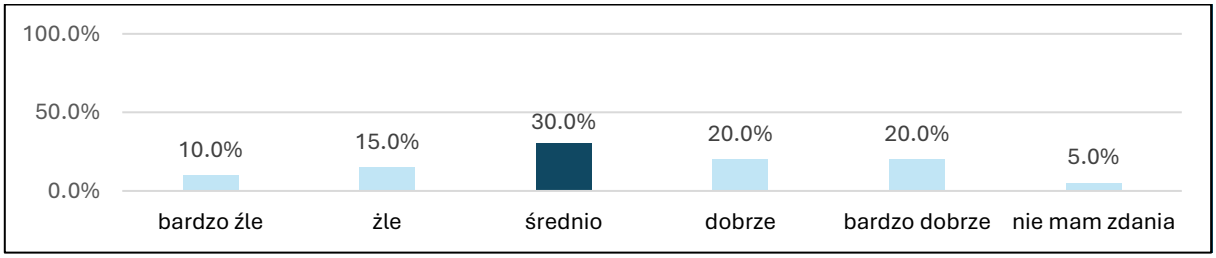

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 46 Ocena stanu infrastruktury technicznej (w tym drogowej, mediów) – wyniki badania ankietowego

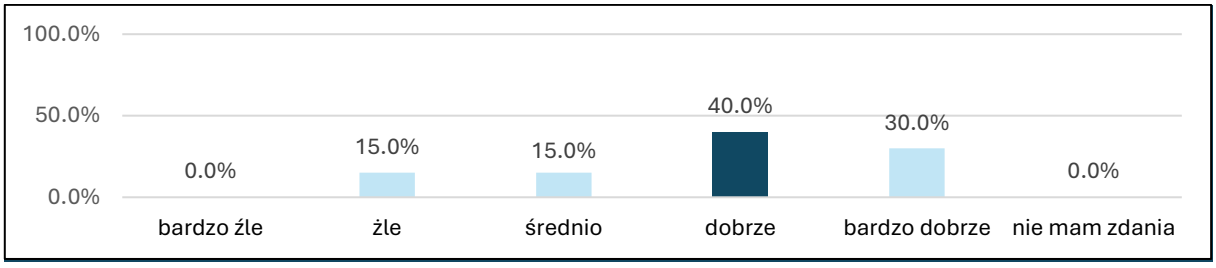

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 47 Ocena dostępu i stanu podstawowych mediów (wodociągi, kanalizacja) – wyniki badania ankietowego

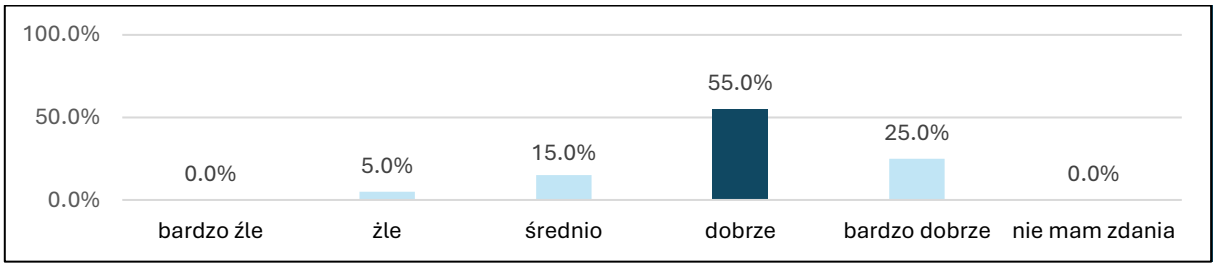

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 48 Ocena cen nieruchomości – wyniki badania ankietowego

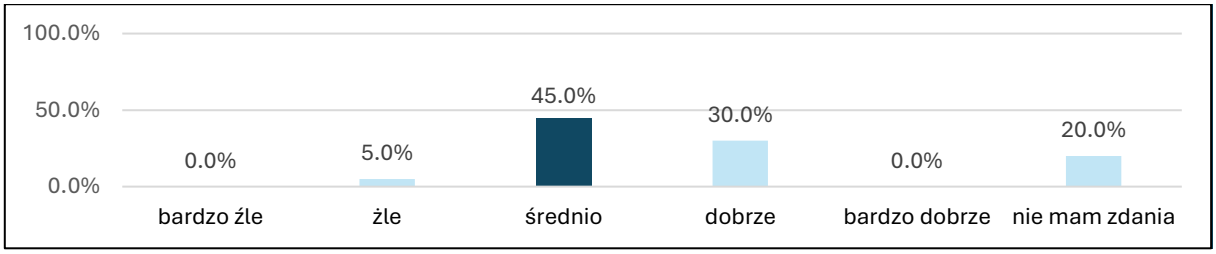

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 49 Ocena poziomu dochodów mieszkańców – wyniki badania ankietowego

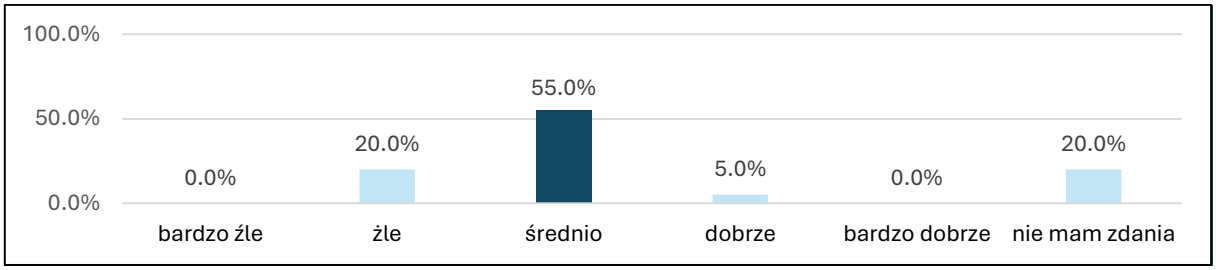

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 50 Ocena możliwości podjęcia/zmiany pracy – wyniki badania ankietowego

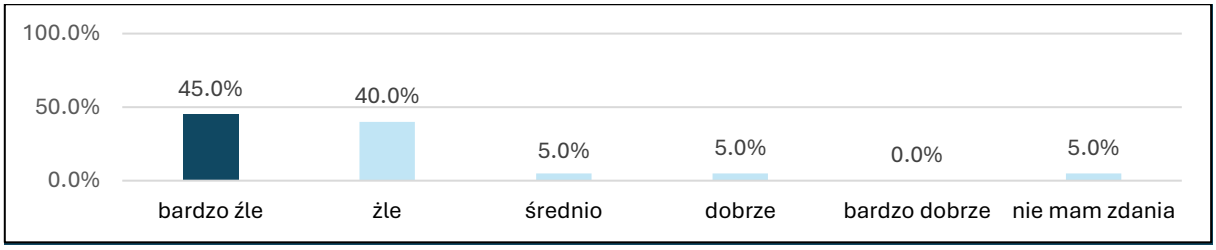

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 51 Dostęp do nowoczesnych technologii (internet) – wyniki badania ankietowego

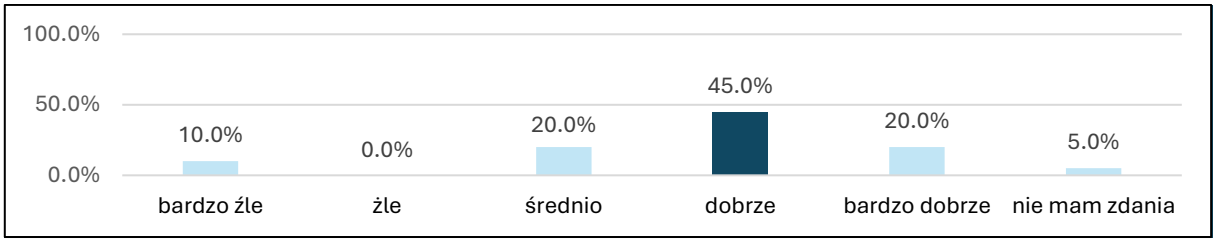

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 52 Ocena czystości, porządku, estetyki gminy – wyniki badania ankietowego

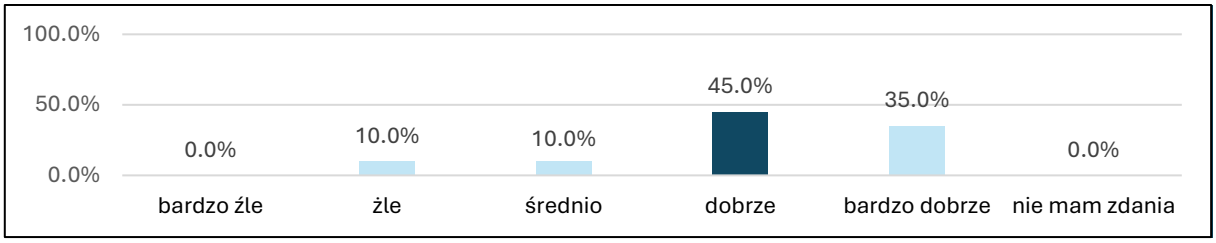

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 53 Ocena poziomu tożsamości lokalnej mieszkańców – wyniki badania ankietowego

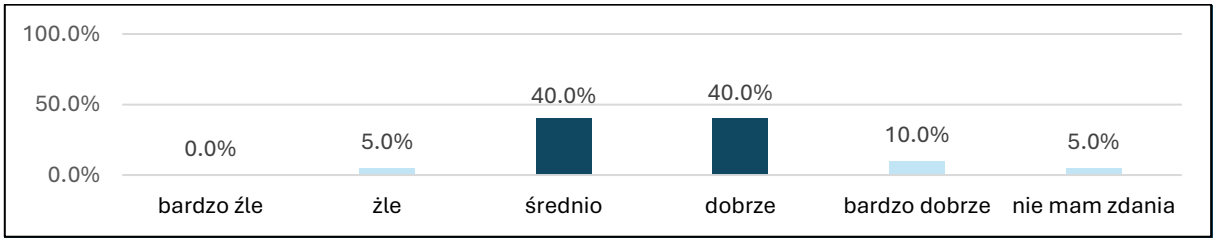

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 54 Ocena poziomu aktywności społecznej – wyniki badania ankietowego

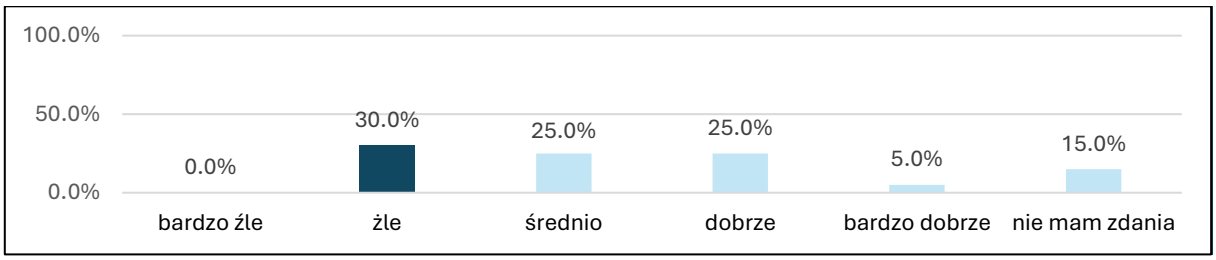

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 55 Ocena poziomu lokalnego patriotyzmu, dziedzictwa i historii – wyniki badania ankietowego

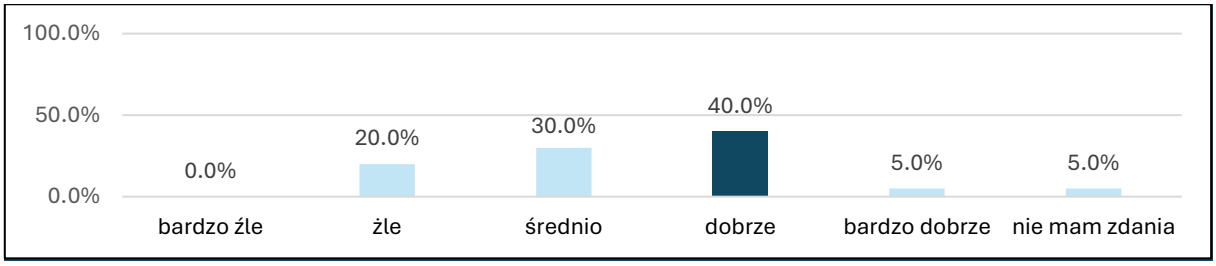

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 56 Ocena jakości usług administracji publicznej – wyniki badania ankietowego

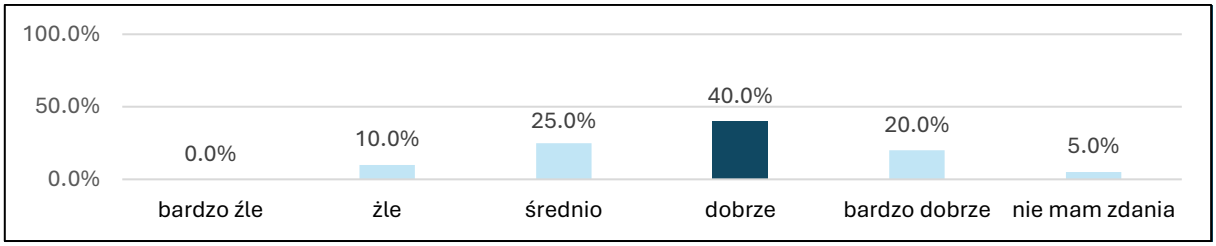

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 57 Ocena życzliwości społecznej wśród mieszkańców – wyniki badania ankietowego

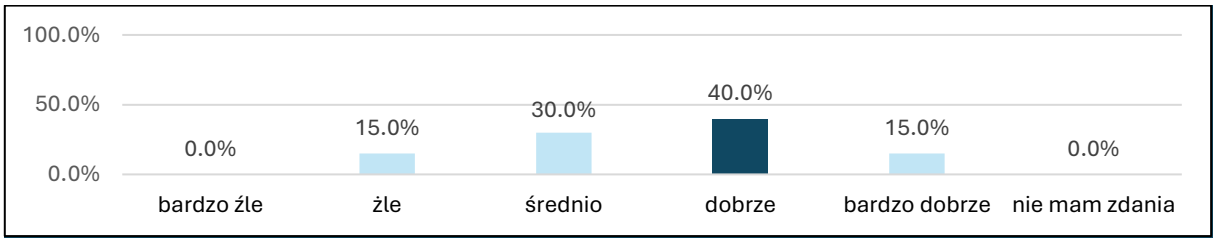

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 58 Ocena możliwości prowadzenia działalności gospodarczej – wyniki badania ankietowego

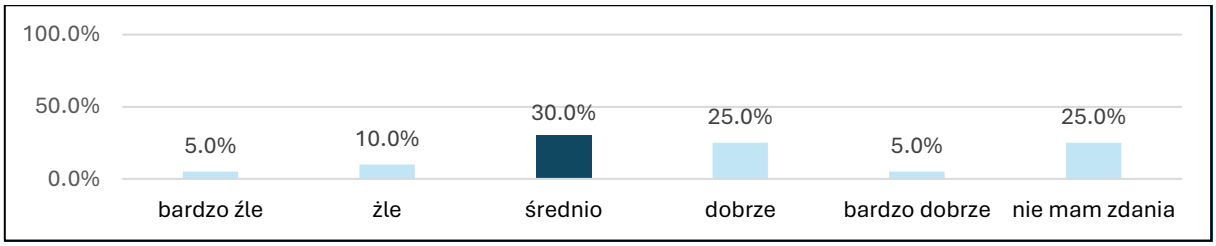

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 59 Ocena warunków dla rolnictwa, prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego – wyniki badania ankietowego

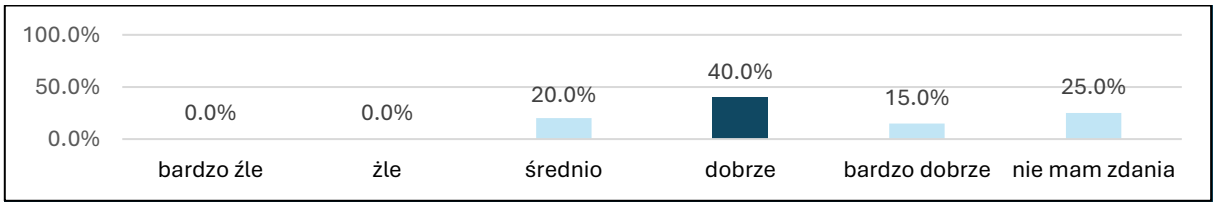

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 60 Ocena atrakcyjności inwestycyjnej gminy – wyniki badania ankietowego

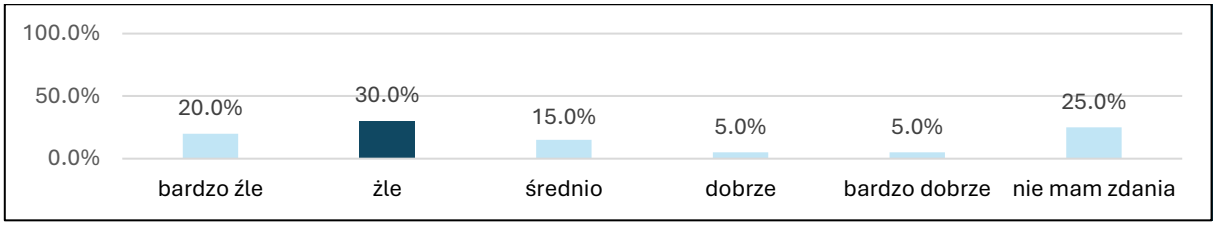

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 61 Ocena poziomu oferty turystycznej (ścieżki przyrodnicze i edukacyjne, szlaki piesze i rowerowe, obszary chronione, zabytki) – wyniki badania ankietowego

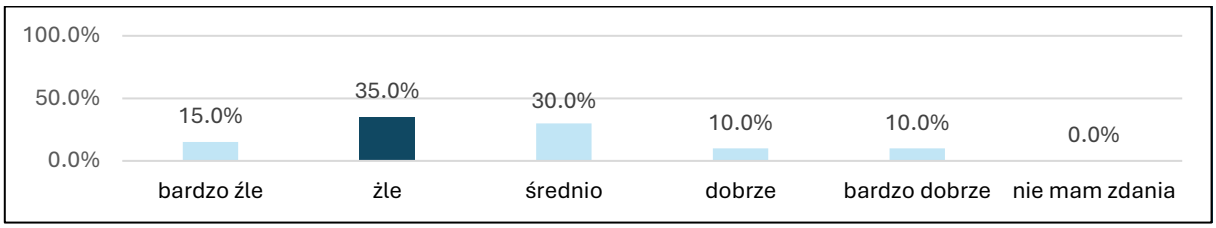

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 62 Ocena jakości terenów rekreacyjnych (parki promenada, mała architektura) – wyniki badania ankietowego

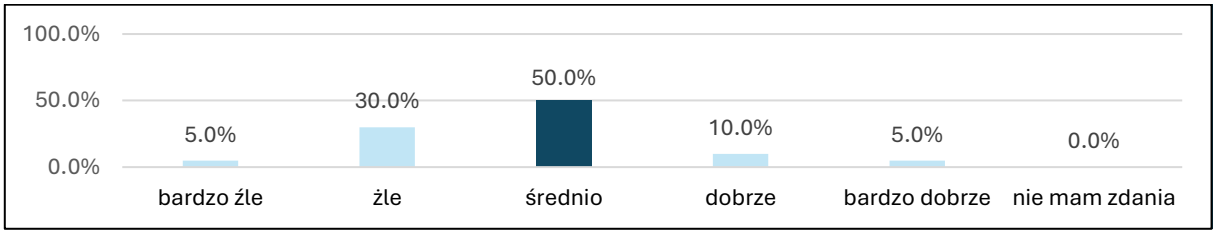

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 63 Ocena poziomu bazy turystycznej i wypoczynkowej (hotele, agroturystyka, pola biwakowe) – wyniki badania ankietowego

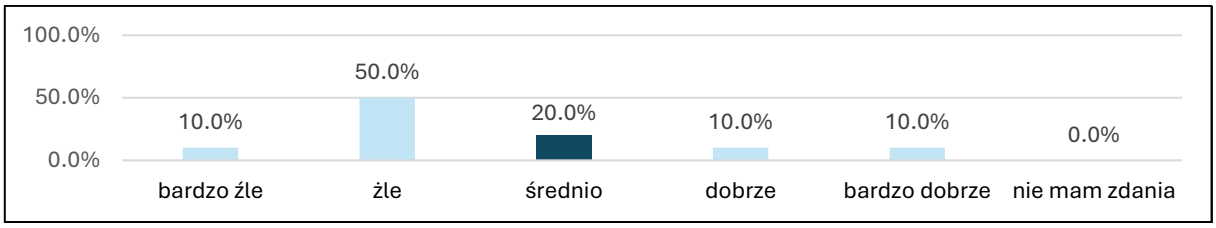

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 64 Ocena stanu środowiska naturalnego – wyniki badania ankietowego

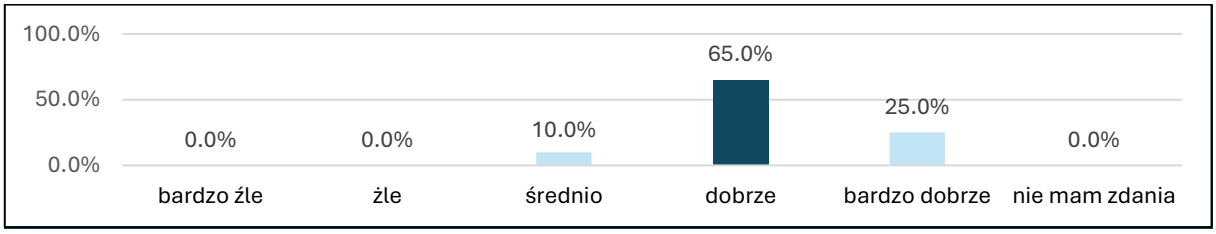

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 65 Ocena poziomu wykorzystania odnawialnych źródeł energii na terenie gminy – wyniki badania ankietowego

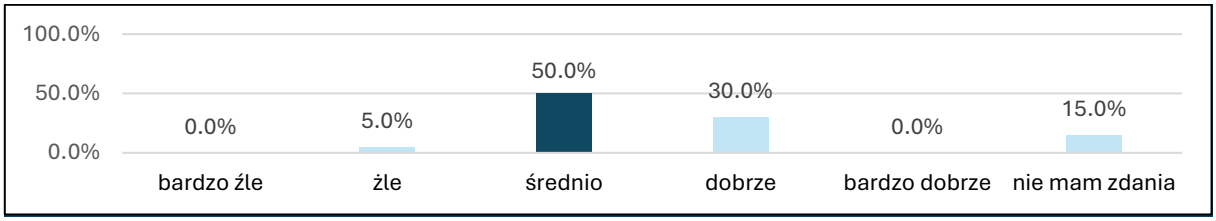

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Wykres 66 Ocena lokalnych produktów, wyrobów usług, z których znana jest gmina – wyniki badania ankietowego

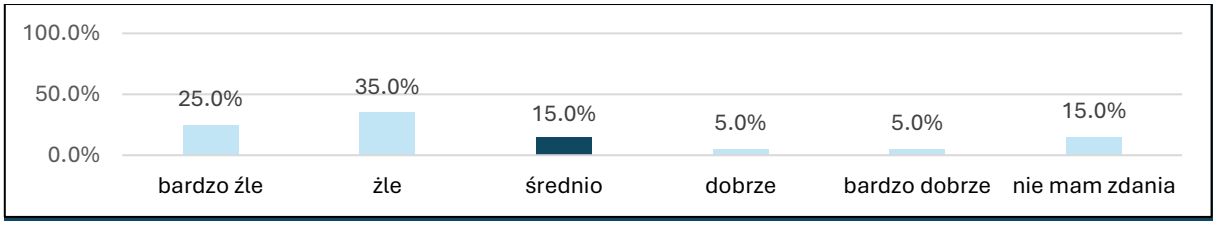

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Poniżej przedstawiono podsumowanie ocen z badania ankietowego wskazując najczęstsze odpowiedzi w poszczególnych obszarach tematycznych.

Tabela 19 Przedsięwzięcia wskazane przez mieszkańców gminy w badaniu ankietowym, które są najpilniejsze w celu poprawy warunków życia i zachęcenia mieszkańców do pozostania w gminie lub powrotu do niej

PRZEDSIĘWZIĘCIE	% ODPOWIEDZI
Lepsza i szersza oferta edukacyjna (szkolnictwo zawodowe, podnoszenie kwalifikacji, studia, staże, praktyki)	25
Tworzenie nowych miejsc pracy	55
Lepsze warunki i wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości, zakładania własnych firm, samozatrudnienia	30
Lepsze warunki i wsparcie dla rozwoju gospodarstw rolnych (*doradztwo, gospodarka wodą, infrastruktura transportowa)*	15
Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi, itp.	25
Wsparcie rozwoju budownictwa mieszkaniowego, większa dostępność mieszkań	15
Aktywniejsza polityka prorodzinna: realne wsparcie dla rodzin, dzieci, matek (przedszkola, żłobki, itp.)	10
Podniesienie, jakości i poszerzenie oferty usług komunalnych (czystość, woda, odpady komunalne, itp.)	10
Pełniejsze włączenie mieszkańców w procesy planowania, decydowania i zarządzania samorządowego	25
Stworzenie atrakcyjnej infrastruktury miejskiej: chodniki, przystanki, ścieżki, rowerowe, obiekty sportowe	50
Stworzenie przez samorząd oferty dla młodych: stypendia, granty, staże, ulgi, inkubatory, doradztwo zawodowe	30
Poprawa warunków środowiskowych: więcej zieleni, czystość powietrza, jezior, rzek, itd.	20
Zwiększenie atrakcyjności (oferty) turystycznej	50
Lepsza promocja miejscowości i regionu, budowanie marki, prestiżu, dobrych skojarzeń	50
Budowanie lokalnego patriotyzmu, tożsamości, dumy z lokalnej historii, kultury, integrowanie wokół lokalnych wartości	25

Poprawa bezpieczeństwa (drogowego, epidemiologicznego, ograniczenie przestępczości, itp.)	0
Atrakcyjna oferta kulturalna i spędzania czasu wolnego	60
Lepsze planowanie i zagospodarowanie przestrzenne	30

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badania ankietowego

Zestaw pytań dotyczących standardu życia oraz dostępności usług publicznych, w tym usług zdrowotnych i opiekuńczych, układa się w spójną narrację oceny gminy przez pryzmat codziennego funkcjonowania jej mieszkańców. Odpowiedzi wskazują, że kluczowym kryterium postrzegania jakości życia jest możliwość wygodnego i sprawnego zaspokajania podstawowych potrzeb – dostępność usług, efektywność działania administracji oraz jakość infrastruktury i przestrzeni publicznej. W tym ujęciu mobilność i stan infrastruktury pełnią funkcję warunkującą również inne obszary życia, takie jak dostęp do edukacji, opieki zdrowotnej, kultury czy rynku pracy, co sprawia, że oceny w tym zakresie istotnie wpływają na ogólną percepcję gminy jako miejsca do życia.

Uzupełnieniem tej perspektywy są wyniki dotyczące oferty czasu wolnego, kultury, sportu, rekreacji oraz rozwiązań adresowanych do seniorów, które razem rysują obraz oczekiwań wobec infrastruktury społecznej. Obok kwestii technicznych mieszkańcy wskazują na potrzebę rozwoju miejsc i usług sprzyjających budowaniu dobrostanu, relacji społecznych oraz atrakcyjności osiedleńczej gminy. W wypowiedziach jakościowych pojawiają się zarówno postulaty inwestycyjne, jak i oczekiwania dotyczące funkcji społecznych przestrzeni, co potwierdza znaczenie równoległego rozwijania „twardej" infrastruktury oraz „miękkiej" oferty społeczno-kulturalnej.

Istotnym obszarem diagnozy jest także kapitał społeczny oraz funkcjonowanie instytucji publicznych. Odpowiedzi dotyczące aktywności społecznej, życzliwości, dziedzictwa lokalnego oraz jakości usług administracyjnych wskazują na złożony obraz relacji wspólnotowych. Z jednej strony widoczne jest przywiązanie do miejsca i jego historii, z drugiej – relatywnie słabsza ocena realnego poziomu zaangażowania społecznego i oferty działań wspólnotowych. Z punktu widzenia strategii rozwoju oznacza to, że sama tożsamość lokalna nie zawsze przekłada się automatycznie na partycypację i współodpowiedzialność, a wzmocnienie tego obszaru wymaga celowych mechanizmów aktywizujących mieszkańców oraz czytelnej komunikacji ze strony samorządu.

W obszarze rozwoju gospodarczego część mieszkańców postrzega przyszłość gminy przez pryzmat warunków dla przedsiębiorczości, rolnictwa i atrakcyjności inwestycyjnej. W propozycjach otwartych pojawiają się postulaty związane z przygotowaniem terenów pod działalność gospodarczą oraz rozwojem infrastruktury technicznej dla inwestorów. Taki sposób myślenia jest spójny z logiką lokalnych strategii rozwoju, w których poprawa jakości życia traktowana jest nie tylko jako cel społeczny, lecz również jako narzędzie wzmacniania potencjału gospodarczego i stabilności dochodowej gminy.

Zagadnienia środowiskowe i turystyczne tworzą natomiast narrację opartą na potencjale i ograniczeniach. Walory przyrodnicze są postrzegane jako istotny zasób rozwojowy, jednak ich realne wykorzystanie uzależnione jest od istnienia odpowiedniego zaplecza infrastrukturalnego, bazy turystycznej oraz oferty usług i produktów lokalnych. W tym obszarze ujawnia się napięcie pomiędzy wysokimi oczekiwaniami wobec rozwoju turystyki a sygnalizowanymi brakami, które utrudniają przełożenie potencjału środowiskowego na trwałe korzyści społeczno-gospodarcze.

Całość odpowiedzi układa się w spójny obraz gminy ocenianej przede wszystkim przez pryzmat warunków codziennego życia, przy jednoczesnym ujawnieniu obszarów napięć strategicznych. Dotyczą one w szczególności relacji pomiędzy rozwojem inwestycyjnym a ładem przestrzennym i ochroną środowiska, aspiracjami turystycznymi a ograniczoną bazą infrastrukturalną oraz deklarowaną

tożsamością lokalną a faktycznym poziomem aktywności społecznej. Z perspektywy strategicznej stanowi to istotną wartość diagnostyczną, ponieważ wskazuje nie tylko deficyty, lecz także obszary wymagające świadomego projektowania kompromisów oraz odpowiedniej sekwencji działań rozwojowych.

1.2 Wnioski z diagnozy

Na podstawie diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Wierzbica w przedmiotowym punkcie zaprezentowano wnioski z ww. analiz. Wnioski zostały zdefiniowane w układzie przedstawionym poniżej.

Rysunek 10 Struktura wniosków z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Wierzbica

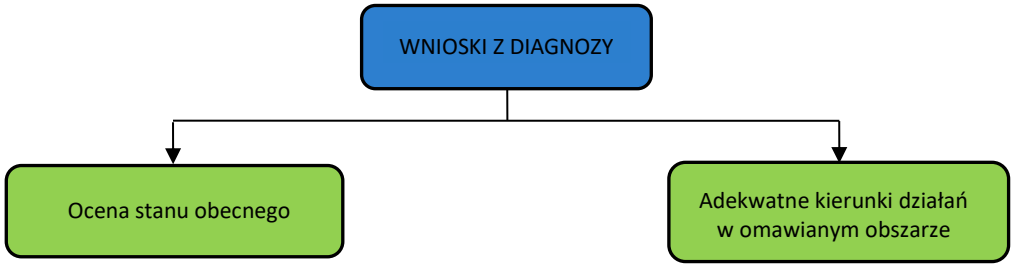

Źródło: opracowanie własne

Poniżej zaprezentowano wnioski z diagnozy sytuacji w gminie Wierzbica zgodnie z powyższym układem w podziale na sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenną i klimatyczno-środowiskową.

Tabela 20 Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej gminy Wierzbica

SFERA SPOŁECZNA	
Ocena stanu obecnego	Ogólne kierunki działań
Spadek liczby mieszkańców, dodatnie saldo migracja młodych ludzi	Zintensyfikowanie działań zachęcających do osiedlania się rodzin na terenie gminy, rozbudowa infrastruktury na terenach przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe
Rozwinięta współpraca Gminy z innymi jednostkami	Dalszy rozwój działalności Gminy w partnerstwach, związkach, stowarzyszeniach itp.
Starzejące się społeczeństwo	Prowadzenie działań zachęcających mieszkańców do zakładania rodzin i osiedlania się rodzin na terenie gminy
Sieć szkół publicznych odpowiednia do potrzeb gminy	Modernizacja i doposażenie placówek oświatowych, realizacja programów edukacyjnych
Zapewniona podstawowa opieka zdrowotna	Dalsza działalność przychodni i aptek, z jednoczesnym podniesieniem poziomu usług i standardów świadczonej podstawowej opieki zdrowotnej.
Ograniczona specjalistyczna opieka zdrowotna część świadczeń wymaga dojazdu do Chełma i Lublina	Rozszerzenie lokalnej oferty specjalistycznej
Stabilna aktywność organizacji pozarządowych	Aktywizacja mieszkańców w kwestii społeczeństwa obywatelskiego, współpraca Gminy i sołectw z organizacjami pozarządowymi
Wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego – stosunkowo mała liczba stwierdzonych przestępstw	Działania edukacyjne na rzecz piętnowania zachowań łamiących normy społeczne

Rozwinięta baza sportowo-rekreacyjna	Dalsza rozbudowa i modernizacja bazy sportowej m.in. o strefy aktywności (np. siłownie zewnętrzne, place zabaw, boiska) na terenie gminy
Występujące problemy społeczne	Realizacja programów zapobiegania i rozwiązywania problemów społecznych, aktywizacja osób starszych i ich integracja społeczna
Odpowiednie zarządzanie kryzysowe	Dalsza realizacja planów i działań związanych z zarządzaniem kryzysowym

Źródło: opracowanie własne

Tabela 21 Wnioski z diagnozy sytuacji gospodarczej gminy Wierzbica

SFERA GOSPODARCZA	
Ocena stanu obecnego	Ogólne kierunki działań
Wzrost przedsiębiorczości w gminie	Dalsze działania mające na celu wspieranie prowadzenia działalności gospodarczej w gminie
Umiarkowany poziom bezrobocia	Pozyskiwanie nowych inwestorów
Rozwój usług społecznych,	Rozwój podmiotów ekonomii społecznej
Zatrudnienie oparte o sektor publiczny	Pozyskiwanie nowych inwestorów
Brak zakładów oddziałujących negatywnie na środowisko	Monitoring działalności gospodarczej pod kątem oddziaływania na środowisko
Istniejąca, lecz niszowa baza agroturystyczna oraz dobre warunki do jej rozwoju	Wspieranie inicjatyw przedsiębiorczych, tworzenie warunków infrastrukturalnych i administracyjnych do rozwoju branż
Brak inkubatorów przedsiębiorczości i ofert inwestycyjnych	Podjęcie działań wspierających rozwój przedsiębiorczości w gminie

Źródło: opracowanie własne

Tabela 22 Wnioski z diagnozy sytuacji przestrzennej gminy Wierzbica

SFERA PRZESTRZENNA	
Ocena stanu obecnego	Ogólne kierunki działań
Dogodne połączenie komunikacyjne względem ośrodków miejskich wyższego rzędu (	Modernizacja dróg, zapewnienie transportu zbiorowego z dużymi ośrodkami miejskimi
Mała liczba dróg rowerowych	Budowa dróg rowerowych
Jakość dróg wymagająca niewielkich modernizacji	Dalsza modernizacja istniejących dróg i infrastruktury towarzyszącej
Zasoby kulturowe o stosunkowo wysokiej atrakcyjności turystycznej	Pielęgnowanie zasobów kulturowych jako lokalnych zabytków
Brak systemu ciepłowniczego	Modernizacja systemów grzewczych na mniej emisyjne
Marginalny zasięg sieci gazowej	Inwestycje w źródła ciepła oparte o OZE
Rozbudowana sieć kanalizacyjna	Modernizacja i rozbudowa sieci kanalizacji
Rozbudowana sieć wodociągowa	Dalsza modernizacja i rozbudowa sieci wodociągowej
Uregulowana gospodarka odpadami	Budowa PSZOK
Funkcjonujące oczyszczalnie ścieków	Bieżąca modernizacja oczyszczalni ścieków
Brak czynnej linii z ruchem pasażerskim na terenie gminy	Wykorzystanie połączeń kolejowych, działania na rzecz uruchomienia przewozów pasażerskich, integracja transportu kolejowego i autobusowego
Wciąż niski wskaźnik dostępności mieszkań	Przeznaczanie terenów pod budownictwo mieszkaniowe, pozyskiwanie inwestorów
Nierozwinięta infrastruktura turystyczna	Budowa miejsc o przeznaczeniu turystycznym i okołoturystycznym
Dobry stan i parametry sieci elektroenergetycznej i teleinformatycznej	Bieżąca konserwacja sieci elektroenergetycznej, modernizacja sieci do wysokich parametrów
Estetyka przestrzeni publicznej na zadowalającym poziomie	Dalsze prace pielęgnacyjne, edukacja mieszkańców
Bogate zasoby kulturowe	Bieżąca renowacja obiektów zabytkowych, budowanie oferty turystycznej i kulturalnej opartej o zabytki
Niewystarczające środki na renowację obiektów zabytkowych	Pozyskiwanie finansowania

Źródło: opracowanie własne

Tabela 23 Wnioski z diagnozy sytuacji klimatyczno-środowiskowej gminy Wierzbica

SFERA KLIMATYCZNO-ŚRODOWISKOWA	
Ocena stanu obecnego	Ogólne kierunki działań
Występujący problem tzw. „niskiej emisji”	Ograniczenie tzw. „niskiej emisji” poprzez wymianę indywidualnych źródeł ciepła na mniej emisyjne (wdrażanie programów wymiany źródeł ciepła, edukacja ekologiczna mieszkańców)
Gleby o potencjale właściwym dla upraw rolniczych	Rozwój gospodarstw rolnych
Rozwinięta sieć rzeczna	Wykorzystanie zasobów wodnych do celów turystycznych
Wzrost wykorzystania OZE w gminie	Zachęcanie mieszkańców i przedsiębiorców do korzystania z OZE
Duża powierzchnia terenów objętych formami ochrony przyrody	Działania pielęgnacyjne terenów, starania na rzecz objęcia nowych terenów formami ochrony przyrody

Tak sformułowane wnioski z diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz atrakcyjności inwestycyjnej gminy Wierzbica stanowiły podstawę do analizy SWOT/TOWS i identyfikacji determinantów rozwoju gminy a następnie celów rozwojowych.

2 Określenie cech warunkujących rozwój gminy i społeczności lokalnej

2.1 Analiza SWOT /TOTS

Pogłębiona analiza stanu i uwarunkowań rozwoju gminy Wierzbica pozwala na dokonanie bilansu strategicznego gminy. Sporządzono go w oparciu o analizę SWOT, która polega na szczegółowym zestawieniu mocnych i słabych stron oraz określeniu szans i zagrożeń rozwoju gminy. Analiza została dokonana w podziale na 4 poniższe obszary:

- sfera społeczna,
- sfera gospodarcza,
- sfera przestrzenna,
- sfera klimatyczno-środowiskowa.

Analiza SWOT – sfera społeczna

Poniżej analiza SWOT gminy Wierzbica w sferze społecznej.

Tabela 24 Analiza SWOT gminy Wierzbica w sferze społecznej

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
– rozwinięta baza sportowo-rekreacyjna – stosunkowo wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego – rosnąca aktywność organizacji pozarządowych – odpowiednie zarządzanie kryzysowe – rozwinięta współpraca z innymi jednostkami samorządu terytorialnego	– starzejące się społeczeństwo – utrzymujący się poziom bezrobocia – ujemny przyrost naturalny i zmienne saldo migracyjne – odpływ wykształconych i aktywnych zawodowo osób do większych ośrodków miejskich – występujące problemy społeczne – ograniczona specjalistyczna opieka zdrowotna – rozwinięta baza kulturalna – zapewnione podstawowe usługi zdrowotne

SZANSE	ZAGROŻENIA
– możliwość pozyskania dofinansowania ze środków zewnętrznych (w tym w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2021-2027) na działania zwiększające przedsiębiorczość mieszkańców, rozwiązujące problemy społeczne, inwestycje gminne zwiększające atrakcyjność gminy zwłaszcza dla młodych ludzi	– niekorzystne prognozy demograficzne (starzejąca się ludność i utrzymujący przyrost naturalny, niestabilne saldo migracji)

Źródło: opracowanie własne

Mocne strony gminy związane są przede wszystkim z rozbudowaną bazą i sportową, bezpieczeństwem publicznym, odpowiednim zarządzaniem kryzysowym, rosnącą działalnością organizacji pozarządowych oraz rozwiniętą współpracą z innymi jednostkami samorządu terytorialnego. Słabe strony dotyczą czynników demograficznych, występowania problemów społecznych, dostępności do specjalistycznych usług zdrowotnych. Jako szanse należy wskazać fundusze zewnętrzne a jako zagrożenie definiowane są jako niekorzystne prognozy demograficzne.

Analiza SWOT – sfera gospodarcza

Poniżej analiza SWOT gminy Wierzbica w sferze gospodarczej.

Tabela 25 Analiza SWOT gminy Wierzbica w sferze gospodarczej

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
– widoczny wzrost przedsiębiorczości w gminie – brak zakładów oddziałujących negatywnie na środowisko – potencjał do rozwoju agroturystyki – relatywnie wysokie dochody i wydatki gminy	– utrzymujący się poziom bezrobocia – odpływ wykształconych i aktywnych zawodowo osób do większych ośrodków miejskich – brak inkubatorów przedsiębiorczości i ofert inwestycyjnych

SZANSE	ZAGROŻENIA
– możliwość pozyskania dofinansowania ze środków zewnętrznych, w tym w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2021-2027 – pozyskiwanie inwestorów krajowych i zagranicznych	– niekorzystne prognozy demograficzne (dalszy odpływ siły roboczej) – niska rozpoznawalność turystyczna i gospodarcza gminy – niestabilność przepisów prawa dotyczących inwestycji i prowadzenia działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne

Mocne strony gminy wiążą się przede wszystkim z wzrostem przedsiębiorczości w gminie, poziomem zamożności mieszkańców, potencjałem do rozwoju agroturystyki czy stabilną sytuacją finansową gminy. Szansą dla gminy w omawianej sferze są fundusze zewnętrzne. Jako słabe strony zdefiniowano utrzymujący się poziom bezrobocia, odpływ wykwalifikowanej kadry. Zagrożenia to głównie niekorzystne prognozy demograficzne, niska rozpoznawalność turystyczna gminy oraz niestabilność prawa dotyczącego prowadzenia działalności gospodarczej.

Analiza SWOT – sfera przestrzenna

Poniżej analiza SWOT gminy Wierzbica w sferze przestrzennej.

Tabela 26 Analiza SWOT gminy Wierzbica w sferze przestrzennej

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
– gleby o potencjale właściwym dla upraw rolniczych – dobry stan i parametry sieci elektroenergetycznej i teleinformatycznej – zasoby kulturowe o stosunkowo wysokiej atrakcyjności turystycznej – estetyka przestrzeni publicznej na zadowalającym poziomie – uregulowana gospodarka odpadami	– mała liczba dróg rowerowych – jakość dróg wymagająca remontów i modernizacji – występujący problem tzw. „niskiej emisji” – brak systemu ciepłowniczego – marginalny zasięg sieci gazowej – wciąż niski wskaźnik dostępności mieszkań – niewystarczające środki na renowację obiektów zabytkowych
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
– możliwość pozyskania dofinansowania ze środków zewnętrznych, w tym w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2021-2027 na inwestycje komunalne i proinwestycyjne – pozyskiwanie inwestorów	– mnogość kosztochłonnych potrzeb inwestycyjnych, których realizacja musi być rozłożona w czasie – rozwinięta sieć rzeczna – jako zagrożenie powodziowe

Źródło: opracowanie własne

Mocne strony gminy dotyczą dostępności komunikacyjnej gminy, dobrego stanu sieci elektroenergetycznej i teleinformatycznej, atrakcyjnych zasobów kulturowych, rozbudowanej sieci kanalizacyjnej i wodociągowej, estetyki publicznej, uregulowanej gospodarki odpadami, funkcjonujących oczyszczalni ścieków. Jako szanse dla rozwoju gminy wskazano fundusze zewnętrzne i pozyskiwanie inwestorów. Jako słabe strony wskazano małą liczbę dróg rowerowych, jakość dróg wymagającą poprawy, marginalny zasięg sieci gazowej, niską dostępność mieszkań, brak systemu ciepłowniczego, małą skalę renowacji obiektów zabytkowych. Zagrożeniem dla rozwoju gminy może być mnogość kosztochłonnych potrzeb inwestycyjnych, których realizacja musi być rozłożona w czasie

Analiza SWOT – sfera klimatyczno-przestrzenna

Poniżej analiza SWOT gminy Wierzbica w sferze klimatyczno-przestrzennej.

Tabela 27 Analiza SWOT gminy Wierzbica w sferze klimatyczno-przestrzennej

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
– gleby o potencjale właściwym dla upraw rolniczych – rozwinięta sieć rzeczna – wzrost wykorzystania OZE w gminie	– występujący problem tzw. „niskiej emisji”

SZANSE	ZAGROŻENIA
– możliwość pozyskania dofinansowania ze środków zewnętrznych, w tym w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2021-2027 na inwestycje komunalne i proinwestycyjne – pozyskiwanie inwestorów	– niska świadomość ekologiczna mieszkańców

Źródło: opracowanie własne

Mocne strony gminy dotyczą wzrostu wykorzystania OZE w regionie, dobrych parametrów gleb i rozwiniętej sieci rzecznej. Jako szanse dla rozwoju gminy wskazano fundusze zewnętrzne i pozyskiwanie inwestorów. Jako słabe strony wskazano występujące zjawisko tzw. „niskiej emisji", niewielką powierzchnię terenów objętych formami ochrony przyrody. Zagrożeniem dla rozwoju gminy może być niska świadomość ekologiczna mieszkańców.

2.2 Identyfikacja potencjału rozwojowego gminy ★

Na podstawie powyższych analiz zidentyfikowano czynniki w największym stopniu mogące determinować rozwój gminy Wierzbica. Wskazując na rozwój skupiono się przede wszystkim na rozwoju gospodarczym.

Uwarunkowania rozwoju rolnictwa w regionie, w tym w gminie Wierzbica, wymuszają rozwój gospodarstw rolnych w kierunku unowocześniania i łączenia działalności rolniczej z usługami powiązanymi, w szczególności agroturystycznymi. Gmina posiada walory przyrodnicze właściwe do rozwoju usług agroturystycznych. Jednym z głównych trendów charakteryzujących współczesną turystykę jest rozwój turystyki alternatywnej, przyjaznej środowisku, wykorzystującej naturalne walory dziedzictwa kulturowego i różnorodności przyrodniczej. Funkcję taką pełni z pewnością agroturystyka, będąca jedną z form turystyki wiejskiej. W gminie Wierzbica widoczne jest rozdrobnienie gospodarstw rolnych, co sprzyja rozwojowi tego typu usług. Usługi agroturystyczne mogą stanowić jeden ze sposobów przejścia mieszkańców do działalności pozarolniczej. Ponadto zauważalny jest potencjał związany z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii – instalacje fotowoltaiczne i elektrownie wiatrowe. Inne czynniki mogące stanowić podstawę do rozwoju turystyki to przede wszystkich stan środowiska naturalnego (obszary objęte formami ochrony przyrody, występowanie rzek właściwych do uprawiania turystyki kajakowej) i atrakcyjne zasoby kulturowe (obiekty zabytkowe). Kluczowe dla rozwoju gospodarczego gminy Wierzbica jest pozyskiwanie nowych inwestorów, co wiąże się z uzbrojeniem i promocją terenów inwestycyjnych. Niezbędne jest stworzenie marki gminy/wyróżnika gospodarczego gminy oraz rozwój turystyki i kultury pod kątem istniejących już budynków.

CZĘŚĆ STRATEGICZNA

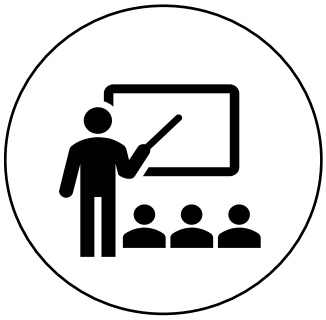
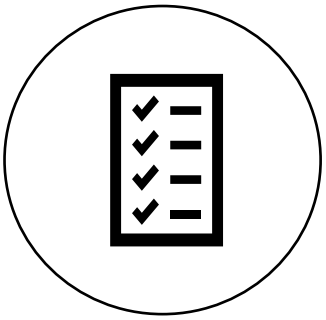
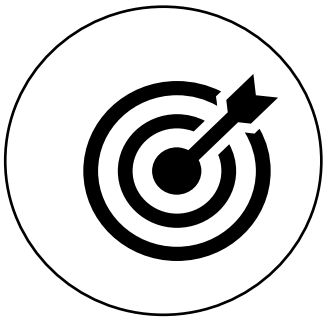

3 Wizja, misja i cele Strategii

W przedmiotowym punkcie opisano wizję Strategii i misję Gminy Wierzbica oraz przedstawiono cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań wraz z wskaźnikami osiągnięcia celów. Ponadto opisano zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym.

3.1 Wizja i misja

W przedmiotowym punkcie przedstawiono sposób formułowania głównych założeń Strategii Rozwoju Gminy Wierzbica na lata 2026–2032 wraz ze wskazaniem podmiotów uczestniczących w tym procesie. Zgodnie z uchwałą o przystąpieniu do sporządzenia strategii, założenia Strategii powstają na bazie diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy oraz w toku prac nad częścią programową (cele, kierunki działań, wskaźniki), funkcjonalno-przestrzenną (model struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz odniesienie do OSI) i wdrożeniową (system realizacji), a następnie podlegają konsultacjom oraz opiniowaniu, w tym procedurze uzgodnień w zakresie ewentualnej strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

W proces definiowania kluczowych założeń Strategii (w tym konsultacji prowadzonych co najmniej 35 dni, z możliwością składania uwag online, papierowo i podczas spotkań konsultacyjnych) zaangażowane są w szczególności:

– Wójt Gminy Wierzbica (organizacja i koordynacja prac nad projektem Strategii) oraz Rada Gminy Wierzbica (przyjęcie Strategii w drodze uchwały),
– jednostki organizacyjne gminy, w tym m.in. Ośrodek Pomocy Społecznej, Szkoła Podstawowa w Wierzbicy, Gminne Przedszkole w Wierzbicy, Żłobek Samorządowy w Wierzbicy oraz Gminna Biblioteka Publiczna,
– gminy sąsiednie i ich związki, lokalni partnerzy społeczni i gospodarczy (w tym organizacje pozarządowe i środowisko przedsiębiorców) oraz mieszkańcy gminy,
– Dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej PGW Wody Polskie właściwy dla obszaru gminy (RZGW w Lublinie),
– Zarząd Województwa Lubelskiego (opinia dotycząca sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji w zakresie polityki przestrzennej na poziomie województwa),
– w razie konieczności przeprowadzenia SOOŚ: Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Lublinie oraz Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Lublinie (uzgodnienia dot. obowiązku i zakresu prognozy oddziaływania na środowisko).

Rysunek 11 Proces formułowania głównych założeń Strategii

Źródło: opracowanie własne

Poniżej przedstawiono wizję i misję gminy.

Wizja

Wizja przyszłości gminy jest podstawą określenia głównych celów i programów działania w ramach strategii rozwoju. Wizja pełni funkcję swoistego stabilizatora działań, przez określenie ogólnych ram, zapewniających spójność celów i programów. Wizja wyraża generalne dążenia władz i społeczeństwa gminy w postaci obrazu jego przyszłości.

Rozbudowana treść pojęcia "wizja gminy" uwzględniać powinna:

- determinanty geograficzne,
- wyzwania cywilizacyjne,
- pryncypia ustrojowe,
- wewnętrzne zróżnicowania strukturalne,
- dynamikę przeobrażeń,
- oczekiwane efekty.

Determinanty geograficzne są najbardziej trwałym elementem wizji, wynikającym z konsekwencji położenia określonego cechami środowiska przyrodniczego i bezpośredniego sąsiedztwa z innymi gminami. Wizja przyszłości budowana w tym kontekście, ma na celu podniesienie znaczenia gminy i wykorzystania możliwości wynikających z relacji z otoczeniem.

Wyzwania cywilizacyjne mierzone są dystansem w poziomie rozwoju cywilizacyjnego, dotyczącym głównie potencjału intelektualnego, poziomu wykształcenia, stopnia postępu naukowo-technicznego i jego zastosowania w produkcji, rozwoju systemów komunikacji i telekomunikacji. Wizja wynikająca z tych uwarunkowań wyznaczać powinna realny kierunek dążeń do podniesienia poziomu życia.

Pryncypia ustrojowe, w tym ogólne postanowienia konstytucyjne i deklaracje polityczne, jak demokracja parlamentarna, pluralizm polityczny, tworzenie społeczeństwa obywatelskiego – konkretyzują się w postaci decentralizacji władzy i samorządności terytorialnej. Pryncypia te w odniesieniu do konkretnej gminy określają mechanizm postępu i perspektywy otwarcia na przyszłość, wykorzystania aktywności i przedsiębiorczości społecznej.

Wewnętrzne zróżnicowania społeczne pozwalają na określenie stopnia jednorodności bądź zróżnicowania przestrzennego gminy, stwarzając w ten sposób możliwość interpretacji celów ogólnych i odmiennej ich hierarchizacji w odniesieniu do wyróżnionych obszarów. Kryteria zróżnicowania są z reguły odmienne dla poszczególnych sfer. W sferze społecznej wyróżnić można obszary koncentracji potencjału społecznego i gospodarczego oraz stanu posiadania z jednej strony, a obszary ubóstwa i regresu gospodarczego z drugiej strony. W sferze ekologicznej obszary o wybitnych walorach mogą kontrastować z obszarami degradacji środowiska. W sferze produkcyjnej wyróżnić można np. obszary nowoczesnej produkcji przemysłowej i rolniczej oraz obszary zacofane, wymagające restrukturyzacji i modernizacji. W infrastrukturze technicznej mogą to być obszary o dobrej dostępności i zasilaniu w różne media oraz tereny pozbawione odpowiedniego wyposażenia. Zróżnicowania przestrzenne wzbogacają wizję i nadają jej cech realności.

Dynamika przeobrażeń odgrywa istotną rolę w kształcie wizji gminy. Znajduje swój wyraz w tempie przeobrażeń, wyznaczanym napięciami między tendencjami do przyspieszenia zmian, a oporami statycznych struktur i przyzwyczajeń. Świadomość wchodzenia w nową fazę rozwoju uwarunkowana jest poczuciem tożsamości oraz stopniem aktywności i przedsiębiorczości społeczeństwa. Dynamice przeobrażeń określonej przez główne siły motoryczne gminy, towarzyszyć będzie zawsze tendencja do stabilizacji i gwarancji niezbędnych zabezpieczeń w sferze społecznej, kulturowej i ekologicznej.

Reasumując, wizja gminy to docelowy odległy w czasie obraz gmin – cel, dla osiągnięcia którego podejmowane są starania władz, podmiotów gospodarczych, organizacji, instytucji i osób prywatnych – wszystkich sił i środowisk działających w gminie. Wizja przyszłości gminy jest równocześnie wyrazem wiary we własne siły i możliwości rozwoju, mających swe źródło w uświadomionych atutach i szansach, jakie są możliwe do wykorzystania w długiej perspektywie oraz słabościach i zagrożeniach, które należy przezwyciężyć lub przynajmniej złagodzić intensywność ich oddziaływania.

Na tej zasadzie sformułowano poniższą wizję gminy Wierzbica:

Gmina Wierzbica rozwija się w sposób zintensyfikowany i zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Mieszkańcy gminy mają dobry dostęp do miejsc pracy, edukacji, opieki zdrowotnej, usług społecznych, kultury i wypoczynku, estetycznej i przyjaznej przestrzeni publicznej oraz zapewnione czyste środowisko i poczucie bezpieczeństwa publicznego. Lokalny kapitał społeczny i wysoki poziom usług publicznych, gwarantują stały rozwój demograficzno-gospodarczy gminy.

Misja

Trafność budowy strategii rozwoju gminy w istotnym stopniu zależy od określenia jej misji i wizji, a następnie od możliwości sprecyzowania celów i kierunków rozwoju gminy. Misja bywa różnie tłumaczona i ujmowana przez różnych autorów: od ujęć bardzo ogólnych, zawierających syntetyczną formułę celów działania, do szczegółowych akcentujących specyficzną rolę gminy i jej funkcje w otoczeniu.

Misję gminy należy formułować w kategoriach służenia społeczeństwu i pomnażania korzyści, jakie ono będzie odnosić w wyniku sprawnego i efektywnego działania gminy, opartego na wdrażanej strategii rozwoju.

Syntetycznie ujmując misja gminy to:

- przedmiot trwałych jej aspiracji,
- cel usystematyzowanych, długookresowych dążeń, wyznaczających i akcentujących jej społeczne funkcje i jej posłannictwo,
- najbardziej ogólnie sformułowany cel istnienia i działalności gminy.

Misja, to równocześnie forma samookreślenia gminy w zakresie takich elementów, jak:

- po co istnieje i do czego dąży?
- co ma zamiar osiągnąć?
- na jakim obszarze chce działać?
- czyje potrzeby zaspokajać i jak to robić?

Gmina realizuje swoją misję poprzez zaspokojenie dążeń i potrzeb miejscowego społeczeństwa. Zaspakajanie tych potrzeb na społecznie akceptowanym poziomie stanowi konieczny warunek istnienia gminy, uzasadnia jej byt.

Misja określa zatem rolę jaką spełnia gmina na rzecz „swojego" społeczeństwa. Rolę nadzwyczajną tj. taką, którą nie jest w stanie pełnić żadna inna organizacja, instytucja, urząd itp. Misja określa zakres działań Gminy, kształtuje jej odbiór w społeczeństwie i otoczeniu zewnętrznym, co jest szczególnie istotne dla powodzenia realizacji danej strategii rozwoju. Sformułowanie misji pomaga koncentrować wysiłki na realizacji wspólnych kierunków działań, służy ogólnej racjonalności alokacji posiadanych zasobów i środków, czyni bardziej prawdopodobnym przyszły sukces gminy.

Na tej zasadzie sformułowano poniższą misję Gminy Wierzbica:

Gmina Wierzbica jako istotna część rozwoju powiatu chełmińskiego. Gmina jest miejscem zapewniającym zaspokojenie wszystkich potrzeb życia codziennego oraz promującym rozwój człowieka, z zachowaniem lokalnej i regionalnej tożsamości i kultury, a także miejscem otwartym na osoby przyjezdne. Gmina kieruje swoje działania na zwiększenie atrakcyjności życia, wspieranie innowacyjności i podejmowanie wyzwań, rozwój edukacji i przedsiębiorczości, turystyki i aktywności społecznej, troska o środowisko naturalne, dbałość o zdrowie, bezpieczeństwo i potrzeby wszystkich mieszkańców, wzmacnianie współpracy między samorządowej i międzysektorowej.

3.2 Cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań

Osiągnięcie celów przyczyni się do zrealizowania wizji Strategii. Wszystkie działania podejmowane w perspektywie czasowej niniejszego dokumentu powinny być zgodne z określoną misją Strategii.

Poniżej w ujęciu graficznym zaprezentowano cele strategiczne Strategii. Następnie w układzie tabelarycznym przedstawiono również cele operacyjne i działania w ramach poszczególnych celów strategicznych. Cele zdefiniowano na podstawie wniosków z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej gminy sprecyzowanych w punkcie 1.4 niniejszej Strategii.

Rysunek 12 Cele strategiczne Strategii

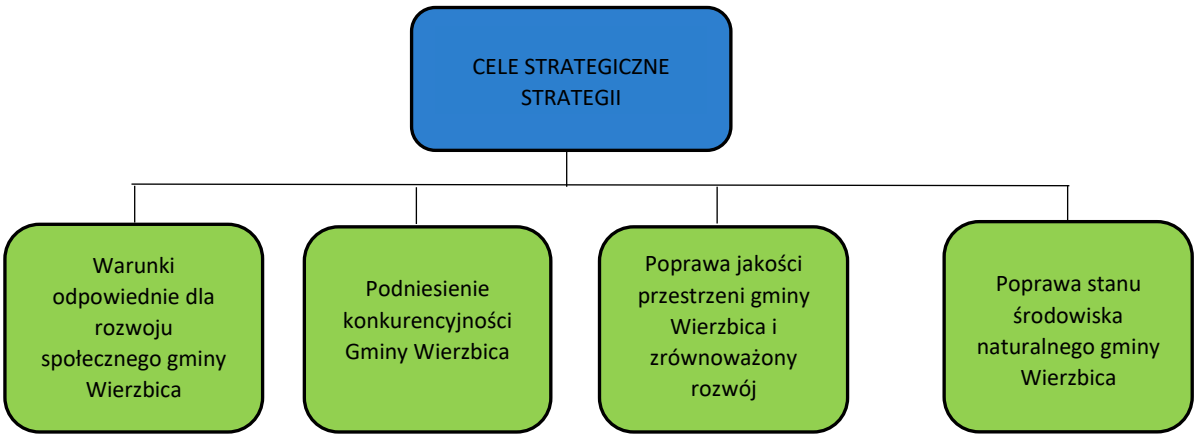

Źródło: opracowanie własne

Tabela 28 Cele strategiczne, cele operacyjne, kierunki działań i wskaźniki realizacji celów

CEL STRATEGICZNY	CEL OPERACYJNY	KIERUNKI DZIAŁAŃ
1. Warunki odpowiednie dla rozwoju społecznego gminy Wierzbica	1.1 Tworzenie sieci powszechnego dostępu do Internetu szerokopasmowego oraz upowszechnianie e-usług	• 1.1.1 Budowa, rozbudowa i modernizacja sieci telekomunikacyjnych zwiększających dostęp do szerokopasmowego Internetu • 1.1.2 Rozwój i promocja e-usług
	1.2 Zwiększenie dostępu do usług medycznych oraz profilaktyka zdrowia	• 1.2.1 Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną dostosowaną do zidentyfikowanych potrzeb i trendów demograficznych • 1.2.2 Rozwój infrastruktury całodobowej opieki nad osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym • 1.2.3 Wspieranie działań zmierzających do zwiększenia oferty i poprawy jakości podstawowych usług zdrowotnych • 1.2.4 Działania na rzecz utworzenia oferty specjalistycznej opieki zdrowotnej • 1.2.5 Podnoszenie świadomości społecznej w zakresie zdrowego stylu życia oraz promocja profilaktyki zdrowia
	1.3 Podniesienie jakości kształcenia	• 1.3.1 Budowanie programów edukacyjnych w zakresie kompetencji kluczowych na rynku pracy • 1.3.2 Rozszerzenie oferty edukacji pozaszkolnej • 1.3.3 Rozwój poradnictwa i doradztwa edukacyjno-zawodowego na każdym etapie kształcenia • 1.3.4 Wprowadzenie szkoleń, doradztwa oraz innych form podwyższania kwalifikacji dla nauczycieli i pracowników pedagogicznych • 1.3.5 Modernizacja infrastruktury i doposażenie placówek edukacyjnych wraz z obiektami sportowymi
	1.4 Wspieranie działań na rzecz włączenia społecznego	• 1.4.1 Usprawnianie współpracy między pracodawcami, organizacjami pozarządowymi a instytucjami pomocy społecznej w zakresie wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym • 1.4.2 Rozwój usług pomocy środowiskowej • 1.4.3 Upowszechnianie aktywnych i twórczych metod spędzania wolnego czasu • 1.4.4 Zachęcanie społeczeństwa do współuczestniczenia w życiu publicznym, wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej • 1.4.5 Aktywizacja osób starszych
	1.5 Wspieranie sektora organizacji pozarządowych	• 1.5.1 Wsparcie organizacji pozarządowych • 1.5.2 Promocja i upowszechnianie wolontariatu
	1.6 Rozwój oferty kulturalnej	• 1.6.1 Wspieranie działalności jednostek działających w obszarze kultury • 1.6.2 Organizacja wydarzeń kulturalnych na terenie gminy
2. Podniesienie konkurencyjności gminy Wierzbica	2.1 Rozwój przedsiębiorczości	• 2.1.1 Projekty i inwestycje przedsiębiorstw • 2.1.2 Integracja przedsiębiorców oraz wspieranie wymiany doświadczeń i wiedzy • 2.1.3 Wprowadzenie udogodnień dla nowopowstałych przedsiębiorstw, w szczególności dla przedsiębiorstw z potencjałem rozwojowym • 2.1.4 Wspieranie instytucji otoczenia biznesu i profesjonalizacja usług • 2.1.5 Wsparcie szkoleniowo-doradcze na rzecz tworzenia nowych przedsiębiorstw i samozatrudnienia • 2.1.7 Aktywizacja mieszkańców w celu zwiększenia aktywności i mobilności zawodowej • 2.1.8 Podnoszenie kwalifikacji osób zatrudnionych w lokalnej gospodarce
	2.2 Racjonalne wykorzystanie walorów gospodarczych gminy	• 2.2.1 Uzbrajanie terenów inwestycyjnych • 2.2.2 Optymalne wykorzystanie terenów inwestycyjnych • 2.2.3 Opracowanie spójnego systemu promocji gospodarczej i inwestycyjnej • 2.2.4 Wzmocnienie oferty inwestycyjnej i zapewnienie wysokiej jakości obsługi inwestora • 2.2.5 Wspieranie rozwoju agroturystyki
	2.3 Budowa i modernizacja systemów infrastruktury zapobiegającej zagrożeniom	• 2.4.1 Podejmowanie działań mających na celu zapewnienie odporności na skutki zmian klimatu • 2.4.2 Zwiększenie bezpieczeństwa i ciągłości dostaw energii elektrycznej i innych mediów energetycznych • 2.4.3 Wspieranie działań policji, straży pożarnej i innych służb w celu zapewnienia bezpieczeństwa publicznego mieszkańców gminy
	2.4 Rozwój różnych form rolnictwa	• 2.4.1 Promocja lokalnych producentów rolniczych, produktów regionalnych • 2.4.2 Promocja i wspieranie rozwoju rolnictwa wysokiej jakości, w tym ekologicznego • 2.4.3 Edukacja rolników w zakresie korzyści wynikających z łączenia małych gospodarstw rolnych z usługami agroturystycznymi • 2.4.4 Ochrona wód przed zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz wdrożenie i przestrzeganie Dobrej Praktyki Rolniczej w postaci nawożenia i składania nawozów i kiszonek w pobliżu cieków
	2.5 Podniesienie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej oraz rozwój infrastruktury sportowej	• 2.5.1 Tworzenie oferty turystycznej gminy Wierzbica oraz dostosowanie jej do wymagań odbiorców • 2.5.2 Modernizacja i ewidencjonowanie szlaków turystycznych • 2.5.3 Promowanie oferty turystycznej gminy Wierzbica z wykorzystaniem nowoczesnej informacji turystycznej • 2.5.4 Wspieranie przedsięwzięć i inicjatyw zwiększających aktywność fizyczną, zapobiegającą patologiom społecznym, wykluczeniu osób niepełnosprawnych i zjawisku otyłości poprzez budowę i modernizację obiektów sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych oraz budowa i modernizacja świetlic wiejskich, centrum aktywności społecznej

3. Poprawa jakości przestrzeni gminy Wierzbica i zrównoważony rozwój	3.1 Zintegrowane działania naprawcze w wymiarze przestrzenno-funkcjonalnym, społecznym, gospodarczym i technicznym	• 3.1.1. Prowadzenie działań w zakresie optymalnego wykorzystania specyficznych uwarunkowań oraz wzmacnianie lokalnych potencjałów gminy Wierzbica • 3.1.2 Opracowanie Planu ogólnego gminy i realizacja jego założeń • 3.1.3 Działania na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu komunikacyjnemu w gminie
	3.2 Rozwój funkcji społecznie użytecznych, włączenie społeczne, walka z ubóstwem	• 3.2.1 Rozwój infrastruktury opieki nad osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym • 3.2.2 Likwidacja barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej • 3.2.3 Rozwój inicjatyw lokalnych, w tym poprzez włączenie się w porządkowanie przestrzeni publicznych oraz remonty i modernizacja świetlic wiejskich
	3.3 Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego	• 3.3.1 Ochrona i zachowanie obiektów zabytkowych i zasobów kultury • 3.3.2 Przeprowadzenie prac konserwatorskich obiektów zabytkowych i użyteczności publicznej • 3.3.3 Dostosowanie i adaptacja na cele kulturalne i turystyczne obiektów dziedzictwa historycznego lub kulturowego • 3.3.4 Poprawa walorów estetycznych gminy
	3.4 Rozbudowa infrastruktury technicznej	• 3.4.1 Budowa, modernizacja i poprawa bezpieczeństwa infrastruktury drogowej w pasach dróg gminnych • 3.4.2 Wspieranie rozbudowy, modernizacji, poprawy bezpieczeństwa i rozwoju infrastruktury towarzyszącej w pasach dróg powiatowych i dróg wojewódzkich na terenie gminy • 3.4.3 Budowa dróg rowerowych na terenie gminy • 3.4.4 Rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej • 3.4.5 Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej • 3.4.6 Rozwój infrastruktury GPSZOK • 3.4.7 Działania na rzecz rozbudowy sieci gazowej • 3.4.8 Uzbrojenie wyznaczonych terenów pod budownictwo mieszkalne i wspieranie działań na rzecz tworzenia i rozwoju zasobów mieszkaniowych, w tym budowa mieszkań socjalnych • 3.4.9 Realizacja planu gospodarki niskoemisyjnej oraz promocja nowych technologii grzewczych i odnawialnych źródeł energii • 3.4.10 Monitoring przestrzeni publicznej
4. Poprawa stanu środowiska naturalnego gminy Wierzbica	4.1 Wspieranie i promocja efektywności energetycznej i strategii niskoemisyjnych	• 4.1.1 Prowadzenie działań na rzecz inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej i w sektorze mieszkaniowym • 4.1.2 Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej i mieszkaniowych
	4.2 Wspieranie działań na rzecz ochrony środowiska	• 4.2.1 Usuwanie azbestu, wyrobów zawierających azbest • 4.2.2 Zwiększenie retencji wodnej terenów rolniczych, leśnych i zurbanizowanych poprzez m.in. budowę zbiornika retencyjnego, prawidłowe retencjonowanie wody w już istniejących zbiornikach i rowach oraz zachęcanie do wykonywania nowych zbiorników wodnych • 4.2.3 Działania na rzecz utrzymania obecnych form ochrony przyrody i ustanowienia nowych obszarów/form • 4.2.4 Działania poprawiające stan jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych w układzie zlewniowym, zgodnie z ustaleniami II aktualizacji Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły. • 4.2.5 Uporządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracji Wierzbica, w tym przebudowa istniejącej kanalizacji w miejscowości Wierzbica-Osiedle oraz modernizacja oczyszczalni ścieków w celu poprawy jakości odprowadzanych ścieków.

Źródło: opracowanie własne

3.3 Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym

Wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych

Dokumentami wykonawczymi dla Strategii Rozwoju Gminy Wierzbica na lata 2026-2036 są obowiązkowe i fakultatywne plany lub programy funkcjonujące na jej terenie. Stanowią one zbiór szczegółowych rozwiązań i kierunków interwencji, które w dokumencie nie mogły zostać zamieszczone. Część ze wskazanych dokumentów jest aktualna w momencie przygotowania Strategii. Konieczność ich aktualizacji jest analizowana pod kątem całego okresu obowiązywania tego dokumentu. W poniższym zestawieniu znajdują się zarówno opracowania obowiązkowe, jak i dokumenty o charakterze fakultatywnym, których implementacja ma wpływ na realizację celów strategii rozwoju.

Tabela 29 Wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych

OBSZAR TEMATYCZNY	DOKUMENTY NA POZIOMIE LOKALNYM	WYTYCZNE
Planowanie przestrzenne	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wierzbica	Studium zgodne z modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, który określony został w Strategii. Aktualizacja Studium dokonywana jest w przypadku pojawienia się nowych terenów, które mogą być wykorzystane w zakresie gospodarczym, osiedleńczym czy rekreacyjnym. Zapisy studium nie powinny pozostawać w sprzeczności z zapisami Strategii.
	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego	Aktualizacja obowiązujących planów zagospodarowania przestrzennego dokonywana jest w wyniku aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, w przypadku pojawienia się nowych terenów, które mogą być wykorzystane w zakresie gospodarczym, osiedleńczym czy rekreacyjnym. Zapisy Planu nie powinny pozostawać w sprzeczności z zapisami Strategii.
	Plan ogólny gminy	Dokument planistyczny o zasięgu całej gminy. Plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego, który zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jako dokument, z którym badana będzie zgodność planów miejscowych, ale także decyzji o warunkach zabudowy. Decyzje o warunkach zabudowy będą mogły być wydawane wyłącznie na obszarach wskazanych w planie ogólnym. Plan ogólny będzie zawierał ustalenia dotyczące funkcji terenów dopuszczalnych do wyznaczenia w dokumentach niższego szczebla, jak i ramowe ustalenia dotyczące kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu, z którymi dokumenty te będą musiały zachowywać zgodność. Plan opracowywany jest na podstawie kierunków rozwoju polityki przestrzennej w gminie określonych w Strategii.
Energetyka	Plan zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe	Jest to dokument strategiczny, sporządzany dla obszaru gminy na okres co najmniej 15 lat i aktualizowany co najmniej raz na 3 lata, co wynika z zapisów art. 19 ustawy – Prawo energetyczne. W przypadku opracowania Planu dla gminy Wierzbica, jego zapisy powinny być zgodne z kierunkami działań dotyczącymi energetyki określonymi w Strategii.
Gospodarka Komunalna	Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Wierzbica	Zapisy Regulaminu powinny być zgodne z kierunkami działań dotyczącymi czystości, porządku i estetyki w gminie określonymi w Strategii.
	Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie gminy Wierzbica	Treść rokrocznej Analizy dotycząca przewidywanych prac powinna być zgodna z kierunkami działań dotyczącymi gospodarki odpadami w gminie określonymi w Strategii.
Ochrona Środowiska i adaptacji do zmian klimatu	Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Wierzbica	Aktualizacja Planu – w tym wpisanie nowych planowanych zadań do Planu – oraz ewentualne opracowanie nowego Planu powinny uwzględniać kierunki rozwoju dotyczące budynków mieszkalnych i publicznych, jakości powietrza określonych w Strategii.
Polityka Społeczna	Programy, Plany lub Strategie dotyczące rozwiązywania problemów społecznych	Aktualizacja lub opracowanie dokumentów powinny uwzględniać kierunki działań dotyczące rozwiązywania problemów społecznych określonych w Strategii.
Rozwój Lokalny	Program współpracy Gminy Wierzbica z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego	Rokroczne programy powinny uwzględniać kierunki działań dotyczące wsparcia organizacji pozarządowych określonych w Strategii.
Finanse Publiczne	Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Wierzbica, Uchwały budżetowe	Prognoza powinna uwzględniać inwestycje wpisane literalnie do Strategii.

Źródło: opracowanie własne

Poniżej w ujęciu tabelarycznym przedstawiono dokumenty strategiczne, z którymi zgodność powinny wykazywać działania w ramach przedmiotowej Strategii. Dokumenty podzielono na poziom europejski, krajowy, regionalny i lokalny. W zestawieniu ujęto obowiązujące dokumenty.

Tabela 30 Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi w podziale na poziom europejski, krajowy, regionalny i lokalny

POZIOM EUROPEJSKI	POZIOM KRAJOWY	POZIOM REGIONALNY	POZIOM LOKALNY
Instrument na rzecz odbudowy i zwiększania odporności	Krajowy Plan Odbudowy	Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 roku	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wierzbica
Wspólne przepisy dotyczące EFRR, EFS+, Funduszu Spójności, EFMR	Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego	Program współpracy na 2025 rok Gminy Wierzbica z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, prowadzącymi działalność pożytku publicznego
Europejski Zielony Ład		Program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027	Strategia Rozwoju Powiatu Chełmskiego na lata 2021–2026
		Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły	Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2030
		Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły	
		Plan przeciwdziałania skutkom suszy na obszarach dorzeczy	

Źródło: opracowanie własne

Działania realizowane w ramach Strategii powinny wykazywać zgodność z ww. dokumentami strategicznymi i dokumentami dotyczącymi programów finansowych. Efektem zachowania zgodności Strategii może być m.in. zwiększenie szans na pozyskanie zewnętrznych środków na realizację przedsięwzięć m.in. ze środków unijnych w perspektywie 2021-2027.

W ujęciu zgodności Strategii z innymi dokumentami na poziomie europejskim, Strategia powinna być zgodna w szczególności z dokumentami i instrumentami finansowymi dotyczącymi możliwości dofinansowania działań na terenie gminy, co w ujęciu krajowym sprowadza się zwłaszcza do Krajowego Programu Odbudowy i programów funduszy strukturalnych. Ponadto w ujęciu krajowym Strategia w szczególności powinna być zgodna z najważniejszymi strategiami rozwoju kraju.

Poziom lokalny

W ujęciu lokalnym kluczowe dla przedmiotowej Strategii są dokumenty strategiczne i sektorowe dotyczące bezpośrednio obszaru gminy.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Wierzbica

Strategia przewiduje działania (w tym określone jako priorytetowe) zgodne z celami i kierunkami ustalonymi w obowiązującym Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Wierzbica, uchwalonym uchwałą Nr III–17/02 z dnia 30 grudnia 2002 r., z późniejszymi zmianami – w szczególności zmianą uchwaloną Uchwałą Nr XXXII-181/2022 Rady Gminy Wierzbica z dnia 3 marca 2022 r. Studium stanowi podstawowy dokument wyznaczający politykę przestrzenną gminy oraz ramy dla sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Aktualność Studium oraz miejscowych planów jest okresowo oceniana przez Radę Gminy – m.in. Uchwałą Nr IX-54/2025 z dnia 23 stycznia 2025 r. w sprawie oceny aktualności Studium oraz MPZP

Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla gminy Wierzbica

Strategia pozostaje spójna z kierunkami interwencji w obszarze transformacji energetycznej i poprawy jakości powietrza określonymi w Planie Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Wierzbica, przyjętym Uchwałą Nr VIII-35/2015 Rady Gminy Wierzbica. Dokument ten porządkuje cele i przedsięwzięcia gminy ukierunkowane na ograniczanie emisji oraz racjonalizację zużycia energii, w tym działania dotyczące m.in. modernizacji energetycznej budynków, rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz poprawy efektywności energetycznej w infrastrukturze gminnej. Przedmiotowa Strategia przewiduje kontynuację i rozwój działań w tych obszarach, z uwzględnieniem instrumentów finansowania dostępnych w perspektywie 2021–2027.

Roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi na 2025 r.

Strategia zakłada rozwój współpracy z organizacjami społecznymi zgodnie z Rocznym programem współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami w zakresie działalności pożytku publicznego na 2025 r., przyjętym Uchwałą Nr VI-31/2024 Rady Gminy Wierzbica z dnia 20 listopada 2024 r. Program ten określa cele współpracy, zasady, formy współdziałania oraz zakres przedmiotowy zadań publicznych możliwych do zlecania/wspierania, stanowiąc bezpośredni punkt odniesienia dla planowania działań partycypacyjnych i społecznych w ramach Strategii.

Dokumenty szczebla powiatowego (Powiat Chełmski)

Strategia pozostaje spójna z dokumentami strategicznymi szczebla powiatowego, w tym w szczególności ze Strategią Rozwoju Powiatu Chełmskiego na lata 2021–2026, przyjętą Uchwałą Nr XXII/188/2021 Rady Powiatu w Chełmie z dnia 10 maja 2021 r. Dokument ten wyznacza kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu i stanowi ramę odniesienia dla działań gmin, zwłaszcza w obszarach infrastruktury, usług publicznych, polityki społecznej, rynku pracy oraz środowiska.

Strategie ponadlokalne w otoczeniu funkcjonalnym Chełma (kontekst terytorialny)

Dla porządkowania interwencji w skali ponadgminnej w subregionie istotny jest kontekst strategii ponadlokalnych tworzonych w otoczeniu funkcjonalnym miasta Chełm – w tym dokumenty przygotowane dla Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego (CHOF), wskazywanego jako partnerstwo Miasta Chełm oraz gmin Chełm i Kamień. Dokumenty te nie stanowią strategii Gminy Wierzbica, jednak mogą mieć znaczenie kontekstowe dla działań dotyczących powiązań przestrzennych i infrastrukturalnych (np. dostępności transportowej i funkcjonalnych relacji z ośrodkiem miejskim).

Poziom regionalny

W ujęciu regionalnym podstawowy punkt odniesienia dla Strategii stanowią dokumenty prowadzenia polityki rozwoju i polityki przestrzennej województwa lubelskiego oraz regionalne programy wdrożeniowe.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku

Dokumentem strategicznym o podstawowym znaczeniu jest Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, określająca cele i kierunki prowadzenia polityki rozwoju regionu oraz ramy terytorialnej koncentracji interwencji. Strategia ta przenosi na poziom województwa ustalenia dokumentów krajowych i unijnych, stanowiąc nadrzędny punkt odniesienia dla dokumentów lokalnych (w tym strategii gminnych) oraz dla doboru instrumentów finansowania rozwoju w perspektywie do 2030 r.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego

W wymiarze przestrzennym kluczowy jest Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego, który określa model struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu oraz kierunki polityki przestrzennej województwa, będące wiążącym punktem odniesienia dla dokumentów planistycznych niższego rzędu. Ustalenia Planu powinny być uwzględniane w prowadzeniu polityki przestrzennej gminy, w tym w dokumentach planistycznych oraz w doborze lokalizacji przedsięwzięć infrastrukturalnych i inwestycyjnych.

UM Chełm

Program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021–2027

W zakresie finansowania rozwoju w województwie kluczowe znaczenie ma program regionalny Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021–2027, stanowiący główny instrument wdrażania polityk UE na poziomie regionalnym. Dokument ten wyznacza ramy wsparcia projektów realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego i partnerów lokalnych, a tym samym stanowi podstawowe odniesienie dla planowania montażu finansowego przedsięwzięć Strategii

Plan przeciwdziałania skutkom suszy na obszarach dorzeczy

Plan Przeciwdziałania skutkom suszy przyjęty rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. (Dz. U. 2021 r. poz. 1615) jest najważniejszym dokumentem strategicznym w zakresie przeciwdziałania suszom. Poniżej przedstawiono w jakim stopniu tereny gminy Wierzbica zagrożone poszczególnymi rodzajami suszy (rolniczą, atmosferyczną, hydrologiczną i hydrogeologiczną). Stopnie zostały przypisane do poniższych kolorów:

- klasa I – słabo zagrożone
- klasa II – umiarkowanie zagrożone
- klasa III – silnie zagrożone
- klasa IV – ekstremalnie zagrożone

Rysunek 13 Mapa zagrożenia suszą atmosferyczną

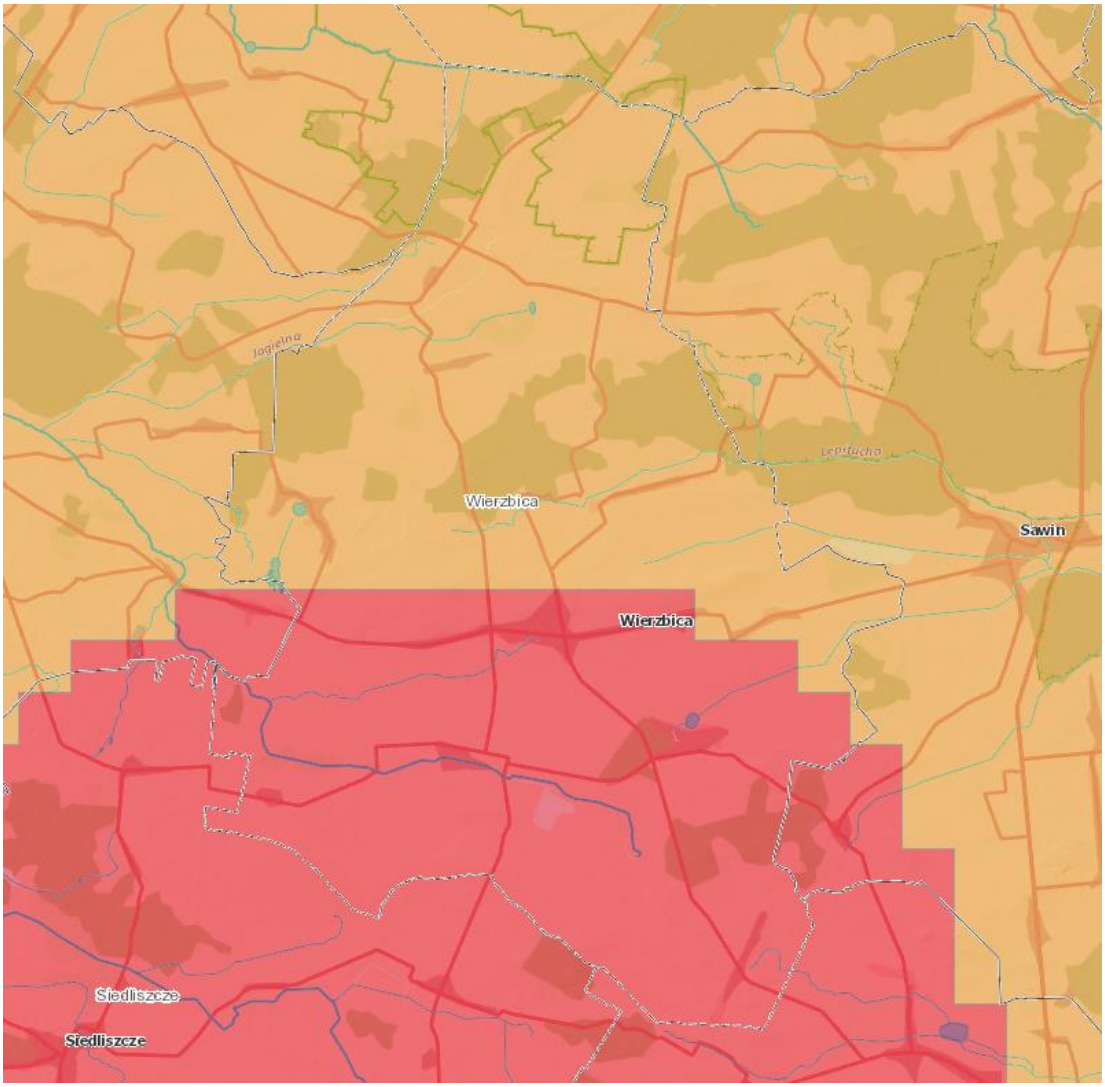

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Rysunek 14 Mapa zagrożenia suszą rolniczą

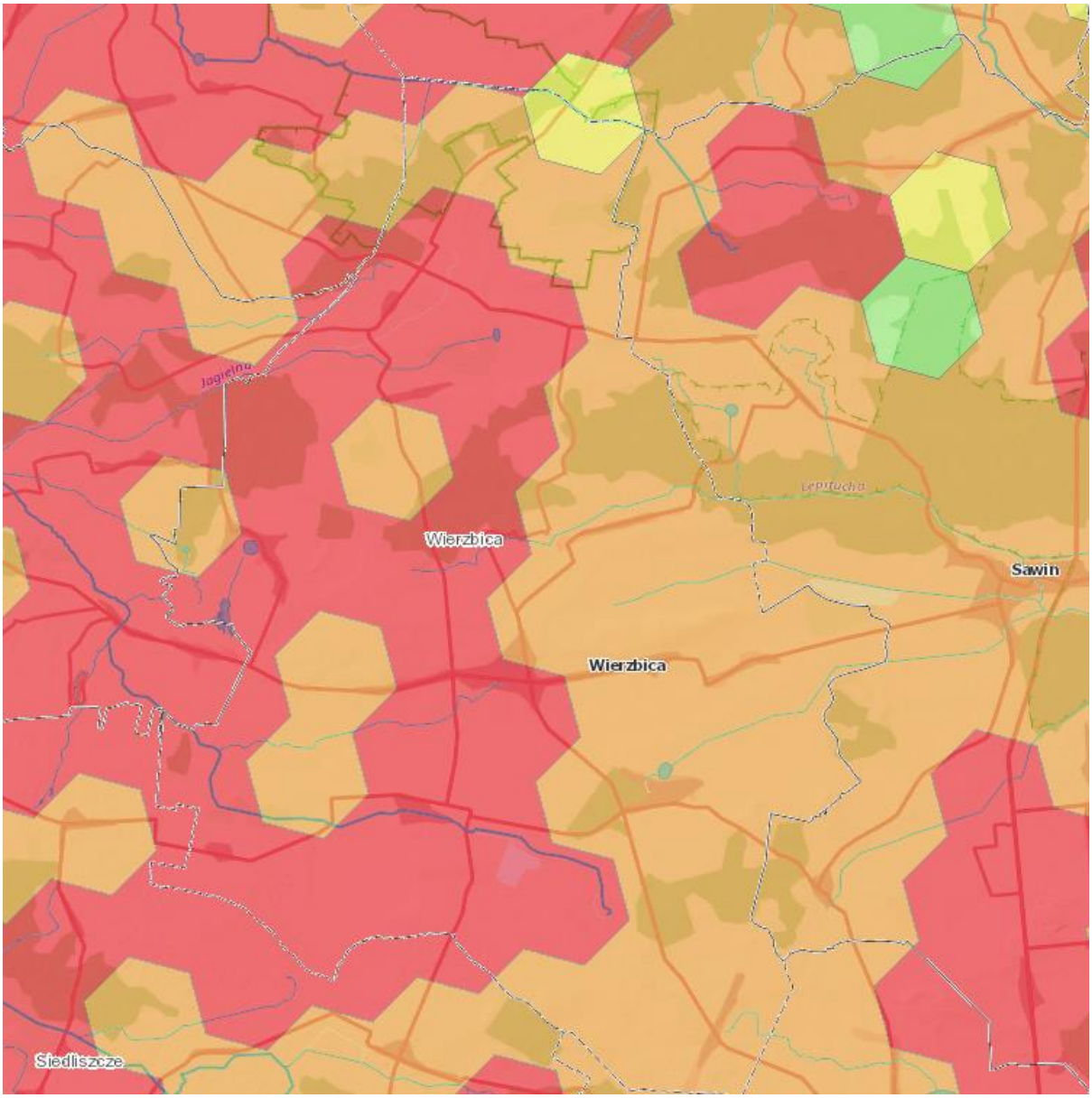

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Rysunek 15 Mapa zagrożenia suszą hydrologiczną

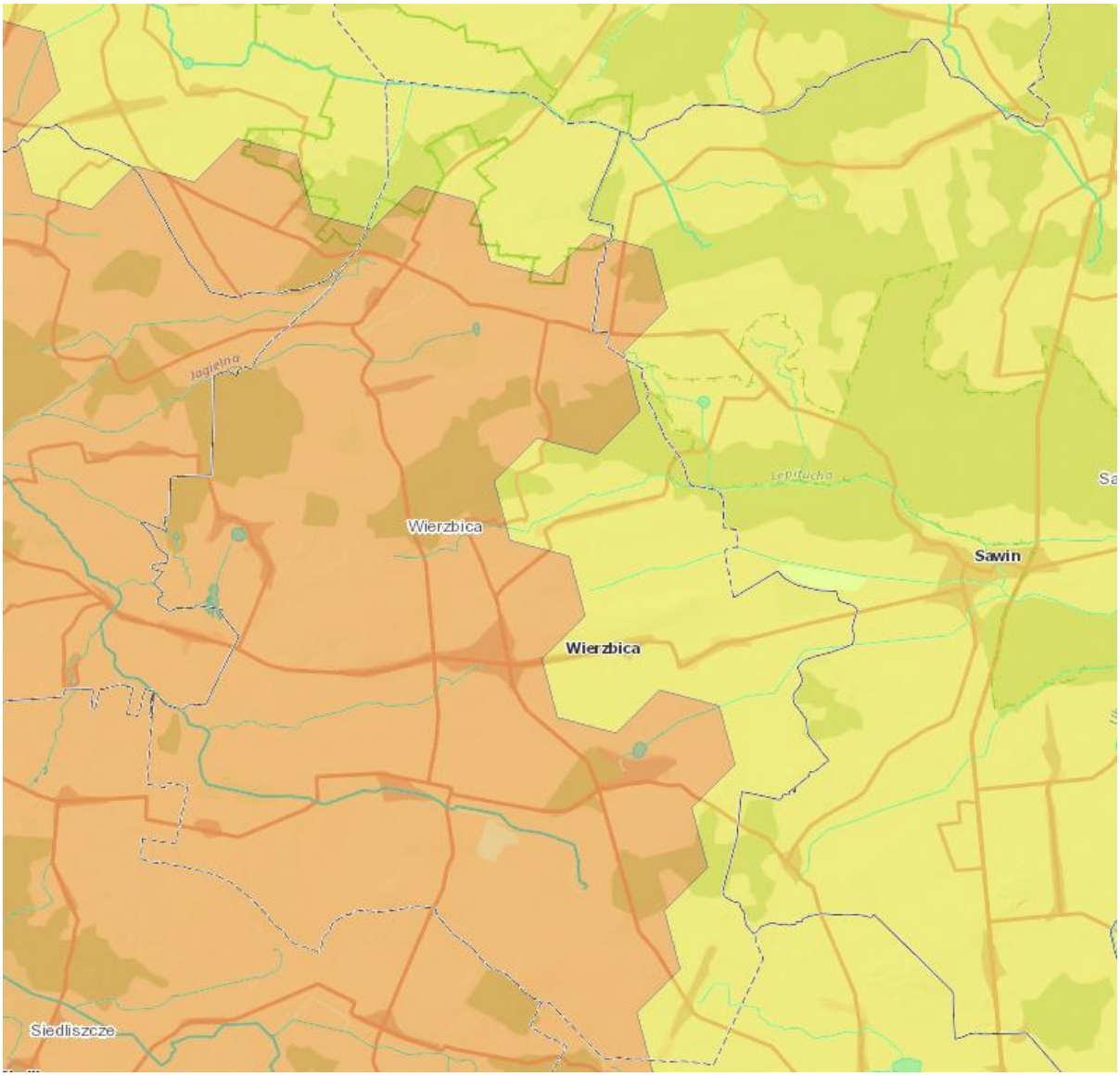

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Rysunek 16 Mapa zagrożenia suszą hydrogeologiczną

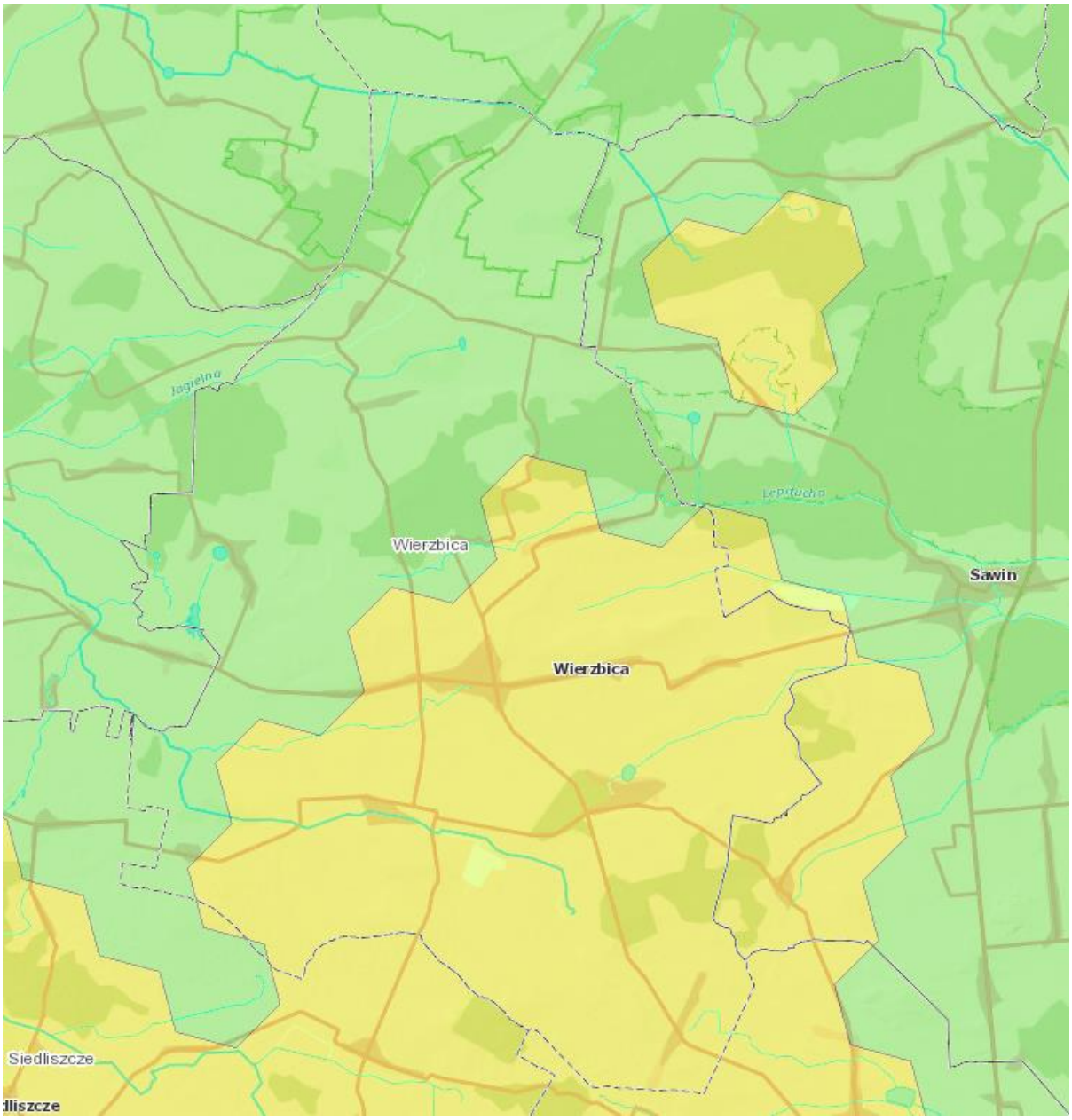

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Rysunek 17 Mapa łącznego zagrożenia suszą

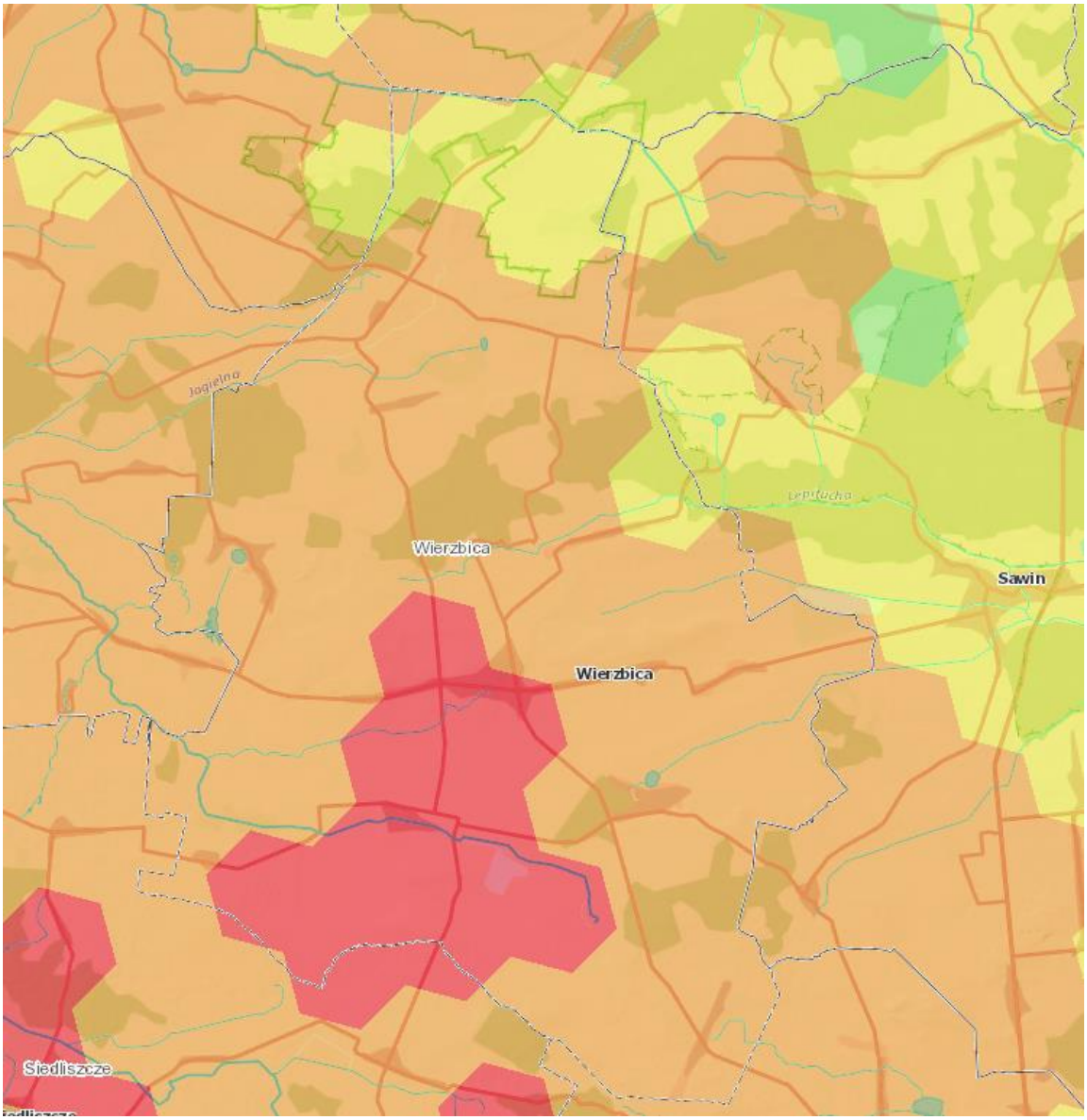

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Powyższe mapy wskazują na zróżnicowane przestrzennie zagrożenie suszą na obszarze gminy Wierzbica. W przypadku suszy atmosferycznej przeważają obszary klasy III (silnie zagrożone), z wyraźnymi strefami klasy IV (ekstremalnie zagrożone) w części południowej i południowo-zachodniej. Susza rolnicza ma charakter mozaikowy (klasy II–IV), przy czym na znacznej części terenów rolnych – zwłaszcza w zachodniej i południowej części gminy – widoczne są obszary silnie i ekstremalnie zagrożone. Dla suszy hydrologicznej dominują klasy II–III (umiarkowane do silnego zagrożenia), z silniejszym nasileniem w części zachodniej i centralnej oraz słabszym w północno-wschodniej. W przypadku suszy hydrogeologicznej przeważają obszary klasy I–II (słabo do umiarkowanie zagrożone), miejscami przechodzące w klasę III w strefach centralnych. Mapa łącznego zagrożenia suszą wskazuje natomiast na dominację klasy III (silnie zagrożone) z lokalnymi ogniskami klasy IV (głównie w południowej części gminy) oraz przejściami do klasy II na obrzeżach.

W Planie w katalogu działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy wskazano:

- zwiększenie ilości i czasu retencji wód na gruntach rolnych,
- retencja i zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych na terenach zurbanizowanych,
- realizacja przedsięwzięć zmierzających do zwiększania lub odtwarzania naturalnej retencji,
- podpiętrzanie wód jezior dla przeciwdziałania skutkom suszy,
- analiza możliwości zwiększania retencji w zlewniach z zastosowaniem naturalnej i sztucznej retencji,
- budowa oraz przebudowa urządzeń melioracyjnych wodnych dla zwiększania retencji glebowej,
- wykorzystanie wód z systemów drenarskich do nawożenia i nawadniania upraw polowych,
- budowa lub przebudowa ujęć wód podziemnych do poboru na cele nawodnień rolniczych oraz budowa lub przebudowa wodooszczędnych systemów nawadniania wykorzystujących zasoby wód podziemnych,
- przeprowadzenie weryfikacji zasad gospodarowania wodą w zbiornikach retencyjnych,
- przegląd pozwoleń wodnoprawnych i pozwoleń zintegrowanych na obszarach o zasobach dyspozycyjnych o intensywnym i o bardzo intensywnym stopniu wykorzystania.

Przedmiotowa Strategia przewiduje w ramach celu operacyjnego 3.5 „Rozbudowa infrastruktury technicznej oraz wspieranie działań na rzecz ochrony środowiska" m.in. zwiększenie retencji wodnej terenów rolniczych, leśnych i zurbanizowanych poprzez m.in. prawidłowe retencjonowanie wody w już istniejących zbiornikach i rowach oraz zachęcanie do wykonywania nowych zbiorników wodnych.

<u>Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły</u>

Z uwagi na położenie gminy Wierzbica w obszarze dorzecza Wisły oraz lokalne uwarunkowania hydrograficzne (przebieg wododziału Wieprza i Bugu; odpływ m.in. poprzez ciek Świnkę do Wieprza oraz drobne cieki zasilające system Uherki uchodzącej do Bugu), realizacja Strategii wymaga spójności z obowiązującym Planem gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (II aktualizacja, przyjęta rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r., Dz.U. 2023 poz. 300). Dokument wskazuje kierunki osiągania celów środowiskowych wód oraz działania adaptacyjne do zmian klimatu, w tym oparte na zwiększaniu retencji i racjonalnym gospodarowaniu wodami opadowymi i roztopowymi. W warunkach gminy – z dominacją użytkowania rolniczego oraz obecnością cieków i rowów odwadniających – priorytetowe pozostają w szczególności:

– zwiększanie i wydłużanie retencji w krajobrazie rolnym (mała retencja, mikroretencja glebowa, ograniczanie szybkiego spływu powierzchniowego),
– utrzymanie i racjonalne użytkowanie urządzeń melioracyjnych oraz cieków/rowów, w tym działania ograniczające degradację hydromorfologiczną,
– ochrona i odtwarzanie obszarów podmokłych oraz oczek wodnych jako elementów retencji i bioróżnorodności,
– uporządkowanie gospodarowania wodami opadowymi w terenach zabudowanych (rozwiązania rozproszone: infiltracja, retencja przyuliczna, zielono-niebieska infrastruktura),
– działania poprawiające stan jednolitych części wód w układzie zlewniowym (w tym w zlewniach powiązanych z Uherką oraz Wieprzem w zakresie wynikającym z przebiegu wododziału na terenie gminy).

Strategia przewiduje wdrażanie rozwiązań retencyjnych i porządkujących gospodarkę wodną na poziomie lokalnym, co pozostaje zgodne z kierunkami interwencji wskazywanymi w Planie.

Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły

Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (przyjęty rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 18 października 2022 r., Dz.U. 2022 poz. 2739) stanowi podstawę do ograniczania ryzyka powodziowego poprzez działania prewencyjne, ochronne oraz zwiększające przygotowanie i odporność na zagrożenia.

W warunkach gminy Wierzbica – gdzie sieć hydrograficzna obejmuje głównie mniejsze cieki i obszary odpływu powiązane z wododziałem Wieprz–Bug – kluczowe znaczenie mają działania ukierunkowane na ograniczanie lokalnych podtopień oraz skutków wezbrań w dolinach cieków i w obniżeniach terenowych, w szczególności:

– dostosowanie gospodarowania przestrzenią do ustaleń wynikających z map zagrożenia i ryzyka powodziowego (tam, gdzie występują obszary potencjalnego zalewu wzdłuż cieków),
– utrzymanie drożności cieków i rowów oraz właściwe zarządzanie spływem wód opadowych (konserwacja, udrażnianie, eliminowanie zatorów),
– rozwój retencji opadowej w miejscowościach poprzez rozwiązania rozproszone (zbiorniki i ogrody deszczowe, nawierzchnie przepuszczalne, retencja przyobiektowa),
– działania ograniczające szybki spływ powierzchniowy na terenach rolnych (praktyki retencyjne, pasy roślinności, ochrona gleb),
– wzmacnianie działań informacyjnych i organizacyjnych w zakresie reagowania na zdarzenia hydrometeorologiczne (procedury, komunikacja, profilaktyka szkód).

Strategia zakłada porządkowanie gospodarki wodnej i wdrażanie rozwiązań retencyjnych, co pozostaje spójne z celem PZRP polegającym na zmniejszaniu negatywnych konsekwencji powodzi dla zdrowia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej.

Poniżej przedstawiono mapę, na której zaznaczono (na czerwono) obszary szczególnie narażone na wystąpienie powodzi rzecznej położone w gminie Wierzbica.

Rysunek 18 Obszary szczególnego zagrożenia powodzią rzeczną położone w gminie Wierzbica

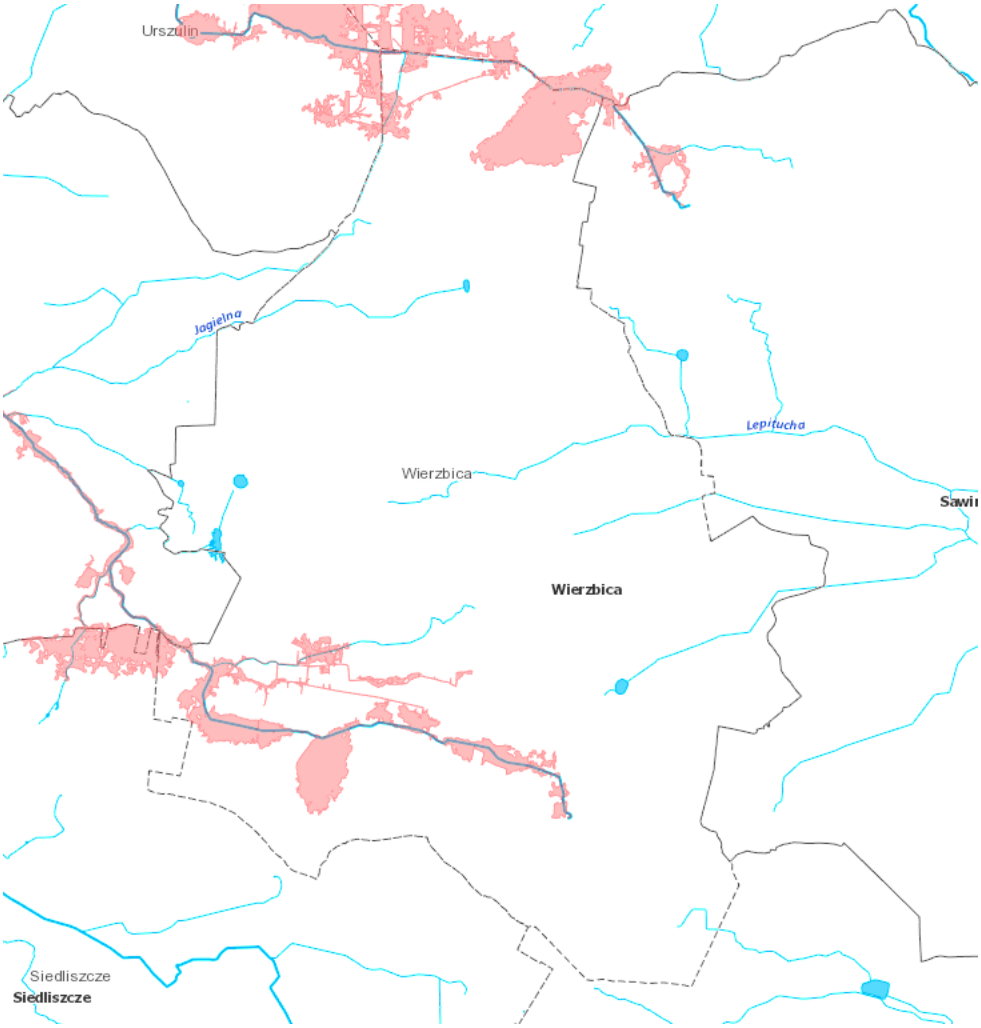

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.hydroportal.isok.gov.pl

Na terenie gminy Wierzbica występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią rzeczną, wyznaczone na podstawie Map Zagrożenia Powodziowego (MZP), które mają typowo pasmowy układ i są związane z najniżej położonymi fragmentami rzeźby terenu. Strefy te koncentrują się w dnach dolin oraz w bezpośrednim sąsiedztwie koryt cieków – przede wszystkim wzdłuż doliny rzeki Świnki jako głównego cieku odwadniającego, a także lokalnie wzdłuż mniejszych cieków i elementów systemu melioracyjnego (rowy/odcinki obniżeń terenowych). Oznacza to, że ryzyko powodziowe nie ma charakteru „obszarowego" dla całych części gminy, lecz dotyczy głównie terenów nisko położonych, dolinnych, których podatność na zalanie wynika z hydrauliki wezbrania i spływu wód w kierunku najniższych rzędnych terenu.

Program Ochrony Środowiska Województwa Lubelskiego 2030

Strategia wykazuje zgodność poprzez realizację przedsięwzięć ukierunkowanych na poprawę stanu środowiska, w szczególności: ograniczanie emisji i poprawę jakości powietrza (termomodernizacja i modernizacja źródeł ciepła), racjonalne gospodarowanie wodami i retencję, ochronę form przyrody, gospodarkę odpadami zgodnie z hierarchią postępowania oraz działania z zakresu ograniczania hałasu – spójnie z dokumentami poziomu wojewódzkiego.

Poziom krajowy

Zgodność z Krajowym Programem Odbudowy czy programami operacyjnymi będzie wynikała z realizacji poszczególnych projektów w ramach programów. Strategia jest w pełni zgodna z zapisami Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego – obejmuje swoim zakresem rozwój gospodarczy, społeczny i przestrzenny zgodny z kierunkami wskazanymi w ww. dokumentach. Ponadto Strategia jest zgodna z założeniami Polityki Energetycznej Polski do 2040 r. Celem Polityki jest bezpieczeństwo energetyczne – przy zapewnieniu konkurencyjności gospodarki, efektywności energetycznej i zmniejszenia oddziaływania sektora energii na środowisko – biorąc pod uwagę optymalne wykorzystanie własnych zasobów energetycznych. Cel główny doprecyzowuje cele szczegółowe polityki podzielone na działania. Strategia wykazuje zgodność z poniższymi celami szczegółowymi:

- cel 1: Optymalne wykorzystanie własnych surowców energetycznych,
- cel 2: Rozbudowa infrastruktury wytwórczej i sieciowej energii elektrycznej,
- cel 6: Rozwój odnawialnych źródeł energii,
- cel 7: Rozwój ciepłownictwa i kogeneracji,
- cel 8: Poprawa efektywności energetycznej gospodarki.

Poziom europejski

Europejski Zielony Ład

Europejski zielony ład to pakiet inicjatyw politycznych, którego celem jest skierowanie UE na drogę **transformacji ekologicznej,** a ostatecznie – osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r. Pakiet inicjatyw wyznacza kierunki, w których zmierzać powinna Europa:

- świeże powietrze, czysta woda, zdrowe gleby i różnorodność biologiczna,
- energooszczędne budynki (nowe i wyremontowane),
- zdrowa i przystępna cenowo żywność,
- wzrost znaczenia transportu publicznego,
- czystsza energia i najnowsze ekologiczne innowacji technologiczne,
- przyszłościowe miejsca pracy i umiejętności niezbędne do transformacji,
- odporny przemysł.

Europejski Zielony Ład ma pomóc przekształcić UE w nowoczesną, zasobooszczędną i konkurencyjną gospodarkę:

- która w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych netto,
- w której nastąpi oddzielenie wzrostu gospodarczego od zużywania zasobów,
- w której żadna osoba ani żaden region nie pozostaną w tyle.

Strategia przewiduje działania na rzecz zrównoważonego rozwoju gminy – pod tym kątem należy rozpatrywać zgodność Strategii z założeniami Europejskiego Zielonego Ładu.

3.4 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej

Obszary Strategicznej Interwencji w województwie lubelskim

Zgodnie z ustawą z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z późn. zm.) obszar strategicznej interwencji (OSI) stanowi terytorium wskazane w strategii rozwoju jako wymagające skoncentrowanej, terytorialnie ukierunkowanej interwencji publicznej, ze względu na występowanie szczególnych barier rozwojowych lub ponadprzeciętnych potencjałów możliwych do uruchomienia. W projekcie Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku OSI zostały zidentyfikowane w podziale na obszary o znaczeniu krajowym oraz obszary o znaczeniu regionalnym, stanowiące kluczowy element terytorialnego wymiaru polityki rozwoju województwa.

W wymiarze krajowym punktem odniesienia pozostaje Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030), która jako obszary strategicznej interwencji wskazuje m.in. obszary zagrożone trwałą marginalizacją oraz miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, obok makroregionu Polski Wschodniej.

Gmina Wierzbica (powiat chełmski, województwo lubelskie) została ujęta na aktualizowanej liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją w ramach perspektywy programowej 2021–2027 (województwo lubelskie, powiat chełmski: Wierzbica, identyfikator TERYT 060312). Jednocześnie, jako gmina wiejska, Wierzbica nie kwalifikuje się do krajowej kategorii OSI „miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze", jednak może pozostawać w istotnych relacjach funkcjonalnych z ośrodkami miejskimi regionu, w szczególności w zakresie dojazdów do pracy, dostępu do usług publicznych wyższego rzędu oraz powiązań społeczno-gospodarczych.

Rysunek 19 Lokalizacja gminy Wierzbica (kolor czerwony) na mapie przedstawiającej regionalne OSI na tle subregionów funkcjonalnych

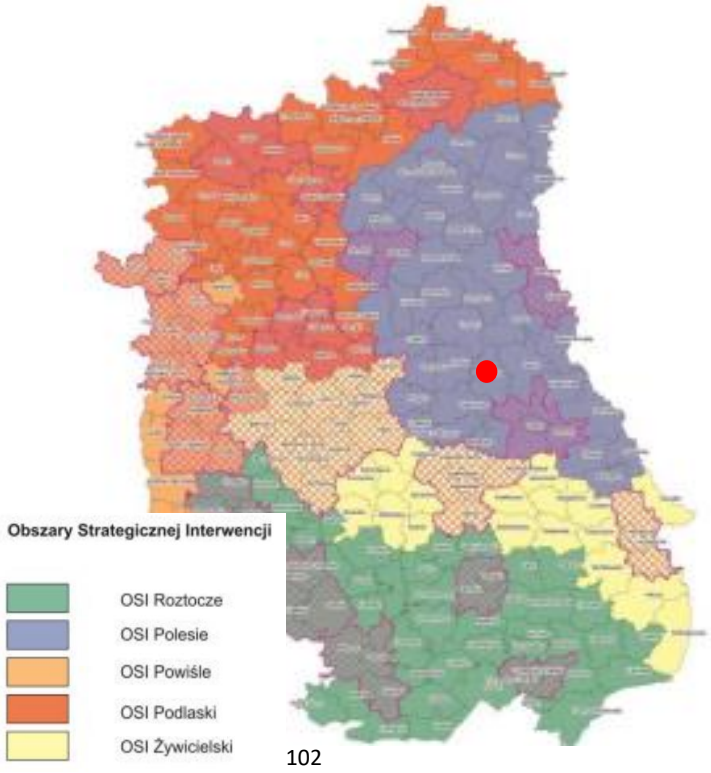

Gmina Wierzbica należy to regionalnego OSI Polesie.

Źródło: na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 roku

Rysunek 20 Lokalizacja gminy Wierzbica (kolor czerwony) na mapie województwa lubelskiego uwzględniającej Obszary Strategicznej Interwencji

Źródło: na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 roku

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Wierzbica

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, opracowywany w logice art. 10e ustawy o samorządzie gminnym, opisuje docelowy układ kluczowych elementów zagospodarowania przestrzeni, obejmujący sieć osadniczą wraz z hierarchią miejscowości, powiązania przyrodnicze, główne korytarze transportowe (w tym ciągi piesze i rowerowe) oraz podstawowe elementy infrastruktury technicznej i społecznej. W ujęciu tzw. „topografii strategicznej" model ten stanowi mapę docelowego ładu przestrzennego, wskazując obszary koncentracji funkcji rozwojowych, obszary priorytetowej ochrony (w szczególności środowiska, krajobrazu i bezpieczeństwa) oraz przebieg kluczowych korytarzy przepływów, takich jak mobilność, energia czy usługi publiczne.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Wierzbica przedstawia docelowy, strategiczny układ głównych funkcji przestrzennych gminy oraz relacje między nimi. Nie jest to mapa przeznaczeń działek, lecz syntetyczny obraz tego, gdzie powinny koncentrować się funkcje osadnicze, usługowe, gospodarcze, turystyczne, przyrodnicze i infrastrukturalne. Zakres modelu odpowiada wymogom dotyczącym strategii rozwoju gminy, ponieważ obejmuje strukturę sieci osadniczej, system powiązań przyrodniczych, główne korytarze transportowe, w tym piesze i rowerowe, oraz najważniejsze elementy infrastruktury technicznej i społecznej.

Punktem odniesienia dla modelu są obowiązujące i procedowane dokumenty planistyczne gminy. Gmina Wierzbica udostępnia materiały Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 2018 r., natomiast równolegle prowadzi procedurę sporządzenia planu ogólnego, którego projekt był kierowany do opiniowania, uzgodnień i konsultacji społecznych w 2026 r. Model należy więc traktować jako element łączący ustalenia diagnozy i strategii z przyszłymi rozstrzygnięciami planistycznymi.

Gmina Wierzbica położona jest w północno-zachodniej części powiatu chełmskiego, we wschodniej części województwa lubelskiego. Jej układ przestrzenny ma charakter wiejski, rozproszony, ale na rysunku czytelnie zaznaczono elementy porządkujące: ośrodek centralny, główną oś urbanizacyjną, lokalny układ komunikacyjny, obszary przyrodniczo-rekreacyjne, korytarze ekologiczne, obszary gospodarczo-surowcowe oraz korytarze infrastruktury technicznej. Zewnętrzne powiązania funkcjonalne modelu prowadzą przede wszystkim w kierunku Chełma i Lublina, a uzupełniająco w kierunku lądowiska Nadrybie oraz lotniska Chełm-Depułtycze Królewskie, które zwiększają regionalną dostępność obszaru.

Centralnym elementem struktury osadniczej jest zespół Wierzbica – Wierzbica-Osiedle. W sensie funkcjonalnym jest to główny ośrodek obsługi mieszkańców, skupiający funkcje administracyjne, społeczne, usługowe i mieszkaniowe. W Studium wskazano Wierzbicę-Osiedle jako wielofunkcyjny ośrodek obsługi gminy, w którym powinny koncentrować się usługi publiczne, komercyjne, zabudowa mieszkaniowa oraz wybrane funkcje turystyczne. Oznacza to, że rozwój przestrzenny gminy powinien wzmacniać rangę tego centrum, a nie rozpraszać nowe funkcje usługowe w sposób przypadkowy w całej przestrzeni gminy.

Główna oś urbanizacyjna, zaznaczona na rysunku grubą linią, przebiega przez centralną część gminy i wiąże Wierzbicę z układem miejscowości położonych w jej bezpośrednim zapleczu, w szczególności z Busównem, Busównem-Kolonią, Wólką Tarnowską, Syczynem, Olchowcem, Olchowcem-Kolonią, Pniównem i Ochożą-Pniakami. Oś ta powinna być traktowana jako pas koncentracji i porządkowania zabudowy, a nie jako zachęta do niekontrolowanej suburbanizacji liniowej. Jej znaczenie polega na tym, że skupia dostępność komunikacyjną, istniejące tereny

zabudowane oraz potencjał lokalizacji usług podstawowych. Dalszy rozwój zabudowy powinien następować przede wszystkim przez uzupełnianie i domykanie istniejących struktur osadniczych, z ograniczaniem rozpraszania zabudowy na terenach rolnych, przyrodniczych i podmokłych.

Podstawą układu transportowego jest droga wojewódzka nr 841 relacji Cyców – Wierzbica – Staw. W Studium wskazano, że droga ta łączy gminę z układem drogi krajowej S12/E373 oraz z drogą krajową nr 82 w kierunku Lublina i Włodawy, a w granicach gminy ma długość około 13,9 km. Na rysunku droga wojewódzka i lokalny układ komunikacyjny tworzą szkielet powiązań między Wierzbicą a pozostałymi miejscowościami. Istotne znaczenie mają również drogi powiatowe, w tym DP 1717L, DP 1719L, DP 1804L i DP 1805L widoczne na rysunku, a także pozostałe drogi powiatowe wymieniane w Studium, m.in. DP 1802L, DP 1800L, DP 1801L i DP 1803L. Ich funkcją jest nie tylko obsługa ruchu lokalnego, ale także wiązanie rozproszonej sieci osadniczej z ośrodkiem centralnym.

Model wskazuje również konieczność rozwoju mobilności pieszej, rowerowej i turystycznej. W Studium wyznaczono drogi rowerowe w relacjach Wierzbica – Sawin, Busówno – Wólka Tarnowska – Wojciechów oraz Wierzbica – Chylin – Wólka Tarnowska. Szlaki turystyczne przebiegają m.in. drogą nr 841 na odcinku Cyców – Wierzbica – Staw oraz drogą relacji Rejowiec – Bezek – Busówno – Wólka Tarnowska. W modelu należy więc podkreślić, że układ rowerowy i pieszy nie jest dodatkiem rekreacyjnym, lecz elementem łączącym centrum gminy, miejscowości osadnicze i obszary przyrodniczo-rekreacyjne.

Drugą podstawową strukturą modelu jest system przyrodniczy. Na rysunku obejmuje on obszary przyrodniczo-rekreacyjne, wody, obszary chronione jako uwarunkowanie oraz korytarze ekologiczne. Najważniejsze przyrodniczo tereny znajdują się w północnej i północno-zachodniej części gminy. Należą do nich fragment Poleskiego Parku Narodowego, w tym Bagno Bubnów, obszary Natura 2000 „Bagno Bubnów" PLB060001 i „Ostoja Poleska" PLH060013 oraz Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu. Studium wskazuje, że łączna powierzchnia obszarów chronionych w gminie wynosi 4028,48 ha, czyli blisko 28% powierzchni gminy.

Korytarze ekologiczne oznaczone na rysunku należy opisać konkretnie. Najważniejszym korytarzem jest korytarz doliny rzeki Świnki, przebiegający ze wschodu na zachód i łączący Chełmski Park Krajobrazowy oraz Poleski Park Narodowy, w tym Bagno Bubnów, z Nadwieprzańskim Parkiem Krajobrazowym. Uzupełniają go ciągi ekologiczne o przebiegu południkowym, które wiążą Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu z Poleskim Parkiem Krajobrazowym i Poleskim Parkiem Narodowym. W praktyce planistycznej oznacza to konieczność utrzymania drożności dolin, łąk, torfowisk, podmokłości, zadrzewień śródpolnych i cieków wodnych, ponieważ to one zapewniają ciągłość systemu przyrodniczego.

System wodny gminy wzmacnia tę funkcję ekologiczną. Główne cieki to Świnka, będąca prawobrzeżnym dopływem Wieprza, oraz Lepitucha, uchodząca do Uherki. Obie rzeki tworzą rozległe obszary źródliskowe położone po obu stronach działu wodnego między dorzeczami Wieprza i Bugu. W gminie występują także drobne jeziora w rejonie Tarnowa, Syczyna i Pniówna, stawy hodowlane w Święcicy oraz torfianki. Dlatego oznaczone na rysunku wody i cieki wodne powinny być traktowane nie tylko jako element krajobrazu, lecz także jako układ retencyjny, klimatyczny i przyrodniczy, ograniczający nadmierną urbanizację terenów podmokłych.

Obszary przyrodniczo-rekreacyjne i oznaczony symbolem „T" potencjał turystyki i rekreacji należy wiązać przede wszystkim z północną częścią gminy, zapleczem Poleskiego Parku Narodowego, rejonem Wólki Tarnowskiej oraz terenami związanymi z Bagnem Bubnów i Chełmskim Obszarem Chronionego Krajobrazu. Studium wskazuje Wólkę Tarnowską jako ośrodek turystyki kwalifikowanej położony „u

wrót" Poleskiego Parku Narodowego. Oznacza to, że rozwój turystyki powinien mieć charakter niskointensywny: agroturystyka, ekoturystyka, trasy piesze i rowerowe, punkty edukacji przyrodniczej oraz infrastruktura służąca ekspozycji walorów krajobrazowych, bez presji na intensywną zabudowę terenów chronionych.

Znaczną część gminy tworzy rolnicza przestrzeń produkcyjna. W modelu jest ona widoczna jako dominujące tło funkcjonalne, szczególnie w części centralnej, południowej i południowo-zachodniej. Jej znaczenie nie sprowadza się jedynie do produkcji rolnej. Tereny rolne utrzymują otwarty krajobraz, chronią przed nadmiernym rozlewaniem się zabudowy i stanowią bufor między układem osadniczym a obszarami chronionymi. W polityce przestrzennej należy zatem chronić najlepsze grunty rolne, unikać przypadkowego odrolniania oraz kierować nową zabudowę do terenów już obsłużonych komunikacyjnie i infrastrukturalnie.

Osobną warstwę modelu tworzą obszary gospodarczo-surowcowe. Na rysunku oznaczono zarówno udokumentowane złoża kopalin, jak i aktualne obszary lub tereny górnicze oraz potencjał gospodarczo-surowcowy „G". Studium wskazuje na występowanie złóż piasków i żwirów Karczunek, Syczyn i Syczyn 1, złoża torfu Kozia Góra, złoża wapieni i margli Bezek oraz złóż węgla kamiennego Sawin, Lublin, Chełm II i LZW – obszar K-6 i K-7. Szczególne znaczenie mają zasoby węgla kamiennego związane z położeniem gminy w Lubelskim Zagłębiu Węglowym, ale model powinien opisywać je jako potencjał wymagający ostrożnego równoważenia z ochroną środowiska, rolnictwem i jakością życia mieszkańców, a nie jako bezwarunkowy kierunek przekształceń.

W modelu wskazano również korytarze rozwoju infrastruktury technicznej oraz linię wysokiego napięcia. Najważniejsze znaczenie ma istniejąca napowietrzna linia WN 110 kV Chełm – Nadrybie, planowana linia 110 kV relacji Wierzbica – Kulik oraz projektowana linia elektroenergetyczna 400 kV Chełm – Lublin Systemowa. Są to elementy ponadlokalne, które zwiększają znaczenie infrastrukturalne gminy, ale jednocześnie wprowadzają ograniczenia dla lokalizacji zabudowy mieszkaniowej, usługowej i rekreacyjnej. W pasach technologicznych tych linii należy unikać funkcji wrażliwych, a nowe inwestycje sytuować tak, aby nie generowały konfliktów z wymogami bezpieczeństwa i eksploatacji sieci.

Najważniejsze potencjalne konflikty przestrzenne wynikające z modelu występują w strefach styku funkcji. Pierwszym konfliktem jest stykanie się głównej osi urbanizacyjnej z terenami rolnymi i przyrodniczymi, co może prowadzić do rozpraszania zabudowy. Drugim jest presja rekreacyjna na obszary chronione, zwłaszcza w północnej części gminy. Trzecim jest nakładanie się potencjału surowcowego na funkcje rolnicze, przyrodnicze i osadnicze. Czwartym jest przebieg infrastruktury elektroenergetycznej przez przestrzeń o potencjale inwestycyjnym. Piątym jest oddziaływanie drogi wojewódzkiej nr 841 jako głównej osi dostępności, ale również źródła hałasu, emisji liniowej i presji zabudowy przydrożnej.

Z tego względu podstawową zasadą kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy powinno być wzmacnianie zwartego układu osadniczego, ochrona terenów otwartych, utrzymanie ciągłości korytarzy ekologicznych oraz koncentracja usług i inwestycji w miejscach już powiązanych komunikacyjnie. Studium wskazuje jako zasadę zachowanie zwartego układu osadniczego terenów wiejskich, dążenie do skupienia zabudowy oraz ochronę korytarzy i ciągów ekologicznych przed zabudową. Tę zasadę należy przenieść do strategii jako główną regułę interpretacji rysunku modelu.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Wierzbica pokazuje zatem układ czterech głównych porządków przestrzeni. Pierwszym jest porządek osadniczo-usługowy skupiony wokół Wierzbicy i Wierzbicy-Osiedla. Drugim jest porządek transportowy oparty na drodze wojewódzkiej nr 841, sieci dróg powiatowych i lokalnych oraz trasach pieszych i rowerowych. Trzecim jest porządek przyrodniczo-

krajobrazowy, którego rdzeń tworzą Bagno Bubnów, Poleski Park Narodowy, obszary Natura 2000, Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz korytarz doliny Świnki. Czwartym jest porządek gospodarczo-infrastrukturalny, związany ze złożami kopalin, potencjałem gospodarczym oraz korytarzami elektroenergetycznymi. Sens modelu polega na takim prowadzeniu polityki przestrzennej, aby te cztery porządki wzmacniały rozwój gminy, ale nie wchodziły ze sobą w trwałe konflikty funkcjonalne.

Rysunek 21 Model struktury funkcjonalno- przestrzennej Gminy Wierzbica

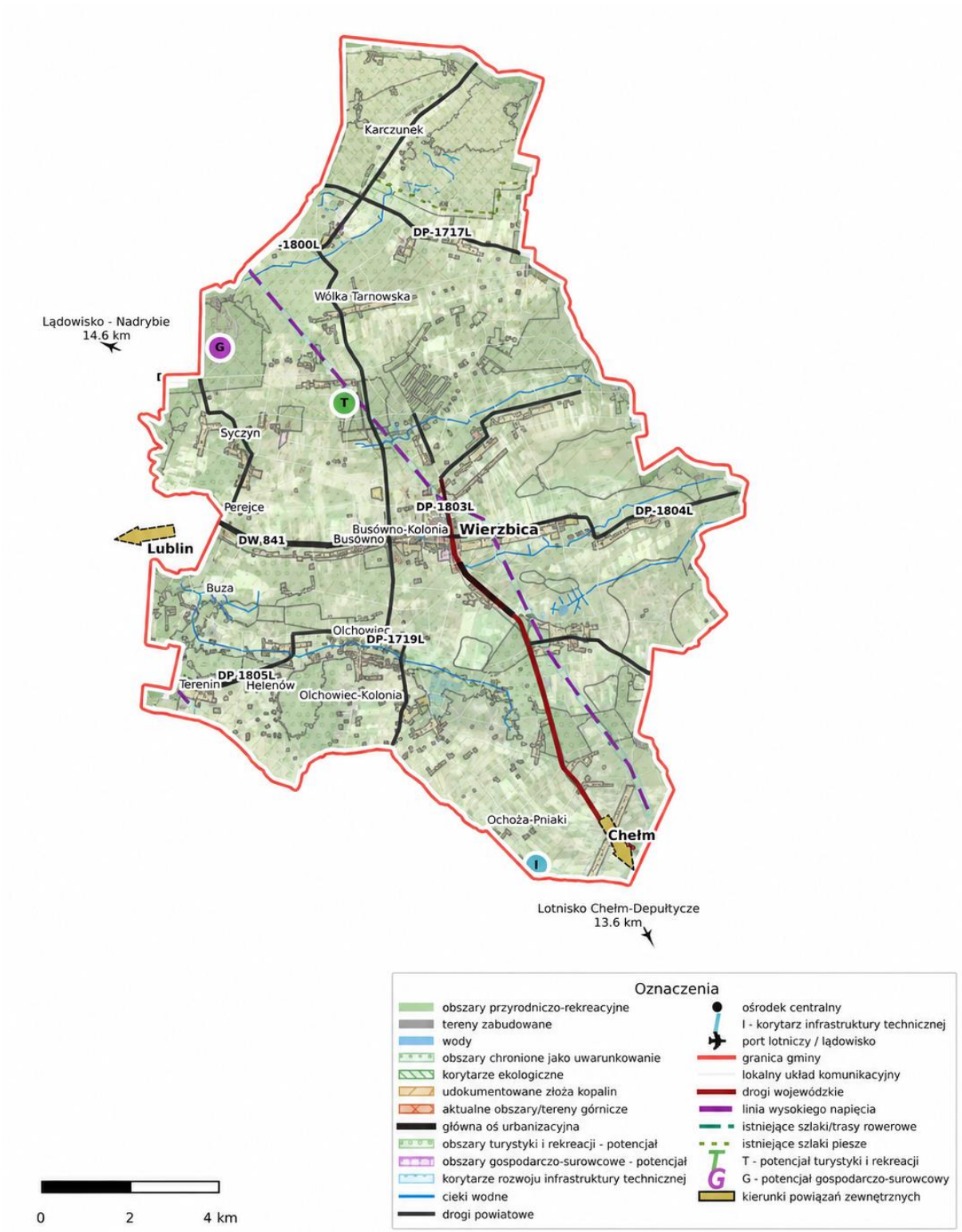

Źródło: opracowanie własne

Struktura sieci osadniczej wraz z rolą i hierarchią jednostek osadniczych

Rola gminy Wierzbica w rozwoju regionu

Gmina Wierzbica położona jest w województwie lubelskim, w północno-zachodniej części powiatu chełmskiego, na obszarze dwóch krain geograficznych: Pagórów Chełmskich (część środkowa i południowa) oraz Polesia Lubelskiego (część północna), co warunkuje zróżnicowanie ukształtowania terenu i lokalnych funkcji środowiskowych.

Gmina jest oddalona o ok. 20 km od Chełma – siedziby władz powiatowych i kluczowego ponadlokalnego ośrodka usług publicznych, z którego w istotnym zakresie korzystają mieszkańcy gminy.

Gmina Wierzbica graniczy z gminami: Chełm, Sawin i Siedliszcze (powiat chełmski), Cyców (powiat łęczyński) oraz Hańsk i Urszulin (powiat włodawski), co determinuje kierunki codziennych powiązań funkcjonalnych (dojazdy do pracy, usług i instytucji publicznych) w układzie subregionalnym.

Na dostępność przestrzenną i spójność wewnętrzną układu osadniczego gminy w pierwszej kolejności oddziałuje droga wojewódzka nr 841 (relacji Chełm – Wierzbica – Cyców), stanowiąca podstawową oś powiązań komunikacyjnych w kierunku Chełma oraz dalej – w stronę sieci dróg wyższych klas. Jednocześnie, poprzez układ dróg powiatowych i gminnych, realizowany jest dojazd do ważnych ciągów transportowych regionu, w tym m.in. DK12 oraz DW812, co wzmacnia dostęp do ośrodków ponadlokalnych i rynków pracy/usług.

Rola i hierarchia jednostek osadniczych

Zauważalne jest oddziaływanie Gminy Wierzbica na inne miejscowości z racji najważniejszych obiektów gminnych zlokalizowanych właśnie w Wierzbicy, które determinują lub mogą determinować rozwój całej gminy.

Poniżej przedstawiono podział gminy na ośrodki wzrostu. Ponadto wskazano inne powiązania funkcjonalno-przestrzenne.

Rysunek 22 Ośrodki wzrostu w gminie Wierzbica

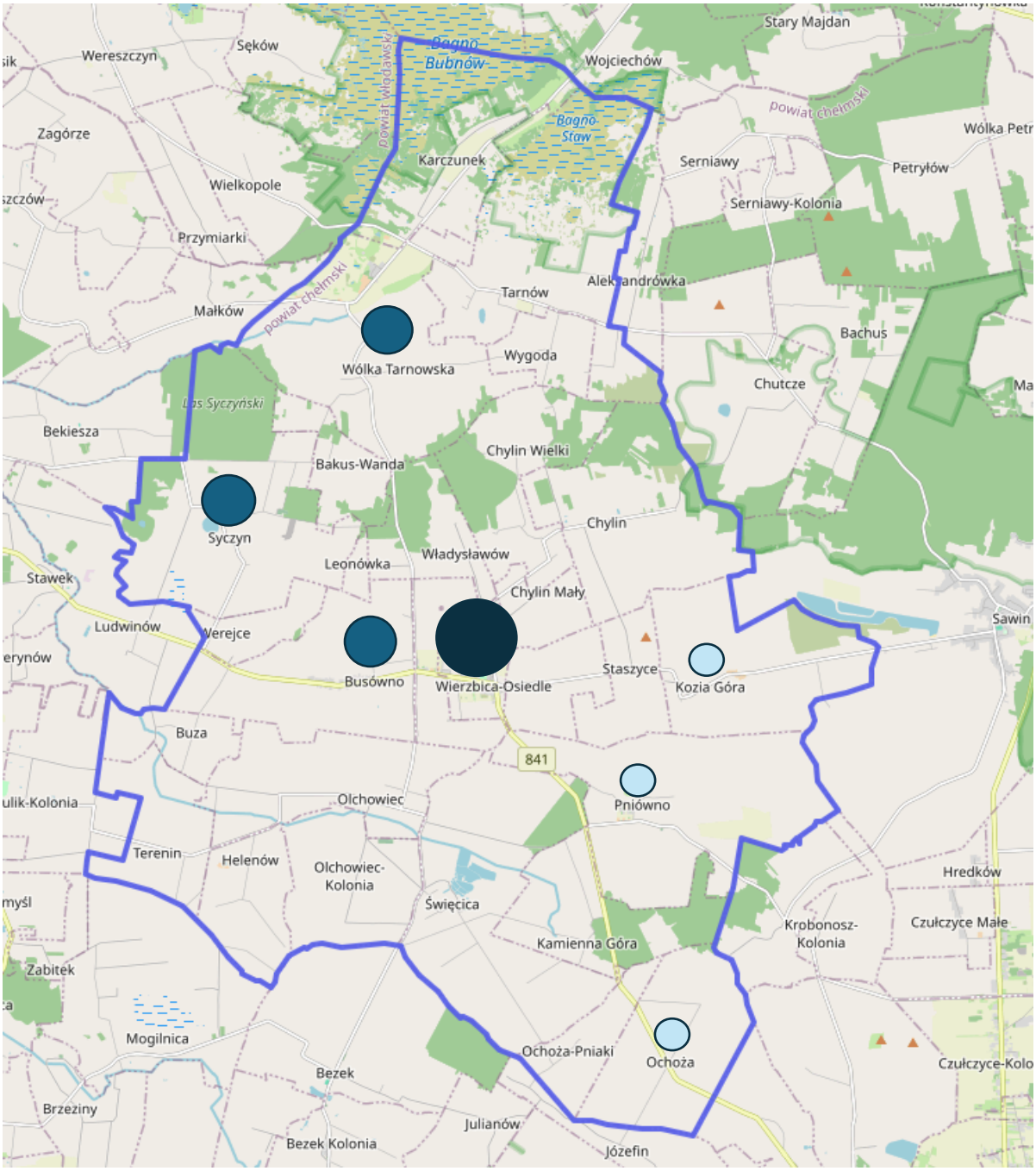

Główny ośrodek wzrostu | Lokalne ośrodki wzrostu | Sublokalne ośrodki wzrostu

Źródło: opracowanie własne

Wierzbica-Osiedle pełni funkcję głównego ośrodka wzrostu – jest siedzibą władz gminy, koncentruje kluczowe usługi publiczne i infrastrukturę społeczną oraz jest najliczniej zamieszkanym sołectwem w gminie. Skupia istotną część codziennych powiązań funkcjonalnych (obsługa administracyjna, oświata, usługi podstawowe) oraz stanowi główny węzeł dystrybucji ruchu lokalnego w kierunku Chełma (ośrodka powiatowego) i pozostałych miejscowości gminy.

Na rozwój gospodarczy i dostępność przestrzenną gminy istotnie oddziałuje układ dróg wojewódzkich i powiatowych, w szczególności droga wojewódzka nr 841 (relacji Chełm–Wierzbica–Cyców) oraz

powiązania z drogą wojewódzką nr 812 (relacji Włodawa–Chełm–Krasnystaw) i drogą krajową nr 12 (relacji Łęknica–Lublin–Chełm–Dorohusk). Układ ten wzmacnia dostęp do rynków pracy i usług ponadlokalnych (zwłaszcza w Chełmie) oraz kierunkuje koncentrację aktywności usługowej przy głównych ciągach dojazdowych i węzłach obsługi komunikacyjnej.

Do lokalnych ośrodków wzrostu zalicza się Busówno, Syczyn oraz Wólkę Tarnowską – sołectwa o relatywnie dużej liczbie ludności i rozwiniętym zapleczu aktywności społecznej (m.in. obiekty/instytucje pełniące funkcje integracyjne i kulturalne), stanowiące ważne punkty usługowe i organizacyjne dla najbliższego otoczenia. Sublokalne ośrodki wzrostu tworzą m.in. Pniówno, Kozia Góra oraz Ochoża – miejscowości o mniejszej skali demograficznej i przewadze funkcji mieszkaniowo-rolniczych, zapewniające podstawowe usługi lokalne i pozostające w codziennych powiązaniach funkcjonalnych z Wierzbicą-Osiedlem.

Charakterystyka funkcjonalno-przestrzenna gminy

Poniżej opisano szczegółowo kwestie wpływające na rozwój funkcjonalno-przestrzenny gminy Wierzbica.

a) Dobra kulturowe

Poniżej przedstawiono graficznie orientacyjne rozmieszczenie dóbr kulturowych (zabytki wpisane do Rejestru Zabytków) w gminie Wierzbica.

Rysunek 23 Rozmieszczenie dóbr kulturowych o dużej wartości kulturowej i historycznej w gminie Wierzbica

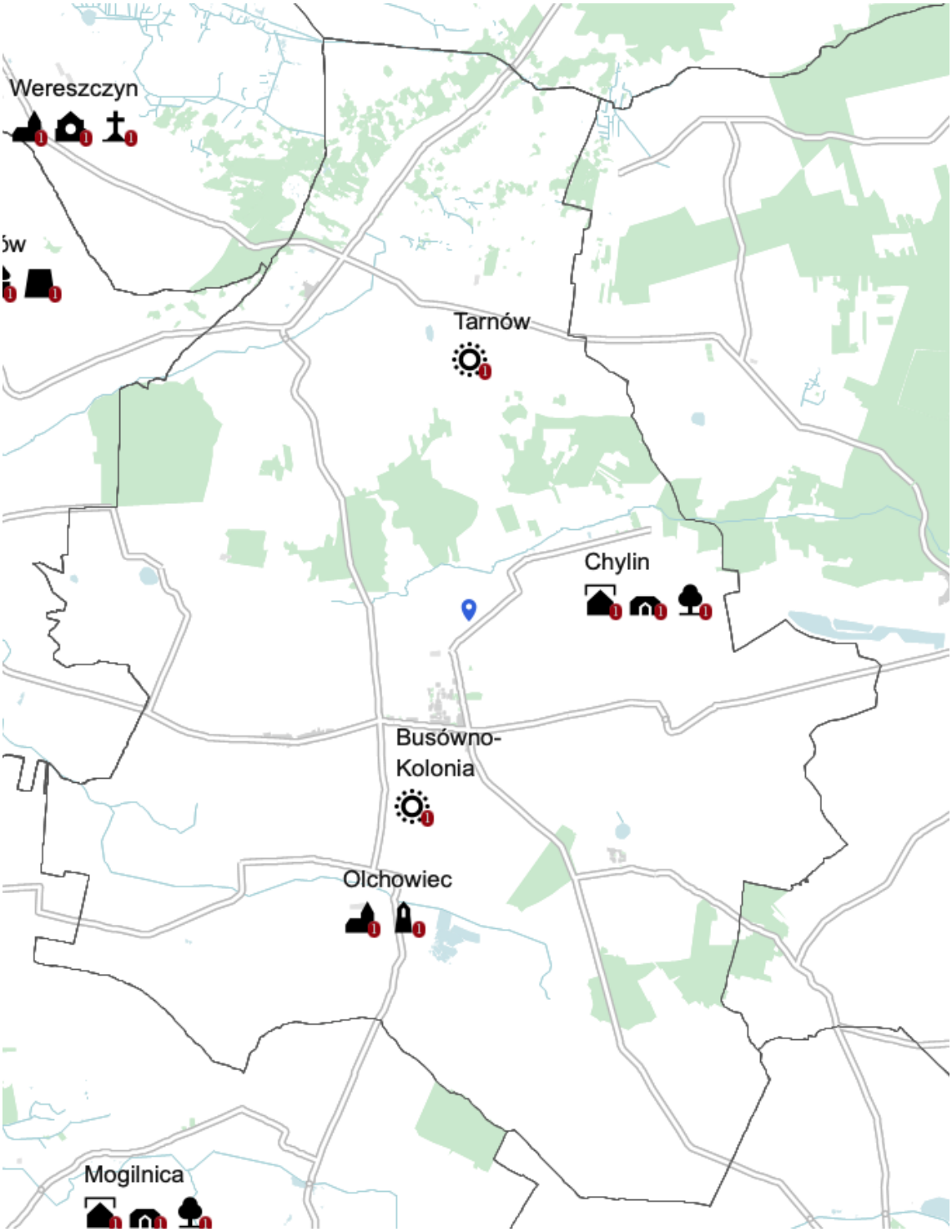

Źródło: opracowanie mapy.zabytek.gov.pl

Poniższy wykaz dotyczy Gminy Wierzbica (powiat chełmski, województwo lubelskie) i obejmuje kluczowe dobra dziedzictwa kulturowego ujęte w rejestrze zabytków nieruchomych (księga „A"), rejestrze zabytków archeologicznych (księga „C") oraz w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków (GEZ/WEZ), zgodnie z obowiązującymi wykazami konserwatorskimi.

Olchowiec

– Kościół rzymskokatolicki pw. św. Małgorzaty (1788–1791) – wpis do rejestru zabytków: A-83.

– Drewniana dzwonnica (koniec XIX w.) – A-83.

– Cmentarz kościelny (w granicach wpisu) – A-83.

Chylin Wielki (Chylin)

– Zespół dworsko-parkowy (XVIII–XIX w.) – wpis do rejestru zabytków: A-1136, obejmujący elementy założenia rezydencjonalnego oraz zieleni urządzonej.

Busówno – Kolonia

– Grodzisko wczesnośredniowieczne (VII–XIII w.) – wpis do rejestru zabytków archeologicznych: C-31.

– Cmentarz prawosławny (XIX–XX w.) – obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

Tarnów

– Grodzisko wczesnośredniowieczne tzw. „Wały" (VIII–XI w.) – wpis do rejestru zabytków archeologicznych: C-28.

– Cmentarz prawosławny (II połowa XIX w.) – obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

Syczyn

– Cmentarz prawosławny (XIX–XX w.) – obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

– Cmentarz parafialny rzymskokatolicki (lata 20. XX w.) – obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

– Drewniany budynek szkoły (XX w.) – obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

Pniówno

– Cmentarz prawosławny (II połowa XIX w.) – obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

– Drewniany dom mieszkalny (ok. 1925 r.) – obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

Ochoża

– Murowany budynek szkoły (ok. 1900 r.) – obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

– Kamienna studnia (1910 r.) – obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

Helenów

– Cmentarz prawosławny (II połowa XIX w.) – obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

Bakus-Wanda

– Cmentarz ewangelicki (XIX–XX w.) – obiekt ujęty w gminnej oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Święcica

– Pozostałości parku dworskiego (XIX w.), wskazywane lokalnie m.in. jako „Modrzew Piłsudskiego" – obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

Wierzbica

– Drewniany dom mieszkalny (ok. 1925 r.) – obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków.

Powyżej wymienione obiekty stanowią rdzeń zasobu dziedzictwa kulturowego gminy. Niezależnie od nich funkcjonuje szersza gminna ewidencja zabytków oraz wojewódzka ewidencja zabytków, obejmująca dodatkowe obiekty, w tym m.in. wybrane budynki mieszkalne o tradycyjnej formie, dawne obiekty użyteczności publicznej, miejsca pamięci oraz cmentarze, które są sukcesywnie aktualizowane w wykazach konserwatorskich.

b) Główne korytarze i elementy sieci transportowych

Poniżej przedstawiono graficznie orientacyjny przebieg dróg w gminie Wierzbica.

Rysunek 24 Drogi w gminie Wierzbica

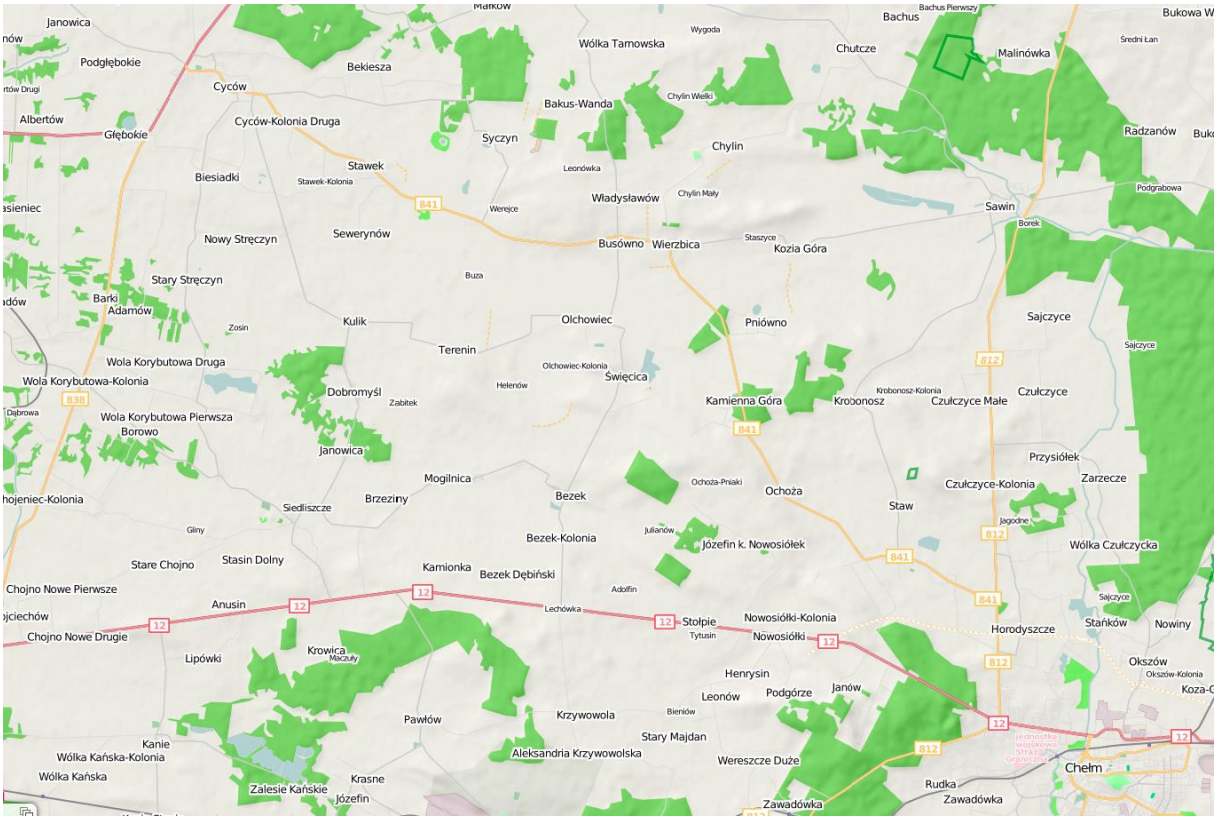

Źródło: opracowanie własne

Układ transportowy Gminy Wierzbica (powiat chełmski) opiera się na trzech czytelnych elementach widocznych na mapie: drodze krajowej nr 12, przebiegającej wzdłuż południowej części obszaru i zapewniającej najsilniejsze powiązanie z Chełmem oraz siecią dróg wyższej rangi, drodze wojewódzkiej nr 841, stanowiącej podstawową oś komunikacyjną gminy w relacji zachód–wschód (z przejściem przez rejon Wierzbicy i powiązaniem z sąsiednimi gminami), oraz drodze wojewódzkiej nr 812, prowadzącej po wschodniej stronie w kierunku Chełma i dalej ku północy. Uzupełnienie układu stanowi sieć dróg powiatowych i gminnych, która zapewnia obsługę miejscowości rozproszonych (m.in. Syczyn, Olchowiec, Pniówno, Ochoża, Busówno, Chylin) oraz dojazd do terenów rolnych i kompleksów leśnych. W ujęciu funkcjonalnym drogi układu podstawowego przenoszą ruch ponadlokalny i zbierają ruch z sieci lokalnej, natomiast drogi gminne pełnią przede wszystkim funkcje dojazdowe i obsługowe. Natężenie ruchu jest zróżnicowane przestrzennie i typowe dla gminy wiejskiej, przy czym relatywnie wyższe obciążenia należy wiązać z korytarzami DK12 (zwłaszcza w relacji do Chełma) oraz odcinkami DW812
i DW841, które koncentrują dojazdy do usług, pracy i węzłów komunikacyjnych w otoczeniu gminy. Na obszarze gminy nie jest widoczny przebieg czynnej linii kolejowej; dostęp do transportu kolejowego realizowany jest poprzez infrastrukturę zlokalizowaną w ośrodkach sąsiednich, w szczególności w Chełmie.

c) System powiazań przyrodniczych

Poniżej przedstawiono graficznie orientacyjny podział terenu gminy na tereny rolnicze, mieszkaniowe, zielone i wody.

Rysunek 25 Podział funkcjonalny terenu gminy Wierzbica

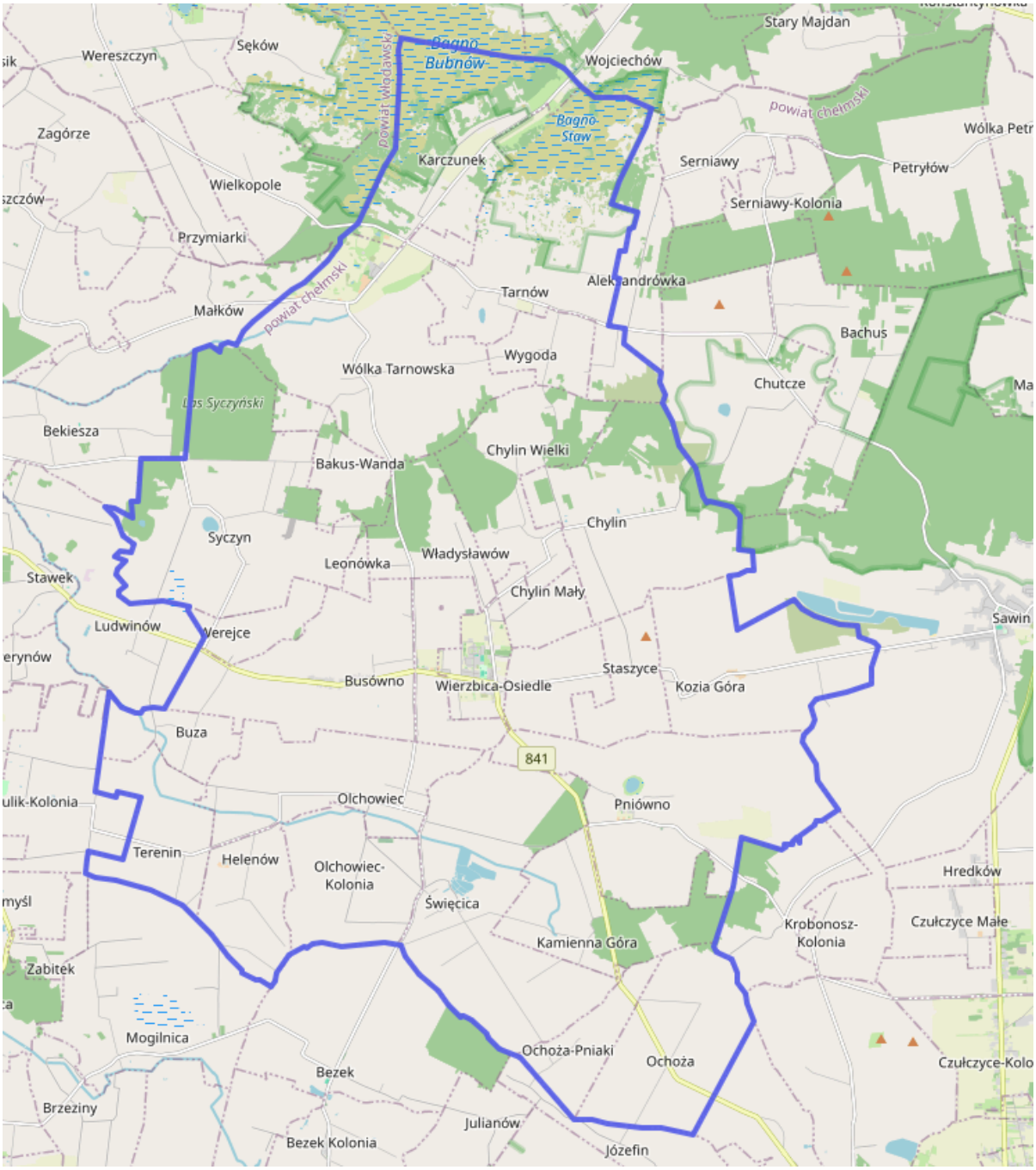

Tereny zielone | Tereny rolnicze | Zabudowa mieszkalna | Wody

Źródło: opracowanie własne na podstawie wikipedia.org

Z powyższej mapy wynika, że obszar niemal całej gminy Wierzbica zajmowany jest przez tereny rolnicze. Tereny zielone nie zajmują znacznego obszaru. Część gminy zajmują wody (rzeki i stawy) oraz zabudowa mieszkaniowa, która zlokalizowana jest we wsiach i miejscowościach gminnych.

Zauważalna jest znaczna koncentracja planowanych przedsięwzięć w Wierzbicy.

Znaczna część planowanych inwestycji, w tym również wpisanych do przedmiotowej Strategii, dotyczy obszaru całej gminy a ich dokładna lokalizacja nie jest możliwa do określenia na etapie tworzenia Strategii i rzeczonego modelu funkcjonalno-przestrzennego. Są to inwestycje pożądane w gminie, ale ich dokładne umiejscowienie i określenie skali czy sposobu realizacji nie zostało dokonane przez Gminę na etapie opracowywania niniejszego dokumentu

d) Obszar Strategicznej Interwencji gminy

Gmina Wierzbica boryka się na całym swoim terenie z problemami społecznymi, gospodarczymi i przestrzennymi. Charakter gminy, jej powierzchnia i struktura mieszkaniowa determinuje traktowanie gminy jako jednego obszaru o wspólnych problemach do rozwiązania bez wyszczególniania konkretnych lokalizacji jako obszarów szczególnej interwencji. Tym samym gmina Wierzbica w całości traktowana jest jako Obszar Strategicznej Interwencji.

e) Problemy funkcjonalno-przestrzenne

Jak już zaznaczono w części analitycznej Strategii do głównych problemów gminy Wierzbica w sferze przestrzennej należy zaliczyć występujący problem tzw. „niskiej emisji", marginalny zasięg sieci gazowej, stan dróg wymagający ich modernizacji, niedobory w sieci dróg rowerowych, zasoby mieszkaniowe wymagające rozwoju.

W odniesieniu do regionu gmina Wierzbica– jako ośrodek subregionalny – boryka się z problemem marginalnego oddziaływania na region.

<u>Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie</u>

Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie określa obecnie obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wierzbica. Gmina Wierzbica w 2025 r. wszczęła procedurę sporządzenia planu ogólnego, którego obowiązek sporządzenia wynika z Ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2023.1688). Ustalenia planu ogólnego gminy określa się, uwzględniając politykę przestrzenną gminy określoną w strategii rozwoju gminy lub strategii rozwoju ponadlokalnego, o ile gmina dysponuje strategią, której opracowanie zostało wszczęte od dnia wejścia w życie ww. ustawy. Studium pozostaje w mocy do momentu uchwalenia planu ogólnego gminy, jednak nie dłużej niż do 30.06.2026 r. Po tym terminie podstawowymi dokumentami kształtującymi politykę przestrzenną będą strategia rozwoju gminy, plan ogólny oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Zatem, jeszcze w obecnym stanie prawnym, to zapisy Studium stanowią zbiór szczegółowych uwarunkowań i zasad dla wyznaczania kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, jednak, mając na uwadze nowelizację przepisów wprowadzonych ww. ustawą z dnia 7 lipca 2023 r., to właśnie w strategii rozwoju należy określić szereg uwarunkowań zawartych dotychczas w studium, które następnie będą uwzględnione w planie ogólnym. Można więc rzec, że nowa strategia rozwoju niejako przejmuje część treści i funkcji zawartych dotychczas w studium. Wobec powyższego określa się poniższe ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie.

a) Zasady ochrony środowiska i jego zasobów, w tym ochrony powietrza, przyrody i krajobrazu
Celem polityki przestrzennej jest zachowanie zasobów środowiska oraz racjonalne gospodarowanie przestrzenią z dostosowaniem do potencjału przyrodniczego, w szczególności poprzez:

- ochronę i zachowanie obszarów przyrodniczo cennych oraz korytarzy ekologicznych, z uwzględnieniem georóżnorodności i bioróżnorodności, a także zwiększanie powierzchni zieleni;
- przeciwdziałanie degradacji wód powierzchniowych i nadmiernej eksploatacji wód podziemnych;
- ograniczanie skutków suszy na obszarach rolnych i w strefach zabudowy;
- zapewnienie wysokiej jakości powietrza i redukcję emisji pyłów oraz gazów cieplarnianych;
- minimalizację oddziaływań hałasu i pól elektromagnetycznych.

Ochrona różnorodności biologicznej

Ze względu na występowanie na terenie gminy obszarów o wysokich walorach przyrodniczych (w tym obszarów podmokłych i torfowiskowych Polesia) należy:

- uwzględniać potrzeby ochrony zadrzewień śródpolnych i przydrożnych oraz sukcesywnie je zwiększać (funkcje: ekologiczne, wodo- i glebochronne, wiatrochronne);
- promować zwiększanie udziału zieleni w strukturze przestrzennej, m.in. poprzez programy rolno-środowiskowo-klimatyczne i praktyki korzystne dla klimatu i środowiska;
- chronić ekosystemy łąkowe, torfowiskowe i podmokłe, w tym strefy o wysokiej zdolności retencyjnej;
- chronić zieleń urządzoną w miejscowościach oraz zieleń cmentarną;
- wprowadzać pasy zieleni izolacyjnej pomiędzy zabudową a trasami komunikacyjnymi i terenami aktywności gospodarczej.

Ochrona wód

W zakresie ochrony zasobów wodnych zaleca się:

- bezwzględne przestrzeganie zakazów, nakazów i ograniczeń w strefach ochronnych ujęć wód oraz na obszarach wymagających ochrony planistycznej dla zasobów wód podziemnych (w tym GZWP);
- wzmocnienie działań na rzecz racjonalnego gospodarowania zasobami wód podziemnych i powierzchniowych, z naciskiem na retencję krajobrazową i techniczną;
- stosowanie rozwiązań ograniczających spływ zanieczyszczeń rolniczych, w tym związków biogennych oraz zanieczyszczeń komunalnych do odbiorników;
- utrzymanie i wzmacnianie infrastruktury melioracyjnej oraz urządzeń wodnych (rowy, przepusty, zbiorniki, mała retencja) w zlewniach cieków lokalnych;
- realizację działań wskazanych w II aktualizacji Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły dla jednostek samorządu terytorialnego, w szczególności działań dotyczących gospodarki ściekowej w aglomeracji Wierzbica;
- realizację Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych poprzez przebudowę istniejącej kanalizacji w miejscowości Wierzbica-Osiedle;
- realizację Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych poprzez modernizację oczyszczalni ścieków w aglomeracji Wierzbica w celu poprawy jakości odprowadzanych ścieków (ID oczyszczalni: PLE0840N — do potwierdzenia z załącznikiem nr 13 do IIaPGW).

Ochrona powietrza

Działania inwestycyjne powinny:

- uwzględniać realizację zadań z programów ochrony powietrza dla województwa lubelskiego (strefa lubelska);
- kształtować układy zabudowy i tereny otwarte tak, by zapewnić przewietrzanie i wymianę mas powietrza;
- unikać form zabudowy powodujących zastoje powietrza i efekt „dyszy ulicznej";
- wspierać niskoemisyjne nośniki energii i odnawialne źródła energii w budownictwie i infrastrukturze.

Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

- stosować rozwiązania poprawiające klimat akustyczny, w tym zieleń izolacyjną wzdłuż dróg i wokół terenów generujących hałas;
- lokalizację i eksploatację instalacji wytwarzających pola elektromagnetyczne prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi i zasadą minimalizacji oddziaływań.

Kształtowanie systemu przyrodniczego

System przyrodniczy powinien stanowić spójny układ obszarów kluczowych i wspomagających, ważnych dla zachowania ekosystemów i gatunków. Na terenie gminy występują formy ochrony przyrody, w szczególności: Poleski Park Narodowy (część enklawy – Bagno Bubnów) oraz obszary Natura 2000 „Ostoja Poleska" i „Bagno Bubnów", a także Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu. Dla tych form należy stosować zasady wynikające z przepisów szczególnych (akty ustanawiające, plany ochrony/PDZ).

Ochrona i kształtowanie krajobrazu

- chronić zieleń komponującą przestrzeń miejscowości (parki, skwery, aleje), w tym tło dla zabytków;
- chronić cmentarze z dominującymi założeniami zieleni;
- chronić powiązania i osie widokowe na obszarach otwartych krajobrazu rolniczego (mozaika pól, łąk i terenów podmokłych), w tym w sąsiedztwie dolin rzecznych;
- kształtować nową zabudowę w formach współczesnych z poszanowaniem skali i charakteru lokalnych układów ruralistycznych (zabudowa wsi, układy zagród, relacje tożsamości krajobrazu kulturowego);
- uwzględniać rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym województwa lubelskiego – w zakresie, w jakim zostały przyjęte lub są procedowane w dokumentach wojewódzkich.

b) Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Kierunki ochrony koncentrują się na obiektach i obszarach ujętych w rejestrze zabytków i ewidencjach (w tym stanowiskach archeologicznych) oraz na historycznych układach ruralistycznych wsi. Zaleca się:

- maksymalną ochronę wartości zabytkowych przed przekształceniami obniżającymi ich wartości, w tym w odniesieniu do założeń parkowych i zespołów dworsko-parkowych oraz obiektów sakralnych;
- prowadzenie prac przy obiektach i obszarach zabytkowych oraz na stanowiskach archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi i zaleceniami Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ochronę historycznych układów przestrzennych miejscowości.

c) Kierunki zmian w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenia szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej

Kierunki zmian powinny odpowiadać potencjałowi społecznemu i gospodarczemu, z priorytetem:

- uzupełniania i porządkowania istniejących układów osadniczych (głównie w sąsiedztwie infrastruktury technicznej i drogowej) oraz stopniowego, zwartego dogęszczania zabudowy;
- dostosowania skali i proporcji zabudowy do lokalnych uwarunkowań przy zapewnieniu rozwoju usług publicznych i dostępności transportowej;
- utrzymania i rozwoju funkcji rolniczych oraz ochrony dużych kompleksów użytków rolnych (lokalizacja nowej zabudowy w pierwszej kolejności poza glebami najwyższych klas);
- rozwoju oferty terenów inwestycyjnych o dobrych powiązaniach z drogą wojewódzką nr 841 oraz siecią dróg powiatowych, na gruntach o niższej przydatności rolniczej oraz w zasięgu infrastruktury;
- w siedzibie gminy (Wierzbica-Osiedle) – utrzymania funkcji mieszkaniowych i usługowych oraz uzupełniania zabudowy w sposób uporządkowany, zgodny z MPZP i studium.

d) Zasady lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego w rozumieniu ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 ze zm.)

- Na obszarze gminy nie występują obiekty handlowe o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m².
- Dopuszcza się ich lokalizację po wyznaczeniu w planie ogólnym oraz zgodnie z przepisami odrębnymi, w miejscach o odpowiedniej dostępności drogowej i poza strefami konfliktów środowiskowych oraz kulturowych.

e) Zasady lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego

Szczegółowe warunki realizacji inwestycji celu publicznego zostaną określone w MPZP lub decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Do inwestycji o znaczeniu lokalnym zalicza się m.in.:

- infrastrukturę transportową: drogi gminne, ciągi piesze i rowerowe oraz elementy bezpieczeństwa ruchu;
- budownictwo mieszkaniowe komunalne/społeczne;
- tereny rekreacyjne i miejsca integracji mieszkańców;
- infrastrukturę usług publicznych (ochrona zdrowia, edukacja, opieka przedszkolna);
- infrastrukturę wodno-kanalizacyjną i gospodarkę odpadami;
- infrastrukturę energetyczną, w tym OZE.

Proponuje się również inwestycje ponadlokalne:

- modernizacje i rozbudowy dróg wojewódzkich i powiatowych (w szczególności DW 841) oraz rozwój tras pieszo-rowerowych i chodników;
- wzmocnienie powiązań z węzłami sieci krajowej i regionalnej;
- rozbudowę sieci szerokopasmowej.

f) Kierunki rozwoju systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej

Wysoka jakość sieci drogowej i infrastruktury technicznej warunkuje dostępność i atrakcyjność inwestycyjną gminy.

Komunikacja drogowa

- zachowuje się istniejącą siatkę dróg z możliwością jej modernizacji i uzupełnień, w tym o ciągi piesze i rowerowe oraz wyposażenie w urządzenia bezpieczeństwa;
- dopuszcza się – w uzasadnionych przypadkach – rezygnację z nieefektywnych połączeń i realizację nowych powiązań;
- dla DW 841 i głównych dróg powiatowych priorytetem jest poprawa bezpieczeństwa, budowa chodników, oświetlenia i odwodnienia oraz usuwanie barier punktowych;

• parametry techniczne dróg należy doprowadzać do zgodności z przepisami;
• w zwartych układach zabudowy przewiduje się modernizację i budowę chodników, dróg dla rowerów, parkingów oraz systemowego odwodnienia.

Linia kolejowa

• w studium dopuszcza się rozwój transportu kolejowego na terenie gminy poprzez realizację linii kolejowych niezbędnych do obsługi powstających w sąsiednich gminach Hańsk i Siedliszcze kopalni węgla kamiennego;

Komunikacja rowerowa

• zaleca się sukcesywne tworzenie sieci dróg i ścieżek rowerowych do codziennych dojazdów (praca, szkoła) oraz tras rekreacyjnych powiązanych z siecią ponadlokalną;
• priorytetowo traktuje się korytarze wzdłuż DW 841 oraz połączenia między miejscowościami a siedzibą gminy;
• w studium wskazano przebiegi kluczowych tras rowerowych m.in. w relacjach Wierzbica – Sawin, Busówno – Wólka Tarnowska – Wojciechów oraz Wierzbica – Chylin – Wólka Tarnowska, a także szlaki turystyczne w oparciu o DW 841;
• parametry projektowe dróg rowerowych/pieszo-rowerowych muszą być zgodne z przepisami.

Komunikacja lotnicza oraz strefa oddziaływania terenów lotniczych

• na obszarze gminy nie zlokalizowano lotnisk ani lądowisk; ewentualne inwestycje w strefach ograniczeń lotnisk zewnętrznych wymagają stosowania przepisów prawa lotniczego.

Infrastruktura techniczna i społeczna

• zaopatrzenie w wodę: utrzymuje się i modernizuje istniejące sieci; dla nowych terenów przewiduje się rozbudowę; modernizuje się stacje uzdatniania wody w miarę potrzeb;
• odprowadzanie ścieków: dąży się do dalszej rozbudowy i modernizacji systemu kanalizacji sanitarnej na obszarach o zwartej zabudowie, w tym do przebudowy istniejącej kanalizacji w miejscowości Wierzbica-Osiedle oraz modernizacji oczyszczalni ścieków w aglomeracji Wierzbica w celu poprawy jakości odprowadzanych ścieków; na terenach rozproszonych – rozwiązania indywidualne zgodnie z przepisami;
• gospodarka odpadami: zapewnia się mieszkańcom dostęp do systemu selektywnej zbiórki i infrastruktury do zagospodarowania odpadów; w zależności od przyjętego modelu organizacyjnego dopuszcza się realizację PSZOK w formule własnej lub we współpracy międzygminnej; rozwija się działania edukacyjne i uszczelnienie systemu; dopuszcza się instrumenty ograniczające bioodpady u źródła (kompostowanie);
• zaopatrzenie w energię elektryczną: z istniejących i projektowanych sieci; w obszarach rozwojowych przewiduje się nowe przyłącza oraz wzmocnienia; promuje się OZE;
• gaz: stopniowa rozbudowa sieci dystrybucyjnych z zachowaniem stref ochronnych i ograniczeń wynikających z przepisów, przy uwzględnieniu obecnie marginalnego stopnia gazyfikacji;
• ciepło: priorytetem jest odchodzenie od wysokoemisyjnych paliw stałych w kierunku źródeł niskoemisyjnych i OZE;
• cyfrowa łączność: zachowuje się istniejącą infrastrukturę teletechniczną (w tym stacje bazowe) i rozwija sieć szerokopasmową wraz z punktami dostępowymi.

g) Zasady lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW

• obszary dopuszczenia lokalizacji takich urządzeń wyznacza się w planie ogólnym oraz MPZP;
• dopuszcza się lokalizację elektrowni fotowoltaicznych i wiatrowych, instalacji na biogaz oraz wykorzystania energii geotermalnej – z zachowaniem przepisów odrębnych, ograniczeń

środowiskowych i krajobrazowych oraz zasad ładu przestrzennego; na terenach rolnych preferuje się lokalizacje na gruntach o niższej przydatności rolniczej.

h) Zasady lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

• na terenach zabudowy mieszkaniowej, zagrodowej, mieszkaniowo-usługowej oraz sportu i rekreacji nie dopuszcza się lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, z wyjątkiem infrastruktury technicznej i komunikacyjnej;
• na terenach obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych dopuszcza się inwestycje związane z chowem i hodowlą zwierząt oraz niezbędną infrastrukturą, przy zachowaniu przepisów środowiskowych;
• na obszarach form ochrony przyrody zakazuje się lokalizacji przedsięwzięć kolidujących z celami ochrony;
• przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami dopuszcza się wyłącznie na terenach do tego przeznaczonych w MPZP.

i) Zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

Kształtowanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej

• zachować i chronić gleby o najwyższych walorach produkcyjnych oraz szczególnie chronić gleby organiczne (torfowe i torfowo-murszowe);
• przeciwdziałać skutkom suszy: ograniczać utratę retencji, odtwarzać zdolności retencyjne ekosystemów wodnych i zależnych od wód, tworzyć małą retencję;
• stosować rozwiązania ekohydrologiczne: zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne, pasy zieleni, enklawy łąk śródpolnych, roślinność towarzyszącą ciekom i rowom melioracyjnym; dopuszczać rozwiązania barierowe ograniczające spływ biogenów.

Kształtowanie leśnej przestrzeni produkcyjnej oraz zadrzewień i zakrzewień

• ze względu na relatywnie niską lesistość gminy w porównaniu do średnich potwierdzonych dla powiatu, województwa i kraju – zachować kompleksy leśne i zadrzewienia oraz zwiększać powierzchnie zadrzewień (równoważnik środowiskowy zalesień);
• zalesienia prowadzić na gruntach o niskiej przydatności rolniczej, z uwzględnieniem uwarunkowań hydrologicznych (nie pogarszać warunków odpływu i retencji w obniżeniach terenu);
• unikać wprowadzania obcych siedliskowo gatunków drzew i krzewów;
• na obszarach chronionych działania dostosować do planów ochrony/PDZ.

j) Zasady kształtowania zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji

• na terenie gminy nie wyznaczono obszaru zdegradowanego ani obszaru rewitalizacji; w razie potrzeby dopuszcza się ich wyznaczenie zgodnie z przepisami prawa;
• w zakresie likwidacji potencjalnych szkód środowiskowych i porządkowania przestrzeni wskazane jest prowadzenie działań naprawczych zgodnie z przepisami odrębnym i dobrymi praktykami.

Uwagi szczególne

Występowanie na terenie gminy obszarów podmokłych i torfowiskowych oraz cennych przyrodniczo enklaw Polesia wymaga stałej konserwacji i modernizacji urządzeń wodnych

i melioracyjnych, rozwoju małej retencji oraz ścisłej koordynacji planowania przestrzennego z zarządzaniem zasobami wodnymi i ryzykiem lokalnych podtopień w dolinach cieków. Działania te należy realizować w uzgodnieniu z właściwymi organami gospodarki wodnej oraz z uwzględnieniem reżimów ochronnych Poleskiego Parku Narodowego i obszarów Natura 2000.

4 Założenia wdrożeniowe

W punkcie opisano założenia systemu realizacji Strategii, przewidywane koszty realizacji działań wpisanych do Strategii oraz potencjalne źródła ich finansowania.

4.1 Planowane przedsięwzięcia

Poniżej przedstawiono priorytetowe przedsięwzięcia o charakterze inwestycyjnym w przyjętej perspektywie czasowej Strategii.

Tabela 31 Lista priorytetowych przedsięwzięć o charakterze inwestycyjnym w ramach Strategii

Lp.	Inwestycja / projekt	Lokalizacja zadania	Szacunkowy koszt realizacji
1.	Modernizacja/rozbudowa gminnej oczyszczalni ścieków w miejscowości Busówno-Kolonia (Modernizacja oczyszczalni ścieków w aglomeracji Wierzbica w celu poprawy jakości odprowadzanych ścieków '')	Busówno-Kolonia	8 000 000,00 zł
2.	Budowa sieci sanitarnej i wodociągowej	Pniówno, Wierzbica-Osiedle	4 000 000,00 zł
3.	Przebudowa rowów melioracyjnych	Busówno-Kolonia, Busówno, Olchowiec	1 500 000,00 zł
4.	Budowa zbiornika retencyjnego	Busówno	1 000 000,00 zł
5.	Budowa dróg gminnych ul. Kwiatowa, Wapienna, Długa, Pogodna, Świerkowa, Wrzosowa, Lipowa, Jarzębinowa	Wierzbica-Osiedle	8 000 000,00 zł
6.	Budowa stacji uzdatniania wody w miejscowości Pniówno	Pniówno	3 000 000,00 zł
7.	Budowa studni głębinowej	teren gminy Wierzbica	1 000 000,00 zł
8.	Termomodernizacja budynku szkoły	Wierzbica-Osiedle	4 000 000,00 zł
9.	Budowa stadionu lekkoatletycznego	Wierzbica-Osiedle	3 500 000,00 zł
10.	Remont/przebudowa boiska wielofunkcyjnego przy Szkole Podstawowej w Wierzbicy	Wierzbica-Osiedle	1 000 000,00 zł
11.	Przebudowa budynku Ośrodka Pomocy Społecznej	Wierzbica-Osiedle	3 000 000,00 zł
12.	Przebudowa budynku dworca PKS/biblioteki w Wierzbicy wraz z adaptacją na dom kultury	Wierzbica-Osiedle	20 000 000,00 zł
13.	Zagospodarowanie terenu zieleni przy domu kultury	Wierzbica-Osiedle	3 500 000,00 zł
14.	Budowa oświetlenia ulicznego	teren gminy Wierzbica	5 000 000,00 zł
15.	Przebudowa budynku po dawnej szkole w Pniównie	Pniówno	13 000 000,00 zł
16.	Budowa drogi gminnej w miejscowości Karczunek	Karczunek	5 000 000,00 zł
17.	Budowa drogi gminnej w miejscowości Helenów	Helenów	1 800 000,00 zł
18.	Budowa drogi gminnej w miejscowości Kamienna Góra	Kamienna Góra	1 800 000,00 zł

19.	Przebudowa budynku po dawnej szkole w Wólce Tarnowskiej	Wólka Tarnowska	10 000 000,00 zł
20.	Budowa drogi w miejscowości Olchowiec-Kolonia	Olchowiec-Kolonia	1 000 000,00 zł
21.	Budowa drogi w miejscowości Władysławów	Władysławów	2 200 000,00 zł
22.	Budowa bazy noclegowo-sanitarnej z szatnią dla potrzeb gminnego klubu sportowego	Wierzbica-Osiedle	5 000 000,00 zł
23.	Wymiana hydrantów i zasuw wodociągowych na terenie gminy Wierzbica	teren gminy Wierzbica	3 000 000,00 zł
24.	Termomodernizacja budynku po dawnym przedszkolu	Wierzbica-Osiedle	2 500 000,00 zł
25.	Budowa drogi w miejscowości Kamienna Góra	Kamienna Góra	800 000,00 zł
26.	Zagospodarowanie terenu wokół Szkoły Podstawowej w Wierzbicy	Wierzbica-Osiedle	3 000 000,00 zł
27.	Utwardzenie terenu cmentarza komunalnego	Busówno-Kolonia	800 000,00 zł
28.	Rozbudowa odnawialnych źródeł energii	teren gminy Wierzbica	1 000 000,00 zł
29.	Budowa drogi w miejscowości Kozia Góra	Kozia Góra	1 500 000,00 zł
30.	Budowa drogi w miejscowości Pniówno	Pniówno	3 000 000,00 zł
31.	Budowa drogi w miejscowości Ochoża	Ochoża	7 000 000,00 zł
32.	Budowa drogi w miejscowości Ochoża-Pniaki	Ochoża-Pniaki	2 500 000,00 zł
33.	Budowa drogi w miejscowości Święcica	Święcica	3 000 000,00 zł
34.	Przebudowa domu kultury w Chylinie	Chylin	5 000 000,00 zł
35.	Przebudowa domu kultury w Olchowcu	Olchowiec	2 000 000,00 zł
36.	Przebudowa drogi Wierzbica-Osiedle – Busówno-Kolonia wraz z budową parkingu przy cmentarzu	Wierzbica-Osiedle, Busówno-Kolonia	2 000 000,00 zł
37.	Budowa i przebudowa dróg na terenie całej gminy	cała gmina	—

Źródło: opracowanie własne

4.2 Ramy finansowe i źródła finansowania

Ramy finansowe

Uwzględniając zakres Strategii i przyjętą perspektywę czasową na ogólne ramy finansowe Strategii składa się wiele elementów, w tym m.in.:

- wartość planowanych inwestycji,
- zmiany wartości pieniądza w czasie,
- zmiany wartości poszczególnych produktów rzutujących na wartość inwestycji,
- koszty administracyjne związane z wdrażaniem Strategii.

Źródła finansowania

Jako główne źródła finansowania Strategii wskazuje się:

- budżet Gminy Wierzbica,
- pośrednio budżet Województwa Lubelskie,
- pośrednio budżet Powiatu Chełmskiego,
- środki pochodzące z budżetu krajowego (w tym krajowe fundusze celowe np. Rządowy Fundusz Inicjatyw Lokalnych, Program Inwestycji Strategicznych),
- środki pochodzące z budżetu UE:
    - środki w ramach polityki spójności na lata 2021-2027, w tym program Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021-2027 i krajowe programy operacyjne,
    - wspólna polityka rolna UE,
    - programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej,
    - Europejski Instrument na Rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności w ramach instrumentu NextGenerationEU,
    - programy Komisji Europejskiej,
    - Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększenia Odporności (KPO)
    - BGK
    - SIM
- inne środki, m.in. Fundusze norweskie i EOG, WFOŚiGW, NFOŚiGW, fundusze międzynarodowych instytucji finansowych (EBI, EBOR, Bank Światowy itp.).

4.3 System realizacji Strategii oraz wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Poniżej opisano podmioty zaangażowane w realizację Strategii, podstawy prawne regulujące funkcjonowanie Strategii, sposób wdrażania Strategii oraz jej wskaźniki.

Podmioty zaangażowane w realizację Strategii

W realizację Strategii zaangażowane będą instytucje publiczne z terenu gminy, podmioty finansujące i współfinansujące inwestycje wpisane do Strategii i te zgodne ze Strategią, organizacje pozarządowe i przedsiębiorstwa oraz mieszkańcy. Do instytucji publicznych z terenu gminy należy zaliczyć urząd gminy i jego jednostki organizacyjne: Szkołę Podstawową w Wierzbicy, Gminne Przedszkole w Wierzbicy,

Żłobek Samorządowy w Wierzbicy, Gminną Bibliotekę Publiczną oraz Ośrodek Pomocy Społecznej; współpraca prowadzona będzie także z administracją powiatową właściwą dla obszaru – Starostwem Powiatowym w Chełmie. Do organizacji pozarządowych należy zaliczyć m.in. Ochotniczą Straż Pożarną w Wierzbicy, stowarzyszenia i fundacje działające lokalnie, a także partnerów sieciowych, do których należy gmina, w tym Lokalną Grupę Działania „Polesie".

Jako podmioty finansujące i współfinansujące przedsięwzięcia w ramach Strategii należy wskazać w szczególności: Starostwo Powiatowe w Chełmie; Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego (w tym program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021–2027); Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie; Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie; Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości; Centrum Unijnych Projektów Transportowych; Centrum Projektów Europejskich; Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej; Narodowe Centrum Badań i Rozwoju; Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy; Bank Gospodarstwa Krajowego (m.in. Program Inwestycji Strategicznych); Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego; a także przedsiębiorców.

Poniżej w formie tabelarycznej przedstawiono rolę poszczególnych rodzajów podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii.

Tabela 32 Podmioty zaangażowane w realizację Strategii

PODMIOTY ZAANGAŻOWANE W REALIZACJĘ STRATEGII	ROLA
Instytucje publiczne z terenu gminy	– stymulowanie podejmowania działań zgodnych ze Strategią, – monitoring realizacji Strategii, – współpraca z innymi podmiotami – aktualizacja Strategii – finansowanie i współfinansowanie działań – realizacja przedsięwzięć
Organizacje pozarządowe, fundacje w tym działające na terenie gminy Wierzbica	– realizacja działań w szczególności w obszarze kultury, promocji gminy, aktywności fizycznej
Podmioty finansujące i współfinansujące przedsięwzięcia	– finansowanie i współfinansowanie przedsięwzięć
Przedsiębiorcy	– finansowanie i realizacja przedsięwzięć
Mieszkańcy	– udział w konsultacjach

Źródło: opracowanie własne

Najważniejszą rolę we wdrażaniu Strategii mają odgrywać instytucje publiczne z terenu gminy.

Regulacje prawne

Podstawowym aktem prawnym zobowiązującym samorządy gminne do prowadzenia polityki rozwoju jest Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. 2024 poz. 324 ze zm.). Zgodnie z tą ustawą politykę rozwoju prowadzą:

- w skali kraju - Rada Ministrów,
- w skali regionu - samorząd województwa,
- w skali lokalnej - samorząd powiatowy i gminny (art. 3).

Polityką rozwoju jest, w rozumieniu art. 2 tej ustawy, zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju oraz spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej, w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej. Zgodnie z ustawą zakres przedmiotowy tych działań obejmować powinien w szczególności zagadnienia:

- ochrony środowiska,
- ochrony zdrowia,
- promocji zatrudnienia, w tym przeciwdziałania bezrobociu, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej bezrobotnych,
- rozwoju kultury, kultury fizycznej, sportu i turystyki,
- rozwoju miast i obszarów metropolitarnych,
- rozwoju obszarów wiejskich,
- rozwoju nauki i zwiększenia innowacyjności gospodarki, w tym rozwoju sektorów opartych na wykorzystaniu nowoczesnych technologii,
- rozwoju zachowań prospołecznych wspólnot lokalnych oraz budowy i umacniania struktur społeczeństwa obywatelskiego,
- rozwoju zasobów ludzkich, w tym podnoszenia poziomu wykształcenia społeczeństwa, kwalifikacji obywateli, jak również zapobiegania wykluczeniu społecznemu oraz łagodzeniu jego negatywnych skutków,
- stymulowania powstawania nowych miejsc pracy,
- tworzenia i modernizacji infrastruktury społecznej i technicznej,
- wspierania i unowocześniania instytucji państwa,
- wspierania rozwoju przedsiębiorczości,
- wspierania wzrostu gospodarczego,
- zwiększania konkurencyjności gospodarki.

Zgodnie z art. 4 przedstawionej wyżej ustawy politykę rozwoju prowadzi się na podstawie strategii rozwoju przy pomocy programów operacyjnych.

Ustawodawca jedynie bardzo ogólnie określił przedmiot, funkcje i procedury tworzenia strategii rozwoju na szczeblach lokalnych, pozostawiając decyzje w tym zakresie samorządom powiatów i gmin, koncentrując się głównie na zadaniach Rady Ministrów i samorządów województw.

Zasady realizacji Strategii

System wdrażania, monitorowania i finansowania Strategii zawiera bezpośrednie odniesienie do procedur i zakresu odpowiedzialności za realizację zapisów strategicznych, dokonanie pomiaru i obserwacji postępów w realizacji Strategii. Dopełnieniem systemu jest określenie podmiotów odpowiedzialnych i zaangażowanych w jego wdrażanie, a także wskazanie możliwych źródeł finansowania realizacji Strategii. Strategia będzie wdrażana i monitorowana przez uzgodnione i wyznaczone do tego podmioty. Podmiotami zaangażowanymi w proces wdrażania, monitorowania i oceny Strategii oraz pełniącymi określone w nim role będą:

– Wójt Gminy:

- odpowiada za wdrażanie Strategii,

– Rada Gminy:

- analizuje postępy wdrażania Strategii,

• analizuje i zatwierdza wnioski o aktualizację Strategii,
• uwzględnia zadania zaplanowane do realizacji przy przyjmowaniu budżetu gminy oraz wieloletnich planów inwestycyjnych,
– partnerzy realizacji Strategii tj. poszczególne komórki Urzędu Gminy Wierzbica oraz jednostki organizacyjne gminy:
• realizują poszczególne kierunki działań,
• przekazują informację o stopniu realizacji zadań do Wójta oraz sporządzają statystyki i dane pomocne w procesie monitorowania,
• zgłaszają wnioski do zmian w Strategii.

Strategia jest dokumentem programującym rozwój gminy na kolejne lata. Wszystkie pozostałe plany i programy strategiczne są względem Strategii dokumentami wykonawczymi i powinny pozostać zgodne z jej zapisami, w celu zapewnienia spójności programowania rozwoju. Zgodność dokumentów wykonawczych powinna odnosić się do następujących elementów:

– zgodność na poziomie misji,
– zgodność na poziomie celów,
– zgodność na poziomie zaplanowanych efektów,
– zgodność na poziomie wytycznych i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej.

Celem systemu monitorowania Strategii jest weryfikacja skuteczności działań określonych w ramach celów strategicznych ujętych w dokumencie. Monitoring pozwoli sprawdzić, czy Strategia jest wdrażana zgodnie z planem. W celu przeprowadzenia monitoringu (w zależności od potrzeby gminy może to być monitoring coroczny lub w innym odstępie czasowym) jednostki organizacyjne gminy oraz komórki urzędu odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań przekazują Wójtowi informację na temat napotkanych/potencjalnych trudności i problemów w realizacji zaplanowanych zadań.

Przegląd i aktualizacja

Przegląd Strategii może odbyć się corocznie, w połowie okresu obowiązywania Strategii lub w przypadku stwierdzenia konieczności jej aktualizacji. W przypadku chęci przeprowadzenia przeglądu strategicznego lub stwierdzenia przez jednostkę odpowiedzialną za monitoring Strategii konieczności wprowadzenia zmian w dokumencie, podjęte zostaną działania zmierzające do aktualizacji zapisów Strategii:

– Wójt na sesji Rady Gminy przedstawia wniosek o rozpoczęcie procesu przeglądu strategicznego (aktualizacji Strategii),
– w oparciu o decyzję Rady Gminy Wójt określa sposób przeprowadzenia aktualizacji (w oparciu o własne zasoby lub z udziałem konsultantów zewnętrznych) oraz przygotowuje harmonogram procesu aktualizacji Strategii,
– w ramach procesu, weryfikacji i aktualizacji poddane mogą zostać:
• zapisy zawarte w części diagnostycznej – poprzez odniesienie się do aktualnych danych statystycznych oraz wyników analiz, misja rozwoju gminy i jej aktualność w kontekście zmian zachodzących w zakresie zasobów gminy i jej otoczenia (powiatu, województwa, kraju),
• cele strategiczne i operacyjne i ich adekwatność do zweryfikowanej misji rozwoju (w szczególności do domen strategicznego rozwoju),
• kierunki działań,
– zaktualizowany dokument Strategii podlega konsultacjom, a następnie zostaje przedstawiony Radzie Gminy.

Ewaluacja ex-ante

Po opracowaniu Strategii, a przed jej wdrażaniem przeprowadzona zostanie tzw. ewaluacja uprzednia (ex-ante), w zakresie następujących kryteriów:

– trafności – analizie poddane zostaną adekwatność postawionych celów i wybranych do realizacji zadań do zidentyfikowanych problemów, potrzeb i posiadanych zasobów,
– skuteczności – czy wyznaczone cele są możliwe do osiągnięcia poprzez zdefiniowane priorytety i działania,
– efektywności – ocena dotycząca tego, czy zdefiniowane cele są uzasadnione pod względem przewidywanych nakładów finansowych,
– spójności wewnętrznej i zewnętrznej dokumentu.

Po przeprowadzonej ewaluacji ex-ante rekomenduje się Strategię do wdrożenia.

Ewaluacja ex-post

Po zakończeniu obowiązywania Strategii przewidziano opracowanie ewaluacji ex-post – sprawozdania/raportu końcowego z wdrażania założeń dokumentu, który będzie zawierał m.in. wykaz zrealizowanych działań i analizę efektywności wydatkowania środków finansowych.

.

Podsumowanie

Strategia Rozwoju Gminy Wierzbica na lata 2026-2036 została opracowana przy udziale mieszkańców, radnych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i instytucji publicznych z terenu gminy Wierzbica. Zainteresowani mieszkańcy i podmioty mieli możliwość przedstawienia swoich uwag do treści Strategii w ramach konsultacji społecznych i warsztatów strategicznych. Sprawia to, że Strategia w możliwie największym stopniu odpowiada na potrzeby lokalnej społeczności.

Główne założenia Strategii są oparte na wnioskach z analizy sfery społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej gminy Wierzbica. Analizy te wykazały, że gmina Wierzbica boryka się z problemami w każdej z analizowanych sfer i niezbędne są działania w celu ich rozwiązania. W Strategii zdefiniowano następujące cele strategiczne i operacyjne Strategii Rozwoju Gminy Wierzbica na lata 2026-2036 związane ze sferą społeczną, gospodarczą i przestrzenną:

- Cel strategiczny 1: Warunki odpowiednie dla rozwoju społecznego gminy Wierzbica:
  - Cel operacyjny 1.1 Tworzenie sieci powszechnego dostępu do Internetu szerokopasmowego oraz upowszechnianie e-usług,
  - Cel operacyjny 1.2 Zwiększenie dostępu do usług medycznych oraz profilaktyka zdrowia,
  - Cel operacyjny 1.3 Podniesienie jakości kształcenia,
  - Cel operacyjny 1.4 Wspieranie działań na rzecz włączenia społecznego,
  - Cel operacyjny 1.5 Wspieranie sektora organizacji pozarządowych,
  - Cel operacyjny 1.6 Rozwój oferty kulturalnej,
- Cel strategiczny 2: Podniesienie konkurencyjności gminy Wierzbica:
  - Cel operacyjny 2.1 Rozwój przedsiębiorczości,
  - Cel operacyjny 2.2 Racjonalne wykorzystanie walorów gospodarczych gminy,

    - Cel operacyjny 2.3 Budowa i modernizacja systemów infrastruktury zapobiegającej zagrożeniom,
    - Cel operacyjny 2.4 Rozwój różnych form rolnictwa,
    - Cel operacyjny 2.5 Podniesienie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej oraz rozwój infrastruktury sportowej,
- Cel strategiczny 3: Poprawa jakości przestrzeni gminy Wierzbica i zrównoważony rozwój:
    - Cel operacyjny 3.1 Zintegrowane działania naprawcze w wymiarze przestrzenno-funkcjonalnym, społecznym, gospodarczym i technicznym,
    - Cel operacyjny 3.2 Rozwój funkcji społecznie użytecznych, włączenie społeczne, walka z ubóstwem,
    - Cel operacyjny 3.3 Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego
    - Cel operacyjny 3.4 Rozbudowa infrastruktury technicznej,
- Cel strategiczny 4: Poprawa stanu środowiska naturalnego gminy Wierzbica:
    - Cel operacyjny 4.1: Wspieranie i promocja efektywności energetycznej i strategii niskoemisyjnych,
    - Cel operacyjny 4.2: Wspieranie działań na rzecz ochrony środowiska.

Cele Strategii wykazują zgodność z szeregiem innych dokumentów strategicznych o charakterze lokalnym, regionalnym i krajowym. Przyjęto, że system wdrażania Strategii będzie oparty na Radzie Gminy i na strukturze organizacyjnej Urzędu Gminy Wierzbica. Strategia zawiera listę przedsięwzięć priorytetowych. Lista działań priorytetowych jest listą otwartą – każde nowo zidentyfikowane przedsięwzięcie, które zdaniem Gminy powinno być traktowane priorytetowo, może zostać wpisane na listę poprzez aktualizację treści Strategii. Należy zaznaczyć, że realizacja działań w ramach Strategii uwarunkowana jest w głównej mierze od pozyskania dofinansowania ze środków zewnętrznych. Ponadto bieżący monitoring realizacji celów Strategii i jej bieżąca aktualizacja mają za zadanie sprawić, aby główne założenia Strategii mogły być kontynuowane w kolejnej perspektywie czasowej.

Spis tabel, rysunków, wykresów i zdjęć

Spis tabel

Tabela 1 Liczba ludności w gminie Wierzbica w latach 2019-2024. ... 6
Tabela 2 Saldo migracji w gminie Wierzbica w latach 2019-2024. ... 6
Tabela 3 Przyrost naturalny w gminie Wierzbica w latach 2019-2024 ... 11
Tabela 4 Wydatki i dochody budżetu gminy Wierzbica na oświatę i wychowanie w latach 2019-2024 (zł) ... 12
Tabela 5 Wskaźniki dotyczące opieki zdrowotnej 2019-2024 ... 16
Tabela 6 Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej – ogółem (% populacji) w gminie Wierzbica w latach 2019-2023 ... 17
Tabela 7 Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w gminie Wierzbica w latach 2019-2023 ... 17
Tabela 8 Liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w gminie Wierzbica w latach 2019-2023 ... 18
Tabela 9 Czytelnicy w Biblioteki Publicznej Gminy Wierzbica w latach 2019-2024. ... 19
Tabela 10 Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców w gminie Wierzbica w latach 2019-2024 ... 21
Tabela 11 Rodzaj działalności gospodarczej z podziałem na sekcje PKD wśród podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w gminie Wierzbica w latach 2029-2024a ... 28
Tabela 12 Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 mieszkańców w gminie Wierzbica w latach 2019-2024 ... 30
Tabela 13 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w gminie Wierzbica w latach 2019-2024 ... 31
Tabela 14 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w gminie Wierzbica w latach 2019-2024 ... 31
Tabela 15 Dochody i wydatki gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Wierzbica w latach 2018-2023 ... 32
Tabela 16 Dochody i wydatki gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Wierzbica w 2024 w porównaniu do gmin powiatu chełmskiego, powiatu chełmskiego i województwa lubelskiego ... 33
Tabela 17 Dane dotyczące bezrobocia w gminach powiatu chełmskiego i w powiecie lubelskim – stan na 2024 r. ... 34
Tabela 18 Pomniki przyrody w gminie Wierzbica ... 56
Tabela 19 Przedsięwzięcia wskazane przez mieszkańców gminy w badaniu ankietowym, które są najpilniejsze w celu poprawy warunków życia i zachęcenia mieszkańców do pozostania w gminie lub powrotu do niej ... 71
Tabela 20 Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej gminy Wierzbica ... 73
Tabela 21 Wnioski z diagnozy sytuacji gospodarczej gminy Wierzbica ... 74
Tabela 22 Wnioski z diagnozy sytuacji przestrzennej gminy Wierzbica ... 74
Tabela 23 Wnioski z diagnozy sytuacji klimatyczno-środowiskowej gminy Wierzbica ... 75
Tabela 24 Analiza SWOT gminy Wierzbica w sferze społecznej ... 76
Tabela 25 Analiza SWOT gminy Wierzbica w sferze gospodarczej ... 77
Tabela 26 Analiza SWOT gminy Wierzbica w sferze przestrzennej ... 78

Tabela 27 Analiza SWOT gminy Wierzbica w sferze klimatyczno-przestrzennej 78
Tabela 28 Cele strategiczne, cele operacyjne, kierunki działań i wskaźniki realizacji celów 86
Tabela 29 Wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych..... 89
Tabela 30 Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi w podziale na poziom europejski, krajowy, regionalny i lokalny 90
Tabela 31 Lista priorytetowych przedsięwzięć o charakterze inwestycyjnym w ramach Strategii 123
Tabela 32 Podmioty zaangażowane w realizację Strategii 126

Spis rysunków

Rysunek 1 Lokalizacja gminy Wierzbica na planie województwa lubelskiego (oznaczone na czerwono) 37
Rysunek 2 Lokalizacja gminy Wierzbica na planie powiatu chełmskiego 38
Rysunek 3 Położenie komunikacyjne gminy Wierzbica 39
Rysunek 4 Położenie gminy Wierzbica względem obszarów NATURA 2000 Obszary Ptasie (kolor czerwony) i Siedliskowe (kolor granatowy)” 54
Rysunek 5 Położenie gminy Wierzbica względem Użytków ekologicznych (kolor jasno zielony), Rezerwatów przyrody (pomarańczowy), Parki Krajobrazowe (kolor żółty), Parki Narodowe (kolor ciemno zielony), Obszary Chronionego Krajobrazu (kolor brązowy). 55
Rysunek 6 Położenie gminy Wierzbica względem pomników przyrody 56
Rysunek 7 Ekstremalne temperatury maksymalne i minimalne w Polsce w latach 2023-2024 58
Rysunek 8 Anomalie sumy opadów w Polsce w latach 2023-2025 r. 59
Rysunek 9 Anomalie usłonecznienia w Polsce w latach 2023-2024 r. 59
Rysunek 10 Struktura wniosków z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Wierzbica 73
Rysunek 11 Proces formułowania głównych założeń Strategii 82
Rysunek 12 Cele strategiczne Strategii..... 85
Rysunek 13 Mapa zagrożenia suszą atmosferyczną..... 93
Rysunek 14 Mapa zagrożenia suszą rolniczą..... 94
Rysunek 15 Mapa zagrożenia suszą hydrologiczną 95
Rysunek 16 Mapa zagrożenia suszą hydrogeologiczną 96
Rysunek 17 Mapa łącznego zagrożenia suszą 97
Rysunek 18 Obszary szczególnego zagrożenia powodzią rzeczną położone w gminie Wierzbica 100
Rysunek 19 Lokalizacja gminy Wierzbica (kolor czerwony) na mapie przedstawiającej regionalne OSI na tle subregionów funkcjonalnych 102
Rysunek 20 Lokalizacja gminy Wierzbica (kolor czerwony) na mapie województwa lubelskiego uwzględniającej Obszary Strategicznej Interwencji 103
Rysunek 21 Model struktury funkcjonalno- przestrzennej Gminy Wierzbica 107
Rysunek 22 Ośrodki wzrostu w gminie Wierzbica..... 110
Rysunek 23 Rozmieszczenie dóbr kulturowych o dużej wartości kulturowej i historycznej w gminie Wierzbica 112
Rysunek 24 Drogi w gminie Wierzbica 114
Rysunek 25 Podział funkcjonalny terenu gminy Wierzbica..... 115

Spis wykresów

Wykres 1 Liczba mieszkańców w poszczególnych gminach powiatu chełmskiego (2024 r.) 7
Wykres 2 Gęstość zaludnienia w poszczególnych gminach powiatu chełmskiego (stan na 2024) (osoby na km^2) 8
Wykres 3 Ludność gminy Wierzbica w podziale na płeć na koniec 2024 r. 8
Wykres 4 Liczba mieszkańców gminy Wierzbica w podziale na wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny (stan 2024 r.) 9
Wykres 5 Liczba mieszkańców poszczególnych jednostek osadniczych gminy Wierzbica..... 9
Wykres 6 Piramida wieku gminy Wierzbica (2024 r.)..... 10
Wykres 7 Liczba dzieci w przedszkolu, uczniów w szkołach podstawowych oraz oddziałów w szkołach podstawowych i oddziałach przedszkolnych..... 12
Wykres 8 Porównanie średnich wyników egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w gminie Wierzbica, powiecie lubelskim i województwie lubelskim w latach 2021-2025..... 14
Wykres 9 Porównanie średnich wyników egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w gminie Wierzbica, powiecie lubelskim i województwie lubelskim w latach 2021-2025..... 14
Wykres 10 Porównanie średnich wyników egzaminu ósmoklasisty z matematyki w gminie Wierzbica, powiecie lubelskim i województwie lubelskim w latach 2021-2025..... 15
Wykres 11 Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w gminie Wierzbica w latach 2019-2024..... 21
Wykres 12 Wskaźnik liczby fundacji, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla województwa lubelskiego, powiatu chełmskiego i gmin wchodzących w jego skład (2024 r.)..... 22
Wykres 13 Podmioty sektorów gospodarczych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych w gminie Wierzbica w 2024 r. (%)..... 30
Wykres 14 Podmioty gospodarcze według sektorów własnościowych w gminie Wierzbica (2024 r.) . 30
Wykres 15 Wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla powiatu chełmskiego i gmin wchodzących w jego skład (2024 r.) 31
Wykres 16 Dochody i wydatki ogółem gminy Wierzbica w latach 2019-2024 (zł)..... 32
Wykres 17 Liczba bezrobotnych w gminie Wierzbica w latach 2019-2024..... 34
Wykres 18 Wpływy i wydatki związane z funkcjonowaniem systemu gospodarowania odpadami w gminie Wierzbica w latach 2024(w zł)..... 41
Wykres 19 Łączna masa odebranych odpadów komunalnych w gminie Wierzbica w latach 2019-2024 (Mg) 41
Wykres 20 Dane dotyczące poziomu recyklingu odpadów zebranych na terenie gminy Wierzbica w latach 2019-2024..... 42
Wykres 21 Osoby korzystające z sieci wodociągowej w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu chełmskiego, województwa lubelskiego i w poszczególnych gminach powiatu chełmskiego (2024 r.)43
Wykres 22 Osoby korzystające z sieci kanalizacyjnej w ogólnej liczbie mieszkańców w powiecie lubelskim, województwie lubelskim i w poszczególnych gminach powiatu chełmskiego (2024 r.) 44
Wykres 23 Osoby korzystające z sieci gazowej w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu chełmskiego, województwa lubelskiego i w poszczególnych gminach powiatu chełmskiego (2024 r.)..... 46
Wykres 24 Liczba mieszkań w gminie Wierzbica w latach 2019-2024..... 48
Wykres 25 Wskaźnik liczby mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w powiecie lubelskim, województwie lubelskim i w poszczególnych gminach powiatu chełmskiego (2024 r.)..... 49
Wykres 26 Wskaźnik wilgotności gleby 0-100% dla powiatu chełmskiego (2024 r.) 60
Wykres 27 Liczba ankietowanych w podziale na wiek 62
Wykres 28 Liczba ankietowanych z podziałem na wykształcenie 62

Wykres 29 Liczba ankietowanych w podziale na status na rynku pracy 62
Wykres 30 Ankietowani według miejsca zamieszkania 63
Wykres 31 Odpowiedzi mieszkańców na pytanie: „Czy gmina Wierzbica jest dobrym miejscem do życia?" – wyniki badania ankietowego..... 64
Wykres 32 Ocena ogólnego standardu życia – wyniki badania ankietowego..... 64
Wykres 33 Ocena dostępności usług zdrowotnych (przychodnie, apteki, specjaliści) – wyniki badania ankietowego 64
Wykres 34 Ocena poziomu dostępności domów opieki i klubów seniora – wyniki badania ankietowego 64
Wykres 35 Ocena poziomu bezpieczeństwa publicznego – wyniki badania ankietowego 64
Wykres 36 Ocena atrakcyjności oferty kulturalnej – wyniki badania ankietowego..... 65
Wykres 37 Ocena oferty sportowo-rekreacyjnej – wyniki badania ankietowego 65
Wykres 38 Ocena dostępności mieszkań – wyniki badania ankietowego 65
Wykres 39 Ocena miejsc opieki dla dzieci (żłobki, przedszkola) – wyniki badania ankietowego 65
Wykres 40 Ocena poziomu edukacji – wyniki badania ankietowego 65
Wykres 41 Ocena dostępności do pozaszkolnej oferty edukacyjnej – wyniki badania ankietowego... 66
Wykres 42 Ocena poziomu usług pomocy społecznej – wyniki badania ankietowego..... 66
Wykres 43 Ocena poziomu rozwiązywania problemów społecznych – wyniki badania ankietowego. 66
Wykres 44 Ocena poziomu zarządzania w sytuacjach kryzysowych – wyniki badania ankietowego ... 66
Wykres 45 Ocena poziomu dostępności komunikacyjnej gminy – wyniki badania ankietowego 66
Wykres 46 Ocena stanu infrastruktury technicznej (w tym drogowej, mediów) – wyniki badania ankietowego 67
Wykres 47 Ocena dostępu i stanu podstawowych mediów (wodociągi, kanalizacja) – wyniki badania ankietowego 67
Wykres 48 Ocena cen nieruchomości – wyniki badania ankietowego 67
Wykres 49 Ocena poziomu dochodów mieszkańców – wyniki badania ankietowego 67
Wykres 50 Ocena możliwości podjęcia/zmiany pracy – wyniki badania ankietowego..... 68
Wykres 51 Dostęp do nowoczesnych technologii (internet) – wyniki badania ankietowego..... 68
Wykres 52 Ocena czystości, porządku, estetyki gminy – wyniki badania ankietowego 68
Wykres 53 Ocena poziomu tożsamości lokalnej mieszkańców – wyniki badania ankietowego..... 68
Wykres 54 Ocena poziomu aktywności społecznej – wyniki badania ankietowego..... 68
Wykres 55 Ocena poziomu lokalnego patriotyzmu, dziedzictwa i historii – wyniki badania ankietowego 69
Wykres 56 Ocena jakości usług administracji publicznej – wyniki badania ankietowego 69
Wykres 57 Ocena życzliwości społecznej wśród mieszkańców – wyniki badania ankietowego..... 69
Wykres 58 Ocena możliwości prowadzenia działalności gospodarczej – wyniki badania ankietowego 69
Wykres 59 Ocena warunków dla rolnictwa, prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego – wyniki badania ankietowego 69
Wykres 60 Ocena atrakcyjności inwestycyjnej gminy – wyniki badania ankietowego 70
Wykres 61 Ocena poziomu oferty turystycznej (ścieżki przyrodnicze i edukacyjne, szlaki piesze i rowerowe, obszary chronione, zabytki) – wyniki badania ankietowego 70
Wykres 62 Ocena jakości terenów rekreacyjnych (parki promenada, mała architektura) – wyniki badania ankietowego 70
Wykres 63 Ocena poziomu bazy turystycznej i wypoczynkowej (hotele, agroturystyka, pola biwakowe) – wyniki badania ankietowego 70
Wykres 64 Ocena stanu środowiska naturalnego – wyniki badania ankietowego 70

Wykres 65 Ocena poziomu wykorzystania odnawialnych źródeł energii na terenie gminy – wyniki badania ankietowego 71
Wykres 66 Ocena lokalnych produktów, wyrobów usług, z których znana jest gmina – wyniki badania ankietowego 71

Bibliografia

1. Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie Gminy Wierzbica za 2022 r., BIP Gminy.
2. Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie Gminy Wierzbica za 2024 r., BIP Gminy.
3. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (Uchwała nr 102 Rady Ministrów z 17.09.2019 r.).
4. Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Wierzbica (PGN – dokument gminny).
5. Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Rozp. MI z 04.11.2022 r., Dz.U. 2023 poz. 300).
6. Plan przeciwdziałania skutkom suszy (Rozp. MI z 15.07.2021 r., Dz.U. 2021 poz. 1615).
7. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego (Uchwała Nr XI/162/2015 SWL z 30.10.2015 r., Dz. Urz. Woj. Lub. poz. 5441).
8. Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (Rozp. MI z 18.10.2022 r., Dz.U. 2022 poz. 2739).
9. Program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021–2027 (Decyzja Wykonawcza KE C(2022) 8382 z 24.11.2022 r.).
10. Program współpracy Gminy Wierzbica z organizacjami pozarządowymi na 2025 r. (Uchwała Nr VI-31/2024 RG z 20.11.2024 r.).
11. Raport o stanie Gminy Wierzbica za 2023 r.
12. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Chełmskiego (dokument powiatowy).
13. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r. (Uchwała Nr XXIV/406/2021 SWL z 29.03.2021 r.).
14. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wierzbica (Uchwała Nr III-17/02 RG z 30.12.2002 r., z późn. zmianami).
15. Umowa Partnerstwa 2021–2027 (ramy wdrażania polityki spójności w PL).
16. www.agrometeo.imgw.pl
17. www.bdl.stat.gov.pl
18. www.gov.pl
19. www.geoserwis.gdos.gov.pl
20. www.google.pl/maps
21. www.isap.sejm.gov.pl
22. www.ugwierzbica.pl
23. www.gov.pl/wuoz-w-lublinie (WUOZ Lublin, w tym delegatura właściwa terytorialnie).
24. www.rspo.gov.pl
25. www.wody.isok.gov.pl
26. funduszeue.lubelskie.pl (Fundusze Europejskie dla Lubelskiego).
27. ugwierzbica.bip.lubelskie.pl (Biuletyn Informacji Publicznej Gminy Wierzbica).